

ISSN : 2697-4029 (Print)
ISSN : 2773-9791 (Online)

วารสารการบริหารปกครอง GOVERNANCE JOURNAL

ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2564)
Volume 10 No. 2 (July - December 2021)

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

วารสารการบริหารปกครอง

Governance Journal

ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2564)

Volume 10 No. 2 (July - December 2021)

ISSN : 2697 - 4029 (Print)

ISSN : 2773 - 9791 (Online)

.....

เจ้าของวารสาร	Published by
สาขารัฐประศาสนศาสตร์	Program of Public Administration
คณะศิลปศาสตร์	Faculty of Liberal Arts
มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์	Kalasin University
เลขที่ 13 หมู่ 14 ตำบลสงเปือย	13 Moo 14, Song Pluaei Sub-district
อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์	Namon District, Kalasin Province
รหัสไปรษณีย์ 46230	Postal Code 46230
โทรศัพท์ : 043 – 602056	Office Telephone : 043 - 602056
โทรสาร : 043 – 602056	Office Fax : 043 - 602056
E-mail : psl_journal@ksu.ac.th	
Submit paper: https://www.tci-thaijo.org/index.php/gjournal-ksu/index	

ที่ปรึกษากองบรรณาธิการ	Editorial Advisors
รศ. จิระพันธ์ ห้วยแสน	Assoc. Prof. Jirapun Huaisan
รศ. ดร. สุพรรณ สุตสนธิ์	Assoc. Prof. Dr. Suphan Sodsoon
ผศ. ดร.วิชัย จันทะรี	Assist. Prof. Dr. Vichayut juntaree
ผศ. ศศิกร สุรมณี	Assist.Prof. Sasikorn Suramane
ผศ. พัฒนา พึ่งพันธุ์	Assist.Prof. Pattana Pounpun
นายอรรถพงษ์ ศิริสุวรรณ	Mr. Atthapong Sirisuwan

กองบรรณาธิการ
Editorial Board

ศ.ดร. ศุภชัย ยาวะประภา	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Prof. Dr. Supachai Yavaprabhas	Chulalongkorn University
ศ.ดร.บุญทัน ดอกไธสง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Prof. Dr. Boontun Dokthaisong	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
ศ.ดร. อัญณา ณ ระนอง	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
Prof. Dr. Anchana NaRanong	National Institute of Development Administration
ศ.ดร.สมเกียรติ วันทะนะ	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Prof. Dr. Somkiat Wantana	Kasetsart University
ศ.พรชัย สุนทรพันธุ์	มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต
Prof. Pornchai Sunthornpun	Kasem Bundit University
รศ.ดร.วัลลภ รัษฎัตรานนท์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Assoc.Prof. Dr. Wanlop Rathachatranon	Kasetsart University
รศ.ดร.โกวิท วงศ์สุรวัฒน์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Assoc. Prof. Dr. Kovit Wongsurawat	Kasetsart University
รศ.ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Assoc. Prof. Dr. Prapart Pintobtang	Chulalongkorn University
รศ.ดร. สมบูรณ์ ศิริสรหิรัญ	มหาวิทยาลัยมหิดล

Assoc. Prof. Dr. Somboon Sirisunhirun	Mahidol University
รศ.ดร. สุภัญญา เอ็มอัมธรรม	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
Assoc. Prof. Dr. Sukanya Aimimtham	Khonkaen University
รศ.ดร. ปิยากร หวังมหพร	มหาวิทยาลัยศรีปทุม
Assoc. Prof. Dr. Piyakorn Whangmahaporn	Sripatum University
รศ.ดร.ปาริชา มารี เชน	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
Assoc. Prof. Dr. Paricha Mari Chain	Kalasin University
ผศ. ดร.พิมพ์ลิขิต แก้วหานาม	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
Assist. Prof. Dr. Phimlikit Kaewhanam	Kalasin University
ผศ. สิริ ندا กมลเขต	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
Assist. Prof. Sirinada Kamolkhet	Kalasin University
ผศ. ดร. จริยา อินทนิล	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
Assist. Prof. Dr. Jariya Intanil	Kalasin University
ผศ. ดร. อาริยา ป้องศิริ	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
Assist. Prof. Dr. Ariya Pongsiri	Kalasin University
อ. ดร. นพพล อัครชาติ	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
Lect. Dr. Noppon Akahat	Sukhothai Thammathirat Open University

บรรณาธิการบริหาร

Editor Chief

รศ. ดร. กตัญญู แก้วหานาม	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
Assoc. Prof. Dr.Kathanyoo Kaewhanam	Kalasin University

กำหนดการเผยแพร่

Published Date

ปีละ 2 ฉบับ	2 volumes in a year
ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน)	Volume 1 (January – June)
ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม)	Volume 2 (July – December)

ข้อตกลงทั่วไป

General Agreement

วารสารการบริหารปกครองเป็นวารสารวิชาการที่ครอบคลุมสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ สาขารัฐศาสตร์ สาขานโยบายสาธารณะ สาขาการบริหารจัดการกิจการระหว่างประเทศ รวมทั้งสาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารปกครองสาธารณะ โดยยินดีต้อนรับบทความจากนักวิชาการและนักวิจัยทั้งชาวไทยและต่างประเทศเพื่อนำเสนอในรูปแบบบทความวิชาการ และบทความวิจัย โดยเป็นสิ่งพิมพ์เผยแพร่ผลงานที่มีกำหนดเผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ ในเดือนมิถุนายน และเดือนธันวาคม ซึ่งบทความที่ลงตีพิมพ์ทุกเรื่องได้รับการตรวจทางวิชาการโดยผู้ประเมินอิสระ (Peer review) และข้อคิดเห็นใดๆ ของบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสารการบริหารปกครองเล่มนี้เป็นของผู้เขียนบทความ คณะผู้จัดทำวารสารไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยหรือรับผิดชอบต่อการคิดเห็นของผู้เขียนบทความดังกล่าวแต่ประการใด และกองบรรณาธิการวารสารการบริหารปกครอง ไม่สงวนสิทธิคัดลอกเนื้อหาหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของเนื้อหาในบทความต่างๆ แต่ให้อ้างอิงที่มาของข้อความที่นำไปกล่าวอ้างในที่ต่างๆ อย่างถูกต้องเหมาะสมตามหลักวิชาการ

Governance Journal is published by program of public administration under the authorization of Kalasin University to serve the interests of both Thai and international scholars and researchers. The aim is to publish high quality research papers in various areas of public administration, public policy, government, global & state governance and other social sciences involve with the governance, such as social and development studies, humanities, education and economics. Contributions to the journal can be made as either a research article or a review article. The journal is published as a periodical, with two issues annually in June and December. Before the paper manuscript is published by the journal, peer reviewers have to review for checking in qualities of paper, and is distributed both within Thailand and overseas. Governance Journal is produced and hosted by Elsevier on behalf of Kalasin University.

บทบรรณาธิการ

Editorial

วารสารการบริหารปกครอง (Governance Journal) ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 ฉบับนี้ดำเนินการจัดทำขึ้นในช่วงที่รัฐบาลของประเทศไทยได้มีการเปิดให้มีการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะในระดับเทศบาล และ องค์การบริหารส่วนตำบล ทั้งประเทศ ถือเป็นนิมิตหมายอันดีในการเปิดพื้นที่ประชาธิปไตยในระดับฐานราก ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของประเทศ อีกทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีภารกิจที่ท้าทายในการบริการสาธารณะ เป็นหน้าด่านของรัฐบาลในระดับท้องถิ่น ที่จะต้องบำบัดทุกข์ บำรุงสุข แก่ประชาชน ต่อไป

สำหรับเนื้อหาวารสารฉบับนี้ ทางกองบรรณาธิการวารสารการบริหารปกครอง ได้พัฒนาคุณภาพวารสารอย่างต่อเนื่อง เพื่อรักษาความเข้มข้นและหลากหลาย ทั้งเชิงเนื้อหาและคุณภาพ ที่ได้นำมาประกอบเป็นเรื่องราวตามการจัดเรียงขึ้นทั้ง 13 บทความดังต่อไปนี้ **บทความแรก** เป็นบทความวิจัย เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายทางสังคมกับความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลในผู้สูงอายุไทย (Relationship between Social Networks and Digital Divide in Thai Elderly) ของรองศาสตราจารย์สัญญารัตน์ มีสุวรรณ จากวิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม **บทความที่ 2** เป็นบทความวิจัย เรื่อง การประเมินการจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาหลักสูตร รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2560) (An Evaluation of Learning Management and Development of Bachelor of Public Administration (Revised Curriculum Academic Year 2017) , School of Management Science, Sukhothai Thammathirath Open University) สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ของผู้ช่วยศาสตราจารย์จิรวัฒน์ เมธาสุทธิรัตน์และคณะ จากสาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช **บทความที่ 3** เป็นบทความวิจัย เรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรโรงเรียนที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเทศบาลนครนครปฐม (Factors Affecting Personnel Performance of Nakhon Pathom Municipality Schools Providing Basic Education) ของอาจารย์ทัตเทพ ทวีไทยจากโครงการจัดตั้งภาค

วิชาการจัดการและการบัญชี คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน **บทความที่ 4** เป็นบทความวิจัย เรื่อง การดำเนินงานของเทศบาลเมืองเขารูปช้าง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ในการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (The Operation of Khaoroochang Municipality Muang District Songkhla Province to Prepare for The Aging Society) ของคุณกนกวรรณ เรืองศรีและคณะ นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา **บทความที่ 5** เป็นบทความวิจัย เรื่อง “เสรีภาพเชิงลบ” คืออะไร? : บทวิเคราะห์หือสยาห์ เบอร์ลิน (What is “Negative Liberty”? : An Analysis of Isaiah Berlin) ของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศักดิ์สิทธิ์ ฆารเลิศ จากสาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด **บทความที่ 6** เป็นบทความวิจัย เรื่อง ผลกระทบต่ออาชีพหมอลำเรื่องต่อกลอนในช่วงสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) (Effects on Morlum Troop Profession during Coronavirus 2019 (COVID-19) Pandemic) คุณวราภรณ์ บรรเท็งใจและอาจารย์ศิริศักดิ์ เหล่าจันทาม จากหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น **บทความที่ 7** บทความวิชาการ เรื่อง การตีความเชิงวิพากษ์ ภายใต้กระบวนการสื่อสารของศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาในการดำเนินนโยบายสาธารณะ (Critical Interpretation under the COVID- 19 Situation Administration Communication Center in Implementing Public Policy) ของนายทศพล ชื่นจ่อหอและรองศาสตราจารย์ วัชรพล พุทธรักษา หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร **บทความที่ 8** บทความวิจัย เรื่อง การศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ (Study of Agricultural Tourism Development Guidelines Kut Wa Subdistrict, Kuchinarai District, Kalasin Province) ของคุณจากรวรรณ ศิลธรและอาจารย์ศักดิ์เกษม ปานะลาด จากหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการท่องเที่ยวและบริการ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ **บทความที่ 9** บทความวิจัย เรื่อง แนวทางการบริหารเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการภาครัฐด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ : กรณีศึกษากลุ่มน้ำลำตะคอง (Guidelines for Network Management of Irrigation User Groups to

Increase the Efficiency of Water Resource Management for the Public Sector: A Case of Lam Takhong Basin.) ของผู้ช่วยศาสตราจารย์รัชยา เชื้อจันทิกและคณะ จากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา **บทความที่ 10** บทความวิจัย เรื่อง การเปรียบเทียบนโยบายป้องกันและปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชันของประเทศไทยช่วงรัฐบาล พ.ศ. 2551– 2561 (Comparison of Prevention and Suppression Against Corruption Policies within Thai Governments Between B.E. 2551 – 2561) ของผู้ช่วยศาสตราจารย์เพ็ชรรัตน์ ไสยสมบัติ จากคณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ **บทความที่ 11** บทความวิจัยเรื่อง กลไกความร่วมมือเชิงพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนจังหวัดกาฬสินธุ์ (Mechanism of area collaboration to solve poverty problem of Kalasin) ของผู้ช่วยศาสตราจารย์พิมพ์ลิขิต แก้วหานามและคณะ จากสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ **บทความที่ 12** การประยุกต์ใช้นโยบายรัฐบาลดิจิทัลในการทำงานจากที่บ้านของภาครัฐไทยในภาวะวิกฤติ COVID-19 : “การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ” The Application of Digital Government Policy to Work From Home of Thai Government In The COVID-19 Crisis : “Systematic Review of Related Literature” ของนายอติพงษ์ ภูมิแสง, ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิฑูรย์ จำรัสพันธุ์และผู้ช่วยศาสตราจารย์อารียา ป้องศิริ และ**บทความที่ 13 บทปริทัศน์** หนังสือ เรื่อง The Provision of Public Service in Europe: Between State, Local Government and Market โดยอาจารย์นพพล อัครชาติ จากหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

จากบทความวิจัย และบทความปริทัศน์หนังสือ มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ รวม 13 บทความในฉบับนี้ ที่มาจากนักวิจัยและนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความหลากหลายสังกัดในสถาบันการศึกษาต่างๆ ทั้งในส่วนกลางและภูมิภาค ซึ่งบทความทั้งหมดล้วนผ่านการกลั่นกรองและพิจารณาจากคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Reviewers) ที่ช่วยแนะนำและให้แง่คิดมุมมองต่างๆ ต่อผู้เขียนบทความจนมีความเชื่อมั่น และสามารถนำเสนอผลงานต่อผู้อ่านผ่านเนื้อหาในวารสารฉบับนี้ และด้วยความตั้งใจและอดสาหัสของกองบรรณาธิการฯ ทุกท่านที่ได้ทุ่มเทและเอาใจใส่จริงจังกับการทำงานจนสามารถจัดทำวารสารฉบับนี้สำเร็จขึ้นอีกครั้ง

วารสารการบริหารปกครอง (Governance Journal)

ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2564)

ในนามกองบรรณาธิการวารสารการบริหารปกครอง มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ ขอขอบพระคุณคณะผู้บริหารมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ ที่ให้การสนับสนุนส่งเสริมการจัดทำวารสารการบริหารการปกครองอย่างต่อเนื่องด้วยดีเสมอมา และขอขอบพระคุณคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่สละเวลาในการกลั่นกรองและพิจารณาบทความ รวมทั้งผู้สนับสนุนบทความทุกท่านที่ส่งบทความเพื่อร่วมเป็นส่วนหนึ่งในวารสารฉบับนี้ ท้ายที่สุดนี้ ขออวยพรปีใหม่ประจำปีพุทธศักราช 2565 ขอคุณอำนาจพระศรีรัตนตรัย สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสากลโลก พระองค์คำคุณ์เมืองกาฬสินธุ์ ดลบันดาลให้ท่านประสบความสำเร็จ สุขสันต์ สุขสมหวังดังปรารถนาทุกประการตลอดปี และตลอดไป

ขอขอบคุณ

รองศาสตราจารย์ ดร.กตัญญู แก้วหานาม

บรรณาธิการบริหาร

สารบัญ

Contents

หน้า

บทบรรณาธิการ

กตัญญู แก้วหานาม

ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายทางสังคมกับความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล 1 - 32

ในผู้สูงอายุไทย

สัณญารัตน์ มีสุวรรณ

การประเมินการจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาหลักสูตร 33 - 72

รัฐประศาสนศาสตร์บัณฑิต

จิรวัดน์ เมธาสุทธิรัตน์ และคณะ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรโรงเรียน 73 - 87

ที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเทศบาลนครนครปฐม

หัตเทพ ทวีไทย

การดำเนินงานของเทศบาลเมืองเขารูปช้าง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา 88 - 111

ในการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ

กนกวรรณ เรืองศรี และคณะ

“เสรีภาพเชิงลบ” คืออะไร ? : บทวิเคราะห์หือสยาห์ 112 - 133

ศักดิ์สิทธิ์ ฆารเลิศ

ผลกระทบต่ออาชีพหมอลำเรื่องต่อกลอนในช่วงสถานการณ์ 134 - 155

แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

วรารณ บันเทิงใจ และศิริศักดิ์ เหล่าจันทาม

การตีความเชิงวิพากษ์ภายใต้กระบวนการสื่อสารของศูนย์บริหาร 156 - 190

สถานการณ์การแพร่ระบาดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาในการดำเนิน

นโยบายสาธารณะ

ทศพล ชื่นจอหอ และวัชรพล พุทธิรักษา

สารบัญ	
Contents	
	หน้า
การศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	191 - 210
ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์	
จารุวรรณ ศิลธร และศักดิ์เกษม ปานะลาด	
แนวทางการบริหารเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน	211 - 232
เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการภาครัฐ	
ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ : กรณีศึกษาลุ่มน้ำลำตะคอง	
วรรษยา เชื้อจันทิก และคณะ	
การเปรียบเทียบนโยบายป้องกันและปราบปราม	
การทุจริตคอร์รัปชันของประเทศไทยช่วงรัฐบาล พ.ศ. 2551– 2561	233 - 256
เพ็ชรรัตน์ ไสยสมบัติ	
กลไกความร่วมมือเชิงพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน	257 - 288
จังหวัดกาฬสินธุ์	
พิมพ์ลลิตา แก้วหานาม และคณะ	
การประยุกต์ใช้นโยบายรัฐบาลดิจิทัลในการทำงานจากที่บ้าน	289 - 312
ของภาครัฐไทยในภาวะวิกฤติ COVID-19 : “การทบทวนวรรณกรรม	
ที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ”	
อธิพงษ์ ภูมิแสง, วิยุทธ์ จำรัสพันธุ์และอารียา ป้องศิริ	
บทปริทัศน์ หนังสือ	313 - 322
เรื่อง The Provision of Public Service in Europe:	
Between State, Local Government and Market	
นพพล อัครชาติ	
คำแนะนำการเตรียมต้นฉบับ	324

บทความที่ : 1
Article :

ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายทางสังคมกับความเหลื่อมล้ำ
ทางดิจิทัลในผู้สูงอายุไทย

Relationship between Social Networks and Digital
Divide in Thai Elderly

[Received: June 7, 2021; Revised: June 28, 2021;

Accepted: June 30, 2021]

สัญญารัตน์ มีสุวรรณ*

Sanyarat Meesuwan[†]

* วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

[†] College of Politics and Governance, Mahasarakham University; E-mail: sanyarat@msu.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัยสองประการประกอบด้วย (1) เพื่อสำรวจความสัมพันธ์ระหว่างการใช้อินเทอร์เน็ตและเครือข่ายทางสังคมในกลุ่มผู้สูงอายุชาวไทย และ (2) เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อแก้ไขความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลในกลุ่มผู้สูงอายุของประเทศไทย ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้เป็นระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ ข้อมูลหลักของงานวิจัยชิ้นนี้ มาจากชุดข้อมูลจากการสำรวจค่านิยมโลกครั้งที่ 7 กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้สูงอายุชาวไทยอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปจากทุกภูมิภาคของประเทศไทย จำนวน 288 คน การสุ่มตัวอย่างใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบหลายชั้น สถิติที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย การใช้ความถี่และร้อยละเพื่ออธิบายข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับตัวแปร และสถิติถดถอยโลจิสติกแบบลดหลั่นในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้อินเทอร์เน็ตและการมีเครือข่ายทางสังคม หลังจากควบคุมตัวแปรลักษณะทางประชากรศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุชาวไทยที่มีเครือข่ายทางสังคมในรูปแบบการเป็นสมาชิกของวัด โบสถ์ หรือองค์กรทางศาสนาอื่น ๆ การเป็นสมาชิกของสมาคมกีฬาหรือองค์กรสันตทานการต่าง ๆ หรือการรับรู้ข่าวสารจากการพูดคุยกับกลุ่มเพื่อนหรือคนรู้จัก มีแนวโน้มในการเป็นผู้ใช้อินเทอร์เน็ตมากกว่ากลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุชาวไทยที่ไม่มีเครือข่ายทางสังคม ผลการวิจัยสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นนโยบาย เพื่อเพิ่มโอกาสการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตในกลุ่มผู้สูงอายุ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุที่มีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม และมีระดับการศึกษาต่ำทั้งในพื้นที่เขตเมืองและชนบท ผ่านการใช้ประโยชน์จากเครือข่ายทางสังคมและความความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นในกลุ่มผู้สูงอายุชาวไทย

คำสำคัญ : ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล; ผู้สูงอายุชาวไทย; เครือข่ายทางสังคม

Abstract

This study comprises two research objectives as follows: (1) to survey the relationship between Internet use and social networks among Thai elderly, and (2) to propose policy recommendations to reduce the digital divide among elderly Thais. A quantitative research methodology was employed with the 7th wave of the World Values Survey conducted in Thailand as the main data set. The sample included Thai elderly aged 60 years and older from all regions of Thailand with a sample size of 288 selected by multi-stage systematic random sampling. Statistics in the research included frequency and percentage, employed to explain the basic information of each variable, and a hierarchical logistic regression technique, used to analyze the correlations between Internet use and social networks after controlling for demographic factors. The research results indicated that the sampled Thai elderly who have social networks, namely those who are a member of a temple, church, or religious organization, or a sports and recreational organization, or those who obtain news and information through conversation with peers or acquaintances, were more likely to be Internet users than those who do not have social networks. These findings could be converted into policy in order to increase the opportunities for the elderly to access the Internet, especially among the elderly with low socioeconomic status and educational attainment in both urban and rural areas by utilizing the existing social networks and strong ties among the Thai elderly.

Keywords: Digital Divide; Thai Elderly; Social Networks

บทนำ

สหประชาชาติ (United Nations: UN) นิยามสังคมผู้สูงอายุ หมายถึง สังคมที่มีประชากรอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 7 ของประชากรทั้งหมดภายในสังคมนั้น ๆ (United Nations Department of Economic and Social Affairs Population Division, 2017) จากนิยามข้างต้นของสหประชาชาติสามารถอนุมานได้ว่า ผู้สูงอายุหมายถึงผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป ซึ่งการกำหนดอายุผู้สูงอายุในรูปแบบนี้เป็นที่นิยมในประเทศพัฒนาแล้ว อาทิ ญี่ปุ่น ฝรั่งเศส และเกาหลีใต้

อย่างไรก็ตาม ในกรณีของประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศกำลังพัฒนา ได้กำหนดความหมายของผู้สูงอายุไว้ในพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 โดยหมายถึงผู้ที่มีเกินอายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ในส่วนของสังคมผู้สูงอายุ มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (2559) กำหนดการเป็นสังคมผู้สูงอายุ ไว้หมายถึง สังคมสังคมที่มีประชากรอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด และจากความหมายของผู้สูงอายุ มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย ประเทศไทยเป็นหนึ่งในสังคมผู้สูงอายุมาตั้งแต่ พ.ศ. 2548 โดยจากสถิติในปี พ.ศ.2503 ร้อยละผู้สูงอายุหรือผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปของประเทศไทยอยู่ที่ 5.3 ทว่าในปี พ.ศ.2583 คาดการณ์จำนวนผู้สูงอายุต่อประชากรช่วงวัยอื่นในประเทศไทยจะเพิ่มเป็นร้อยละ 33 ซึ่งเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุดในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (Loichinger & Pothisiri, 2018) สังคมผู้สูงอายุจึงเป็นหนึ่งในความท้าทาย ที่รัฐบาลไทยต้องเตรียมความพร้อมและกำหนดนโยบายในการรับมือ เพื่อให้ประชากรผู้สูงอายุสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ ตลอดจนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจและการเมือง

ประกอบกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ในปัจจุบัน ซึ่งรัฐบาลไม่เพียงแต่ต้องดำเนินการเพื่อหยุดยั้งการแพร่กระจายของเชื้อโรค หากยังต้องรักษาระเบียบทางการเมือง เสถียรภาพของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และควบคุมดูแล ตลอดจนส่งเสริมการดำเนินชีวิตวิถีใหม่ (new normal) ของประชาชนภายในสังคม ภายใต้บริบทการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 และความจำเป็นในการบริหารจัดการข้างต้น รัฐบาลหลาย ๆ ประเทศให้ความสำคัญในการใช้เทคโนโลยี

สารสนเทศหนึ่งในฐานะเครื่องมือเชื่อมประสาน (medium) การดำเนินนโยบายของภาครัฐต่อประชาชน

รัฐบาลไทยเป็นหนึ่งในหลาย ๆ รัฐบาลเหล่านั้น นับตั้งแต่การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ในปี พ.ศ. 2562 เป็นต้นมา รัฐบาลไทยมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในหลายโครงการ อาทิ การใช้แอปพลิเคชัน “ไทยชนะ” ในการติดตาม การใช้บริการในห้างสรรพสินค้า ร้านค้า หรือสถานที่ต่าง ๆ ของประชาชน ผ่านการเช็คอิน และเช็คเอาท์ด้วยคิวอาร์โค้ด (QR code) และการพัฒนาแอปพลิเคชัน “หมอชนะ” เพื่อจัดเก็บข้อมูลการเดินทางของประชาชน และใช้ตรวจสอบและประเมินระดับความเสี่ยงในการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 จากสถานที่ต่าง ๆ (สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล, 2564) นอกเหนือจากการใช้แอปพลิเคชันเพื่อติดตามและจัดเก็บข้อมูลกิจกรรมและการเดินทางของประชาชน รัฐบาลไทยยังให้ความสำคัญกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศทางการเงินในการกระจายความช่วยเหลือและกระตุ้นเศรษฐกิจภายใต้โครงการ “คนละครึ่ง” “เราชนะ” และ “ม.33 เรารักกัน” ไปยังประชาชนผ่านแอปพลิเคชัน “เป๋าตังค์” (กระทรวงการคลัง สำนักงานสำนักงานปลัดกระทรวงการคลัง กลุ่มสารนิเทศการคลัง, 2563)

ตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงบทบาทความสำคัญของเทคโนโลยีสารสนเทศที่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตวิถีใหม่ของประชาชนไทย อย่างไรก็ตาม การพึ่งพาเทคโนโลยีสารสนเทศในฐานะเครื่องมือเชื่อมประสานดำเนินนโยบายของภาครัฐต่อประชาชนได้เปิดเผยความเหลื่อมล้ำอีกประเภทในสังคมไทย นั่นคือ ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้สูงอายุ ดังเห็นได้จากรายงานข่าวในสื่อมวลชนจำนวนหนึ่งที่แสดงภาพผู้สูงอายุที่ไม่มีโทรศัพท์มือถือ หรือมีโทรศัพท์มือถือที่ไม่สามารถใช้งานกับแอปพลิเคชันของภาครัฐ ส่งผลให้ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ไม่ได้รับ หรือได้รับความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจจากโครงการของรัฐบาลไทยล่าช้า (ดู : คมชัดลึก, 2564; ไทยรัฐออนไลน์, 2564) ทั้งนี้งานวิจัยในประเทศที่พัฒนาแล้ว ชี้ว่าการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตในกลุ่มผู้สูงอายุเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะอินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงบริการสาธารณะ ข้อมูลด้านสุขภาพ และเป็นการเชื่อมโยงผู้สูงอายุเข้ากับกลุ่มคนในช่วงอายุอื่น ๆ ในสังคม

องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organization for Economic Co-operation and Development, 2001, 5) ให้นิยามความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล (digital divide) ไว้หมายถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล หรือ ครอบครัว อันเป็นผลจากปัจจัยเกี่ยวกับถิ่นที่อยู่ สถานะทางสังคม-เศรษฐกิจ และปัจจัยทางประชากรศาสตร์อื่นซึ่งส่งผลต่อโอกาสในการเข้าถึงข้อมูลเทคโนโลยีสารสนเทศและการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อประกอบกิจกรรมต่าง ๆ

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล เฉพาะอย่างยิ่งความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลในผู้สูงอายุมีอยู่อย่างจำกัด การวิจัยเรื่อง *ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายทางสังคมกับความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลในผู้สูงอายุไทย* อันมุ่งเน้นสำรวจปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลต่อผู้สูงอายุชาวไทย รวมถึงการนำผลสำรวจที่ได้มาประยุกต์และจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อแก้ไขความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลในกลุ่มผู้สูงอายุของประเทศไทยจึงมีความสำคัญในฐานะส่วนหนึ่งที่ช่วยขยายแนวพรมแดนองค์ความรู้ในเรื่องนี้ของประเทศไทย

ขอบเขตการวิจัยครั้งนี้อยู่ที่การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลของผู้สูงอายุชาวไทย โดยเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้อินเทอร์เน็ต การมีเครือข่ายทางสังคม และปัจจัยทางประชากรศาสตร์ (เพศ ระดับการศึกษา ถิ่นที่อยู่ และสถานะทางเศรษฐกิจ) ในส่วนของขอบเขตด้านเนื้อหา นอกเหนือจากการวิเคราะห์ปัจจัยที่นำไปสู่ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล ยังรวมถึงการนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่สรุปจากผลการวิจัย

วัตถุประสงค์การวิจัย

(1) เพื่อสำรวจความสัมพันธ์ระหว่างการใช้อินเทอร์เน็ตและเครือข่ายทางสังคมในกลุ่มผู้สูงอายุชาวไทย

(2) เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการแก้ไขความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลในกลุ่มผู้สูงอายุของประเทศไทย

กรอบแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากนิยามความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนาในบทนำ เห็นได้ชัดถึงสมมติฐานหลักเกี่ยวกับปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล อันเป็นผลมาจากปัจจัยทางประชากรศาสตร์ ฐานะทางสังคม และเศรษฐกิจ และถิ่นที่อยู่ ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ในการนำทฤษฎีการแพร่กระจายของนวัตกรรม (diffusion of innovations theory) มาอธิบายเกี่ยวกับการเผยแพร่นวัตกรรมใหม่ ๆ ไปทั่วสังคม ทฤษฎีนี้ชี้ให้เห็นว่าในตอนแรกนวัตกรรมใหม่จะอยู่ในมือของกลุ่มสังคมบางกลุ่มเท่านั้น คนเหล่านี้คือผู้ที่ได้รับประโยชน์สูงสุดจากนวัตกรรมใหม่และจะพยายามใช้ประโยชน์จากการเข้าถึงนวัตกรรมใหมดังกล่าวเพื่อเสริมสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจของพวกเขา ความได้เปรียบนี้จะยังคงมีประสิทธิภาพแม้ว่าเทคโนโลยีใหม่จะแพร่กระจายไปยัง กลุ่มสังคมอื่น ๆ ในสังคมอย่างกว้างขวางเนื่องจาก “ข้อได้เปรียบ” ที่มากกว่าของพวกเขา ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจที่นักวิชาการบางคนตั้งสมมติฐานว่านวัตกรรมได้กลายเป็นเครื่องมือในการยึดอำนาจทางสังคมการเมืองและเศรษฐกิจ (Codoban, 2005) เพื่อลดช่องว่างความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล จึงจำเป็นต้องพิจารณาว่ามีความไม่เท่าเทียมกันของการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตระหว่างกลุ่มสังคมในสังคมหรือไม่ หากคำตอบคือ “ใช่” การศึกษาจะลึกเพื่อระบุกลุ่มที่ใช้ประโยชน์จากการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศใหม่นี้เป็นสิ่งจำเป็น

ในการทำความเข้าใจถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล นักวิชาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักวิชาการตะวันตกหยิบยกทฤษฎีการแพร่กระจายของนวัตกรรม ซึ่งพัฒนาโดย Everett Rogers (2003) มาเป็นแม่แบบในการอธิบาย ทั้งนี้ Rogers อธิบายว่า การเรียนรู้และใช้นวัตกรรมใหม่ของปัจเจกเกิดจากความเต็มใจ (willingness) ในการทดลองสิ่งใหม่ ๆ โดยความเต็มใจในการทดลองสิ่งใหม่ ๆ ของปัจเจกเป็นผลมาจากปัจจัยสามด้านด้วยกัน กล่าวคือ

(1) การเรียนรู้ผ่านช่องทางสื่อสารมวลชน : ในการที่ปัจเจกปรับตัวและใช้นวัตกรรมใหม่ พวกเขาจำเป็นต้องรู้จักนวัตกรรมนั้น ๆ ก่อน ซึ่งสื่อมวลชนเป็นช่องทางหลักในการแพร่กระจายข่าวสารรวมถึงวิธีการใช้นวัตกรรมใหม่ ให้ประชาชนรับรู้

สมมุติฐานของ Rogers ในประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้ผ่านช่องทางสื่อสารมวลชน คือ “ผู้ใช้นวัตกรรมใหม่ก่อนผู้อื่นมีช่องทางการเรียนรู้จากสื่อสารมวลชนมากกว่าผู้ใช้นวัตกรรมใหม่ในภายหลัง” (2003, 291)

(2) การมีประสบการณ์สากล (cosmopolitan experience) : การเรียนรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมใหม่ของปัจเจกเป็นผลมาจากการรับรู้ข่าวสารนอกเหนือจากกลุ่มสังคมของตนเป็นส่วนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของอินเทอร์เน็ตซึ่งเป็นเทคโนโลยีสารสนเทศที่พัฒนาในระดับสากล ปัจเจกที่มีกลุ่มสังคมเปิดรับข่าวสารจากแหล่งข้อมูลสากล มีแนวโน้มที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมใหม่ไวกว่าปัจเจกที่มีประสบการณ์จำกัดในกลุ่มสังคมแบบปิด

(3) ลักษณะทางประชากรศาสตร์ : จากการศึกษาของ Rogers ความแตกต่างทางประชากรศาสตร์ เช่น ระดับการศึกษา เพศ ถิ่นที่อยู่ และสถานะทางสังคมเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้กลุ่มคนบางกลุ่มในสังคมเรียนรู้และใช้นวัตกรรมใหม่ ได้เร็วกว่ากลุ่มอื่นในสังคม

J. Sonia Huang (2005) ทำการสำรวจวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้ผ่านช่องทางสื่อสารมวลชน และการมีประสบการณ์สากลกับการใช้อินเทอร์เน็ต ในขณะที่การศึกษาที่ใช้ลักษณะทางประชากรศาสตร์เป็นปัจจัยหลักในการอธิบายสาเหตุของความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลเป็นที่นิยมอย่างกว้างขวางและ มีงานวิจัยเชิงประจักษ์จำนวนมากที่ยืนยันความสัมพันธ์นี้ อาทิ การศึกษาของ Teresa Correa และ Isabel Pavez (2016) ชี้ให้เห็นว่า แม้การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของประชาชนทั้งในประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนามีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลระหว่างประชาชนในเมืองและชนบทยังคงแข็งแกร่ง และงานวิจัยของ Ahmed Tareq Rashid ซึ่งสำรวจการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของประชาชนในประเทศบังคลาเทศ ซิลี บราซิล กานา และฟิลิปปินส์ (2016) ชี้ให้เห็นว่า ผู้หญิงยังคงมีสัดส่วนในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตในสัดส่วนที่ต่ำกว่าผู้ชายอย่างมีนัยสำคัญ

ในภาพรวม แม้การศึกษาที่เน้นวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยทางประชากรศาสตร์และความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล ช่วยให้ นักวิชาการและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องสามารถระบุกลุ่มประชากรที่ไม่สามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากการนำผลการศึกษาที่ได้มาประยุกต์เป็นนโยบายและแนวทางในการดำเนินการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลมีข้อจำกัดค่อนข้างมาก เนื่องจากข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาที่ได้บ่อยครั้งเป็นการแก้ปัญหาเชิงวัตถุ เช่น เพิ่มการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตไปยังพื้นที่ชนบท การเพิ่มงบประมาณในการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อกลุ่มคนเฉพาะ (ดู : Esteban-Navarro, et.al., 2020; Zhang & Wolff, 2004) ข้อเสนอแนะในลักษณะนี้มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติที่ค่อนข้างต่ำ อันเป็นผลจากการต้องเพิ่มงบประมาณหรือใช้เงินลงทุนมูลค่าสูง ซึ่งเป็นข้อจำกัดของรัฐบาลโดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา

ด้วยเหตุนี้ งานวิจัยชิ้นนี้จึงสำรวจกรอบแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งสามารถใช้อธิบายการแพร่กระจายของนวัตกรรมในสังคมเพิ่มเติม และพบ นักวิชาการอีกกลุ่มหนึ่งนำโดย Thomas Valente (ดู : 2012, 1996) ซึ่งข้ออิทธิพลของเครือข่ายทางสังคมที่ส่งผลปัจเจกในการปรับตัวและใช้นวัตกรรมใหม่ ๆ โดยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมใหม่ของแต่ละบุคคลเป็นผลมาจากการเรียนรู้พฤติกรรมของผู้อื่นในกลุ่มหรือเครือข่าย

Valente อธิบายว่า ในเครือข่ายสังคมปัจเจกมีความอ่อนไหวจากการสังเกตและเรียนรู้พฤติกรรมของผู้อื่นที่พวกเขามีปฏิสัมพันธ์ด้วย หากเครือข่ายทางสังคมมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือปรับตัวใช้นวัตกรรมใหม่ ๆ ปัจเจกมีแนวโน้มเปลี่ยนพฤติกรรมตาม กล่าวอีกนัยหนึ่งบุคคลนั้นยอมรับพฤติกรรมใหม่เมื่อรับรู้ว่าคนรอบข้างส่วนใหญ่ได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ในส่วนนิยามของเครือข่ายทางสังคมของ Valente หมายถึง กลุ่มเพื่อน เพื่อนร่วมงาน เพื่อนในองค์กรหรือสมาคมที่มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แนะนำ และสนับสนุนระหว่างกัน (1996, 70)

ทั้งนี้ งานวิจัยเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลจำนวนหนึ่งยืนยันความสัมพันธ์ทางสถิติระหว่างการใช้อินเทอร์เน็ตและการมีเครือข่ายทางสังคม

Tana M Luger และคณะ (2016) พบทหารผ่านศึกสูงอายุนอเมริกันขอความช่วยเหลือด้านเทคโนโลยี จากบุคคลอื่น ๆ ที่ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกัน ซึ่งผลการศึกษาของพวกเขาสอดคล้องกับงานวิจัยของ Shanyang Zhao และ David Elesh (2007) ที่ค้นพบความสัมพันธ์ระหว่างการใช้เครือข่ายทางสังคมและการเข้าถึงเว็บไซต์คุณภาพ

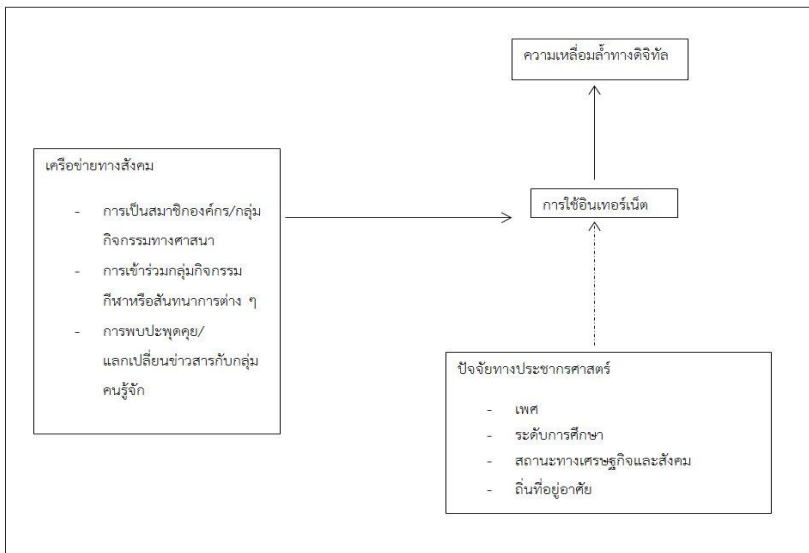
ในส่วนการสำรวจวรรณกรรมเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล เฉพาะอย่างยิ่งความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลในผู้สูงอายุ รวมถึงบทบาทของรัฐบาลไทยในการสนับสนุนการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย พบงานวิจัยในด้านนี้มีอยู่ค่อนข้างจำกัด และส่วนใหญ่เป็นการสำรวจสถานการณ์โดยทั่วไปของประชากรไทยเกี่ยวกับการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต งานวิจัยเหล่านี้แบ่งได้เป็นสองกลุ่มประกอบด้วย

กลุ่มที่หนึ่ง งานวิจัยที่ศึกษาปัจจัยทางประชากรศาสตร์ในฐานะปัจจัยหลักที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล อาทิ งานวิจัยของอรพิม สุขคง เกษตรชัย และหิมน และวันชัย ธรรมสัการ (2563) ซึ่งอธิบายความจำเป็นในการศึกษาปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านการศึกษาและทักษะทางด้านภาษา ปัจจัยด้านสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม และปัจจัยด้านทัศนคติ เพื่อเข้าใจสาเหตุที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลภายในประเทศไทย

กลุ่มที่สอง งานวิจัยที่สำรวจบทบาทของรัฐบาลไทยในการลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล ตรงกันข้ามกับกลุ่มที่หนึ่งที่พยายามแสวงหาปัจจัยที่ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลในประเทศไทย งานวิจัยกลุ่มที่สองมุ่งศึกษาแนวโน้มนโยบายและการดำเนินการของรัฐบาลไทยในอดีตในการกระจายความเท่าเทียมกันในการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศภายในประเทศไทย อภิชาติ ศิริบุญญกุล และศรุดา สมพอง (2562) วิเคราะห์บทบาท ปัญหาและอุปสรรค และแนวทางในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ของกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมของกระทรวงดิจิทัล และย้ำความจำเป็นในการพัฒนาบุคลากรและการพัฒนาเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศในการกระจายการพัฒนาทางดิจิทัลให้เท่าเทียมกันทั้งประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเรวัต แสงสุริยงค์ (2561) ซึ่งระบุความสำคัญของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศให้ทั่วถึง

และครอบคลุมทั่วประเทศเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล รวมถึงการศึกษาของ วรราช เปาอินทร์ (2560) เรื่อง Thailand Health 4.0 challenges and opportunities ซึ่งสำรวจการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยปฏิรูประบบการดูแลสุขภาพของประเทศไทย

รูปที่ 1 : กรอบแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุในประเทศไทย

เพื่อให้การอธิบายปัจจัยการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุในประเทศไทยในการวิจัยครั้งนี้ครอบคลุมปัจจัยสำคัญครบถ้วน ผู้วิจัยนำแนวคิดการแพร่กระจายของนวัตกรรมในสังคมของ Everett Rogers และอิทธิพลของเครือข่ายทางสังคมในการเรียนรู้นวัตกรรมใหม่ของ Thomas Valente มาผสมผสานเข้าด้วยกัน ดังแสดงในรูปที่ 1 ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุในประเทศไทย

จากรูปที่ 1 กรอบแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุในประเทศไทยที่ใช้ในการวิจัยนี้ เริ่มจากการมีเครือข่ายทางสังคม ซึ่ง

ประกอบด้วยการเป็นสมาชิกองค์กรหรือกลุ่มกิจกรรมทางศาสนา การเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมกีฬาหรือสันทนาการต่าง ๆ หรือการพบปะพูดคุยและแลกเปลี่ยนข่าวสารกับกลุ่มบุคคลอื่น ช่วยเพิ่มโอกาสในการเรียนรู้และมีประสบการณ์เกี่ยวกับการใช้อินเทอร์เน็ต อันส่งผลให้ผู้สูงอายุลดความกังวลและเพิ่มความมั่นใจในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมาใช้อินเทอร์เน็ต ผู้สูงอายุที่มีเครือข่ายทางสังคมไม่ว่าจะมีลักษณะทางประชากรศาสตร์ เช่น เพศ ระดับการศึกษา ถิ่นที่อยู่อาศัย และสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมในรูปแบบใด มีความเป็นไปได้ในการใช้อินเทอร์เน็ตมากกว่ากลุ่มที่ไม่มีเครือข่ายทางสังคม และนำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลในท้ายที่สุด

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ ข้อมูลหลักของงานวิจัยมาจากชุดข้อมูลจากการสำรวจค่านิยมโลก (World Value Survey: WVS) ซึ่งเป็นโครงการความร่วมมือด้านการวิจัยระหว่างประเทศในการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมของประชาชนทั่วโลก และดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524 โดยในปัจจุบันมีประเทศเข้าร่วมโครงการ 120 ประเทศ (EVS/WVS, 2021) ทั้งนี้ ชุดข้อมูลการสำรวจค่านิยมโลกที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มาจากการสำรวจค่านิยมโลกครั้งที่ 7 ในประเทศไทยในปี พ.ศ. 2561 ผ่านความร่วมมือระหว่างโครงการสำรวจค่านิยมโลกและสถาบันพระปกเกล้า เหตุผลหลักในการใช้ชุดข้อมูลจากการสำรวจค่านิยมโลกซึ่งเป็นชุดข้อมูลสาธารณะเป็นข้อมูลหลักในการวิเคราะห์ เนื่องจากรูปแบบการจัดเก็บข้อมูลและการออกแบบแบบสอบถาม ผ่านการทดสอบค่าความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่น (Validity and Reliability) มีความโปร่งใสตลอดจนเอื้อต่อการพิสูจน์ซ้ำ (de Vaus, 2014)

ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ คือ ประชาชนชาวไทยที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป

กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนชาวไทยในปี พ.ศ. 2563 ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป จากชุดข้อมูลจากการสำรวจค่านิยมโลกครั้งที่ 7 มีการจัดเก็บแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 1,500 คน ในจำนวนนี้มีกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป

จำนวน 288 คน การสุ่มตัวอย่างใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้น (multi-stage systematic random sampling) เริ่มจากการแบ่งภูมิภาคในประเทศไทยเป็นห้าภูมิภาค คือ กรุงเทพมหานคร ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ ขั้นตอนถัดมาเป็นการจัดทำรายการชื่ออำเภอ/เขตทั้งหมดในแต่ละภูมิภาค และสุ่มเลือกชื่ออำเภอในแต่ละภูมิภาคตามสัดส่วนจำนวนประชากร หลังจากนั้น มีการจัดทำรายการชื่อตำบลทั้งหมดในอำเภอที่สุ่มเลือก และสุ่มเลือกชื่อตำบล ในขั้นตอนที่สี่เป็นการจัดทำรายชื่อหมู่บ้านในแต่ละตำบลและสุ่มเลือกหมู่บ้าน และขั้นตอนสุดท้ายเป็น การกำหนดจำนวนตัวอย่างที่สุ่มเลือกในแต่ละหมู่บ้าน และดำเนินการสุ่มเลือกตัวอย่างจากรายชื่อในแต่ละหมู่บ้านอย่างเป็นระบบ (systematic sampling)

จากกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง สมมุติฐานหลักในการวิจัย (H_1) คือ การใช้อินเทอร์เน็ตของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในประเทศไทยไม่มีความสัมพันธ์กับการมีเครือข่ายทางสังคม เมื่อควบคุมปัจจัยทางประชากรศาสตร์

เมื่อนำสมมติฐานการวิจัยข้างต้นมากำหนดตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ส่งผลให้ตัวแปรแบ่งออกเป็นสามกลุ่ม รายละเอียดดังนี้

(1) ตัวแปรตาม : คำถามที่ 206 (Q206) ในการสำรวจค่านิยมโลกครั้งที่ 7 ถามกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับความถี่ในการติดตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศและทั่วโลกผ่านอินเทอร์เน็ต และให้เลือกตอบหนึ่งคำตอบจากห้าตัวเลือก คือ ทุกวัน ทุกสัปดาห์ ทุกเดือน น้อยกว่าเดือนละครึ่ง และไม่เคยใช้อินเทอร์เน็ต จากคำถามนี้ ผู้วิจัยลงรหัสใหม่แบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็นสองกลุ่ม คือ ผู้ใช้อินเทอร์เน็ต และผู้ที่ไม่เคยใช้อินเทอร์เน็ต เพื่อทดสอบปัจจัยที่ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล

(2) ตัวแปรอิสระ : ปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการใช้อินเทอร์เน็ตของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในประเทศไทยที่ทดสอบในการวิจัยนี้ คือ การมีเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุ คำถามในการสำรวจค่านิยมโลกครั้งที่ 7 ที่นำมาใช้ในการทดสอบหาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้อินเทอร์เน็ตและการมีเครือข่ายทางสังคม มีดังนี้

— คำถามที่ 94 (Q94) : การเป็นสมาชิกของวัด โบสถ์ หรือองค์กรทางศาสนาอื่น ๆ ของกลุ่มตัวอย่าง คำตอบที่ให้เลือกในแบบสอบถามมีสามคำตอบคือ เป็นสมาชิกที่มีบทบาทแข็งขัน เป็นสมาชิกที่ไม่มีบทบาทแข็งขัน และไม่เป็นสมาชิก สำหรับคำถามนี้มีการลงรหัสใหม่เพื่อทำการทดสอบหาความสัมพันธ์กับการใช้อินเทอร์เน็ตในกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุชาวไทยเป็นสองกลุ่ม คือ กลุ่มผู้เป็นสมาชิก และกลุ่มผู้ไม่เป็นสมาชิกของวัด โบสถ์ หรือองค์กรทางศาสนาอื่น ๆ

— คำถามที่ 95 (Q95) : การเป็นสมาชิกของสมาคมกีฬาหรือองค์กรสันตนา การต่าง ๆ ตัวเลือกคำตอบเหมือนกับตัวเลือกคำตอบของคำถามที่ 94 และผู้วิจัยลงรหัสใหม่แบ่งกลุ่มตัวอย่างในลักษณะเดียวกับคำถามที่ 94

— คำถามที่ 208 (Q208) : ความถี่ในการติดตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศ และทั่วโลกผ่านการพูดคุยกับกลุ่มเพื่อนหรือคนรู้จัก และให้เลือกตอบหนึ่งคำตอบจาก ห้า ตัวเลือก คือ ทุกวัน ทุกสัปดาห์ ทุกเดือน น้อยกว่าเดือนละครึ่ง และไม่เคยคุยจากคำถามนี้ ผู้วิจัยลงรหัสใหม่แบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็นสองกลุ่ม คือ ผู้ที่รับรู้ข่าวสารจาก การพูดคุยกับกลุ่มเพื่อนหรือคนรู้จัก และผู้ที่ไม่เคยรับรู้ข่าวสารจากการพูดคุยกับ กลุ่มเพื่อนหรือคนรู้จัก

(3) ตัวแปรควบคุม : เพื่อพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้อินเทอร์เน็ตและการมีเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในประเทศไทย การวิจัยครั้งนี้มีการควบคุมปัจจัยทางประชากรศาสตร์ ประกอบด้วย เพศ ถิ่นที่อยู่ สถานะทางเศรษฐกิจ และระดับการศึกษา

ผู้วิจัยใช้โปรแกรม คอมพิวเตอร์ Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) ช่วยในการวิเคราะห์เชิงสถิติเพื่อพิสูจน์สมมติฐานหลักของการวิจัย สถิติที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย

(1) สถิติเชิงบรรยาย (descriptive statistics): ใช้ความถี่และร้อยละ เพื่ออธิบายข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับตัวแปรอิสระ ตัวแปรตาม และตัวแปรควบคุม

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 ความถี่และร้อยละของการใช้อินเทอร์เน็ต ประเภทของเครือข่ายทางสังคม และลักษณะทางประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่าง

ลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง	ความถี่ ¹	ร้อยละ
การใช้อินเทอร์เน็ต : ใช้	113	39.65
ไม่ใช้	172	60.35
รวม	285	100
การเป็นสมาชิกของวัด โบสถ์ หรือองค์กรทางศาสนาอื่น ๆ : เป็น	114	39.58
ไม่เป็น	174	60.42
รวม	288	100

¹ ความถี่และร้อยละคำนวณและรายงานเฉพาะผู้ที่ตอบคำถามในแบบสอบถามแต่ละข้อ โดยตัดค่า missing จากจำนวนตัวเลขรวมในแต่ละตัวแปร เพื่อบ่งชี้จำนวนตัวอย่างจริงที่ใช้ในการวิเคราะห์สถิติในแต่ละตัวแปร

การเป็นสมาชิกของสมาคมกีฬาหรือองค์กร	83	28.82
สันทนการต่าง ๆ : เป็น		
ไม่เป็น	205	71.18
รวม	288	100
การรับรู้ข่าวสารจากการพูดคุยกับกลุ่มเพื่อนหรือ	188	65.73
คนรู้จัก : รับรู้		
ไม่รับรู้	98	34.27
รวม	286	100
เพศ : ชาย	131	45.65
หญิง	155	54.35
รวม	286	100
ถิ่นที่อยู่อาศัย : เขตเมือง	110	34.72
ชนบท	178	65.28
รวม	288	100
ระดับการศึกษา : ไม่มีการศึกษา/ต่ำกว่า	10	3.55
ประถมศึกษา	219	77.66
ประถมศึกษา	53	18.79
สูงกว่าประถมศึกษา		
รวม	282	100
สถานะทางเศรษฐกิจ : ต่ำ	81	28.13
กลาง	190	65.97
สูง	18	5.90
รวม	288	100

การใช้อินเทอร์เน็ต : กลุ่มตัวอย่างชาวไทยที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 285 คน ตอบคำถามที่ 206 เกี่ยวกับการใช้อินเทอร์เน็ตในการติดตามข่าวสารในประเทศและต่างประเทศ ไม่ตอบคำถามข้อนี้จำนวน 3 คน ผลการสำรวจพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่ใช้อินเทอร์เน็ต คิดเป็นร้อยละ 60.35 จากจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด

ที่ตอบคำถามข้อนี้ หรือ 172 คน ขณะที่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 113 คน หรือ ร้อยละ 39.65 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดที่ตอบคำถามข้อนี้ เป็นผู้ใช้อินเทอร์เน็ต

การเป็นสมาชิกของวัด โบสถ์ หรือองค์กรทางศาสนาอื่น ๆ : ตัวแปรอิสระตัวแปรแรกที่จะสะท้อนการมีเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มตัวอย่างคือ การเป็นสมาชิกของวัด โบสถ์ หรือองค์กรทางศาสนาอื่น ๆ กลุ่มตัวอย่างจำนวน 174 คน หรือร้อยละ 60.42 ของผู้ที่ตอบคำถามที่ 94 ไม่เป็นสมาชิกของวัด โบสถ์ หรือองค์กรทางศาสนาอื่น ๆ กลุ่มตัวอย่าง 114 คน ซึ่งเป็นคนส่วนส่วนน้อย หรือร้อยละ 39.58 เป็นสมาชิกของวัด โบสถ์ หรือองค์กรทางศาสนาอื่น ๆ

การเป็นสมาชิกของสมาคมกีฬาหรือองค์กรสันตนาการต่าง ๆ : กลุ่มตัวอย่างที่ตอบคำถามที่ 95 การเป็นสมาชิกของสมาคมกีฬาหรือองค์กรสันตนาการต่าง ๆ มีจำนวน 288 คน โดยร้อยละ 71.18 ของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบคำถามข้อนี้ หรือจำนวน 205 คน ไม่เป็นสมาชิกของสมาคมกีฬาหรือองค์กรสันตนาการต่าง ๆ กลุ่มตัวอย่างจำนวน 83 คน หรือร้อยละ 28.82 เป็นสมาชิกของสมาคมกีฬาหรือองค์กรสันตนาการต่าง ๆ

การรับรู้ข่าวสารจากการพูดคุยกับกลุ่มเพื่อนหรือคนรู้จัก : ดัชนีชี้วัดการมีเครือข่ายทางสังคมสุดท้าย ที่ใช้ในการวิเคราะห์ในงานวิจัยนี้คือ การติดตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศและทั่วโลกผ่านการพูดคุยกับกลุ่มเพื่อนหรือคนรู้จัก กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการรับรู้ข่าวสารจากการพูดคุยกับกลุ่มเพื่อนหรือคนรู้จัก ผู้ที่ตอบคำถามข้อนี้ มีจำนวน 286 คน และไม่ตอบคำถามข้อนี้จำนวน 2 คน เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ตอบคำถามข้อนี้ มีจำนวน 188 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 65.73 ไม่ได้ติดตามข่าวสารจากการพูดคุยกับกลุ่มเพื่อนหรือคนรู้จัก มี 98 คน หรือร้อยละ 34.27 ของ ผู้ที่ระบุช่องทางการรับรู้ข่าวสารจากการพูดคุยกับกลุ่มเพื่อนหรือคนรู้จัก

เพศ : ตัวแปรทางประชากรศาสตร์ที่เป็นตัวแปรควบคุมในการศึกษานี้ ตัวแปรแรกคือเพศ กลุ่มตัวอย่างระบุเพศของตนในแบบสอบถามจำนวน 286 คน และไม่ตอบคำถามนี้ จำนวน 2 คน จากผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุชาวไทยจำนวน

131 คน หรือร้อยละ 45.65 ของผู้ตอบคำถามข้อนี้เป็นผู้ชาย ขณะที่กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุชาวไทยจำนวน 155 คน หรือร้อยละ 54.35 ของผู้ที่ระบุเพศของตนในแบบสอบถามเป็นผู้หญิง

ถิ่นที่อยู่อาศัย : ชุดข้อมูลจากการสำรวจค่านิยมโลกครั้งที่ 7 ในประเทศไทย แบ่งประเภทถิ่นที่อยู่อาศัยเป็นสองประเภท ประกอบด้วย เขตเมืองและเขตชนบท กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุชาวไทยส่วนใหญ่อาศัยในเขตชนบท จำนวน 178 คน หรือร้อยละ 65.28 กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุชาวไทยที่อาศัยในพื้นที่เขตเมือง มี 110 คน หรือร้อยละ 34.72 รวมกลุ่มตัวอย่างที่ระบุถิ่นที่อยู่ของตนในแบบสอบถามนี้ จำนวน 288 คน

ระดับการศึกษา : อีกหนึ่งในลักษณะทางประชากรศาสตร์ที่เป็นตัวแปรควบคุมในการวิจัยนี้คือระดับการศึกษา จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 288 คน มีกลุ่มตัวอย่างที่ตอบคำถามเกี่ยวกับระดับการศึกษาของตนจำนวน 282 คน และ ไม่ตอบคำถามข้อนี้ 6 คน ผลการสำรวจระบุว่ากลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุชาวไทยจำนวน 10 คน หรือร้อยละ 3.55 ไม่มีการศึกษาหรือไม่สำเร็จการศึกษาในระดับประถมศึกษา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาโดยมีจำนวน 219 คน หรือร้อยละ 77.66 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดที่ระบุระดับการศึกษาของตน กลุ่มตัวอย่างกลุ่มสุดท้ายจำนวน 53 คน หรือร้อยละ 18.79 มีการศึกษาสูงกว่าระดับประถมศึกษา

สถานะทางเศรษฐกิจ : จากผู้ตอบคำถามเกี่ยวกับสถานะทางเศรษฐกิจของตน จำนวน 288 คน มีกลุ่มตัวอย่างที่มีสถานะทางเศรษฐกิจระดับต่ำ 81 คน หรือร้อยละ 28.13 ผู้มีสถานะทางเศรษฐกิจระดับกลางจำนวน 190 คน หรือร้อยละ 65.97 ซึ่งเป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบคำถามข้อนี้ สถานะทางเศรษฐกิจระดับสูงมีจำนวนน้อยที่สุดของกลุ่มตัวอย่าง มี 18 คน หรือร้อยละ 5.90

ในการทดสอบสมมุติฐานหลักที่ว่า การใช้อินเทอร์เน็ตของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในประเทศไทยไม่มีความสัมพันธ์กับการมีเครือข่ายทางสังคม เมื่อควบคุมปัจจัยทางประชากรศาสตร์ ใช้การวิเคราะห์ทางสถิติถดถอยโลจิสติกแบบลดหลั่น (hierarchical logistic regression analysis) เพื่อช่วยระบุความสามารถของตัวแปร

อิสระในการพยากรณ์แนวโน้มของตัวแปรตาม หลังจากควบคุมอิทธิพลของตัวแปรควบคุมที่มีความสัมพันธ์ต่อตัวแปรตาม

ผลการทดสอบสมมติฐานแสดงในตารางที่ 2 ในโมเดล 1 เป็นการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างการใช้อินเทอร์เน็ตและตัวแปรทางประชากรศาสตร์สี่ตัวแปร ประกอบด้วย เพศ ถิ่นที่อยู่อาศัย ระดับการศึกษา และสถานะทางเศรษฐกิจ มีค่าคงที่ (constant) $-.615$ ตัวแปรเพศเป็นตัวแปรเดียวที่พบความสัมพันธ์กับการใช้อินเทอร์เน็ตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุชาวไทยเพศชายมีการใช้อินเทอร์เน็ตมากกว่ากลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุชาวไทยเพศหญิง ค่า Nagelkerke R Square ของโมเดล 1 เท่ากับ $.054$ แสดงให้เห็นว่าตัวแปรทางประชากรศาสตร์สี่ตัวแปรมีความสามารถในการพยากรณ์ทิศทางการใช้อินเทอร์เน็ตของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุชาวไทยค่อนข้างต่ำ

ตารางที่ 2 : ผลการทดสอบสถิติถดถอยโลจิสติกแบบลดหลั่นในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้อินเทอร์เน็ตและการมีเครือข่ายทางสังคม หลังจากควบคุมตัวแปรลักษณะทางประชากรศาสตร์

ตัวแปร	Coefficient B (S.E.) การใช้อินเทอร์เน็ต (ไม่ใช่ = 0)			
	MODEL I	MODEL II	MODEL III	MODEL IV
เพศ (ชาย = 0)	-.561 (.253)	-.401 (.289)	-.514 (.319)	-.561 (.295)
ถิ่นที่อยู่อาศัย (เขตเมือง = 0)	.023 (.284)	-.318 (.331)	-.757 (.365)	.093 (.321)
ระดับการศึกษา (ไม่มี/ไม่สำเร็จ การศึกษาในระดับ ประถมศึกษา = 0)				
- ประถมศึกษา	.762 (.782)	1.612 (.816)	.943 (1.097)	.913 (.839)
- สูงกว่าประถมศึกษา	1.043 (.832)	2.495 (.895)	1.501 (1.133)	1.288 (.896)

สถานะทางเศรษฐกิจ (ต่ำ = 0)				
- กลาง	-.347 (.287)	-.178 (.328)	.015 (.377)	-.393 (.340)
- สูง	-1.106 (.613)	-.494 (.687)	-.213 (.715)	-.828 (.705)
การเป็นสมาชิกของ วัด โบสถ์ หรือ องค์กรทางศาสนา (ไม่เป็น = 0)	-	2.303 (.319)**	-	-
การเป็นสมาชิกของ สมาคมกีฬาหรือ องค์กรสันนิบาตการ ต่าง ๆ (ไม่เป็น = 0)	-	-	3.406 (.404)***	-
การรับรู้ข่าวสารจาก การพูดคุยกับกลุ่ม เพื่อนหรือคนรู้จัก (ไม่รับรู้ = 0)	-	-	-	3.313 (.514)**
<i>Constant</i>	<i>-.615</i>	<i>-2.593</i>	<i>-1.727</i>	<i>-3.405</i>
<i>% Correct Prediction</i>	<i>62.2</i>	<i>75.3</i>	<i>80.5</i>	<i>70.9</i>
<i>Model-Chi Square (df)</i>	<i>11.403</i>	<i>73.989</i>	<i>116.358</i>	<i>94.659</i>
<i>-2 Log Likelihood</i>	<i>362.360</i>	<i>299.675</i>	<i>257.236</i>	<i>279.005</i>
<i>Nagelkerke R Square</i>	<i>.054</i>	<i>.316</i>	<i>.463</i>	<i>.391</i>

Note: *p <0.05, **p <0.01, and ***p <0.001

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาโมเดล II โมเดล III และโมเดล IV เมื่อใส่ตัวแปรอิสระการมีเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุชาวไทย และควบคุมตัวแปรทางประชากรศาสตร์เพื่อพยากรณ์การใช้อินเทอร์เน็ตพบว่า ตัวแปรการเป็นสมาชิกของวัด โบสถ์ หรือองค์กรทางศาสนา การเป็นสมาชิกของสมาคมกีฬาหรือองค์กรสันนิบาตการต่าง ๆ และการรับรู้ข่าวสารจากการพูดคุยกับกลุ่มเพื่อนหรือคนรู้จักต่างมี

ความสัมพันธ์กับการใช้อินเทอร์เนตของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุชาวไทยทั้งสามตัวแปร และความสัมพันธ์นี้ดำรงอยู่แม้มีการควบคุมตัวแปรทางประชากรศาสตร์ นอกจากนี้ ค่า Standard Errors (S.E.) ของค่าสหสัมพันธ์ (B) ของตัวแปรควบคุม และตัวแปรอิสระในทั้งสามโมเดล ไม่มีตัวแปรใดที่มีค่า S.E. มากกว่า 2.00 แสดงให้เห็นว่า ตัวแปรที่ใช้ในการทดสอบครั้งนี้ ไม่มีสหสัมพันธ์กันเองระหว่างตัวแปรอิสระมากกว่าสองตัวแปรขึ้นไป

โมเดล II ค่าคงที่เท่ากับ -2.593 ตัวแปรอิสระการเป็นสมาชิกของวัด โบสถ์ หรือองค์กรทางศาสนา อื่น ๆ มีค่า Coefficient B ที่ 2.303 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การใช้ อินเทอร์เนตของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุชาวไทยมีความสัมพันธ์กับการเป็นสมาชิกของวัด โบสถ์ หรือองค์กรทางศาสนาอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.001$) หรืออีกนัยหนึ่ง กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกของวัด โบสถ์ หรือองค์กร ทางศาสนาอื่น ๆ มีแนวโน้มในการเป็นผู้ใช้อินเทอร์เนตมากกว่ากลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่ไม่เป็นสมาชิกของ วัด โบสถ์ หรือองค์กรทางศาสนาอื่น ๆ

2 Log Likelihood ในโมเดล II ซึ่งเป็นการทดสอบความสัมพันธ์การใช้ อินเทอร์เนตและการเป็นสมาชิกของวัด โบสถ์ หรือองค์กรทางศาสนาอื่น ๆ หลังการ ควบคุมปัจจัยทางประชากรศาสตร์ มีค่าเท่ากับ 299.675 ขณะที่ 2 Log Likelihood ของโมเดล I ซึ่งทดสอบเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างการใช้อินเทอร์เนตและตัวแปร ควบคุม มีค่าที่ 362.360 แสดงให้เห็นการพยากรณ์ของโมเดล II มีความสมบูรณ์ขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับโมเดล I และค่า Nagelkerke R Square ของโมเดล II เท่ากับ .316 สะท้อนให้เห็นความสามารถของตัวแปรการเป็นสมาชิกของวัด โบสถ์ หรือองค์กรทาง ศาสนาอื่น ๆ ในการพยากรณ์ทิศทางการใช้อินเทอร์เนตของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุชาว ไทยที่สูงกว่าตัวแปรในโมเดล I

ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้อินเทอร์เนตของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุชาวไทย และการเป็นสมาชิกของสมาคมกีฬาหรือองค์กรสันตนาการต่าง ๆ ในโมเดล III มี ลักษณะคล้ายคลึงกับโมเดล II โดยกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกของสมาคมกีฬา หรือองค์กรสันตนาการต่าง ๆ มีแนวโน้มในการเป็นผู้ใช้อินเทอร์เนตมากกว่ากลุ่ม ตัวอย่างผู้สูงอายุที่ไม่เป็นสมาชิกของสมาคมกีฬาหรือองค์กรสันตนาการต่าง ๆ ค่าคงที่

ของการใช้อินเทอร์เน็ตในโมเดล III คือ -1.727 และค่า Coefficient B ของการเป็นสมาชิกของสมาคมกีฬาหรือองค์กรสันถนาการต่าง ๆ ที่ 3.406 ($p < 0.001$) ความสามารถในการพยากรณ์ของโมเดล III สูงขึ้นเมื่อเทียบกับโมเดล I ค่า Nagelkerke R Square ของโมเดล III เท่ากับ .463 นอกจากนี้ การพยากรณ์ของโมเดล III มีความสมบูรณ์ขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับโมเดล I มีค่า 2 Log Likelihood เท่ากับ 257.236

ในโมเดล IV ยังคงพบความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างการใช้อินเทอร์เน็ตในกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุและการมีเครือข่ายทางสังคม เมื่อใช้ดัชนีชี้วัดการรับรู้ข่าวสารจากการพูดคุยกับกลุ่มเพื่อนหรือคนรู้จัก หลังการควบคุมตัวแปรทางประชากรศาสตร์ ($p < 0.001$) ตัวแปรอิสระในโมเดล IV มีความสัมพันธ์ในลักษณะเดียวกันกับตัวแปรตามในโมเดล II และโมเดล III กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่การรับรู้ข่าวสารจากการพูดคุยกับกลุ่มเพื่อนหรือคนรู้จัก มีแนวโน้มในการเป็นผู้ใช้อินเทอร์เน็ตมากกว่ากลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่ไม่มีการรับรู้ข่าวสารจากการพูดคุยกับกลุ่มเพื่อนหรือคนรู้จัก ค่าคงที่ของ Model IV อยู่ที่ -3.405 และ ค่า Coefficient B ของการรับรู้ข่าวสารจากการพูดคุยกับกลุ่มเพื่อนหรือคนรู้จักเท่ากับ 3.313 รวมทั้งความสามารถในการพยากรณ์ของโมเดล IV สูงขึ้นและสมบูรณ์มากขึ้นเมื่อเทียบกับโมเดล I ค่า Nagelkerke R Square ของโมเดล IV เท่ากับ .391 และค่า 2 Log Likelihood เท่ากับ 279.005

โดยสรุป ผลการทดสอบสถิติถดถอยโลจิสติกแบบลดหลั่นในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้อินเทอร์เน็ตและการมีเครือข่ายทางสังคม หลังจากควบคุมตัวแปรลักษณะทางประชากรศาสตร์ในตารางที่ 2 ปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยในครั้งนี้ที่ว่า การใช้อินเทอร์เน็ตของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในประเทศไทยไม่มีความสัมพันธ์กับการมีเครือข่ายทางสังคม เมื่อควบคุมปัจจัยทางประชากรศาสตร์

ทั้งนี้ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่ได้จากผลการศึกษาเพื่อนำไปประยุกต์ในการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลในกลุ่มผู้สูงอายุชาวไทยอันเป็นวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 จะมีการอภิปรายต่อไปในส่วนข้อเสนอแนะ

ข้อสรุปและการอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ค้นพบความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างการใช้อินเทอร์เน็ตของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในประเทศไทยกับการมีเครือข่ายทางสังคม เมื่อควบคุมปัจจัยทางประชากรศาสตร์ โดยกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุชาวไทยที่มีเครือข่ายทางสังคมในรูปแบบการเป็นสมาชิกของวัด โบสถ์ หรือองค์กรทางศาสนา อื่น ๆ การเป็นสมาชิกของสมาคมกีฬาหรือองค์กรสันถนาการต่าง ๆ หรือการรับรู้ข่าวสารจากการพูดคุยกับกลุ่มเพื่อนหรือคนรู้จัก ซึ่งเป็นตัวแปรอิสระในการทดสอบสถิติถดถอยโลจิสติกแบบลดหลั่นในการวิจัย มีแนวโน้มในการเป็นผู้ใช้อินเทอร์เน็ตมากกว่ากลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุชาวไทยที่ไม่มีเครือข่ายทางสังคม และเป็นผลการศึกษาที่สอดคล้องกับการศึกษาในประเทศพัฒนาและกำลังพัฒนาอื่น ๆ ที่พบความสัมพันธ์ทางบวกระหว่างเครือข่ายทางสังคมและการใช้อินเทอร์เน็ต (ดู : Wang, Guo, & Wu, 2021; Peral, Gaitán, & Ramos, 2015; Aljafari & Sykes, 2013; Prieto & Leahy, 2012)

ในขณะที่การวิจัยจำนวนไม่น้อยในอดีตชี้ให้เห็นผลของปัจจัยทางประชากรศาสตร์ต่อความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล โดยกลุ่มมี (the haves) ในสังคม มีความได้เปรียบในการเข้าถึงเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมใหม่มากกว่ากลุ่มไม่มี (the have-nots) การค้นพบความสัมพันธ์ระหว่างการใช้อินเทอร์เน็ตและเครือข่ายทางสังคมหลังจากควบคุมปัจจัยทางประชากรศาสตร์ในการวิจัยนี้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มโอกาสการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตในกลุ่มผู้สูงอายุ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุที่มีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงการศึกษาในระดับต่ำ ทั้งในพื้นที่เขตเมืองและชนบท และเป็นผลดีต่อการลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลในกลุ่มผู้สูงอายุของประเทศไทย ผ่านการใช้ประโยชน์จากเครือข่ายทางสังคมและความความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นในกลุ่มผู้สูงอายุชาวไทย

คำถามสำคัญถัดมาเมื่อพิจารณาจากผลการศึกษาคือ เครือข่ายทางสังคมช่วยเพิ่มการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตในกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุได้อย่างไร จากการศึกษาของ Teresa Correa และ Isabel Pavez (2016) ชี้ว่า การมาถึงของเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมใหม่มักก่อให้เกิดความหวาดกลัวหรือกังวลใจในกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นผลจาก

การขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการใช้รวมถึงประโยชน์ที่ตนจะได้รับ และส่งผลให้กลุ่มผู้สูงอายุปฏิเสธการใช้หรือปิดกั้นตนเองจากเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมใหม่ อย่างไรก็ตาม การปฏิสัมพันธ์ในเครือข่ายทางสังคมของผู้สูงอายุผ่านการพบปะพูดคุยในกลุ่มที่ทำกิจกรรมร่วมกัน เพิ่มโอกาสให้ผู้สูงอายุได้สังเกตการณ์พฤติกรรมของสมาชิกของกลุ่มคนอื่น ๆ ซึ่งรวมถึงการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมใหม่ ก่อให้เกิดความคุ้นเคย กระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับวิธีการใช้ รวมถึงการตระหนักถึงประโยชน์ต่าง ๆ ซึ่งช่วยให้ผู้สูงอายุลดความหวาดกลัวหรือกังวลใจ ก่อความมั่นใจและมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมาใช้เทคโนโลยีหรือนวัตกรรมใหม่ในท้ายที่สุด (Valente, 2012)

อย่างไรก็ตาม ในบริบทของประเทศไทยการเพิ่มเครือข่ายทางสังคม เพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอสำหรับการลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลใน กลุ่มผู้สูงอายุ การพัฒนาเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศให้ครอบคลุมทั้งประเทศ รวมถึงการสนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุเป็นสิ่งที่รัฐบาลรวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรพิจารณาดำเนินการควบคู่กันไปด้วย (อภิชาติ ศิริบุญญาณ และศรุตฯ สมพอง, 2562)

ข้อเสนอแนะ

ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลเป็นส่วนหนึ่งของความเหลื่อมล้ำทางโครงสร้าง ส่งผลกระทบทางลบต่อการพัฒนาทุนมนุษย์ที่ยั่งยืนและซ้ำเติมปัญหาสังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุในประเทศไทยเข้าถึงอินเทอร์เน็ตมากขึ้น โดยนำข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้ โดยเฉพาะในประเด็นที่เครือข่ายสังคมมีความสัมพันธ์ทางบวกต่อการใช้อินเทอร์เน็ตในกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุชาวไทย และช่วยลดอิทธิพลของอุปสรรคเชิงโครงสร้าง เช่น ความเหลื่อมล้ำระหว่างเมืองและชนบท มาประยุกต์เป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายอันเป็นวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 ของงานวิจัยนี้ รัฐบาลและผู้ที่เกี่ยวข้องของประเทศไทยควรดำเนินการ ดังนี้

(1) หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง อาทิ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงองค์กรพัฒนาเอกชน ควรเพิ่มการประสานงานและบทบาทในการให้ความรู้และฝึกฝนทักษะเกี่ยวกับการใช้อินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีสารสนเทศอื่น ๆ แก่ผู้สูงอายุ ผ่านเครือข่ายทางสังคมในชุมชนที่มีอยู่แล้ว เช่น โรงเรียนผู้สูงอายุ และชมรมผู้สูงอายุ รวมถึงเพิ่มการจัดทำสื่อการให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศผ่านทางรายการวิทยุชุมชน หรือรายการโทรทัศน์ผ่านทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์ของรัฐบาล

(2) เพิ่มกิจกรรมการเยี่ยมเยียนและให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุที่อยู่ติดบ้าน เพื่อให้กลุ่มผู้สูงอายุทุกกลุ่มในชุมชนมีโอกาสดูพบปะและทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น และเรียนรู้ผ่านกลุ่มคนหลากหลายวัยเกี่ยวกับการใช้อินเทอร์เน็ต เนื่องจากการพบปะและจำกัดเครือข่ายทางสังคมเฉพาะผู้ที่อยู่ในวัยใกล้เคียงกัน ส่งผลให้การรับรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมใหม่อาจช้ากว่ากลุ่มคนวัยอื่นที่มีการเปิดรับเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมใหม่ได้ง่ายกว่า (Ramzan, Adeeb, & Asif, 2019)

(3) ส่งเสริมการจัดกิจกรรมเครือข่ายทางสังคมภายในชุมชนผ่านช่องทางออนไลน์ เพื่อให้ผู้สูงอายุใช้อินเทอร์เน็ตเพิ่มมากขึ้น จนเกิดความคุ้นเคย และขยายความสนใจไปทำกิจกรรมออนไลน์อื่น ๆ และพัฒนาเป็นทักษะทางดิจิทัลในท้ายที่สุด

โดยสรุป การวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า ในยุคที่อินเทอร์เน็ตเข้าถึงประชากรส่วนใหญ่และกลายเป็นความปกติในชีวิตประจำวัน ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลยังคงมีอยู่ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุ ส่งผลให้ยังคงมีความจำเป็นที่ต้องศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและการนำผลการศึกษาวางวิชาการไปใช้ในการกำหนดและดำเนินนโยบาย

ในส่วนข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต ควรมีการวิจัยเชิงคุณภาพเพิ่มเติมเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ภายในเครือข่ายทางสังคมของผู้สูงอายุ เพื่อทำความเข้าใจกระบวนการเรียนรู้ภายในเครือข่ายทางสังคมของผู้สูงอายุที่ก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยน

พฤติกรรมและทัศนคติต่อการใช้อินเทอร์เน็ต รวมถึงปัจจัยที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรคในการมีส่วนร่วมในเครือข่ายทางสังคมของผู้สูงอายุชาวไทย

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากวิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม งบประมาณเงินรายได้ ประจำปี 2563

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กระทรวงการคลัง สำนักงานสำนักงานปลัดกระทรวงการคลัง กลุ่มสารนิเทศการคลัง.

2563. ข่าวกระทรวงการคลังฉบับที่ 104/2563. สืบค้นจาก [https://คนละครึ่ง.com/asset/download/ข่าวแถลง กระทรวงการคลังฉบับที่20104-2563.pdf](https://คนละครึ่ง.com/asset/download/ข่าวแถลง_กระทรวงการคลังฉบับที่20104-2563.pdf).

โซเซียลแท่งแชร์คลิป "ตายายนั่งป้อนข้าว รอลงทะเบียนเสียยา "เราชนะ" ที่กำแพงเพชร เห็นแล้วน่าสงสาร. 2564. **คมชัดลึก**. สืบค้นจาก <https://www.komchadluek.net/news/local/458670>.

ไทยรัฐออนไลน์. (2564, 26 มกราคม). “คลัง-กรุงไทย” ช่วยเหลือ 2 ตายาย ไร้สมาร์ตโฟน

เข้าถึงแอปฯ ถูงเงิน. **ไทยรัฐ**. สืบค้นจาก <https://www.thairath.co.th/business/economics/2020457>.

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. 2559. สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ.2559. สืบค้นจาก http://www.dop.go.th/download/knowledge/en1518139087-108_0.pdf.

เรวัต แสงสุริยงค์. 2561. ความพยายามลดช่องว่างด้านดิจิทัลในสังคมไทย.

**Veridian E-Journal Silpakorn University ฉบับภาษาไทย
มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ**, 11(3): 1,056-1,084.

วรราช เปาอินทร์. 2560. “Thailand Health 4.0 Challenges and Opportunities”.

Journal of the Thai Medical Informatics Association, 1: 31-36.

สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล. 2564. แอปพลิเคชันหมอชนะ. สืบค้นจาก <https://www.dga.or.th/our-services/digital-platform-services/morchana-app/>.

อภิชาติ ศิริบุญญกุล และศรดา สมพอง. 2562. บทบาทของกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมใน การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจและสังคมดิจิทัล.

วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 8(3): 255-269.

อรพิม สุขคง เกษตรชัย และหิมา และวันชัย ธรรมสัขการ. (2563). ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลผ่านการวิเคราะห์ปัจจัยระดับบุคคล. **วารสารศิลปศาสตร์มหาวิทยาลัยแม่โจ้**, 8(2): 250-265.

ภาษาอังกฤษ

Aljafari V. & Sykes T. A. 2013. “Digital Divide Initiative Success in Developing Countries: a Longitudinal Field Study in a Village In India. **Information Systems Research**, 24(2): 239–260.

Correa, T., & Pávez, I. 2016. “Digital Inclusion in Rural Areas: A Qualitative Exploration of Challenges Faced by People from Isolated Communities”. **Journal of Computer-Mediated Communication**, 21(3): 247–263.

De Vaus, D. 2014. **Surveys in Social Research**. 6th ed. New York: Routledge.

- Esteban-Navarro, M. et.al. 2020. “The Rural Digital Divide in the Face of the COVID-19 Pandemic in Europe -- Recommendations from a Scoping Review”. **Informatics**, 7(4): 54-72.
- EVS/WVS. 2021. “European Values Study and World Values Survey: Joint EVS/WVS 2017-2021 Dataset (Joint EVS/WVS)”. **JD Systems Institute & WVSA**. Dataset Version 1.1.0, doi:10.14281/18241. 11.
- Huang, J.S. 2005. “Diffusion Theory in an Internet Environment: Testing Four Key Components”. **Proceedings of the 6th International Symposium on Online Journalism Austin**, TX April 8-9. Retrieved from <https://isoj.org/wp-content/uploads/2018/01/huang.pdf>.
- Loichinger, A. & Pothisiri, W. 2018. “Health prospects of older persons in Thailand: the role of education”. **Asian Population Studies**, 14(3), 310-329.
- Luger, T.M. et.al. 2016. “Older Veteran Digital Disparities: Examining the Potential for Solutions within Social Networks”. **Journal of Medical Internet Research**, 18(11): e296.
- Organization for Economic Co-operation and Development. 2001. **Understanding the Digital Divide**. Paris: OECD.
- Peral, B., Gaitán, J.A., & Ramos, A.V. 2015. “From Digital Divide to Psycho-digital Divide: Elders and Online Social Networks”. **Media Education Research Journal**, 45(23): 57-64.

- Prieto G. & Leahy D. (2012). “Online Social Networks and Older People”. In Miesenberger K., Karshmer A., Penaz P., Zagler W. (eds) **Computers Helping People with Special Needs**, Berlin: Springer, 666-672.
- Ramzan, M., Adeeb, H., Asif, M. 2019. “Factors Motivating Older Population for Social Media Adoption”. **Library Philosophy and Practice** (e-journal). 3795. Retrieve from <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/3795>.
- Rashid, A.T. 2016. “Digital Inclusion and Social Inequality: Gender Differences in ICT Access and Use in Five Developing Countries”. **Gender, Technology and Development**, 20(3): 306-332.
- Rogers, E. 2003. **Diffusion of Innovations**. 5thed. New York: The Free Press.
- United Nations Department of Economic and Social Affairs Population Division (2017). **World Population Prospects: The 2017 Revision, Key Findings and Advance Tables**. Working Paper No. ESA/P/WP/248.
- Valente, T. W. 2012. “Network interventions”. **Science**, 337(6090), 49-53.
- Valente, T. W. 1996. “Social Network Thresholds in The Diffusion of Innovations”. **Social networks**, 18(1), 69-89.
- Wang, T., Guo, X., & Wu, T., 2021. “Social Capital and Digital Divide: Implications for Mobile Health Policy in Developing Countries”. **Journal of Healthcare Engineering**, 2021 Jan 26: 6651786. doi: 10.1155/2021/6651786.

- Zhang, M. & Wolff, R.S. 2004. “Crossing the Digital Divide: Cost-Effective Broadband Wireless Access for Rural and Remote Areas”. **IEEE Communications Magazine**, 42(2): 99 – 105.
- Zhao, S, & Elesh, D. 2007. “The Second Digital Divide: Unequal Access to Social Capital in the Online World”. **International Review of Modern Sociology**, 33(2): 171-192.

Translated Thai References

- Apichat Siriboonyakarn & Saruda Sumpo. 2019. “Role of Ministry of Digital Economy and Society to Driving Strategic of Digital Economy and Society”. **Journal of MCU Social Science Review**, 8(3): 255-269.
- Digital Government Development Agency. 2021. Mao Chana Application. Retrieved from <https://www.dga.or.th/our-services/digital-platform-services/morchana-app/>.
- Foundation of Thai Gerontology Research and Development Institute. 2016. **Situation of Thai Elderly 2016**. Retrieved from http://www.dop.go.th/download/knowledge/en1518139087-108_0.pdf.
- Ministry of Finance, Office of Permanent Secretary for Finance, Finance General Information Office Group. 2020. “Ministry of Finance News No. 104/2563”. Retrieved from [https://คนละครึ่ง.com/asset/download/ข่าวแถลง กระทรวงการคลังฉบับที่20104-2563.pdf](https://คนละครึ่ง.com/asset/download/ข่าวแถลงกระทรวงการคลังฉบับที่20104-2563.pdf).

Orapim Sukkong, Kasetchai Laeheem, & Wanchai Dhammasaccakarn.

2020. “Digital Divide through Individual Factors Analysis”.

Journal of Liberal Arts, Maejo University, 8(2): 250-265.

Rewat Sangsuriyong. 2018. “Effort to Bridge Digital Divide in Thai

Society”. **Veridian E-Journal, Silpakorn University (Humanities,**

Social Sciences and Arts) , 11(3): 1,056-1,084.

Social Media Shared Clips “Grandfather sit and fed while Waiting for

Registration to “Rao Chana” at Kamphaeng Phet, too Sad to See. 2021.

Komchadluek. Retrieved from [https://www.komchadluek.](https://www.komchadluek.net/news/local/458670)

[net/news/local/458670](https://www.komchadluek.net/news/local/458670).

Thairath online. 2021. “Ministry of Finance-Krung Thai” Helped Two Grand

Father and Grand Mother Who Did Not Have Mobile Phone to Gain

Access to Tung Ngen App. **Thairath**. Retrieved from [https://www.](https://www.thairath.co.th/business/economics/2020457)

[thairath.co.th/business/economics/2020457](https://www.thairath.co.th/business/economics/2020457).

Wansa Paoon. 2017. “Thailand Health 4.0 Challenges and Opportunities”.

Journal of the Thai Medical Informatics Association, 1: 31-36.

บทความที่ : 2
Article :

การประเมินการจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาหลักสูตร
รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2560)
สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

An Evaluation of Learning Management and
Development of Bachelor of Public Administration
(Revised Curriculum Academic Year 2017), School of
Management Science, Sukhothai Thammathirat Open
University

[(Received: June 24, 2021, ; Revised: August 27, 2021,;

Accepted: August 30, 2021)]

จิรวัดน์ เมธาสุทธิรัตน์*, นราธิป ศรีราม*, กิตติพงษ์ เกียรติวัชรชัย*,
ลักษณ์ ศิริวรรณ*,พนมพัทธ์ สมิตานนท์*, กาญจนา บุญยัง*,
สุปัญญา สุนทรนนธ์*, สุวิตา นวมเจริญ*,
พิชยา ขวากร* และนพพล อัครชาติ*

Jirawat Metasuttirat, Narathip Sriram,
Kittipong Keatwatcharachai, Laksana Siriwan,

* สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช[School of Management Science,
Sukhothai Thammathirat Open University ; Corresponding author ; e mail:
jirawatmeta@gmail .com

**Phanompatt Smitananda, Kanjana Boonyoung,
Supunyada Suntornnond, Suwida Nawamacharoen,
Pitchaya Javakorn, and Noppon Akahat**

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์และประเมินหลักสูตรด้านบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต 2) เสนอแนวทางการพัฒนาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2565) ให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ในการวิจัยเชิงปริมาณได้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 363 คน สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลจากอาจารย์ประจำ 13 คน และเจ้าหน้าที่ 15 คน ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยใช้การสนทนากลุ่มย่อยในการเก็บข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลที่ได้สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและการสรุปอุปนัย ผลการวิจัยประเมินหลักสูตร พบว่า 1. ทุกองค์ประกอบที่ประเมินมีความเหมาะสมและมีคุณภาพผ่านการประเมินผลกล่าวคือ 1) ด้านบริบท มีระดับความเห็นต่อวัตถุประสงค์ของหลักสูตรมีความชัดเจน ตอบสนองความต้องการของนักศึกษา บัณฑิต และความต้องการของตลาดแรงงานและสังคมในระดับมากที่สุด 2) ด้านปัจจัยนำเข้า มีระดับความเห็นต่อเอกสารการสอน แหล่งการเรียนรู้ และคุณภาพของสื่อการเรียนรู้มีความเหมาะสมและคุณภาพในระดับมากที่สุด 3) ด้านกระบวนการ มีระดับความเห็นต่อการบริหารหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการวัดและการประเมินผล ด้านการบริการและการจัดการการศึกษาของมหาวิทยาลัย ที่มีความเหมาะสมและผ่านเกณฑ์การประเมิน 4) ด้านผลผลิต ระดับความเห็นต่อบัณฑิตบริหารรัฐกิจมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์อยู่ในระดับที่มากที่สุด และ 2. สำหรับแนวทางการพัฒนาหลักสูตรควร

มุ่งเน้นการสร้างนักบริหารที่มีความชำนาญเฉพาะด้าน ซึ่งควรเปิดวิชาเอกที่สำคัญ คือ
1) วิชาเอกการจัดการภาครัฐและเอกชน 2) วิชาเอกการบริหารทรัพยากรมนุษย์ และ
3) วิชาเอกการบริหารท้องถิ่นและการจัดการเมือง

คำสำคัญ: รัฐประศาสนศาสตร์; มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช; การประเมินหลักสูตร

Abstract

The objectives of this research were 1) to analyze and evaluate Bachelor Course by analytical concepts of context, input, process and result. 2) to propose guidelines for the development of the Bachelor of Public Administration Course which was going to be developing the Course. This research was a mixed methods research. Quantitative research tool was a questionnaire collected the data from totally 363 samples. Qualitative research collected the data from 13 lecturers and 15 university's officers. Using the focus group technique was collected and verified the obtained data. For data analysis, content analysis and inductive reasoning were used. The results showed that (1) all components of evaluation were appropriate and qualified. Those were: 1) Context aspect: found objectives of the course were clear, meet to the needs of students, graduates, labor market and society at the highest level, 2) Input factors: materials, learning sources and quality of learning media were appropriate and qualified at the highest, 3) Process aspect: learning management, measurement and evaluation found service appropriateness and quality was at high level. 4) Output aspect: found desirable qualifications of graduated student were at the highest. And 2. The curriculum development approach is focusing

on building administrative experts in 3 majors: 1) Public and Private Management, 2) Human Resource Management and 3) Local Administration and Urban Management.

Keywords: Public Administration; STOU ; Evaluation

บทนำ

การเรียนการสอนในระดับปริญญาตรีตามหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (มสธ.) ในขณะนี้นั้นเป็นการจัดการศึกษาในระบบ การศึกษาทางไกลในหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต(หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2560) ซึ่งมหาวิทยาลัยได้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิ ระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (Thai Qualifications Framework for Higher Education, TQF: HEd) และการประเมินตนเองตามเกณฑ์ AUN-QA ซึ่งเป็นกรอบที่แสดงระบบ คุณวุฒิการศึกษา ระดับอุดมศึกษาของประเทศที่ประกอบด้วย ระดับคุณวุฒิ ความ เชื่อมโยงต่อเนื่องจากคุณวุฒิระดับหนึ่งไปสู่ระดับที่สูงขึ้น การแบ่งสายวิชา มาตรฐาน ผลการเรียนรู้ของแต่ละระดับคุณวุฒิซึ่งเพิ่มสูงขึ้นตามระดับของคุณวุฒิ ปริมาณการ เรียนรู้ที่สอดคล้องกับระยะเวลาที่ต้องใช้ ลักษณะของหลักสูตรในแต่ละระดับคุณวุฒิ การเปิดโอกาสในเทียบโอนผลการเรียนรู้จากประสบการณ์ ซึ่งเป็นการส่งเสริมการ เรียนรู้ตลอดชีวิต รวมทั้งระบบและกลไกที่ให้ความมั่นใจในประสิทธิภาพการดำเนินงาน ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติของสถาบันอุดมศึกษาว่าสามารถ ผลิตบัณฑิตให้บรรลุคุณภาพตามมาตรฐานผลการเรียนรู้ (สำนักวิชาการ ฝ่ายพัฒนา หลักสูตรและการสอน, 2563) โดยมีหลักการสำคัญ คือ 1) เป็นเครื่องมือในการนำ แนวนโยบายการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการวัดการศึกษาตามที่กำหนดใน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติมฉบับต่างๆ ในส่วนที่ เกี่ยวกับมาตรฐานการอุดมศึกษาและการประกันคุณภาพการศึกษาสู่การปฏิบัติใน

สถานศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม 2) มุ่งเน้นที่ผลลัพธ์จากการเรียนรู้ (Learning Outcomes) ซึ่งเป็นมาตรฐานขั้นต่ำเชิงคุณภาพเพื่อประกันคุณภาพบัณฑิต 3) มุ่งประมวลกฎเกณฑ์และประกาศต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนเข้าไว้ด้วยกันและเชื่อมโยงให้เป็นเรื่องเดียวกัน 4) เป็นเครื่องมือการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในการสร้างความเข้าใจและความมั่นใจในกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้อง/ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น นักศึกษา ผู้ปกครอง ผู้ประกอบการ ชุมชน สังคมและสถาบันอื่น ๆ ทั้งในและต่างประเทศเกี่ยวกับคุณลักษณะของบัณฑิตที่คาดว่าจะพึงมี 5) มุ่งให้คุณวุฒิหรือปริญญาของสถาบันใด ๆ ของประเทศไทยเป็นที่ยอมรับและเทียบเคียงกันได้ ในสถาบันอุดมศึกษาที่ดีทั้งในและต่างประเทศ โดยเปิดโอกาสให้สถาบันอุดมศึกษาสามารถจัดหลักสูตรตลอดจนกระบวนการเรียนการสอนได้อย่างหลากหลายโดยมั่นใจถึงคุณภาพของบัณฑิตซึ่งจะมีมาตรฐานผลการเรียนรู้ตามที่มุ่งหวัง สามารถประกอบอาชีพได้อย่างมีความสุขและภาคภูมิใจเป็นที่พึงพอใจของนายจ้าง และ 6) เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (เฉลิมพงศ์ มีสมนัย, 2560) ซึ่งเป็นหลักการที่สำคัญและใช้มาจนถึงปัจจุบัน

ขณะนี้การจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2560) ได้ดำเนินการมาจะครบ 5 ปีแล้ว แขนงวิชาการบริหารรัฐกิจ สาขาวิชาวิทยาการจัดการจึงเห็นเป็นการสมควรที่จะต้องปรับปรุงหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต(หลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2565) ให้สอดคล้องกับความก้าวหน้าของวิทยาการทางด้านการบริหารโดยเฉพาะการพัฒนาขององค์ความรู้ นวัตกรรม และวิธีการและเทคนิคด้านรัฐประศาสนศาสตร์ซึ่งเป็นการบริหารภาครัฐ แขนงวิชาการบริหารรัฐกิจ ในสังกัดสาขาวิชาวิทยาการจัดการ จำเป็นต้องทราบข้อมูลต่างๆ สำหรับการดำเนินการที่ผ่านมา รวมทั้งทางด้านการพร้อมของอาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านคุณภาพบัณฑิตตามคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ของ มสธ. และความพร้อมทางด้านกลไกการ

สนับสนุนการสอนในระบบทางไกลของมหาวิทยาลัยของหน่วยงานต่างๆ และบุคลากรภายใน มสธ. ฯลฯ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาปรับปรุงหลักสูตรฯ ให้ตรงกับความต้องการใช้กำลังคนของประเทศไทยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และตลาดแรงงานทั้งในและต่างประเทศ รวมทั้งมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบัณฑิตที่มีคุณธรรมจริยธรรม จิตสาธารณะ (public mind) ความรู้ ทักษะทางปัญญา ทักษะความสัมพันธ์ด้านบุคคล ทักษะการวิเคราะห์เชิงปริมาณ และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อพัฒนากำลังคนให้พร้อมเข้าสู่ยุคเศรษฐกิจและสังคมดิจิทัล โดยการเน้นการพัฒนาศักยภาพของบัณฑิตให้มีความรู้ทางวิชาชีพบริหารรัฐกิจ เข้าถึงองค์ความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์ และพัฒนาองค์ความรู้ทางวิชาชีพได้อย่างต่อเนื่อง สามารถบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลกับวิชาชีพบริหารรัฐกิจได้อย่างเหมาะสม และตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีดิจิทัล การปฏิรูประบบราชการ และการจัดการภาครัฐแนวใหม่ รวมทั้ง การสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของบัณฑิต (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช,2563) ในด้านคุณธรรมจริยธรรม ความรับผิดชอบ ต่อสังคม และสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

ในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวข้างต้น แขนงวิชาบริหารรัฐกิจ สาขาวิชาวิทยาการจัดการ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องวิจัยประเมินหลักสูตร ปรบ.บ.(หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2565) เพื่อทราบว่า การดำเนินการจัดการเรียนการสอนที่ผ่านมาเป็นอย่างไร ผ่านการประเมินหลักสูตรตามแนวคิดประเมินตามกระบวนการใน 4 มิติ คือ บริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต (พิชิต ฤทธิ์จรูญ,2558) (เฉลิมพงศ์ มีสมนัย, 2560) (Michael Scriven,1991) (Daniel Stufflebeam , 2003) เพื่อประเมินว่าประสบความสำเร็จตามเป้าหมายหรือไม่ และควรปรับปรุงหลักสูตรอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์และประเมินผลหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2560) แขนงวิชาบริหารรัฐกิจ สาขาวิชาวิทยาการจัดการ ที่ดำเนินการในปัจจุบันในด้านบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการดำเนินงาน และผลผลิตของการใช้หลักสูตร

2. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต โดยข้อมูลที่ได้จะนำไปใช้ในการปรับปรุงหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2565) ให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1. **ความหมายการประเมินหลักสูตร** ได้มีนักวิชาการทั้งต่างประเทศและนักวิชาการไทยได้อธิบายไว้ อาทิ Robert E. Stake (1973) อธิบายว่าการประเมินผลหลักสูตรคือการบรรยายและตัดสินคุณค่าหลักสูตร โดยเน้นว่าผู้ประเมินจะต้องรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรทั้งหมด ประกอบกับมีแหล่งข้อมูลอยู่เป็นจำนวนมากอีก ทั้งวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลก็มีหลายวิธี ดังนั้นการประเมินจึงต้องมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนว่าจะนำข้อมูลมาใช้เพื่ออะไร สำหรับข้อมูลที่ต้องการในทัศนะของสเตก คือ ข้อมูลที่จะนำไปใช้เพื่ออธิบายและตัดสินเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปปฏิบัติ และการประเมินผลจะต้องประเมินให้ครอบคลุมทั้งหลักสูตร มิใช่ทำเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งของหลักสูตรเท่านั้น ในขณะที่ เกลิมพงศ์ มีสมนัย (2560) อธิบายว่า การประเมินหลักสูตรหมายถึง กระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านการจัดการเรียนการสอน การประมวผล และการนำเสนอข้อมูลโดยการตัดสินว่าการปฏิบัติงานจริงนั้นผลที่ได้ตรงกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยนำผลการประเมินมาใช้ในการตัดสินใจปรับปรุงหรือพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสม และความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป กล่าวโดยสรุปสามารถอธิบายได้ว่า การประเมินหลักสูตรเป็นการตัดสินคุณค่าโดยทำการเก็บข้อมูลเพื่อประเมินผลผ่านกระบวนการที่

เกี่ยวข้องกับหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนในทุกด้าน เพื่อประมวลผลว่าผ่านเกณฑ์การประเมินหรือไม่และนำผลการประเมินนั้นไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงหลักสูตรหรือพัฒนาหลักสูตรต่อไป

2. แนวคิดที่ใช้ในการประเมินหลักสูตร ที่ใช้ในครั้งนี้มีดังนี้

2.1 แนวคิดรูปแบบการประเมินหลักสูตรของสคริฟเวน Michael Scriven (1991) สคริฟเวนได้เสนอ Goal-Free Model ซึ่งเป็นรูปแบบการประเมินผลหลักสูตรที่ไม่ยึดเฉพาะเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยการประเมินผลนั้นจะประเมินผลที่เกิดขึ้นทั้งหมดทั้งผลที่คาดหวังและผลที่ไม่คาดหวัง และที่สำคัญผู้ประเมินจะต้องไม่เป็นผู้ที่มีสองมาตรฐาน(double standard) สำหรับทัศนะของสคริฟเวน เขาเห็นว่าการประเมินในรูปแบบนี้ควรใช้เป็นการประเมินเสริม แต่ไม่ควรไม่ใช้การประเมินหลัก สคริฟเวนได้เสนอว่าการประเมินควรดำเนินการใน 4 ลักษณะประกอบด้วย 1) การประเมินย่อย(formative evaluation) เป็นการประเมินผลในระหว่างการดำเนินการหลักสูตรเป็นการประเมินเพื่อนำข้อมูลมาใช้ปรับปรุงการเรียนการสอน 2) การประเมินรวมยอด(summative evaluation) เป็นการประเมินสรุปผลของหลักสูตร โดยทำการประเมินเมื่อสิ้นสุดกระบวนการใช้หลักสูตร เป็นการประเมินเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับหลักสูตร การหาคุณค่าหรือจุดบกพร่องของหลักสูตรที่ได้ดำเนินการไปแล้ว 3) การประเมินภายใน(intrinsic evaluation) เป็นการประเมินคุณค่าของสิ่งต่างๆ ภายในหลักสูตร เช่น การประเมินเนื้อหา ประเมินจุดมุ่งหมาย ประเมินกระบวนการ ประเมินผลการเรียนของผู้เรียน ประเมินทัศนคติของผู้สอนที่ทำหน้าที่ประเมินผล และประเมินกระบวนการดำเนินงานเป็นต้น และ 4) การประเมินสิ่งที่เกิดขึ้น(pay-off evaluation) เป็นการประเมินผลจากสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการนำหลักสูตรไปดำเนินการจัดการเรียนการสอน การประเมินผลจากผู้เรียน การตัดสินใจความแตกต่างระหว่างก่อนเรียนกับหลังเรียน

2.2 แนวคิดรูปแบบการประเมินหลักสูตรของสตัฟเฟิลบีม Daniel Stufflebeam (2003) สตัฟเฟิลบีมได้เสนอตัวแบบการประเมินเรียกว่า CIPP Model เป็นรูปแบบการประเมินที่สตัฟเฟิลบีมได้พัฒนาขึ้นเพื่อใช้ประเมินผล การประเมินในรูปแบบนี้เน้นการรวบรวมข้อมูล เป็นการประเมินหลักสูตรแบบครบวงจรและครบทุกด้านเพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับการปรับปรุงหลักสูตรในครั้งต่อไป การประเมินตามแนวทางของสตัฟเฟิลบีมนั้นจะประเมินใน 4 มิติได้แก่ บริบทหรือสภาวะแวดล้อม (context) ปัจจัยนำเข้า (input) กระบวนการ (process) และผลผลิต (output)

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การประเมินทั้ง 2 แนวทางร่วมกันคือ การวิจัยและการสัมมนา ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบการประเมินจากนักวิชาการดังกล่าวข้างต้นจากหลายรูปแบบมาบูรณาการเข้าด้วยกัน โดยยึดรูปแบบการประเมินหลักสูตรของสตัฟเฟิลบีมเป็นแกนหลัก(core) และของบุคคลอื่น เช่น สคริฟเวน ทั้งนี้เพื่อให้ได้ผลการประเมินครอบคลุมองค์ประกอบต่างๆ ของหลักสูตร การดำเนินการและการบริหารหลักสูตรซึ่งจะช่วยให้ได้ผลการวิจัยเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้

3. งานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้อง

สำหรับงานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้องกับการประเมินหลักสูตร ที่มีการใช้แนวคิดดังกล่าวในการประเมินหลักสูตร อาทิ งานวิจัยของ เฉลิมพงศ์ มีสมนัย (2560) เรื่อง การประเมินการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต แขนงวิชาบริหารรัฐกิจ สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช งานของ นิวัฒน์ สวัสดิ์แก้ว ประยูร เทพนวล เมธี ดิสวัสดิ์ และ นุรชิตา เพอแผละ. (2556). เรื่อง การประเมินการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยหาดใหญ่ และ สุภา นิลพงษ์ (2554) เรื่องการประเมินหลักสูตรโรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์ พุทธศักราช 2552. ซึ่งงานวิจัยประเมินหลักสูตรทั้งสามเรื่องมีการใช้

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการประเมินหลักสูตรตามแนวทางกระบวนการ ใน 4 มิติได้แก่ บริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต

ดังนั้นจากทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบว่า การประเมินผลหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต หากใช้กรอบแนวคิดการประเมิน ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ (1)ด้าน บริบท (2) ด้านปัจจัยนำเข้า (3) ด้านกระบวนการ และ(4) ด้านผลผลิต จะทำให้การประเมินการจัดการเรียนการสอนของหลักสูตรมีความครอบคลุมในประเด็นต่างๆได้ดี โดยสามารถเก็บข้อมูลจากประชากร ที่สำคัญได้แก่ อาจารย์ นักศึกษา เจ้าหน้าที่ และ ผู้ใช้บัณฑิต เพื่อนำไปสู่การได้ผลการประเมินในแต่ละด้านและได้แนวทางในการพัฒนาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิตที่เหมาะสมต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับการประเมินหลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต(หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2560) สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช โดยใช้แนวคิดการประเมินหลักสูตรในเชิงกระบวนการในการศึกษาผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย ด้านเนื้อหา และด้านระยะเวลาดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ในการวิจัยประเมินผลเกี่ยวกับหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนเพื่อผลิตบัณฑิตรัฐประศาสนศาสตร์ ที่ดำเนินการโดยแขนงวิชาบริหารรัฐกิจ สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ขอบคลุมใน 4 มิติได้แก่ บริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต ดังนี้

1.1 การประเมินด้านบริบท (context) โดยจะประเมินจาก 1) ความคิดเห็นเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตรในด้านต่างๆ ดังนี้ (1) ด้านความชัดเจนของวัตถุประสงค์ โดยสอบถามจาก นักศึกษา อาจารย์ประจำ (2) ด้านความสอดคล้องกับภารกิจของมหาวิทยาลัยโดยสอบถามจากอาจารย์ประจำ (3) ด้านการตอบสนองความต้องการของนักศึกษาและบัณฑิตโดยสอบถามจากนักศึกษา (4) ด้านการตอบสนอง

ความต้องการของตลาดแรงงานและสังคมโดยสอบถามจากนักศึกษาปัจจุบัน และ อาจารย์ประจำ 2) โครงสร้างหลักสูตร เป็นการประเมินความเหมาะสมของหมวดวิชา ต่างๆ ในโครงสร้างหลักสูตรโดยสอบถามจากนักศึกษาและ อาจารย์ประจำ และ 3) เนื้อหาของหลักสูตร เป็นการประเมินความเหมาะสมของชุดวิชาต่างๆ ในหมวดวิชา ต่างๆด้านความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร และความเหมาะสมที่จัดไว้ใน โครงสร้างหลักสูตรโดยสอบถามจากนักศึกษาปัจจุบัน บัณฑิต อาจารย์ประจำหลักสูตร

1.2 การประเมินด้านปัจจัยนำเข้า (input) ที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน โดยประเมินจาก 1) ความเหมาะสมของเอกสารการสอนและแหล่งการเรียนรู้ โดย สอบถามจากนักศึกษา และจากเจ้าหน้าที่ มสธ. 2) ความพร้อมและศักยภาพของ อาจารย์ประจำ โดยสอบถามจากอาจารย์ประจำ และ 3) คุณภาพของสื่อการเรียนรู้ เช่น เอกสารการสอน รายการวิทยุกระจายเสียง รายการวิทยุโทรทัศน์ โดยสอบถาม จากนักศึกษา และเจ้าหน้าที่ มสธ. ความพร้อมในการจัดการเรียนการสอน จาก เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานต่างๆ ของ มสธ.ที่ปฏิบัติงานสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน

1.3 การประเมินด้านกระบวนการ (process) โดยประเมินจากการบริหาร หลักสูตร การวัดและประเมินผลการศึกษา การบริการและการจัดการศึกษาของ มหาวิทยาลัย กล่าวคือ

1) การบริหารหลักสูตร เป็นการประเมินด้านความเหมาะสมและหรือ คุณภาพของการบริหารหลักสูตร ด้านระบบการจัดโครงสร้างและการบริหารหลักสูตร การมีระบบและกลไกในการบริหารหลักสูตร การมีแผน การดำเนินการตามแผนการ บริหารหลักสูตร การนำข้อมูลการประเมินหลักสูตรไปปรับปรุงหลักสูตร การปฐมนิเทศ การจัดโปรแกรมการศึกษา กระบวนการและกิจกรรมการเรียนการสอนโดยสอบถาม จาก นักศึกษา อาจารย์ประจำ และเจ้าหน้าที่ มสธ.

2) การจัดการเรียนการสอน เป็นการประเมินความพร้อมของการจัดการเรียน การสอนในด้านต่างๆ โดยสอบถามจากอาจารย์ประจำ

3) การวัดและการประเมินผลการศึกษา เป็นการประเมินความเหมาะสมของวิธีการวัดและการประเมินผลการศึกษา โดยสอบถามจากนักศึกษา อาจารย์ประจำ และเจ้าหน้าที่ มสธ.

4) การบริการและการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัย เป็นการประเมินความเหมาะสมของการบริการและการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัย โดยสอบถามจากนักศึกษาและเจ้าหน้าที่ มสธ.

1.4 การประเมินด้านผลผลิต (output) โดยประเมินจากคุณภาพของบัณฑิตตามคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ประกอบด้วย

1) คุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ มสธ. ประกอบด้วยคุณลักษณะทางด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านความรู้และประสบการณ์ ด้านความคิดและแก้ปัญหา ด้านความรับผิดชอบ ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี และด้านทักษะการศึกษาทางไกล และสามารถศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเอง โดยให้บัณฑิตที่เป็นผู้ประเมินตนเอง และให้ผู้ใช้อบัณฑิตเป็นผู้ประเมินในฐานะที่เป็นผู้ใช้บัณฑิต (โดยในกรณีของผู้ใช้อบัณฑิตจะใช้ข้อมูลจากสำนักวิชาการ)

2) การดำเนินการวิเคราะห์ศักยภาพที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ(Student-centered Learning :SCL) เพื่อนำผลที่ได้ไปใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน โดยเฉพาะการปรับปรุงหลักสูตร การปรับปรุงเอกสารการสอน ปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนการสอน โดยสอบถามจากอาจารย์ประจำ

2. ขอบเขตด้านเวลา คือ การวิจัยครั้งนี้เป็นการประเมินหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต (ฉบับปรับปรุงปี พ.ศ. 2560) ซึ่งมีขอบเขตในช่วงปี พ.ศ. 2560-2564

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง มีรายละเอียดดังนี้

1.1 ประชากร สำหรับประชากรที่เป็นแหล่งข้อมูลประกอบด้วยกลุ่มบุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต จำนวน 3 กลุ่มใช้เกณฑ์คำนวณขนาดของสุรศักดิ์ หลาบมาลา เสนอว่าควรกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างเป็นร้อยละของขนาดประชากร กล่าวคือถ้าประชากรมีขนาดเป็น 1,000 หน่วย ขนาดกลุ่มตัวอย่างประมาณ 10-15 % ของขนาดประชากร ในการวิจัยครั้งนี้ผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อเสนอแนะว่าขนาดของกลุ่มตัวอย่าง คณะผู้วิจัยสามารถกำหนดได้ตามความเหมาะสมแต่ไม่ควรต่ำกว่า 100 ราย เพราะว่ามีงบประมาณในการวิจัยจำกัด (สุรศักดิ์ หลาบมาลา, 2522) ผู้วิจัยจึงกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างดังนี้

1) นักศึกษาในหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ จำนวน 363 คน (วิจัยเชิงปริมาณ)

2) อาจารย์ประจำ (อาจารย์ประจำหลักสูตร และคณะกรรมการบริหารหลักสูตร ร.บ. จำนวน 13 คน) ศึกษาจากคณาจารย์ทุกคนในหลักสูตร ร.บ. (วิจัยเชิงคุณภาพ)

3) เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานต่างๆ ของ มสธ. ที่ปฏิบัติงานสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนโดยเลือกอย่างเฉพาะเจาะจง จำนวน 15 คน (วิจัยเชิงคุณภาพ)

1.2 สำหรับการสุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจโดยการเก็บข้อมูลส่วนบุคคลและความคิดเห็นในด้านความรู้ ความรู้สึก ความเชื่อ ของกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต โดยวิธีศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของประชากรในจำนวนตามที่กำหนด เพื่อให้สามารถเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนที่ดีของประชากรกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการสุ่มหน่วยตัวอย่างจากประชากรกลุ่มต่างๆ ดังนี้ ประชากรที่เป็นนักศึกษาซึ่งทราบจำนวนประชากรที่ต้องการศึกษาทั้งหมด และ

เพื่อให้ประชากรทั้งหมดมีโอกาสที่จะถูกสุ่มมาเป็นกลุ่มตัวอย่างเท่าเทียมกันและเพื่อให้หน่วยตัวอย่างมีโอกาสสุ่มสุ่มเท่าเทียมกันจึงเลือกใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Sample Random Sampling) อย่างไรก็ตาม สำหรับประชากรที่เป็นอาจารย์ประจำ (อาจารย์ประจำหลักสูตร อาจารย์ที่เป็นคณะกรรมการบริหารหลักสูตรฯ และ คณาจารย์แขนงวิชาการบริหารรัฐกิจ) และเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานต่างๆ ของ มสธ. ที่ปฏิบัติงานสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนจะใช้เวลาศึกษาแบบงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยในกลุ่มคณาจารย์จะศึกษาจากคณาจารย์ในหลักสูตรทุกคนจำนวน 13 คน สำหรับเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานต่างๆ ของ มสธ. จะเลือกจากผู้ให้ข้อมูลหลักได้ (key Informant) โดยเลือกอย่างเฉพาะเจาะจง จำนวน 15 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ที่ได้ในการวิจัยครั้งนี้มีดังนี้

2.1 แบบสอบถาม (สำหรับวิจัยเชิงปริมาณ) เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของนักศึกษาในหลักสูตร ร.บ.บ. ในปัจจุบัน มีลักษณะเป็นแบบการตรวจสอบรายการ (check list) และมาตรการประเมินค่า (rating scale) 5 ระดับโดยสอบถามในด้านต่างๆ แบ่งออกเป็น 3 ตอนประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม มีคำถามจำนวน 5 ข้อ ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ โครงสร้างหลักสูตร เนื้อหาสาระของหลักสูตร เอกสารการสอน และตอนที่ 3 เป็นการสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักสูตร ร.บ.บ. ข้อคำถามมีลักษณะเป็นมาตรการประเมินค่า (rating scale) 5 ระดับ โดยสอบถามความเหมาะสมหรือคุณภาพการดำเนินการในด้านการบริหารหลักสูตร การวัดและการประเมินผล การศึกษา การบริหารและการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัย มีคำถามรวมจำนวน 14 ข้อ

2.2 การสนทนากลุ่มย่อย (สำหรับวิจัยเชิงคุณภาพ) ประกอบด้วย

แบบสัมภาษณ์สำหรับการสนทนากลุ่มย่อย ที่ 1 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสนทนากลุ่มคณาจารย์ในหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร ซึ่งจะสอบถามความคิดเห็น

ของอาจารย์ประจำหลักสูตร รม.บ. มีลักษณะเป็นข้อคำถามต่างๆ เพื่อประเมินและให้ข้อเสนอแนะต่อหลักสูตร ทั้งนี้เพื่อประเมินผลหลักสูตร ในแต่ละด้านว่าผ่านการประเมิน หรือไม่ผ่านการประเมิน และเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิตต่อไป

แบบสัมภาษณ์สำหรับการสนทนากลุ่มย่อย ที่ 2 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสนทนากลุ่มเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานต่างๆ ของ มสธ.ที่ปฏิบัติงานสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน ซึ่งจะสอบถามความคิดเห็นจำแนกตามองค์ประกอบต่างๆ ในแต่ละด้าน ทั้งนี้เพื่อประเมินผลหลักสูตรในแต่ละด้านว่าผ่านการประเมิน หรือไม่ผ่านการประเมิน และเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนต่อไป

การสร้างเครื่องมือและการทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างและพัฒนาขึ้นใหม่โดยมีวิธีการดำเนินการดังนี้

1) สร้างแบบสอบถาม ซึ่งเป็นแบบสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต(หลักสูตรปรับปรุงฯ พ.ศ. 2560) โดยการศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี แนวทางและวิธีการประเมินหลักสูตรจากตำรา หนังสือ เอกสาร บทความ และงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประเมินหลักสูตร และศึกษาลักษณะของเครื่องมือแบบการตรวจสอบรายการ (check list) และมาตราการประเมินค่า(rating scale) 5 ระดับตามแนวทางของลิเคอร์ท โดยกำหนดข้อคำถามให้ครอบคลุมองค์ประกอบในการประเมินหลักสูตรฯ ด้านวัตถุประสงค์ โครงสร้างหลักสูตร องค์ประกอบ เนื้อหาสาระ เอกสารการสอน โดยมีรายการข้อคำถามตามรายละเอียดดังกล่าวข้างต้น ทั้งนี้ ข้อคำถามจะครอบคลุมตามองค์ประกอบในการประเมินหลักสูตรฯ ทั้งด้านบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต

2) วิพากษ์และปรับเปลี่ยนแก้ไขข้อคำถามตามข้อสังเกตและข้อเสนอแนะโดยอาจารย์ประจำแขนงวิชาบริหารรัฐกิจซึ่งเป็นอาจารย์ประจำหลักสูตร คณะกรรมการบริหารชุดวิชา และคณะกรรมการบริหารหลักสูตรฯ จำนวน 13 คน เพื่อให้ได้ข้อคำถามที่ตรงประเด็นในการประเมินมากที่สุด

3) การทดสอบเครื่องมือ นำแบบสอบถามที่ผ่านการแก้ไขเบื้องต้นเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 รายเพื่อตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหา(Content validity) เพื่อพิจารณาหาความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามเพื่อหาค่า Index of Item Objective Congruence หรือค่า IOC และพิจารณาความถูกต้อง ความชัดเจนของถ้อยคำในข้อคำถาม ความเหมาะสมของรูปแบบการประเมิน จากนั้นนำข้อคำถามในแบบสอบถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไปมาปรับแก้ตามความคิดเห็น ข้อสังเกต และข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นนำแบบสอบถามไปทดสอบกับกลุ่มนักศึกษาและบัณฑิตที่ไม่ได้เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ชุด แล้วนำมาวิเคราะห์เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น(reliability) ของเครื่องมือโดยคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (alpha-coefficient) ของครอนบาค(Cronbach) ทำการคำนวณภายใต้ข้อสมมติที่ว่า ทุกๆ ข้อคำถามควรมีค่าความเชื่อมั่นใกล้เคียงกัน สำหรับค่าแอลฟาที่ได้จากการวิเคราะห์เท่ากับ 0.87 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน

4) นำแบบสอบถามที่ปรับแก้แล้วไปจัดพิมพ์และจัดส่งให้แก่กลุ่มตัวอย่างเพื่อเก็บข้อมูลตามที่กำหนดไว้ต่อไป โดยได้ให้ QR Code แบบไว้และให้ผู้ตอบแบบสอบถามทำผ่านระบบ Google Form ต่อไป

2.3 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล การกำหนดเกณฑ์การประเมินและการแปลผลข้อมูล

1) วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล และการกำหนดเกณฑ์การประเมินความคิดเห็น (เชิงคุณภาพ) ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากข้อมูลจากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต และการใช้ข้อมูล

จากการสนทนากลุ่มย่อยทั้งจากกลุ่มคณาจารย์ในหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต และจากกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่ทำงานสนับสนุน ซึ่งได้ทำการประเมินในแต่ละองค์ประกอบในหลักสูตรร่วมกัน ว่าในแต่ละองค์ประกอบ ได้แก่ การประเมินบริบท การประเมินปัจจัยนำเข้า การประเมินกระบวนการ และการประเมินผลผลิต ผ่านการประเมินผลหรือไม่ โดยจะใช้รูปแบบการหาหนทางจากเทคนิคการประชุมกลุ่มย่อย โดยได้กำหนดเกณฑ์การประเมินในสองลักษณะคือ ผ่านการประเมิน กับ ไม่ผ่านการประเมิน หลังจากนั้นทำการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (inductive) โดยการเขียนเป็นประโยคหรือข้อความตามกรอบแนวคิดของการศึกษาในการประเมินหลักสูตรตามองค์ประกอบในแต่ละด้านที่ได้กำหนดไว้ต่อไป

2) วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและการกำหนดเกณฑ์การประเมินความคิดเห็น (เชิงปริมาณ) ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถามโดยการหาค่าความถี่และค่าร้อยละ หาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ในด้านของภาพรวมและรายข้อ จากนั้นนำค่าเฉลี่ยที่คำนวณได้ไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ 5 ระดับ ดังนี้ ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 4.51 – 5.00 หมายถึงเห็นด้วยมากที่สุด, ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.51 – 4.50 หมายถึง เห็นด้วยมาก, ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 2.51 – 3.50 หมายถึง เห็นด้วยปานกลาง, ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 1.51 – 2.50 หมายถึง เห็นด้วยน้อย, และค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 1.00 – 1.50 หมายถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด สำหรับเกณฑ์การประเมินในครั้งนี้นี้กำหนดระดับการประเมินความคิดเห็นโดยใช้เกณฑ์การตัดสินระดับมากขึ้นไป (มีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไปจากการประเมิน 5 ระดับ) ถือว่าผ่านการประเมิน

ผลการศึกษา

1. ผลการศึกษาในส่วนของการประเมินหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต(หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2560) ผลการวิจัยประเมินหลักสูตร พบว่า ทุกองค์ประกอบที่ประเมินมีความเหมาะสมและมีคุณภาพ และผ่านการประเมินตามองค์

ประกอบรอบทุกองค์ประกอบตามกรอบแนวคิดในแต่ด้าน คือ ด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต รายละเอียดดังนี้

1. ด้านบริบท ทั้งอาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2560) นักศึกษาและเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานต่างๆของ มสธ. ที่ปฏิบัติงานสนับสนุนต่างเห็นไปในทางเดียวกันว่าวัตถุประสงค์ของหลักสูตรมีความชัดเจน ตอบสนองความต้องการของนักศึกษา บัณฑิต และความต้องการของตลาดแรงงานและสังคม และสอดคล้องกับภารกิจของมหาวิทยาลัย ซึ่งมีผลในแต่ละองค์ประกอบ ดังนี้

1.1 วัตถุประสงค์หลักสูตร พบว่า

1) ความชัดเจนของวัตถุประสงค์หลักสูตรจำแนกตามคุณลักษณะ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า วัตถุประสงค์หลักสูตรมีคุณลักษณะชัดเจน อยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์ประเมิน

2) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการตอบสนองความต้องการของนักศึกษาของหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ในภาพรวมนักศึกษาเห็นว่าวัตถุประสงค์หลักสูตรสามารถตอบสนองความต้องการของนักศึกษา อยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์ประเมิน

3) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงาน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ในภาพรวมนักศึกษาเห็นว่าวัตถุประสงค์หลักสูตรสามารถตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงาน อยู่ในระดับมาก ผ่านเกณฑ์ประเมิน

1.2 โครงสร้างหลักสูตร พบว่า ความเหมาะสมของโครงสร้างหลักสูตรที่ประกอบด้วยหมวดวิชาศึกษาทั่วไป หมวดวิชาเฉพาะ และหมวดเลือกวิชาเสรี ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าในภาพรวมนักศึกษาเห็นว่ามีเหมาะสมของโครงสร้างหลักสูตรอยู่ในระดับมาก ผ่านเกณฑ์การประเมิน เมื่อพิจารณาเป็นรายหมวดวิชาพบว่า

หมวดวิชาศึกษาทั่วไป หมวดวิชาเลือกเสรี และหมวดวิชาเฉพาะ พบว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากและผ่านเกณฑ์ประเมินทุกหมวดวิชา

1.3 เนื้อหาสาระของหลักสูตร จำแนกเป็น

1) **ชุดวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป** (วิชาบังคับ 3 วิชา) ในหลักสูตรที่มีการบรรจุไว้พบว่า

(1) *ความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร* ผลการวิเคราะห์พบว่าในภาพรวมนักศึกษาเห็นถึงความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตรรวมเท่ากับ (ค่าเฉลี่ย = 4.54) อยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมิน เมื่อพิจารณาเป็นรายวิชาพบว่านักศึกษาเห็นถึงความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตรในวิชาบังคับ 3 ชุดวิชา ได้แก่ ไทยศึกษา (ค่าเฉลี่ย = 4.42) ชุดวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร (ค่าเฉลี่ย = 4.41) และภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร (ค่าเฉลี่ย = 4.29) ตามลำดับ ผ่านเกณฑ์การประเมิน

(2) *ความเหมาะสมของหมวดวิชาศึกษาทั่วไป (วิชาบังคับ 3 วิชา)* ที่จะจัดไว้ในโครงสร้างหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิตต่อไป ผลการวิเคราะห์พบว่าในภาพรวมนักศึกษาเห็นถึงความเหมาะสมของหมวดวิชาศึกษาทั่วไปที่จะจัดไว้ในโครงสร้างหลักสูตรต่อไปรวมเท่ากับ (ค่าเฉลี่ย = 4.39) อยู่ในระดับมาก ผ่านเกณฑ์การประเมิน เมื่อพิจารณาเป็นรายวิชาพบว่านักศึกษาเห็นถึงความเหมาะสมของหมวดวิชาศึกษาทั่วไปที่จะจัดไว้ในโครงสร้างหลักสูตรต่อไปในวิชาบังคับ 3 ชุดวิชา ได้แก่ ไทยศึกษา (ค่าเฉลี่ย = 4.44) ชุดวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร (ค่าเฉลี่ย = 4.43) และภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร (ค่าเฉลี่ย = 4.31) ตามลำดับ ผ่านเกณฑ์การประเมิน

(3) *หมวดวิชาศึกษาทั่วไป (โดยเลือกจาก 5 ชุดวิชา)* ผลการวิเคราะห์ในภาพรวมพบว่านักศึกษามีความเห็นว่างหวัดวิชาศึกษาทั่วไปมีระดับระดับความสอดคล้องของหมวดวิชาเฉพาะกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตรรวม (ค่าเฉลี่ย = 4.38) อยู่ในระดับมาก ผ่านเกณฑ์ประเมิน โดยมีรายละเอียดการวิเคราะห์รายวิชาดังนี้ วิชา

ทักษะชีวิต (ค่าเฉลี่ย = 4.49) ไทยกับสังคมโลก (ค่าเฉลี่ย = 4.43) สังคมมนุษย์ (ค่าเฉลี่ย = 4.43) วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมเพื่อชีวิต (ค่าเฉลี่ย = 4.30) และ อารยธรรมมนุษย์ (ค่าเฉลี่ย = 4.26) มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตรหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต ผ่านเกณฑ์ประเมิน

2) หมวดวิชาเฉพาะ (14 ชุดวิชา) ผลการวิเคราะห์ในภาพรวมพบว่า นักศึกษามีความเห็นว่าหมวดวิชาศึกษาเฉพาะ

(1) ความสอดคล้องของหมวดวิชาเฉพาะกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร มีระดับระดับความสอดคล้องของหมวดวิชาเฉพาะกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตรรวมเท่ากับ (ค่าเฉลี่ย = 4.56) อยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์ประเมิน ในขณะที่เมื่อพิจารณาเป็นรายวิชาพบว่าระดับความสอดคล้องของหมวดวิชาเฉพาะกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตรสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้ วิชาประสบการณ์วิชาชีพบริหารรัฐกิจ (ค่าเฉลี่ย = 4.68) วิชานโยบายสาธารณะและการวางแผน (ค่าเฉลี่ย = 4.61) วิชาการจัดการทรัพยากรมนุษย์และวิชาหลักกฎหมายเกี่ยวกับการบริหารราชการไทย (ค่าเฉลี่ย = 4.66) การจัดองค์การและพฤติกรรมองค์การ (ค่าเฉลี่ย = 4.59) การวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์ (ค่าเฉลี่ย = 4.56) วิชาเศรษฐศาสตร์และการคลังสาธารณะ และวิชาการบริหารโครงการ (ค่าเฉลี่ย = 4.55) วิชาแนวคิดและทฤษฎีทางรัฐประศาสนศาสตร์ และ วิชาการจัดการเชิงกลยุทธ์ในภาครัฐ (ค่าเฉลี่ย = 4.54) วิชาการบริหารท้องถิ่น (ค่าเฉลี่ย = 4.53) วิชาการบริหารราชการไทย (ค่าเฉลี่ย = 4.49) วิชาการบริหารสาธารณะและเครือข่าย (ค่าเฉลี่ย = 4.47) ผ่านเกณฑ์ประเมิน

(2) ความเหมาะสมของหมวดวิชาเฉพาะที่จะจัดไว้ในโครงสร้างหลักสูตร ผลการวิเคราะห์ในภาพรวมพบว่านักศึกษามีความเห็นว่าหมวดวิชาศึกษาเฉพาะมีความเหมาะสมของหมวดวิชาเฉพาะที่จะจัดไว้ในโครงสร้างหลักสูตรต่อไปรวมเท่ากับ (ค่าเฉลี่ย = 4.56) อยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์ประเมิน ในขณะที่เมื่อพิจารณาเป็นรายวิชาพบว่าความเหมาะสมของหมวดวิชาเฉพาะที่จะจัดไว้ในโครงสร้างหลักสูตร

ต่อไปสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้ วิชาหลักกฎหมายเกี่ยวกับการบริหารราชการไทย (ค่าเฉลี่ย = 4.68) วิชาการบริหารราชการไทย (ค่าเฉลี่ย = 4.68) วิชาประสบการณ์วิชาชีพบริหารรัฐกิจ (ค่าเฉลี่ย = 4.67) วิชาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ (ค่าเฉลี่ย = 4.66) วิชานโยบายสาธารณะและการวางแผน (ค่าเฉลี่ย = 4.62) การจัดองค์การและพฤติกรรมองค์กร (ค่าเฉลี่ย = 4.58) วิชาเศรษฐศาสตร์และการคลังสาธารณะ (ค่าเฉลี่ย = 4.56) วิชาการจัดการเชิงกลยุทธ์ในภาครัฐ (ค่าเฉลี่ย = 4.54) วิชาการบริหารท้องถิ่น (ค่าเฉลี่ย = 4.53) วิชาแนวคิดและทฤษฎีทางรัฐประศาสนศาสตร์ (ค่าเฉลี่ย = 4.51) วิชาการบริหารโครงการ (ค่าเฉลี่ย = 4.50) วิชาการบริหารสาธารณะและเครือข่าย (ค่าเฉลี่ย = 4.47) ผ่านเกณฑ์ประเมิน

แม้ว่าในภาพรวมจะผ่านการประเมินจากทั้งด้านวัตถุประสงค์หลักสูตร โครงสร้างหลักสูตร และเนื้อหาของหลักสูตร แต่ทั้งอาจารย์ประจำหลักสูตร นักศึกษา และเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานต่างๆของ มสธ.ที่ปฏิบัติงานสนับสนุน ต่างก็มีข้อเสนอที่สำคัญคือ ต้องการให้มีการปรับโครงสร้างหลักสูตรและพัฒนารายวิชาที่สามารถทำให้นักศึกษามีความเชี่ยวชาญขึ้นและสร้างหลักสูตรแบ่งเป็นวิชาเอกต่างๆ ในอนาคตหากมีการปรับปรุงหลักสูตรในครั้งต่อไป

2. ด้านปัจจัยนำเข้า ทั้งคณาจารย์ นักศึกษา และเจ้าหน้าที่ มสธ. เห็นว่า เอกสารการสอน แหล่งการเรียนรู้ และคุณภาพของสื่อการเรียนรู้มีความเหมาะสมและมีคุณภาพในระดับมากที่สุด รวมถึงคณาจารย์ในหลักสูตรมีความเห็นว่าคุณภาพและความพร้อมของผู้สอนมีอยู่ในระดับมากที่สุด

ผลการประเมินในด้านปัจจัยนำเข้าแต่ละกลุ่มมีความเห็นสอดคล้องกัน รายละเอียดมีดังนี้

ในกลุ่มคณาจารย์มีความคิดเห็นตรงกันว่า ทางหลักสูตร มีการวางแผนผลิตปรับปรุงชุดวิชาในการผลิตสื่อการสอนที่ชัดเจนและมีคณะกรรมการผลิตและคณะกรรมการบริหารชุดวิชา มีบทบาทสำคัญในกระบวนการจัดการเรียนการสอน ซึ่ง

ถือว่าเป็นจุดแข็งของทางหลักสูตร สำหรับด้านอื่นๆ ได้แก่ ทางหลักสูตรมีสื่อที่หลากหลายทำให้สามารถเลือกใช้ให้เหมาะสมกับการนำเสนอเนื้อหาและผู้เรียน มีการนำเสนอของสื่อเข้าใจง่ายและชัดเจนและมีการนำเสนอสื่อโดยใช้เทคโนโลยีที่หลากหลายในการจัดการเรียนการสอน มีการจัดการและแก้ปัญหาการใช้สื่อที่เหมาะสมและมีการสอดแทรกผลการค้นคว้า และการวิจัย ในแผนการสอนซึ่งหลักสูตรสามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม ในส่วนของศักยภาพและความพร้อมของผู้สอนคณาจารย์เห็นว่ามีความพร้อมสูง โดยในภาพรวมคณาจารย์ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการจัดการเรียนการสอนและความพร้อมของคณาจารย์มีความเหมาะสมและอยู่ในระดับดีมาก และผ่านเกณฑ์การประเมิน

ในกลุ่มนักศึกษา ในด้านความเหมาะสมและคุณภาพของเอกสารการสอนชุดวิชาต่างๆในหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิตผลการวิเคราะห์พบว่าในภาพรวมนักศึกษาเห็นว่าเอกสารการสอนชุดวิชาต่างๆในหลักสูตร มีความเหมาะสมและมีคุณภาพในระดับมากถึงมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมิน โดย (1) การจัดทำต้นเนื้อหาเกื้อหนุนต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง (2) สื่อประกอบการเรียนการสอนทันสมัย สอดคล้องกับเรื่องที่เรียน และ (3) สื่อประกอบการเรียนการสอนทำให้เข้าใจเนื้อหาสาระของชุดวิชาได้ง่ายขึ้น ผ่านการประเมินในระดับมาก ส่วนประเด็นที่สำคัญ คือ (1) เอกสารการสอนมีเนื้อหาสาระชัดเจน อ่านเข้าใจได้ง่าย (2) กิจกรรมท้ายเรื่องกระตุ้นการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา (3) แบบประเมินผลตนเองก่อน – หลังเรียนช่วยให้เข้าใจเนื้อหา (4) วิธีศึกษาของชุดวิชาช่วยให้เข้าใจเนื้อหาวิชาที่ศึกษาได้ง่าย (5) ทำแบบประเมินตนเองและทำกิจกรรมท้ายเรื่องก่อนตรวจคำตอบกับแนวตอบ (6) สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ (7) ได้ใช้เทคโนโลยีในการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมตามลำดับ ผ่านการประเมินในระดับมากที่สุด

สำหรับในกลุ่มเจ้าหน้าที่สนับสนุน มีความเห็นสอดคล้องกัน โดยเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ในหน่วยงานต่างๆของ มสธ.มีความเห็นว่าด้านความเหมาะสมและคุณภาพ

ของเอกสารการสอนของหลักสูตรมีความเหมาะสม และคณาจารย์ในหลักสูตรมีความพร้อมเนื่องจากมีคุณสมบัติตรงตามความต้องการของหลักสูตรและมีปริมาณและจำนวนคณาจารย์เพียงพอต่อการจัดการเรียนการสอน การผลิตสื่อ ในภาพรวมมีความคิดเห็นว่ามีเหมาะสมและอยู่ในระดับดีมาก และผ่านเกณฑ์การประเมิน

3. ด้านกระบวนการดำเนินงาน ประกอบไปด้วยการประเมินประเด็นย่อยต่างๆ ได้แก่ การบริหารหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การวัดและการประเมินผล การศึกษา การบริการและการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัย รายละเอียดมีดังนี้

3.1 การบริหารหลักสูตร เป็นการประเมินด้านความเหมาะสมและหรือคุณภาพของการบริหารหลักสูตร ด้านระบบการจัดโครงสร้างและการบริหารหลักสูตร การมีระบบและกลไกในการบริหารหลักสูตร การมีแผนการดำเนินการตามแผนการบริหารหลักสูตร การนำข้อมูลการประเมินหลักสูตรไปปรับปรุงหลักสูตร การปฐมนิเทศการจัดโปรแกรมการศึกษา กระบวนการและกิจกรรมการเรียนการสอนโดยสอบถามจาก นักศึกษา อาจารย์ประจำ และเจ้าหน้าที่ มสธ.

คณาจารย์ในหลักสูตร มีความเห็นว่าการบริหารหลักสูตรในภาพรวมมีความเหมาะสมมีคุณภาพ กล่าวคือ มีระบบการจัดโครงสร้างและการบริหารหลักสูตร โดยมีประธานหลักสูตรทำหน้าที่ทุกสองปี มีการทำงานร่วมกันในรูปแบบกรรมการ มีแผนการดำเนินงานหลักสูตร และมีการนำข้อมูลไปปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง และมีการปฐมนิเทศอาจารย์ใหม่ คณาจารย์ในหลักสูตรสรุปผลตรงกันว่า ผ่านการประเมินในด้านการบริหารหลักสูตรในทุกองค์ประกอบ

กลุ่มนักศึกษา เมื่อพิจารณาในภาพรวมพบว่านักศึกษามีความพอใจต่อการบริหารหลักสูตรในระดับมากและ มีความพอใจต่อการบริหารหลักสูตรในระดับมากที่สุดในการบริหารจัดการเรียนการสอน เมื่อพิจารณารายข้อพบว่านักศึกษามีความพึงพอใจต่อการปฐมนิเทศนักศึกษาใหม่ (ค่าเฉลี่ย = 4.16), ความพึงพอใจต่อการจัด

โปรแกรมการศึกษาที่สอดคล้องกับคุณสมบัติของผู้เรียน (ค่าเฉลี่ย = 4.35), และ ความพึงพอใจต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอน (ค่าเฉลี่ย = 4.37) ผ่านเกณฑ์ประเมินสำหรับในกลุ่มเจ้าหน้าที่ในส่วนของการประเมินด้านการบริหารหลักสูตรในการบริหารหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2559) เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานต่างๆของ มสธ. ที่ปฏิบัติงานสนับสนุนด้านการบริหารหลักสูตรมีความเห็นตรงกันว่าทางหลักสูตรมีการบริหารหลักสูตร ผ่านเกณฑ์การประเมิน

3.2 การจัดการเรียนการสอน

คณาจารย์ในหลักสูตร มีความเห็นว่าการจัดการเรียนการสอน การสอนเสริม กิจกรรมประจำชุดวิชา การอบรมเข้มพิเศษ กิจกรรม e-Learning ในหลักสูตรมีความเหมาะสม โดยคณาจารย์ส่วนใหญ่เห็นว่า มีคุณภาพในระดับดีมากและผ่านเกณฑ์การประเมิน

กลุ่มนักศึกษา มีผลความพึงพอใจต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอน เช่น การสอนเสริม กิจกรรมประจำชุดวิชา การอบรมเข้มพิเศษ กิจกรรม e-Learning และอื่นๆ (ค่าเฉลี่ย = 4.37) อยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์ประเมิน

กลุ่มเจ้าหน้าที่ ที่มีบทบาทในการจัดการเรียนการสอน ในฐานะผู้มีบทบาทสนับสนุนในกิจกรรมต่างๆ อาทิ การสอนเสริม กิจกรรมประจำชุดวิชา การอบรมเข้มพิเศษ มีความเห็นสอดคล้องกันว่าการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตร ในกิจกรรมต่างๆ ผ่านเกณฑ์การประเมิน

3.3 การวัดและการประเมินผลการศึกษา

คณาจารย์ในหลักสูตร ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าอยู่ในระดับดีมาก เนื่องจากในหลักสูตรมีกิจกรรมที่สำคัญ มีระบบและกลไกที่กำกับดูแลการวัดและประเมินผล และการมีส่วนร่วมในการทวนสอบกับผลสัมฤทธิ์ของนักศึกษาตามมาตรฐานผลการเรียนรู้ที่กำหนดใน มคอ.3 หรือ มคอ. 4 อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ผ่านเกณฑ์การประเมิน

กลุ่มนักศึกษา มีระดับความคิดเห็นต่อการวัดและประเมินผลการศึกษา เมื่อพิจารณาในภาพรวมพบว่านักศึกษามีความพอใจต่อการวัดและประเมินผลการศึกษาในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์ประเมิน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า นักศึกษามีความพอใจต่อการวัดและประเมินผลการศึกษาในด้าน การประเมินผลผู้เรียนโดยวิธีที่หลากหลาย เช่น มีการสอบไล่/ซ่อม มีการจัดสอบตามความพร้อม (Walk in exam) มีการประเมินจากกิจกรรมประจำชุดวิชา กิจกรรม e-Learning และอื่นๆ เป็นต้น, การประเมินผลตรงตามวัตถุประสงค์และครอบคลุมเนื้อหาตามที่ระบุในเอกสารการสอน, การแจ้งกำหนดการสอบ (วัน เวลา สถานที่สอบ) ตรงตามกำหนดเวลา, การแจ้งผลการสอบตรงตามกำหนดเวลา (ค่าเฉลี่ย = 4.57, 4.47, 4.61, 4.50) ตามลำดับ ผ่านเกณฑ์การประเมินทุกด้าน

กลุ่มเจ้าหน้าที่ ในส่วนของการประเมินด้านการวัดและประเมินผลการศึกษา มีความเห็นตรงกันว่าทางหลักสูตรมีการวัดและประเมินผลการศึกษา ในกิจกรรมต่างๆ เช่น มีการสอบไล่/ซ่อม การตรวจกิจกรรม มีการจัดสอบตามความพร้อม (Walk in exam) มีการประเมินจากกิจกรรมประจำชุดวิชา กิจกรรม e-Learning การให้คะแนนจากการสอนเสริมแบบเก็บคะแนน อยู่ในระดับดีมากและ ผ่านเกณฑ์การประเมิน

3.4 การบริการและการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัย

การบริการและการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัย เป็นการประเมินความเหมาะสมของการบริการและการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัย โดยสอบถามจากนักศึกษา และเจ้าหน้าที่ มสธ.

กลุ่มนักศึกษา มีระดับความคิดเห็นต่อระดับความพึงพอใจต่อการบริการและการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัย เมื่อพิจารณาในภาพรวมพบว่านักศึกษามีความพอใจต่อการบริการหลักสูตรในระดับมากที่สุด ในข้อ 1 และ 4 คิดเป็นร้อยละ (72.45 และ 44.4) ในขณะที่มีความพอใจในระดับมากในข้อ 2,3,5,6, และ 7 คิดเป็นร้อยละ (40.22, 45.73, 44.90, 41.60, และ 45.73) ผ่านเกณฑ์ประเมิน เมื่อพิจารณา

รายชื่อพบว่า นักศึกษามีความพอใจต่อการบริหารและการจัดการศึกษาในด้านการลงทะเบียนเรียนผ่านสื่อเทคโนโลยี, การจัดส่งเอกสาร, ด้านการให้บริการตอบคำถาม นักศึกษาศูนย์บริการร่วมแบบครบวงจร ศูนย์สารสนเทศ Call Center ฯลฯ), การให้บริการของเจ้าหน้าที่ศูนย์บริการร่วมแบบครบวงจร, การติดต่อสื่อสารกับคณาจารย์ และ/หรือเจ้าหน้าที่ของสาขาวิชาวิทยาการจัดการ, การให้บริการของศูนย์วิทย์พัฒนามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (ค่าเฉลี่ย = 4.70, 4.17, 4.28, 4.29, 4.03, 4.16, 4.25) ตามลำดับ ผ่านเกณฑ์การประเมินทุกองค์ประกอบ

กลุ่มเจ้าหน้าที่ ในส่วนของการประเมินด้านการบริการและการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัย สรุปว่า โดยรวมการบริการและการจัดการศึกษาอยู่ในเกณฑ์ดี โดยการดำเนินกิจกรรมต่างๆ มีลักษณะเป็นไปตามที่กำหนดไว้แผนในการบริหารหลักสูตร ได้แก่ การลงทะเบียนเรียนผ่านสื่อ / เทคโนโลยี เช่น เคนเตอร์ธนาคาร ไปรษณีย์ Internet ศูนย์บริการร่วมแบบครบวงจร เป็นต้น สำหรับการจัดส่งเอกสารชุดวิชา มีความถูกต้อง ทันเวลา ตรงชุดวิชา และมีความครบถ้วน และมีการให้บริการตอบคำถาม นักศึกษาของศูนย์บริการร่วมแบบครบวงจร ศูนย์สารสนเทศ Call Center มีความพร้อมและทันสมัย ผ่านเกณฑ์การประเมินทุกองค์ประกอบ

4. ด้านผลผลิต

มีการประเมินผลในสองด้าน ได้แก่ 1) ด้านคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ และ 2) ด้านการนำผลการวิเคราะห์วิเคราะห์ศักยภาพที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไปใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน ผลการประเมินมีดังนี้

4.1 ด้านคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ มสธ. ประกอบด้วยคุณลักษณะ 7 ด้านได้แก่ด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านความรู้และประสบการณ์ ด้านความคิดและแก้ปัญหา ด้านความรับผิดชอบ ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี และด้านทักษะการศึกษาทางไกล และด้านความสามารถศึกษา

ค้นคว้าได้ด้วยตนเอง คณาจารย์ในหลักสูตรต่างประเมินผลว่าบัณฑิตหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ผ่านเกณฑ์การประเมิน

ในส่วนของการประเมินจากผู้ไ้บัณฑิต ได้ประเมินผลว่าบัณฑิตรัฐประศาสนศาสตร์ มีคุณลักษณะที่โดดเด่น 3 อันดับแรกได้แก่ 1) มีมนุษยสัมพันธ์ดี 2) มีความรับผิดชอบ และ 3) มีคุณธรรม จริยธรรม และทักษะทางการศึกษาทางไกลและสามารถศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเอง ซึ่งได้รับการประเมินจากผู้ไ้บัณฑิตในระดับมากที่สุด

ผลการประเมินบัณฑิตรัฐประศาสนศาสตร์ มีพฤติกรรมที่แสดงออกอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด 3 ลำดับแรก คือ 1) มีคุณธรรม จริยธรรม และทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ (เท่าๆกัน) 2) มีทักษะทางปัญญา และ 3) มีความรู้ ตามลำดับ โดยได้รับผลการประเมินผ่านเกณฑ์การประเมินอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุดในทุกองค์ประกอบ สำหรับคุณลักษณะของบัณฑิตที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานในหน่วยงานของผู้บังคับบัญชา/ ผู้ไ้บัณฑิตมากที่สุด 3 ลำดับแรก คือ 1) คิดเป็น แก้ปัญหาได้ 2) มีความรับผิดชอบ และ 3) มีคุณธรรม จริยธรรม ในส่วนของจุดแข็งของบัณฑิตมากที่สุด 3 ลำดับแรก คือ 1) มีความรับผิดชอบ 2) มีคุณธรรม จริยธรรม และ 3) มีความรอบรู้และมีประสบการณ์ สำหรับจุดอ่อนของบัณฑิตมากที่สุด 3 ลำดับแรก คือ 1) ไม่มีจุดด้อย/ จุดอ่อน 2) ความสามารถในการสื่อสารและใช้เทคโนโลยี และ 3) มีความรอบรู้และมีประสบการณ์

4.2 ด้านการนำผลการวิเคราะห์วิเคราะห์ศักยภาพที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ไปใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าอาจารย์ประจำทุกคนได้นำผลการวิเคราะห์ไปใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนด้านการผลิต/ปรับปรุงเอกสารการสอน / แบบฝึกปฏิบัติ ด้านการแนะแนวหรือการให้คำปรึกษาทางการเรียนการสอนผ่านช่องทางต่างๆ เช่น โทรศัพท์ / Internet เป็นต้น ด้านการสอนเสริมแบบต่างๆ (แบบปกติ / เข้ม / เข้มพิเศษ / e-Learning ผ่านเครือข่าย Internet) ด้านการอบรมเข้มชุดวิชาประสบการณ์วิชาชีพ และด้านการอบรมเข้มพิเศษชุดวิชา ใน

ภาพรวมประเมินว่าหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2560) มีการนำผลการวิเคราะห์วิเคราะห์ศักยภาพที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไปใช้ในการเรียนการสอน และผ่านเกณฑ์ประเมินทุกด้าน

2. ผลการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต มีแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิตประกอบด้วย 4 ด้าน ดังนี้

1. แนวทางการพัฒนาเกี่ยวกับโครงสร้างหลักสูตร ในการพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรครั้งต่อไป ควรปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของนักศึกษาที่ต้องการมีความรู้เฉพาะด้านที่เชี่ยวชาญมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านทางรัฐประศาสนศาสตร์ที่สำคัญ ดังนี้ 1) ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการจัดการภาครัฐและเอกชน 2) ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ และ 3) ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการบริหารท้องถิ่นและการจัดการเมือง ซึ่งทางหลักสูตรมีความพร้อมที่จะสามารถจัดการเรียนการสอนและปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาและความต้องการของนักศึกษาได้ แนวทางการพัฒนาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิตฉบับปรับปรุงใหม่ฉบับต่อไปจึงควรมุ่งเน้นการสร้างนักบริหารที่ชำนาญการเฉพาะด้านใน 3 วิชาเอก คือ 1) วิชาเอกการจัดการภาครัฐและเอกชน 2) วิชาเอกการบริหารทรัพยากรมนุษย์ และ 3) วิชาเอกการบริหารท้องถิ่นและการจัดการเมือง ดังนั้นทางหลักสูตรจึงควรมีปรับโครงสร้างหลักสูตรใหม่ ที่ประกอบด้วยหมวดวิชาศึกษาทั่วไป 5 ชุดวิชา(30 หน่วยกิต) และปรับหมวดวิชาเฉพาะ 14 ชุดวิชา(84 หน่วยกิต) จากเดิม มาเหลือหมวดวิชาเฉพาะ 9 ชุดวิชา(54 หน่วยกิต) แทน โดยสร้างชุดวิชาเอกขึ้นมา วิชาเอกและ 5 ชุดวิชา(30 หน่วยกิต) และวิชาเลือกเสรี 1 ชุดวิชา (6 หน่วยกิต) รวม 20 ชุดวิชา คิดเป็น 120 หน่วยกิต ใช้ระยะเวลาศึกษา 4 ปี นอกจากนี้ ในส่วนของเนื้อหาหลักสูตรนั้นควรเป็นเนื้อหาที่สะท้อนองค์ความรู้ที่

แสดงถึงอัตลักษณ์ของหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิตตาม มคอ. 1 ซึ่งสะท้อนองค์ความรู้ ทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ องค์การและการจัดการ นโยบายสาธารณะ การบริหารทรัพยากร มนุษย์ ทฤษฎีทางรัฐประศาสนศาสตร์ และการคลังและงบประมาณ โดยยังคง คุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชตามเดิม

2. แนวทางในการพัฒนาด้านการจัดการเรียนการสอน ในส่วนของการจัดการเรียนการสอนว่าควรมีการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบออนไลน์มากยิ่งขึ้น ควรมีการพัฒนาเอกสารการสอนในระบบ E-book มากยิ่งขึ้นและควรมี E-Tutorial ครบทุกชุดวิชา รวมถึงมีช่องทางใหม่ๆ ในการจัดการเรียนการสอนและการสื่อสารกับนักศึกษามากยิ่งขึ้น

3. แนวทางในการพัฒนาด้านการวัดและการประเมินผลการศึกษา ในส่วนของการวัดและประเมินผลการศึกษา สำหรับวิชาที่นักศึกษาสอบไม่ผ่าน ซึ่งได้แก่ วิชาเศรษฐศาสตร์และการคลังสาธารณะ และวิชาการวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์ ควรมีแนวทางช่วยเหลือนักศึกษาเพิ่มเติม ซึ่งอาจมีการสอบกลางภาคหรือมีคะแนนเก็บช่วยเหลือนักศึกษาในรายวิชาดังกล่าว ในส่วนของรายงานผลการศึกษาคณาจารย์ประจำส่วนใหญ่มีความเห็นว่าควรมีการวัดผลเกรดในรูปแบบ A B C D แทน การให้เกรดแบบ H S และ U อย่างไรก็ตามเป็นสิ่งที่ ฝ่ายสำนักทะเบียนวัดผลและทางมหาวิทยาลัยจะต้องสนใจในภาพรวมต่อไป

4. แนวทางในการพัฒนาด้านการบริการและการจัดการศึกษา แนวทางในการพัฒนาด้านการบริการและการจัดการศึกษา ควรสนับสนุนเครือข่ายนักศึกษาซึ่งช่วยตอบคำถามและช่วยเหลืออย่างเป็นทางการ ในปัจจุบันมีการดำเนินการแต่ไม่เป็นทางการ โดยได้ดำเนินการในรูปแบบเพจใน Facebook ที่นักศึกษาจัดทำกันเอง ทางมหาวิทยาลัยและหลักสูตรควรให้การสนับสนุนและเพิ่มการทำงานในด้านการบริการแก่นักศึกษามากยิ่งขึ้น สำหรับในส่วนของการผลิตชุดวิชาและเอกสารการสอนควรปรับให้เป็นไปตามแผนการผลิต/ปรับปรุงชุดวิชา มีมาตรการการป้องกันการส่งเอกสารล่าช้า

สำหรับเอกสารในกิจกรรมประสบการณ์วิชาชีพควรรวมเล่มคู่มือประสบการณ์วิชาชีพ เพื่อความสะดวกในการใช้งานของนักศึกษามากยิ่งขึ้น

อภิปรายผล

ผลการศึกษาสามารถนำประเด็นต่างๆ มาอภิปรายผลได้ ดังนี้

1) ด้านบริบท พบว่า วัตถุประสงค์ของหลักสูตร โดยในกลุ่มนักศึกษาที่เห็นว่า วัตถุประสงค์หลักสูตรมีความชัดเจนอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ เกลิมพงศ์ มีสมนัย (2560) ที่ทำการศึกษาประเมินการจัดการเรียนการสอน หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต หลักสูตรปรับปรุง 2554 ของสาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช โดยความชัดเจนของวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ทั้งอาจารย์ประจำ นักศึกษา และบัณฑิต ซึ่งผลการศึกษาทั้งสองสอดคล้องกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะวัตถุประสงค์ของหลักสูตรในช่วงที่ผ่านมายังคงมีความเหมาะสม และเป็นไปตามกรอบมาตรฐานทางรัฐประศาสนศาสตร์ ต่อมาด้านโครงสร้างหลักสูตร เมื่อพิจารณาจากความเหมาะสมของหมวดวิชาและชุดวิชาในความเหมาะสมของโครงสร้างหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิตที่ประกอบด้วยหมวดวิชาศึกษาทั่วไป หมวดวิชาเฉพาะ และหมวดเลือกวิชาเสรี ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าในภาพรวม นักศึกษาเห็นว่ามี ความเหมาะสมซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ เกลิมพงศ์ มีสมนัย (2560) และ สุภา นิลพงษ์ (2554) อย่างไรก็ตาม ในอีกด้านหนึ่งในกลุ่มคณาจารย์ในหลักสูตรได้ให้ความเห็นว่า ในส่วนของโครงสร้างในปัจจุบันอาจมีลักษณะทั่วไปจนเกินไป ซึ่งในอนาคตอาจเพิ่มโครงสร้างกลุ่มวิชาเอกที่สามารถทำให้นักศึกษาได้รับความรู้ที่เฉพาะเจาะจงมากขึ้น ต่อมาในส่วนเนื้อหาของหลักสูตร โดยเฉพาะในหมวดวิชาเฉพาะ ซึ่งนักศึกษามีความเห็นว่าหมวดวิชาศึกษาเฉพาะ มีระดับระดับความสอดคล้องของหมวดวิชาเฉพาะกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตรอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์ประเมิน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสถานการณ์และความต้องการในการศึกษาได้

เปลี่ยนไป ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ภิรดา ชัยรัตน์ และคณะ (2561) ที่ทำการวิเคราะห์หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรของประเทศไทยในปัจจุบัน พ.ศ. 2558 ที่พบว่าหลักสูตรส่วนใหญ่มีการศึกษาของรายวิชาอยู่ในเนื้อหาสาระในกระแสดั้งเดิม และควรมีการศึกษาในรายวิชาทางรัฐประศาสนศาสตร์กระแสใหม่ อาทิ แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ การบริการสาธารณะ ธรรมาภิบาลและคุณค่าสาธารณะ เป็นต้น

2) ด้านปัจจัยนำเข้า จากผลการศึกษาพบว่า เอกสารการสอน แหล่งการเรียนรู้ และคุณภาพของสื่อการเรียนรู้มีความเหมาะสมและมีคุณภาพในระดับมากที่สุด รวมถึงคณาจารย์ในหลักสูตรมีศักยภาพและความพร้อม ผ่านเกณฑ์การประเมินทุกด้าน ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าว สอดคล้องกับผลการศึกษาของ เฉลิมพงศ์ มีสมนัย (2560) ที่พบว่าเอกสารการสอน แหล่งการเรียนรู้ และคุณภาพของสื่อการเรียนรู้มีความเหมาะสมและมีคุณภาพในระดับมากที่สุดและคณาจารย์เป็นผู้มีความรู้ความสามารถและมีความพร้อมสูงและสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ คุณภาพของเอกสารการสอนของหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมีความเหมาะสม และคณาจารย์ในหลักสูตรมีความพร้อมเนื่องจากมีคุณวุฒิตรงตามความต้องการของหลักสูตรและมีปริมาณและจำนวนคณาจารย์เพียงพอต่อการจัดการเรียนการสอน การผลิตสื่อ ในรูปแบบต่างๆ ทั้งแบบเอกสารการสอนและสื่อออนไลน์

3) ด้านกระบวนการดำเนินงาน หากพิจารณาผลการศึกษาในกลุ่มนักศึกษา พบว่านักศึกษามีความพึงพอใจต่อการบริหารหลักสูตรในระดับมากและ มีความพอใจต่อการบริหารหลักสูตรในระดับมากที่สุดในการบริหารจัดการเรียนการสอน ซึ่งสาเหตุที่นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการบริหารหลักสูตรในระดับสูง อาจเป็นเพราะทางหลักสูตรได้มีระบบที่ดำเนินงานอย่างเป็นมาตรฐานอย่างต่อเนื่อง เช่น มีระบบการจัดโครงสร้างและการบริหารหลักสูตร โดยมีประธานหลักสูตรทำหน้าที่ทุกสองปี มีการทำงานร่วมกันในรูปแบบกรรมการ มีแผนการดำเนินงานหลักสูตร และมีการนำข้อมูลไปปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ในส่วนของการจัดการเรียนการสอน นักศึกษามีผลความพึง

พอใจต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอน เช่น การสอนเสริม กิจกรรมประจำชุดวิชา การอบรมเข้มพิเศษ กิจกรรม e-Learning (= 4.37) อยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่และคณาจารย์ในหลักสูตร ที่มีความเห็นว่าการจัดการเรียนการสอน การสอนเสริม กิจกรรมประจำชุดวิชา การอบรมเข้มพิเศษ กิจกรรม e-Learning ในหลักสูตรมีความเหมาะสม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการจัดการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัย มีรูปแบบและช่องทางที่หลากหลายจึงทำให้ผลการจัดการเรียนผ่านการประเมินและได้รับความพึงพอใจจากนักศึกษาอยู่ในระดับที่สูงและดีมาก สำหรับประเด็นที่น่าสนใจมากอีกประเด็น ในส่วนของกระบวนการดำเนินงาน อีกด้านหนึ่งคือการวัดและการประเมินผลการศึกษา ทั้งคณาจารย์ นักศึกษาและเจ้าหน้าที่ มีความเห็นตรงกันว่าควรมีการวัดผลเกรดในรูปแบบ A B C D แทน การให้เกรดแบบ H S และ U ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะสามารถสร้างอำนาจจำแนกได้มากยิ่งขึ้น และเป็นแรงจูงใจต่อการเรียนของนักศึกษาที่มีเกรดในระดับต่างๆ เหมือนมหาวิทยาลัยต่างๆที่ใช้อย่างเป็นสากล อย่างไรก็ตามเป็นสิ่งที่ ฝ่ายสำนักทะเบียนวัดผลและทางมหาวิทยาลัยจะต้องสนใจในภาพรวมต่อไป

4) ด้านผลผลิต เมื่อพิจารณาจากคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตในด้านต่างๆ ได้แก่ คุณธรรม จริยธรรม ความรอบรู้และประสบการณ์ ความคิดและแก้ปัญหา ความรับผิดชอบ มนุษยสัมพันธ์ การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี และทักษะการศึกษาทางไกลและสามารถศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเอง ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากความคิดเห็นของบัณฑิต และผู้ใช้บัณฑิตพบว่าบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิตมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด และผ่านการประเมิน ซึ่งสอดคล้องกับ ผลการวิจัยของ สำนักวิชาการมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2563) ซึ่งได้เก็บข้อมูลจากผู้ใช้บัณฑิตหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิตพบว่าบัณฑิตรัฐประศาสนศาสตร มีคุณลักษณะที่โดดเด่น 3 อันดับแรก ได้แก่ 1) มีมนุษยสัมพันธ์ดี 2) มีความรับผิดชอบ และ 3) มีคุณธรรม จริยธรรม

และมีทักษะทางการศึกษาทางไกลและสามารถศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเองและได้รับการประเมินจากผู้ใช้บัณฑิตในระดับมากที่สุด เช่นเดียวกับผลการศึกษาของ เกลิมพงศ์ มีสมนัย (2560) และ นิวัฒน์ สวัสดิ์แก้ว ประยูร เทพนวล เมธี ดิสวัสดิ์ และ นุรซี ตา เพอแอสละ (2556) ซึ่งได้ทำการวิจัยเรื่อง ประเมินการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยหาดใหญ่ ทั้งนี้สามารถอภิปรายได้ว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชได้กำหนดไว้ในหมวดที่ 4 การพัฒนาการเรียนรู้ (คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตในด้านต่างๆ) ของนักศึกษาใน มคอ. 3 และมีการทวนสอบประสิทธิผลของวิธีสอนที่ทำให้เกิดผลการเรียนรู้ (คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตในด้านต่างๆ) ตามที่ระบุไว้ในรายละเอียดของชุดวิชา มคอ. 5 ซึ่งมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชได้ดำเนินการตามประกาศมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชเรื่อง ระบบและกลไกการพัฒนา การปรับปรุงและการบริหารหลักสูตรของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พ.ศ.2559 โดยการจัดวางระบบการดำเนินงานต่างๆ ที่มุ่งสู่การพัฒนาการเรียนการสอนเพื่อผลิตบัณฑิตที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ รวมทั้งมีการทวนสอบมาตรฐานผลการเรียนรู้หลังนักศึกษาสำเร็จการศึกษาโดยการวิจัยประเมินผลอีกด้วย วิธีการนี้จึงส่งผลให้บัณฑิตบริหารรัฐกิจของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตในด้านต่างๆในระดับมากที่สุด ซึ่งข้อค้นพบในส่วนของผลผลิตนี้สอดคล้องกับผลงานของ เกลิมพงศ์ มีสมนัย (2560) ที่ได้ทำการศึกษาไว้

5) ด้านแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน ในหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต ในการพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรครั้งต่อไป ควรปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของนักศึกษาที่ต้องการมีความรู้เฉพาะด้านที่เชี่ยวชาญมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านซึ่งได้แก่ 1) ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการจัดการภาครัฐและเอกชน 2) ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ และ 3) ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการบริหารท้องถิ่นและการจัด

การเมือง ซึ่งทางหลักสูตรมีความพร้อมที่จะสามารถจัดการเรียนการสอนและปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับทิศทางความต้องการของนักศึกษาได้ สำหรับแนวทางการเปิดวิชาเอกใหม่เป็น 3 วิชาเอกนี้ มีความแตกต่างจากผลการศึกษาในอดีตที่ต้องการเปิดหลักสูตร ร.บ. แบบมีความเชี่ยวชาญแบบทั่วไป ซึ่งพบในผลงานวิจัยของ เกลิมพงศ์ มีสมนัย (2560) อย่างไรก็ตามในงานวิจัยชิ้นนี้ ผลการศึกษาพบว่าทั้งกลุ่มคณาจารย์ นักศึกษา และเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานสนับสนุนของ มสธ. จากการศึกษาในปี พ.ศ. 2563 ล้วนมีความต้องการให้เปิดเป็น 3 วิชาเอกและมีโครงสร้างหลักสูตรแบบใหม่ที่เหมาะสมยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลในอดีตที่เคยเปิดเป็น 3 วิชาเอกแล้วได้รับความสนใจจากนักศึกษาเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความพร้อมของทางหลักสูตรและมหาวิทยาลัย และสอดคล้องกับกระแสโลกและการจัดการสมัยใหม่ในปัจจุบัน สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ภริดา ชัยรัตน์ เกวลิน ศิลพิพัฒน์ นิตยา เงินประเสริฐศรี มนฤตย์พล อรุณบุญนวลชาติและศรีรัฐ โกวงศ์ (2561) ที่ทางหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์อาจมีความจำเป็นต้องเปลี่ยนโครงสร้างหลักสูตร ชุติวิชา และเนื้อหาสาระให้มีความทันสมัยและมีความเหมาะสมยิ่งขึ้นต่อไป

6) การนำผลการวิจัยไปใช้กับหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิตของสถาบันอื่น ผลการศึกษาครั้งนี้พบว่าผู้เรียนหรือนักศึกษา ต้องการให้หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต มีวิชาที่ให้ความรู้ที่มีความเฉพาะเจาะจงและต้องการให้มหาวิทยาลัยเปิดวิชาเอก ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านมากยิ่งขึ้น และมีวิชาที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคดิจิทัลและยุคดิจิทัลในปัจจุบัน ดังนั้นสถาบันการศึกษาอื่น ที่เปิดสอนหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต (ที่กำลังปรับปรุงหลักสูตรหรือเปิดหลักสูตรใหม่ หลังปี พ.ศ. 2564) อาจต้องมีการปรับตัว โดยควรมีการวิจัยประเมินหลักสูตรร่วมกับสำรวจความต้องการของนักศึกษาหรือผู้เรียนและทำการออกแบบหลักสูตรใหม่ให้มีความสอดคล้องกับผู้เรียนต่อไป ซึ่งอาจมีแนวโน้มที่จะต้องทำการออกแบบโครงสร้างหลักสูตรให้มีวิชาเอกต่างๆ เฉพาะทางมากยิ่งขึ้น และ

สามารถพัฒนาหลักสูตรได้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและมีโครงสร้างหลักสูตรที่เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของโลกสมัยใหม่ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยได้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาเป็นหลักสูตร ให้มีเนื้อหาสาระครอบคลุมทั้งด้านทฤษฎีและการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการบริหารประเทศ เพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผลตามนโยบายแห่งรัฐ ซึ่งหมายรวมถึงการสร้างความรู้ถึงปรัชญาการบริหารภายใต้บริบททางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีสารสนเทศโดยเฉพาะในการบริหารและให้บริการภาครัฐ นโยบายสาธารณะและการจัดการภาครัฐทั้งในระดับชาติ ภูมิภาค และท้องถิ่น ที่สำคัญคือสร้างความรู้ใหม่ๆ และความรู้เฉพาะด้านให้แก่นักศึกษา ซึ่งควรเปิดวิชาเอก ใน 3 วิชาเอก คือ 1) วิชาเอกการจัดการภาครัฐและเอกชน 2) วิชาเอกการบริหารทรัพยากรมนุษย์ และ 3) วิชาเอกการบริหารท้องถิ่นและการจัดการเมือง

สำหรับโครงสร้างหลักสูตรใหม่ ควรมีโครงสร้างที่ประกอบด้วยหมวดวิชาศึกษาทั่วไป 5 ชุดวิชา(30 หน่วยกิต) หมวดวิชาเฉพาะ 9 ชุดวิชา(54 หน่วยกิต) หมวดวิชาเฉพาะเอก 5 ชุดวิชา(30 หน่วยกิต) และวิชาเลือกเสรี 1 (6 หน่วยกิต) ชุดวิชา รวม 20 ชุดวิชา คิดเป็น 120 หน่วยกิต ใช้ระยะเวลาศึกษา 4 ปีการศึกษาในส่วนของเนื้อหาหลักสูตรนั้นควรเป็นเนื้อหาที่สะท้อนองค์ความรู้ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ ได้ทั้งสิ้น 5 องค์ความรู้ได้แก่ องค์การและการจัดการ นโยบายสาธารณะ การบริหารทรัพยากรมนุษย์ทฤษฎีทางรัฐประศาสนศาสตร์ และการคลังและงบประมาณ ในส่วนของคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์นั้นยังควรคงคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชที่ประกอบด้วยต่างๆ ได้แก่คุณธรรม จริยธรรม ความรอบรู้และประสบการณ์ ความคิดและแก้ปัญหา

ความรับผิดชอบ มนุษยสัมพันธ์ การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี และทักษะการศึกษา
ทางไกลและสามารถศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเองไว้ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

เฉลิมพงศ์ มีสมนัย. (2560). การประเมินการจัดการเรียนการสอนหลักสูตร

รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต แขนงวิชาบริหารรัฐกิจ สาขาวิชาวิทยาการ

จัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. **วารสารการจัดการสมัยใหม่**. 15

(1) : 55-74.

จ่าง บัวศรี. (2542). **ทฤษฎีหลักสูตร: การออกแบบและพัฒนา**. กรุงเทพฯ : เอรวิณ
การพิมพ์.

นิวัฒน์ สวัสดิ์แก้ว ประยูร เทพนวล เมธี ดิสวัสดิ์ และ นุรชิตา เพอแผละ. (2556).

บทความวิจัยเสนอในการประชุมมหาดใหญ่วิชาการ ครั้งที่ 4 วันที่ 10

พฤษภาคม 2556 เรื่อง ประเมินการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรรัฐ

ประศาสนศาสตรมหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยหาดใหญ่. หน้า 436-446.

สืบค้นจาก

[http://www.hu.ac.th/conference2013/Proceedings2013/pdf/Book
3/Poster2/](http://www.hu.ac.th/conference2013/Proceedings2013/pdf/Book3/Poster2/338_436-446.pdf)

338_436-446.pdf.

พิชิต ฤทธิจรุญ. (2558). การประเมินหลักสูตร: แนวคิด กระบวนการและการใช้ผลการ

ประเมิน. **วารสารศึกษาศาสตร์ มสธ.** 8 (1) : 13-28.

ภริตา ชัยรัตน์ เกวลิน ศิลไพพัฒน์ นิตยา เงินประเสริฐศรี มนฤตย์พล อรุณบุญลวดชาติ

และศรีรัฐ โกวงค์ (2561) การวิเคราะห์หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ของ
ประเทศไทยในปัจจุบัน พ.ศ. 2558, **วารสารการเมือง การบริหาร และ
กฎหมาย**, 10 (1): 361-382.

สุรศักดิ์ หลาบมาลา. (2522). **วิจัยการศึกษา**. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จ
เจ้าพระยา.

สุภา นิลพงษ์. (2554). **การประเมินหลักสูตรโรงเรียนมหิตลวิทยาลัยนุสรณ์ พุทธศักราช
2552**. ปริญญาโท วท.ม. (วิทยาการประเมิน) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สุโขทัยธรรมาธิราช, มหาวิทยาลัย. คุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาระสังเขปออนไลน์ ค้นคืนเมื่อวันที่ 4
มิถุนายน 2563 สืบค้นจาก

http://www.stou.ac.th/Information/Notis_bandit.pdf

สำนักวิชาการ ฝ่ายพัฒนาหลักสูตรและการสอน (2563) รายงานผลการสำรวจความพึง
พอใจของผู้บังคับบัญชา/ผู้ใช้บัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ภาษาอังกฤษ

Scriven, M. (1991). Pros and cons about goal-free evaluation, **Evaluation
Practice**, 12 (1), 55-63.

Stake, R. E. (1973). Program Evaluation Particularly Responsive Evaluation.
Paper presented at a conference on “New trends in Evaluation”
Goteborg, Sweden, October, 1973 Retrieved from
http://journals.sfu.ca/jmde/index.php/jmde_1/article/viewFile/303/298.

Stufflebeam, D. L. (2003). The CIPP Model for Evaluation. Annual

Conference of the Oregon Program Evaluators Network.
Oregon: Michigan

Translated Thai References

- Buasri, T. (1999). **Curriculum Theory, Curriculum Design and Development**. Bangkok: Erawan Printing.
- Chairatana, P., Silphiphat, K., Ngermpasertsri, N., Urabunnualchat, M., and Gohwong, K. (2018). Analysis of Current Public Administration Curriculum in Thailand B.E. 2558. **Journal of Politics, Administration and Law**. 10 (1): 361-382.
- Laabmala. S.(1979). **Educational research**. Bangkok: Ban Somdet Chaopraya Teachers College.
- Misomnai, C. (2017). An Evaluation of Teaching and Learning Management in the Bachelor of Public Administration Program of School of Management Science, Sukhothai Thammathirat Open University. *Journal of Modern Management*, Vol. 15, No.1 Jan. – June. 55-74.
- Nilpong, S. (2011). An Evaluation of The Curriculum of Mahidol Wittayanusorn School B.E. 2552. Master Thesis, M.S. (Evaluation Method). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University.
- Office of Academic Affairs (2020). A Report of Graduate User Satisfaction of Sukhothai Thammathirat Open. Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University Press.
- Ritcharoon, P. (2015). Curriculum Evaluation: Approaches, Procedures, and Its Utility. **STOU Education Journal**, 8 (1): 13-28.

Sawaskeaw, N., Thepnuan, P., Di-sawat, M., and Phoesalae, N. (2013).

Research articles presented at the 4th HatYai Academic Conference on May 10, 2013. An Evaluation of Teaching and Learning Management in the Master of Public Administration Program in Public and Private Management of Hatyai University. 436-446. Retrieved From

http://www.hu.ac.th/conference2013/Proceedings2013/pdf/Book3/Poster2/338_436-446.pdf.

Sukhothai Thammathirat Open University. Desirable Graduate

Qualifications of Sukhothai Thammathirat Open University.

Online Retrieved June 4, 2020. Retrieved From

http://www.stou.ac.th/Information/Notis_bandit.pdf

บทความที่ : 3
Article :

ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากร
โรงเรียนที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเทศบาลนครปฐม

Factors Affecting Personnel Performance of
Nakhon Pathom Municipality Schools
Providing Basic Education

[(Received: June 22, 2021, ; Revised: August 26, 2021, ;

Accepted: September 1, 2021,]

ทัตเทพ ทวีไทย*

Tattep Taweethai*

*โครงการจัดตั้งภาควิชาการจัดการและการบัญชี คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

* Department of Management and Accountancy Faculty of Liberal Arts and
Science Kasetsart University Kamphaeng Saen Campus

E-mail: tattep.t@ku.th

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ปัจจัยด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ปัจจัยด้านแรงจูงใจ ปัจจัยด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ปัจจัยความผูกพัน และประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากร 2. เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากร จำแนกตามปัจจัยประชากรศาสตร์ 3. เพื่อศึกษาปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ ปัจจัยด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ปัจจัยด้านแรงจูงใจ ปัจจัยด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และปัจจัยความผูกพัน ที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากร ประการที่ใช้ในงานวิจัย คือ บุคลากรครู จำนวน 477 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา สถิติเชิงอนุมานด้วยการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ผลการวิจัยพบว่า จากกลุ่มประชากรปัจจัยเพศ สถานภาพสมรส รายได้ต่อเดือน ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และตำแหน่งงาน ที่แตกต่างกันมีประสิทธิภาพในการทำงานไม่แตกต่างกัน ส่วนปัจจัยอายุที่แตกต่างกันมีประสิทธิภาพในการทำงานแตกต่างกัน และปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรในทิศทางเดียวกัน ได้แก่ ด้านการวางแผนทรัพยากรมนุษย์ ด้านการฝึกอบรมและการพัฒนา ด้านค่าตอบแทนและผลประโยชน์อื่น ด้านพนักงานและแรงงานสัมพันธ์ ด้านการพูดถึงองค์กรในทางบวก ด้านการดำรงอยู่ ด้านความสำเร็จในการทำงานของบุคคล ด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ ด้านความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน ด้านสถานะของอาชีพ ด้านนโยบายและการบริหารงาน ด้านความเป็นอยู่ส่วนตัว และด้านความมั่นคงในการทำงาน

คำสำคัญ: ประสิทธิภาพในการทำงาน; การจัดการทรัพยากรมนุษย์; แรงจูงใจ; ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง; ความผูกพัน

Abstract

This study aims to 1) study demographic factors, human resource management factors, motivation factors, transformational leadership factors, commitment factors, and personnel performance; 2) compare personnel performance classified by demographic factors; and 3) study demographic factors, human resource management factors, motivation factors, transformational leadership factors, and commitment factors which affect personnel performance. The population consists of 477 teachers. Questionnaires were used as a data collection tool. The data were analyzed using descriptive statistics and inferential statistics with multiple regression at the statistical significance level of .05. It was found that demographic factors: gender, marital status, monthly income, education level, work experience, and job position, have no difference in personnel performance. Different ages caused different performance. The factors affecting the efficiency of personnel performance in the same direction include human resource planning; training and improvement; compensation and other benefits; employee and labor relations; talking about the organization in a positive way; existence; achievement of a person; job description; relationship with supervisors, subordinates, and colleagues; career status; policy and administration; privacy; and job security.

Keywords: Working efficiency; Human Resource Management; Motivation; Transformational Leadership; Engagement

บทนำ

การจัดอันดับด้านการศึกษาไทยในเวทีโลก และอาเซียน ปี พ.ศ. 2556 ของ World Economic Forum ได้ประเมินความสามารถการแข่งขันด้านการศึกษาของประเทศไทยโดยภาพรวม เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มประเทศอาเซียน 10 ประเทศ พบว่า ไทยต้องรีบพัฒนาอย่างเร่งด่วนใน 3 ข้อ ได้แก่ อัตราการเข้าเรียนประถม (อันดับที่ 9) คุณภาพระบบการศึกษา (ลำดับที่ 8) และคุณภาพประถมศึกษา (ลำดับที่ 7) ตามลำดับ (World Economic Forum: WEF, 2014 อ้างถึงใน ญัฐพัฒน์ มงคลวรกิจชัย, 2559) จากข้อมูลดังกล่าวมีความเชื่อมโยงกับบุคลากรทางการศึกษาโดยตรงที่มีบทบาทหน้าที่ต่อการพัฒนานักเรียนอันจะมีผลต่อคุณภาพทางการศึกษา หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรทางการศึกษานั้นเอง

การที่จะบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลขององค์การได้นั้น ส่วนหนึ่งมาจากการจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่ดีมีประสิทธิภาพ และถือได้ว่าการจัดการทรัพยากรมนุษย์เป็นประการด่านแรกในการได้มาซึ่งพนักงาน หรือบุคลากรในการทำงาน เริ่มต้นจากการวางแผนทรัพยากรมนุษย์ จนกระทั่งมาถึงประเด็นสุดท้าย คือ การประเมินผลการปฏิบัติงาน จะเป็นเครื่องมือที่ทำให้ทราบผลของการทำงานว่ามีประสิทธิภาพตรงตามต้องการหรือไม่ และเป็นไปตามเป้าหมายที่ต้องการหรือไม่ (Mondy, Noe and Premeaux, 1999)

นอกจากนั้นแล้วภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ถูกกล่าวถึงเป็นอย่างมาก่ามีความสัมพันธ์ประสิทธิภาพในการทำงาน (อดิศักดิ์ เองมหัสสกุล ศศนันท์ วิวัฒน์ชาติ และฉัตยาพร เสมอใจ, 2562; ประทีป แสงแพร, ทองฟู ศิริวงศ์ และสมพล หุ่นหว่า, 2562) การทำงานจะไม่ประสบความสำเร็จถ้าขาดความร่วมมือร่วมใจกันของพนักงานหรือบุคลากร ผู้นำที่มี

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะเป็นบุคคลที่เข้ามาขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นในองค์กร และจะยังเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับอย่างเต็มอกเต็มใจ อันจะส่งผลต่อความร่วมมือของพนักงาน สิ่งสำคัญผู้นำประเภทนี้จะนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงตามความต้องการขององค์กร อีกทั้งภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงยังส่งผลต่อการสร้างแรงบันดาลใจ กระตุ้นชกแจงพนักงานหรือบุคลากรอื่นที่นำไปสู่ประสิทธิภาพในการทำงานของพนักงานอีกด้วย (พันลคร สีขุนเรือง และศิวิษ ศรีโกคางกุล, 2562)

ยังมีการกล่าวถึงความผูกพันที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการทำงานจากผลการวิจัยของนักวิชาการหลายท่าน (ประภาพรณ พนนเภาว, 2557; พิพรรณ พิเชฐศิริประภา, 2559; ณัฐพัฒน์ มงคลวรกิจชัย, 2559) ที่กล่าวได้ว่าเมื่อพนักงานหรือบุคลากรมีความผูกพันต่อองค์กรแล้วจะส่งผลต่อความตั้งใจ การอุทิศตน มุ่งมั่นอย่างเต็มที่เต็มใจต่อการทำงานเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมาย รวมถึงการไม่คิดที่จะลาออกจากองค์กรด้วย อีกทั้งยังจะส่งผลดีต่อภาพรวมขององค์กรในการบรรลุเป้าหมาย ผลประกอบการที่ดีอีกด้วย (ทักษพร แก้วนนท์ และศรีรัฐ โกวงศ์, 2563)

ปัจจัยด้านแรงจูงใจที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานจากผลการวิจัยของนักวิชาการหลายต่อหลายท่าน แรงจูงใจถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงาน เป็นสิ่งที่องค์กรต้องให้การสนับสนุนเป็นอย่างดีให้ความสำคัญกับพนักงานหรือบุคลากร (อรุโณทัย จันทวงษ์ และประสพชัย พสนนท์, 2561; ศิรดา เพชรแก้วกุล และเฉลิมพร เย็นเยือก 2563)

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นความรับผิดชอบของสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครนครปฐม โดยมีหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดการศึกษา

การพัฒนางานด้านวิชาการและระบบสารสนเทศ การประกันคุณภาพ การศึกษา การบริหารงานบุคคล การบริหารการเงินและงบประมาณ การประสานระดมทรัพยากร การบริหารจัดการทั่วไป การประสานงานกับชุมชน และหน่วยงานอื่น ซึ่งเป็นบทบาทหน้าที่ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนา ประชาชนในวัยเรียนให้ได้การศึกษาขั้นพื้นฐาน และเป็นการเสริมสร้าง ศักยภาพให้กับประชาชนในวัยเรียนให้เป็นคนที่มีความพร้อม ความสามารถ

จากการทบทวนเอกสารข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาว่า บุคลากรในโรงเรียนที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เทศบาลนครนครปฐม มี ประสิทธิภาพในการทำงานในระดับใด มีประสิทธิภาพในการทำงาน ต่างกันหรือไม่ระหว่างเมื่อเปรียบเทียบกับกันซึ่งจำแนกตามปัจจัย ประชากรศาสตร์ นอกจากนี้ยังมีปัจจัยใดที่จะมีผลต่อประสิทธิภาพในการ ทำงานของบุคลากร เพื่อนำข้อมูลที่ได้รับนั้นไปสู่การปรับปรุงพัฒนา ประสิทธิภาพในการทำงานให้ดียิ่งขึ้น อันจะส่งผลต่อการผลิตนักเรียนที่ดีมี คุณภาพออกสู่สังคมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ปัจจัยด้านการจัดการ ทรัพยากรมนุษย์ ปัจจัยด้านแรงจูงใจ ปัจจัยด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ปัจจัยความผูกพัน และประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรโรงเรียนที่จัด การศึกษาขั้นพื้นฐานเทศบาลนครนครปฐม
2. เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรโรงเรียน ที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เทศบาลนครนครปฐม จำแนกตามปัจจัย ประชากรศาสตร์

3. เพื่อศึกษาปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ ปัจจัยด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ปัจจัยด้านแรงจูงใจ ปัจจัยด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และปัจจัยความผูกพัน ที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรโรงเรียนที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเทศบาลนครนครปฐม

ขอบเขตการวิจัย

ตัวแปรอิสระ (Independent) ได้แก่

1. ปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส รายได้ต่อเดือน ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และตำแหน่งงาน

2. ปัจจัยด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ การวางแผนทรัพยากรมนุษย์ การสรรหาบุคลากร การคัดเลือกบุคลากร การฝึกอบรม และการพัฒนา ค่าตอบแทนและผลประโยชน์อื่น ความปลอดภัยและสุขภาพ พนักงานแรงงานสัมพันธ์ และการประเมินผลการปฏิบัติงาน

3. ปัจจัยด้านความผูกพัน ได้แก่ การพูดถึงองค์การในทางบวก การดำรงอยู่ และความทุ่มเทเพื่อองค์การ

4. ปัจจัยด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ การสร้างแรงบันดาลใจ การกระตุ้นทางปัญญา และการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล

5. ปัจจัยด้านแรงจูงใจ ประกอบไปด้วย

- ปัจจัยจูงใจ ได้แก่ ความสำเร็จในการทำงานของบุคคล การได้รับการยอมรับนับถือ ลักษณะของงานที่ปฏิบัติ ความรับผิดชอบ และความก้าวหน้า

- ปัจจัยคำจูน ได้แก่ ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน สถานะของอาชีพ นโยบายและการบริหารงาน สภาพการทำงาน ความเป็นอยู่ส่วนตัว ความมั่นคงในการทำงาน และวิธีการปกครองของผู้บังคับบัญชา

ตัวแปรตาม (Dependent variables) คือ ประสิทธิภาพในการทำงาน ได้แก่ คุณภาพของงาน ปริมาณงาน เวลาที่ใช้ในงาน และค่าใช้จ่าย

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรโรงเรียนที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เทศบาลนครนครปฐม ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ โดยใช้การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยการใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาและรวบรวมข้อมูล

ประชากร

ประชากรที่ใช้การศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ บุคลากรโรงเรียนที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เทศบาลนครนครปฐม จำนวน 477 คน (สำนักงานศึกษา เทศบาลนครนครปฐม, 2563) ซึ่งมีทั้งหมด 11 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนเทศบาล ๑ โรงเรียนเทศบาล ๒ โรงเรียนเทศบาล ๓ โรงเรียนเทศบาล ๔ โรงเรียนเทศบาล ๕ โรงเรียนกีฬาเทศบาลนครนครปฐม โรงเรียนทวารวดี โรงเรียนอนุบาลเทศบาลนครนครปฐม โรงเรียนอนุบาลสระแก้ว โรงเรียนอนุบาลประปานคร และโรงเรียนอนุบาลสุขสวัสดิ์

เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม จำนวน 1 ฉบับ ซึ่งเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยอาศัยกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีที่ได้ศึกษาวิเคราะห์จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งออกเป็น 6 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับปัจจัยด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ส่วนที่ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับความผูกพัน ส่วนที่ 4 เป็นคำถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ส่วนที่ 5 เป็นคำถามเกี่ยวกับแรงจูงใจ และส่วนที่ 6 เป็นคำถามเกี่ยวกับประสิทธิภาพในการทำงาน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการหาคุณภาพเครื่องมือโดยการทดสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหาซึ่งผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อตรวจสอบเนื้อหาและภาษาที่ใช้ในการสื่อสารว่าเหมาะสมและง่ายต่อการทำความเข้าใจหรือไม่ จากนั้นจึงนำคำแนะนำมาปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถาม และทำการประเมินความเที่ยงตรงของเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญ (IOC) จำนวน 3 ท่าน โดยใช้เกณฑ์ค่าเฉลี่ยรายข้อมากกว่า 0.5 (ประสพชัย พสุนนท์, 2557) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าข้อคำถามแต่ละข้อมีค่า IOC อยู่ที่ 0.842 หลังจากนั้นทำการหาค่าความเชื่อมั่นผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทำการทดสอบ (Try Out) กับกลุ่มประชากรที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ชุด จากนั้นจึงนำข้อมูลมาทดสอบหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือด้วยวิธีการหาค่า Cronbach's Alpha โดยใช้เกณฑ์ยอมรับที่ค่ามากกว่า 0.6 (ชานินทร์ ศิลป์จารุ, 2550) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงได้ 0.992

การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลงานวิจัยครั้งนี้ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งที่ศึกษาเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) โดยใช้แบบสอบถามเก็บรวบรวมจากบุคลากรโดยตรงจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นบุคลากรโรงเรียนที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เทศบาลนครนครปฐม จำนวน 477 ชุด
2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้จากการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา วารสาร วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ ข้อความจากหนังสือ บทความ และระบบสืบค้นจากอินเทอร์เน็ต เพื่อใช้เป็นแนวทางของการทำการศึกษาและประกอบการสร้างแบบสอบถาม

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ 1. การวิเคราะห์เพื่อบรรยายลักษณะข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) โดยใช้ความถี่ (Frequency) และหาร้อยละ (Percentage) 2. การทดสอบสมมติฐาน ใช้สถิติเชิงอนุมาน (Inference Statistics) ได้แก่ การทดสอบค่าเฉลี่ยของประชากรสองชุด (T-test) การวิเคราะห์ความแปรปรวน (One-Way ANOVA) และการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ (Multiple Regression Analysis)

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยประชากรศาสตร์จำนวน 477 คน พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 351 คน คิดเป็นร้อยละ 73.6 มีอายุ 41-50 ปี จำนวน 169 คน คิดเป็นร้อยละ 35.4 มีสถานภาพ โสด จำนวน 250 คน คิดเป็นร้อยละ 52.4 มีรายได้ต่อเดือน อยู่ที่ 30,001 – 40,000 บาท จำนวน 134 คน คิดเป็นร้อยละ 28.1 มีระดับการศึกษาระดับ

ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า จำนวน 243 คน คิดเป็นร้อยละ 50.9 มีประสบการณ์ในการทำงาน อยู่ที่ 10 ปีขึ้นไป จำนวน 300 คน คิดเป็นร้อยละ 62.9 มีตำแหน่งงาน เป็นพนักงานครู จำนวน 399 คน คิดเป็นร้อยละ 83.6

2. ผลการศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ พบว่า โดยรวมมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.87 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการฝึกอบรมและการพัฒนา มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 4.00 รองลงมา คือ ด้านความปลอดภัยและสุขภาพ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.94 ถัดไป คือ ด้านการคัดเลือกบุคลากร มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.93 ถัดไป คือ ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.90 ถัดไป คือ ด้านการวางแผนทรัพยากรมนุษย์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.89 ถัดไป คือ ด้านพนักงานและแรงงานสัมพันธ์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.80 ถัดไป คือ ด้านค่าตอบแทนและผลประโยชน์อื่น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.75 และด้านการสรรหาบุคลากร มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดเท่ากับ 3.75

3. ผลการศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านความผูกพัน พบว่า พบว่า โดยรวมมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.99 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความทุ่มเทเพื่อองค์กร มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 4.15 รองลงมา คือ ด้านการดำรงอยู่ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.95 และด้านการพูดถึงองค์กรในทางบวก มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดเท่ากับ 3.88

4. ผลการศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง พบว่า โดยรวมมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.98 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ปัจจัยด้านการสร้างแรงบันดาลใจ มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 4.02 รองลงมา คือ ปัจจัยด้านเครื่องมือวิธีการอย่างมีอุดมการณ์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.00 ถัดไป คือ ปัจจัยด้านการกระตุ้น

ทางปัญญา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.00 และปัจจัยด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดเท่ากับ 3.91

5. ผลการศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านแรงจูงใจ พบว่าโดยรวมมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านสถานะของอาชีพ มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 4.41 รองลงมา คือ ด้านความมั่นคงในการทำงาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.25 ถัดไป คือ ด้านความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.16 ถัดไป คือ ด้านความเป็นอยู่ส่วนตัว มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.13 ถัดไป คือ ด้านนโยบายและการบริหารงาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.12 ถัดไป คือ ด้านความสำเร็จในการทำงานของบุคคล มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.08 ถัดไป คือ ด้านวิธีการปกครองของผู้บังคับบัญชา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.97 ถัดไป คือ ด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.95 ถัดไป คือ ด้านความก้าวหน้า มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.92 ถัดไป คือ ด้านการได้รับการยอมรับนับถือ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.91 ถัดไป คือ ด้านสภาพการทำงาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.90 และด้านความรับผิดชอบ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดเท่ากับ 3.83

6. ผลการศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านประสิทธิภาพในการทำงาน พบว่า โดยรวมมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.15 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านคุณภาพของงาน มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 4.27 รองลงมา คือ ด้านค่าใช้จ่าย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.17 ถัดไป คือ ด้านเวลาที่ใช้ในงาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.11 และด้านปริมาณงาน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดเท่ากับ 4.07

7. ผลการทดสอบสมมติฐาน การเปรียบเทียบปัจจัยประสิทธิภาพในการทำงาน จำแนกตามปัจจัยประชากรศาสตร์ แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบปัจจัยประสิทธิภาพในการทำงาน จำแนกตามปัจจัยประชากรศาสตร์

(N=477)

ข้อมูล	Sig.
เพศ	0.060
อายุ	0.031*
สถานภาพสมรส	0.913
รายได้ต่อเดือน	0.527
ระดับการศึกษา	0.697
ประสบการณ์ในการทำงาน	0.405
ตำแหน่งงาน	0.356

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบปัจจัยประสิทธิภาพในการทำงาน จำแนกตามปัจจัยประชากรศาสตร์ พบว่า เพศ สถานภาพสมรส รายได้ต่อเดือน ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และตำแหน่งงาน ที่แตกต่างกันมีประสิทธิภาพในการทำงานไม่แตกต่างกัน ส่วนอายุที่แตกต่างกันมีประสิทธิภาพในการทำงานแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

8. ผลการทดสอบสมมติฐานปัจจัยด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ปัจจัยด้านความผูกพัน ปัจจัยด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และปัจจัยด้านแรงจูงใจ กับประสิทธิภาพในการทำงาน อย่างน้อยหนึ่งตัวส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากร โดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ด้วยวิธี stepwise ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ปัจจัยด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ปัจจัยด้านความผูกพัน
ปัจจัยด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และปัจจัยด้านแรงจูงใจ กับ
ประสิทธิภาพในการทำงาน อย่างน้อยหนึ่งตัวส่งผลต่อประสิทธิภาพในการ
ทำงานของบุคลากร

(N=477)

ปัจจัยที่ส่งผลต่อ ประสิทธิภาพใน การทำงาน	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients		Sig.
	B	Std. Error	Beta	t	
(ค่าคงที่)	0.480	0.118		4.077	0.000*
การวางแผน	0.110	0.027	0.146	4.115	0.000*
ทรัพยากรมนุษย์					
การฝึกอบรมและ	0.068	0.028	0.087	2.431	0.015*
การพัฒนา					
ค่าตอบแทนและ	0.085	0.023	0.131	3.667	0.000*
ผลประโยชน์อื่น					
พนักงานและ	0.056	0.027	0.091	2.085	0.038*
แรงงานสัมพันธ์					
การพูดถึงองค์การ	0.106	0.034	0.133	3.121	0.002*
ในทางบวก					
การดำรงอยู่	0.116	0.028	0.167	4.194	0.000*
ความสำเร็จในการ	0.206	0.037	0.212	5.548	0.000*
ทำงานของบุคคล					

ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงาน	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients		
	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
ลักษณะของงานที่ปฏิบัติ	0.217	0.032	0.253	6.793	0.000*
ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา					
ผู้ใต้บังคับบัญชา	0.106	0.037	0.131	2.883	0.004*
เพื่อนร่วมงาน					
สถานะของอาชีพ	0.053	0.025	0.070	2.163	0.031*
นโยบายและการบริหารงาน	0.231	0.035	0.283	6.578	0.000*
ความเป็นอยู่ส่วนตัว	0.095	0.036	0.114	2.627	0.009*
ความมั่นคงในการทำงาน	0.169	0.032	0.225	5.206	0.000*
ค่าคงที่ (Constant) = 0.480					
R = 0.845	R ² = 0.714	Adjust R ² = 0.706		SE _{est} = 0.252	
F = 89.024	Sig. of F = 0.000				

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 พบว่า ปัจจัยด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ปัจจัยด้านความผูกพัน ปัจจัยด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และปัจจัยด้านแรงจูงใจ ไม่เกิดปัญหาสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ (Multicollinearity)

เนื่องจาก ค่าความทนทาน (Tolerance) ทุกตัวแปรมีค่ามากกว่า 0.1 และค่า VIF (Variance inflation factors) ทุกตัวแปรมีค่าน้อยกว่า 10 แสดงว่าตัวแปรอิสระไม่มีความสัมพันธ์กัน ค่า R^2 มีค่าเท่ากับ 0.714 แสดงว่า ปัจจัยด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ปัจจัยด้านความผูกพัน ปัจจัยด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและปัจจัยด้านแรงจูงใจ สามารถอธิบายประสิทธิภาพในการทำงานได้ ร้อยละ 71.4 และที่เหลืออีกร้อยละ 28.6 ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของปัจจัยอื่นๆ และค่าคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการทำนายเท่ากับ 0.252

ตัวแปรพยากรณ์ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 มีจำนวน 13 ด้าน ได้แก่ ด้านนโยบายและการบริหารงานส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรมากที่สุด (Beta = 0.231) โดยส่งผลในทิศทางเดียวกับประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากร รองลงมา คือ ด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ (Beta = 0.217) โดยส่งผลในทิศทางเดียวกับประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากร รองลงมา คือ ด้านความสำเร็จในการทำงานของบุคคล (Beta = 0.206) โดยส่งผลในทิศทางเดียวกับประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากร รองลงมา คือ ด้านความมั่นคงในการทำงาน (Beta = 0.169) โดยส่งผลในทิศทางเดียวกับประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากร รองลงมา คือ ด้านการดำรงอยู่ (Beta = 0.116) โดยส่งผลในทิศทางเดียวกับประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากร รองลงมา คือ ด้านการวางแผนทรัพยากรมนุษย์ (Beta = 0.110) โดยส่งผลในทิศทางเดียวกับประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากร รองลงมา คือ ด้านความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน (Beta = 0.106) โดยส่งผลในทิศทางเดียวกับประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากร รองลงมา คือ ด้านการพูดถึงองค์กรในทางบวก (Beta = 0.106) โดยส่งผลในทิศทางเดียวกับประสิทธิภาพในการทำงานของ

บุคลากร รองลงมา คือ ด้านความเป็นอยู่ส่วนตัว ($Beta = 0.095$) โดยส่งผลในทิศทางเดียวกับประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากร รองลงมา คือ ด้านค่าตอบแทนและผลประโยชน์อื่น ($Beta = 0.085$) โดยส่งผลในทิศทางเดียวกับประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากร รองลงมา คือ ด้านการฝึกอบรมและการพัฒนา ($Beta = 0.068$) โดยส่งผลในทิศทางเดียวกับประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากร รองลงมา คือ ด้านพนักงานและแรงงานสัมพันธ์ ($Beta = 0.056$) โดยส่งผลในทิศทางเดียวกับประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากร และด้านที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรน้อยที่สุด คือ ด้านสถานะของอาชีพ ($Beta = 0.053$) โดยส่งผลในทิศทางเดียวกับประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากร สามารถเขียนเป็นสมการตัวแปรพยากรณ์ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงาน ($\square$) ในรูปคะแนนดิบและคะแนนมาตรฐานได้ ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

ประสิทธิภาพในการทำงาน = $0.480 + 0.110(\text{การวางแผนทรัพยากรมนุษย์}) + 0.068(\text{การฝึกอบรมและการพัฒนา}) + 0.085(\text{ค่าตอบแทนและผลประโยชน์อื่น}) + 0.056(\text{พนักงานและแรงงานสัมพันธ์}) + 0.106(\text{การพูดถึงองค์การในทางบวก}) + 0.116(\text{การดำรงอยู่}) + 0.206(\text{ความสำเร็จในการทำงานของบุคคล}) + 0.217(\text{ลักษณะของงานที่ปฏิบัติ}) + 0.106(\text{ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน}) + 0.053(\text{สถานะของอาชีพ}) + 0.231(\text{นโยบายและการบริหารงาน}) + 0.095(\text{ความเป็นอยู่ส่วนตัว}) + 0.169(\text{ความมั่นคงในการทำงาน})$

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

ประสิทธิภาพในการทำงาน = 0.146 (การวางแผนทรัพยากรมนุษย์) + 0.087 (การฝึกอบรมและการพัฒนา) + 0.131 (ค่าตอบแทนและผลประโยชน์อื่น) + 0.091 (พนักงานและแรงงานสัมพันธ์) + 0.133 (การพูดถึงองค์การในทางบวก) + 0.167 (การดำรงอยู่) + 0.212 (ความสำเร็จในการทำงานของบุคคล) + 0.253 (ลักษณะของงานที่ปฏิบัติ) + 0.131 (ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน) + 0.070 (สถานะของอาชีพ) + 0.283 (นโยบายและการบริหารงาน) + 0.114 (ความเป็นอยู่ส่วนตัว) + 0.225 (ความมั่นคงในการทำงาน)

การอภิปรายผลการวิจัย

ปัจจัยด้านนโยบายและการบริหารงาน มีส่งผลในทิศทางเดียวกับประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากร (Beta = 0.231) แสดงว่า หากนโยบายและการบริหารงานที่ดี จะส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรที่เพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุพรรณษา บุญนิติภาพ (2561) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากร องค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยในการปฏิบัติงานด้านนโยบายและการบริหาร มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน เนื่องจาก นโยบายและการบริหารงานที่ชัดเจนจากผู้บริหารจะทำให้บุคลากรสามารถกำหนดเป้าหมาย ขั้นตอนกระบวนการในการทำงานได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับนโยบายและการบริหารงานของผู้บริหาร จึงทำให้การปฏิบัติงานของบุคลากรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น องค์การควรให้ความสำคัญกับการกำหนดนโยบายและการบริหารงานที่ชัดเจน สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง มีความยืดหยุ่นสามารถปรับให้สอดคล้องกับสถานการณ์ได้ ทำการสื่อสารนโยบายและการ

บริหารงานเพื่อให้บุคลากรเกิดความเข้าใจสามารถนํานโยบายและการบริหารไปสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ปัจจัยด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ ส่งผลในทิศทางเดียวกับประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากร ($Beta = 0.217$) แสดงว่า หากบุคลากรได้รับมอบหมายงานที่น่าสนใจ จะส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรที่เพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอภิชาติ จำเริญพัฒน์ (2561) ได้ทำการศึกษาเรื่อง แรงจูงใจที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ สำนักงานเกษตรจังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัย พบว่า แรงจูงใจมีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน มีความสัมพันธ์กับต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีแรงจูงใจด้านลักษณะงานที่ปฏิบัติ กับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ได้แก่ คุณภาพ ปริมาณงาน ระยะเวลา ทักษะในการทำงานของเจ้าหน้าที่ สำนักงานเกษตรจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งมีความสัมพันธ์เชิงบวกอยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เนื่องจาก การได้รับมอบหมายงานที่มีความน่าสนใจ ทำลายความรู้ความสามารถ จะทำให้บุคลากรมีความมุ่งมั่นตั้งใจ และทุ่มเทแรงกายแรงใจในการทำงาน จึงทำให้การปฏิบัติงานของบุคลากรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น องค์กรควรให้ความสำคัญกับการมอบหมายงานโดยพิจารณาถึงลักษณะของงาน ได้แก่ ความท้าทายในความรู้ ความสามารถ ความน่าสนใจ เป็นต้น ทั้งนี้องค์กรอาจพิจารณาถึงการใช้การเพิ่มคุณค่าในงาน (Job Enrichment) ซึ่งเป็นงานที่แตกต่างไปจากเดิมด้วยความยาก ทำลาย และมีความสร้างสรรค์ต่อการทำงาน การเพิ่มปริมาณ (Job Enlargement) ก็เป็นการสร้างความท้าทายด้วยปริมาณงานที่เพิ่มขึ้นและบุคลากรจะต้องพัฒนาความสามารถของตนเองที่จะต้องบริหารจัดการงานที่เพิ่มขึ้นให้ประสบความสำเร็จ

ปัจจัยด้านความสำเร็จในการทำงานของบุคคล ส่งผลในทิศทางเดียวกับประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากร ($\text{Beta} = 0.206$) แสดงว่าหากบุคลากรมีความสำเร็จในการทำงานจะส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรที่เพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อรุณทัย จันทวงษ์ และประสพชัย พสนนท์ (2561) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานขายในธุรกิจค้าปลีกสินค้าปลอดอากรของไทย ผลการวิจัยพบว่าความต้องการความสำเร็จเป็นแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานขาย เนื่องจาก การที่บุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้ประสบความสำเร็จจะทำให้บุคลากรเกิดความภาคภูมิใจเกิดความเชื่อมั่นเกิดความมั่นใจในความรู้ ความสามารถของตนเอง เกิดการเรียนรู้ในวิธีการทำงานและการป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นจะทำให้บุคลากรสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น องค์การควรให้ความสำคัญกับการมอบหมายงานที่เหมาะสมกับความรู้ ความสามารถของบุคลากร การพิจารณาถึงระยะเวลาที่ใช้ในการปฏิบัติงานที่ทำให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้ทันต่อเวลา การสั่งการ การมอบหมายงานต้องเป็นอย่างชัดเจน มีลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน อีกทั้งควรให้ทรัพยากรที่เหมาะสมเพียงพอต่อการปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จ

สรุปผลการวิจัย

ผลการเปรียบเทียบประสิทธิภาพในการทำงาน จำแนกตามประชากรศาสตร์ พบว่า เพศ สถานภาพสมรสรายได้ต่อเดือน ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และตำแหน่งงานที่แตกต่างกันมี

ประสิทธิภาพในการทำงานไม่แตกต่างกัน ส่วนอายุที่แตกต่างกันมีประสิทธิภาพในการทำงานที่แตกต่างกัน

จากการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงาน พบว่า ปัจจัยด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ด้านการวางแผนทรัพยากรมนุษย์ ด้านการฝึกอบรมและการพัฒนา ด้านค่าตอบแทนและผลประโยชน์อื่น ด้านพนักงานและแรงงานสัมพันธ์ ปัจจัยด้านความผูกพัน ด้านการพูดถึงองค์กรในทางบวก ด้านการดำรงอยู่ ปัจจัยด้านแรงจูงใจ ด้านความสำเร็จในการทำงานของบุคคล ด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ ด้านความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน ด้านสถานะของอาชีพ ด้านนโยบายและการบริหารงาน ด้านความเป็นอยู่ส่วนตัว และด้านความมั่นคงในการทำงาน ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยตัวแปรดังกล่าวทั้ง 13 ตัวแปรสามารถทำนายประสิทธิภาพในการทำงานได้ร้อยละ 71.4

ข้อเสนอแนะในการการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการเพิ่มตัวแปรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพในการทำงาน เช่น คุณภาพชีวิตในการทำงาน วัฒนธรรมองค์กร สภาพแวดล้อมในการทำงาน เป็นต้น เพื่อสนับสนุนให้บุคลากรมีประสิทธิภาพในการทำงานมากยิ่งขึ้น
2. ควรมีการศึกษาในเรื่องเดียวกันกับองค์กรแห่งอื่นด้วย จะทำให้ได้รับข้อมูลเพิ่มเติม และมีลักษณะที่แตกต่างกันไป อันเป็นผลที่จะนำข้อมูลต่างๆ เหล่านั้นกลับไปพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานได้
3. ควรทำการศึกษาประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรครูที่อยู่ในสังกัดอื่นที่แตกต่างกัน เพื่อนำผลการวิจัยมาเปรียบเทียบและสามารถนำไปพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงานของครูได้อย่างกว้างขวางมากขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้ ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจาก โครงการจัดตั้งภาค
วิชาการจัดการและการบัญชี คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

ณัฐพัฒน์ มงคลวรกิจชัย. (2559). การนำองค์กรของผู้บริหารกับความผูกพัน
ของครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มีประสิทธิภาพในการ
ทำงานสูงของโรงเรียนในเครือมูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียลแห่ง
ประเทศไทย. *วารสารการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และ
องค์การ*, 8(1), 75 – 101.

ทักษพร แก้วนนท์ และศรีรัฐ โกวงศ์. (2563). ความผูกพันต่อองค์การของ
ข้าราชการสำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน. *วารสารการ
บริหารปกครอง*, 9(1). 509-531.

ธานินทร์ ศิลป์จารุ. 2550. *การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS*.
พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: บริษัท วิ.อินเตอร์ พรินท์.

ประทีป แสงแพร่, ทองฟู ศิริวงศ์ และสมพล พุ่มหว่า. (2562). ภาวะผู้นำมี
ความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการทำงานของพนักงาน
กรณีศึกษาธนาคารพาณิชย์ไทยแห่งหนึ่งในเขตสาทร.
วารสารนักบริหาร, 39(2), 66-83.

ประภาพรณ พนนเภาว. (2557). ความสัมพันธ์ระหว่างความผูกพันต่อ
องค์การกับประสิทธิภาพในการทำงานของเจ้าหน้าที่สำนัก
งบประมาณกรุงเทพมหานคร. *วารสารวิชาการ Veridian E-*

Journal ฉบับมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, 7(1),
712- 725.

ประสพชัย พสุนนท์. (2557). *การวิจัยการตลาด*. นครปฐม : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พันลคร สืบนเรือง และศิริวัช ศรีโสภากุล. (2562). *ภาวะผู้นำการ
เปลี่ยนแปลงและกลยุทธ์ในการบริหารของนายพินิจ จารุ
สมบัติ : วิเคราะห์ผ่านบริบทความสัมพันธ์ระหว่างไทยและ
สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. วารสารการบริหาร
ปกครอง*, 8(1). 203-227.

พิพรรธน์ พิเชฐศิริประภา. (2559). *รูปแบบความสัมพันธ์การจัดการ
ทรัพยากรมนุษย์และความผูกพันองค์กรที่ส่งผลต่อ
ประสิทธิภาพในการทำงาน: กรณีศึกษาโรงแรมเขตภาค
ตะวันออก. วารสารดุสิตบัณฑิตทางสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง*, 6(2), 37-48.

ศิรดา เพชรแก้วกุล และเฉลิมพร เย็นเยือก. (2563). *แรงจูงใจที่มีผลต่อ
ประสิทธิภาพการท างานของพนักงาน บริษัท ทำอากาศยาน
ไทย จำกัด (มหาชน) กรณีศึกษา ทำอากาศยานนานาชาติ
ดอนเมือง. วารสารรัชต์ภาคย์*, 14(33), 75-90.

สำนักงานการศึกษา เทศบาลนครนครปฐม. (2563). *แผนพัฒนาท้องถิ่น พ.ศ.
๒๕๖๑ – ๒๕๖๕ ของเทศบาลนครนครปฐม อำเภอเมือง
นครปฐม จังหวัดนครปฐม. สืบค้นเมื่อวันที่ 19 กันยายน
2563. สืบค้นจาก*

<http://www.nakhonpathomcity.go.th/UploadFolder/180432Doc01.pdf>.

สุพรรณษา บุญนิติภพ. (2561). ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากร องค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่. การค้นคว้าอิสระ โครงการทวีปริญญโท หลักสูตรทวีปริญญโททางรัฐประศาสนศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

อดิศักดิ์ เองมหัสสกุล ศศนันท์ วิวัฒน์ชาติ และฉัตรยาพร เสมอใจ. (2562). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับประสิทธิภาพในการทำงานของพนักงานบริษัท โพรเฟสชั่นแนล เอ้าท์ซอสซิ่ง โซลูชันส์ จำกัด. วารสารการจัดการและการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 6(1), 119 – 134.

อภิชาติ จำเริญพัฒน์. (2561). แรงจูงใจที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ สำนักงานเกษตรจังหวัดนครราชสีมา. การค้นคว้าอิสระ โครงการทวีปริญญโท หลักสูตรทวีปริญญโททางรัฐประศาสนศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

อรุณทัย จันทพงษ์และ ประสพชัย พสนนท์. (2561). ปัจจัยแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานขายในธุรกิจค้าปลีกสินค้าปลอดอากรของไทย. วารสารการจัดการธุรกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา, 7(1), 83-99.

ภาษาอังกฤษ

Mondy, R.W., R.M. Noe & S.R Premeaux. (1999). *Human Resource Management*. (7th ed.). New Jersey: Upper Saddle River.

Translated Thai References

Adisak Anegsakul, Sasanan Wiwatnachart & Chatyaporn Samerchai. (2019). Transformational leadership and work efficiency of company employees Professional Outsourcing Solutions Co. , Ltd. *Journal of Management and Development Ubon Ratchathani Rajabhat University*, 6(1), 119 – 134.

Apichart Jamrearnpat. (2018) . *Incentives that affect staff performance Nakhon Ratchasima Provincial Agriculture Office*. Independent research Master's Degree Program Master's Degree Program in Public Administration and Business Administration, Ramkhamhaeng University.

Arunothai Chantawong & Prasopchai Phasanon. (2018) . Achievement Motivation Factors Affecting Performance of Salespeople in Thai Duty Free Retail Business. *Burapha Journal of Business Management Burapha University*, 7(1), 83-99.

Nattapat Mongkolworkitchai. (2016). Leading the organization of administrators with the engagement of teachers and

- high- performing educational personnel of the schools affiliated with the St. Gabriel Faculty Foundation of Thailand. *Human Resource and Organization Development Journal*, 8(1), 75 – 101.
- Office of Education Nakhon Pathom Municipality. (2020). *Local Development Plan 2018 - 2012 of Nakhon Pathom Municipality Mueang Nakhon Pathom District Nakhon Pathom Province*. Retrieved 19 September 2020 Retrieved from <http://www.nakhonpathomcity.go.th/UploadFolder/180432Doc01.pdf>.
- Panrakorn Sibunreung and Siwat Sripokangkul. (2019) . Transformational Leadership and Strategy in Administration of Pinij Jarusombat : Analysis Through the Context of the Thailand -Lao PDR Relations. *Governance Journal*. 8(1). 203-227.
- Pipat Pichetsiraphapa. (2016) . Human Resource Management Relationship Models and Organizational Engagement Affecting Work Efficiency: A Case Study of Hotels in Eastern Region. *Doctor of Philosophy in Social Sciences Journal*, 6(2), 37-48.
- Prapapan Pananpao. (2014). Relationship between organizational engagement and work efficiency of budget office staff, Bangkok Metropolitan Administration. *Veridian*

E-Journal Humanities Social Sciences and Arts, 7(1),
712- 725.

Prasopchai Pasunon. (2014). *Marketing research*. Nakhon Pathom:
Silpakorn University Printing.

Pratheep Sangpear, Tongfu Siri Wong & Sompol Tungwa. (2019).
Leadership is related to the performance of
employees. A case study of a Thai commercial bank
in Sathorn area. *Executive Journal*, 39(2), 66-83.

Sirada Phetkeawkul & Chalernporn Yenyeurk. (2020). Motivation
affecting work efficiency The work of employees of
Airports of Thailand Public Company Limited: Case
Study of Don Mueang International Airport. *Rajapark
Journal*, 14(33), 75-90.

Supansa Bunnitipab. (2018). *Factors affecting the performance of
personnel. Subdistrict Administrative Organization
in Khao Phanom District Krabi Province*.
Independent research Master's Degree Program
Master's Degree Program in Public Administration
and Business Administration, Ramkhamhaeng
University.

Tanin Siljaru. (2007). *Statistical research and analysis with SPSS*
.7th edition. Bangkok: V. Interprint Co., Ltd.

Tasaporn keawnon and Srirat Kowong. (2020). Organizational
Commitment of Civil Servants in the Office of the

วารสารการบริหารปกครอง (Governance Journal)
ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2564)

Permanent Secretary, Ministry of Labour,
Governance Journal. 9(1). 509-531.

บทความที่ :
Article : 4

**การดำเนินงานของเทศบาลเมืองเขารูปช้าง อำเภอเมือง
จังหวัดสงขลา ในการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ**

**The Operation of Khaoroochang Municipality
Muang District Songkhla Province to Prepare for
The Aging Society**

[Received: June 18, 2021; Revised: September 8, 2021;

Accepted: September 9, 2021]

กนกวรรณ เรืองศรี*, กฤษณพันธ์ รักจริง*, กุฟาเดีย หมั่นยิ่ง*,
ชนะศักดิ์ หมู่เพชร*, ดลยา พรหมโสภา*, รุสนานี แวนาแซ*,
และศดานนท์ วัตตธรรม**

Kanokwan Ruangsri*, Kritsanapan Rakjing*,
Kufadia Munying*, Chanasak Moopet*,
Donlaya Promsopa*, Rusnanee Waenasae
and Sadanon Wattatham

* นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

*Students of Public Administration Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Songkhla Rajabhat University

**ผู้ช่วยศาสตราจารย์หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

**Assistant Professor of Public Administration Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Songkhla Rajabhat University

Corresponding author e-mail: sadanon.wa@skru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดำเนินงานในการเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองเขารูปช้าง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเก็บข้อมูลแบบเจาะจงจากผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดแนวทางจัดการและปฏิบัติงานทางด้านผู้สูงอายุของเทศบาลจำนวน 6 คน และนำผลมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า เทศบาลเมืองเขารูปช้าง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา มีแนวทางการดำเนินงาน 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านร่างกาย เทศบาลมีแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเรื่องสุขภาพกาย โดยนำภูมิปัญญาแพทย์ทางเลือกมาบูรณาการเป็นกิจกรรมให้กับผู้สูงอายุ 2) ด้านจิตใจ เทศบาลมีการจัดกิจกรรมทางศาสนาทั้งศาสนาพุทธ และศาสนาอิสลาม หรือศาสนาอื่น ๆ ที่ประชาชนนับถือ 3) ด้านเศรษฐกิจ เทศบาลสนับสนุนให้กลุ่มคนที่กำลังเข้าสู่วัยผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมกิจกรรมมากขึ้น และมีการนำผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่นมาต่อยอดให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่มขึ้น และ 4) ด้านสังคม เทศบาลมีการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อลดการพึ่งพาจากลูกหลาน มีนวัตกรรมการช่วยเหลือนักเรียนที่ติดเตียง และมีศูนย์กายภาพบำบัด

คำสำคัญ: การเตรียมความพร้อม; สังคมผู้สูงอายุ

Abstract

This research article studied to the operation in preparation for the aging society of KHAOROOPCHANG municipality, MUANG district, SONGKHLA province. A semi-structured interview was used to collect data from purposive informants include the directors and related officials involved in the management guidance and operation to the elderly of the municipality, the whole 6 people, and the results were analyzed for the content. The research results were found that the operation in preparation for the aging society of municipality, there must be a guideline for the preparation of 4 areas, consisting of physical, there was a plan to improve the quality of life of the elderly in terms of physical health by bringing the wisdom of alternative medicine to integrate into activities for the elderly. Mental health, the municipality had organized religious activities with both Buddhism and Islam or other religions that people respect. Economic, the municipality supported the group of people who were entering to the elderly to get involved in more activities and local products were used to create more value-added products. Social, there had grouped together to do activities to reduce dependence on children. There was an innovation to help the elderly who are bedridden, and there was a physical therapy center.

Keywords: Preparation; Aging Society

บทนำ

ประเทศไทยในปัจจุบันกำลังเผชิญกับภาวะประชากรผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และได้กลายเป็นสังคมสูงอายุมาตั้งแต่ พ.ศ. 2548 คือ มีสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป สูงถึงร้อยละ 10 ซึ่งมีอัตราเพิ่มขึ้นที่เร็วมาก โดยสูงกว่าร้อยละ 4 ต่อปี ในขณะที่ประชากรรวมเพิ่มขึ้นด้วยอัตราเพียงร้อยละ 0.5 เท่านั้น ตามการคาดการณ์ประชากรของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ประเทศไทยจะกลายเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ คือ มีสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป สูงถึงร้อยละ 20 ในปี 2564 และจะเป็นสังคมผู้สูงอายุระดับสุดยอด เมื่อมีสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป สูงถึงร้อยละ 28 ในปี 2574 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2556) จากสถิติข้างต้นสะท้อนถึงแนวโน้มจำนวนประชากรผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นทั้งในด้านปริมาณและสัดส่วน ส่งผลกระทบต่อบุคคลที่กำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุที่จะต้องประสบกับปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายที่เสื่อมโทรม ด้านจิตใจที่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพอายุ รวมถึงด้านเศรษฐกิจ และสภาพทางด้านสังคม ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เช่น มีปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพร่างกาย มีความกังวลในบั้นปลายชีวิต ขาดรายได้จากการทำงาน และการทำกิจกรรมร่วมกับสังคมได้น้อยลง เป็นต้น (ภาณุวัฒน์ มีชนะ, นิชาภัทร ชันสาคร, ทศนีย์ ศิลาวรรณ, และคณะ, 2560) ทั้งนี้ การเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ภาครัฐได้กำหนดความสำคัญของผู้สูงอายุไว้ในแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ (พ.ศ. 2545-2565) ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2561 (คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ, 2561) ที่มีเป้าหมายเพื่อให้คนในสังคมได้ตระหนักถึงความสำคัญของผู้สูงอายุ และการเตรียมความพร้อมเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพสามารถพึ่งตนเองได้ รวมถึงมีหลักประกันในชีวิตที่มั่นคง

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ถือเป็นองค์กรที่ได้รับการถ่ายโอนภารกิจอำนาจหน้าที่ด้านการจัดการบริการสาธารณะแก่ชุมชน รวมทั้งภารกิจเกี่ยวกับสวัสดิการงานสังคม และพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี ผู้สูงอายุ และผู้ด้อยโอกาส

(สถาบันพระปกเกล้า, 2559) แม้ว่ารัฐบาลมีนโยบายต่าง ๆ ที่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ แต่ก็ไม่สามารถดูแลผู้สูงอายุอย่างครอบคลุมได้ สำหรับการเตรียมความพร้อมเข้าสู่วัยสูงอายุด้านต่าง ๆ ประกอบด้วย การเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม และด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2562) ซึ่งหากผู้สูงอายุมีการเตรียมความพร้อมที่ดี จะทำให้มีสุขภาพร่างกาย และจิตใจดีขึ้น ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้สูงอายุ ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ถือว่าเป็นการวางแผนชีวิต เตรียมความพร้อมไว้ล่วงหน้า เพื่อลดผลกระทบที่จะส่งผลกระทบต่อภาพรวมของสังคมไทย เช่น ผลกระทบต่อครอบครัว คือ ผู้สูงอายุที่มีลูกหลานในวัยแรงงานน้อยหรือไม่ได้รับการดูแลจากลูกหลาน จะทำให้รัฐมีรายจ่ายด้านสวัสดิการสังคม และสุขภาพของผู้สูงอายุมากขึ้น เนื่องจากภาระการพึ่งพิงที่เพิ่มขึ้น (กฤษณ์ เภาแสงธรรม, ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, และพิมล แสงสว่าง, 2551) ในขณะที่เทศบาลเมืองเขารูปช้าง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา มีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น โดยในปี พ.ศ. 2560 มีจำนวนประชากรรวม 40,582 คน คิดเป็นร้อยละ 16.48 ในปี พ.ศ. 2561 มีจำนวนประชากรรวม 42,111 คน คิดเป็นร้อยละ 16.72 และในปี พ.ศ. 2562 มีจำนวนประชากรรวม 42,942 คน คิดเป็นร้อยละ 17.47 (สำนักงานบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง, 2563) ดังนั้น การเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่สังคมสูงอายุ ควรเริ่มกระทำตั้งแต่อยู่ในช่วงวัยทำงาน คือ ช่วงอายุระหว่าง 50-59 ปี เพราะเป็นช่วงอายุที่ใกล้เข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุ ย่อมมีความกระตือรือร้นในการวางแผนการเตรียมความพร้อมก่อนก้าวเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ (เรืองรำไพ โยธาใหญ่, 2559)

เทศบาลเมืองเขารูปช้าง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความเป็นเมืองค่อนข้างสูง ทำให้เกิดกิจกรรมการบริการสาธารณะให้แก่ประชาชนในลักษณะสังคมเมืองเกิดขึ้นเป็นอย่างมาก ทั้งเรื่องโครงสร้างพื้นฐาน การสร้างรายได้ รวมถึงการให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุ เห็นได้จากนโยบายและ

โครงการที่ทางเทศบาลจัดทำขึ้น ที่มีบทบาทในการสนับสนุนบุคลากรให้บริหารทางด้านสาธารณสุข เช่น Care Manager Care Giver เป็นบริการที่เกี่ยวกับการดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุ และบุคคลที่มีภาวะพึ่งพิง ให้เข้าถึงบริการสาธารณสุขได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และทั่วถึงมากยิ่งขึ้น โดยในเขตเทศบาลเมืองเขารูปช้าง มีจำนวนประชากรรวม 43,020 คน โดยมีผู้สูงอายุตั้งแต่อายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 7,694 คน คิดเป็นร้อยละ 17.88 ถือได้ว่าได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้ว เมื่อเทียบกับปีพ.ศ. 2562 ที่มีจำนวนประชากรรวม 42,942 คน คิดเป็นร้อยละ 17.47 ทำให้บุคคลที่กำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ จะต้องประสบกับปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายที่เสื่อมโทรมจิตใจที่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพอายุ รวมถึงเศรษฐกิจ และสภาพทางสังคม ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เช่น มีปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพร่างกาย มีความกังวลในช่วงบั้นปลายชีวิต ขาดรายได้จากการทำงาน และการทำกิจกรรมร่วมกับสังคมได้น้อยลง เป็นต้น และมีกลุ่มประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 50-59 ปี จำนวน 6,238 คน คิดเป็นร้อยละ 14.50 ของประชากรทั้งหมดที่อยู่ในเขตเทศบาลเมืองเขารูปช้าง (ข้อมูล ณ เดือนพฤษภาคม 2563) (เทศบาลเมืองเขารูปช้าง, 2563) ซึ่งจะทำให้จำนวนผู้สูงอายุในอนาคตเพิ่มขึ้นตามไปด้วย

ด้วยเหตุนี้คณะผู้วิจัย จึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่องการดำเนินงานของเทศบาลเมืองเขารูปช้าง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ในการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ อันส่งผลทำให้มีการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสมต่อการอยู่ในสังคมผู้สูงอายุในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการดำเนินงานในการเตรียมความพร้อมสู่สังคมผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองเขารูปช้าง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านประชากร

การศึกษาค้นคว้านี้ได้เก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักจากผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดแนวทางจัดการและปฏิบัติงานทางด้านผู้สูงอายุของเทศบาล รวมทั้งหมด 6 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาค้นคว้านี้เป็นการศึกษาการดำเนินงานของเทศบาลเมืองเขารูปช้าง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ในการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ประกอบด้วย การเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม และด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2562) โดยคณะผู้วิจัยนำมาประมวลผลและสังเคราะห์ตัวแปรร่วมกับการศึกษาของกาญจนา สนิท, นาวันน พรหมใจสา, และศิลาพร วังสมบัติ (2560) เกี่ยวกับแนวทางการเตรียมพร้อมเข้าสู่ผู้สูงอายุของประชาชนทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านร่างกาย ได้แก่ การดูแลสุขภาพกาย ด้านอาหาร การออกกำลังกาย การตรวจสุขภาพประจำปี การจัดสภาพแวดล้อม การป้องกันโรค การพักผ่อน และการหาแนวทางแก้ปัญหา ด้านสุขภาพ 2) ด้านจิตใจ ได้แก่ การเรียนรู้ ปรับตัว ปรับแนวความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมต่อการเตรียมความพร้อมเพื่อวัยสูงอายุ ให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข โดยมุ่งเน้นการดูแลสุขภาพและจิตใจทางด้านการฝึกจิตใจ และอารมณ์ การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือชมรม การมีส่วนร่วมทั้งสังคมและความมั่นคงในชีวิต 3) ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การศึกษาหาความรู้ และพฤติกรรม การออม รวมถึงการลงทุน การจัดการการเงิน และการจัดการทรัพย์สิน และ 4) ด้านสังคม ได้แก่ กิจกรรมที่มีรูปแบบ และกิจกรรมที่ไม่มีรูปแบบ รวมถึงกิจกรรมเพื่อการพักผ่อน และงานอดิเรก เป็นต้น

2. ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษานี้เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลงานวิจัยในช่วงเดือน
กรกฎาคม - พฤศจิกายน พ.ศ. 2563

3. ขอบเขตด้านสถานที่

การศึกษานี้ได้ใช้พื้นที่ในเขตเทศบาลเมืองเขารูปช้าง อำเภอเมือง
จังหวัดสงขลา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ผู้ให้ข้อมูลหลัก

การศึกษาการดำเนินงานของเทศบาลเมืองเขารูปช้าง อำเภอเมือง
จังหวัดสงขลา ในการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ มีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก
ซึ่งได้เลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยคณะผู้วิจัยได้เก็บ
ข้อมูลจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดแนวทางจัดการและปฏิบัติงานทางด้านผู้สูงอายุ
ของเทศบาลเมืองเขารูปช้าง ซึ่งใช้หลักเกณฑ์ของเครสเวลล์ (Creswell, 2014)
รวมทั้งสิ้นจำนวน 6 คน หรือจนกว่าข้อมูลจะอิ่มตัว และแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่
1) ผู้บริหารของเทศบาลเมืองเขารูปช้าง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ประกอบด้วย
นายกเทศมนตรีและ/หรือรองนายกเทศมนตรี ปลัดเทศบาลและ/หรือ
รองปลัดเทศบาล ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคมและ/หรือหัวหน้าฝ่าย
กองสวัสดิการสังคม ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมและ/หรือหัวหน้า
ฝ่าย กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม และ 2) เจ้าหน้าที่กองสวัสดิการสังคม และ
เจ้าหน้าที่กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม

2. เครื่องมือการวิจัย

การศึกษาการดำเนินงานของเทศบาลเมืองเขารูปช้าง อำเภอเมือง
จังหวัดสงขลา ในการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ใช้แบบสัมภาษณ์
แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวม
ข้อมูล (พิมพ์ลิขิต แก้วหานามและกตัญญู แก้วหานาม, 2563) ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างแนว

คำถามจากตัวแปรการวิจัย ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม โดยแต่ละด้านประกอบไปด้วยประเด็นคำถามที่สำคัญ คือ แผนงาน หรือแนวทางการดำเนินงานของเทศบาลที่จัดบริการให้กับผู้สูงอายุในปัจจุบัน และแผนและแนวทางการดำเนินงานของเทศบาลที่จัดบริการให้สำหรับกลุ่มประชาชนที่กำลังเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุในอนาคต โดยเป็นข้อคำถามปลายเปิด เพื่อให้แสดงข้อมูลความคิดเห็น และข้อเสนอแนะ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินงานของเทศบาลเพื่อเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยได้ทำหนังสือขอเข้าสัมภาษณ์ล่วงหน้า ได้มีการชี้แจง การเก็บข้อมูลให้ทราบ ใช้อุปกรณ์บันทึกเสียงในการบันทึกเสียงของผู้ให้สัมภาษณ์ เพื่อให้สามารถเก็บรายละเอียดของข้อมูลได้มากขึ้น ในกรณีที่ผู้ให้สัมภาษณ์ไม่สะดวก คณะผู้วิจัยจะใช้การจดบันทึกแทนการอัดเสียง เพื่อที่จะทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์สะดวกใจ ในการให้ข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงมากที่สุด

4. การวิเคราะห์ผล

หลังจากที่คณะผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลแล้วนั้น ได้นำข้อมูลที่ได้ ไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา โดยการจัดระเบียบข้อมูลที่ได้จากการ สัมภาษณ์มาจัดเรียงเป็นหมวดหมู่ตามลำดับความสำคัญ โดยให้ประเด็นที่คล้ายคลึง กันมากที่สุดมีความสำคัญในลำดับแรก แต่ทั้งนี้ ต้องสอดคล้องกับประเด็นหลักในการ ศึกษาวิจัย เพื่อแสดงข้อมูลในการสร้างข้อความเชิงวิเคราะห์ แล้วนำมาเขียนในเชิง พรรณนา รวมทั้งใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) ทางด้านข้อมูล (data triangulation) โดยการพิจารณาถึงแหล่งที่มา ช่วงเวลา สถานที่ และตัวบุคคล เพื่อให้ได้ประเด็นที่สามารถหาข้อสรุปของข้อมูลได้ โดยการวิเคราะห์ข้อความ เชิงพรรณนาเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย (สุภางค์ จันทวานิช, 2559)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถสรุปตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

1. การดำเนินงานเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย

ปัจจุบัน เทศบาลเมืองเขารูปช้าง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา มีจำนวนผู้สูงอายุที่อยู่ในความดูแลจำนวน 7,694 คน คิดเป็นร้อยละ 17.88 ซึ่งเป็นจำนวนที่ค่อนข้างมาก เมื่อเทียบกับจำนวนของประชากรทั้งหมดที่อยู่ในเขตเทศบาล ทำให้เทศบาลเมืองเขารูปช้าง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยการดูแลเอาใจใส่คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในทุก ๆ ด้าน เช่น ส่งเสริมการออกกำลังกาย เดิน วิ่ง เต้นแอโรบิก การรับประทานอาหารที่ปลอดภัยและมีประโยชน์ เป็นต้น เพื่อให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพร่างกายและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ไม่เป็นภาระของบุตรหลาน รวมไปถึงคนในสังคม อีกด้วย เทศบาลมีแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเรื่องสุขภาพกาย โดยมีการนำภูมิปัญญาแพทย์ทางเลือกมาบูรณาการเป็นกิจกรรม ให้กับผู้สูงอายุและกลุ่มคนที่กำลังเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุในอนาคต มีกิจกรรมที่สนับสนุนการเป็นสังคมผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ เช่น กิจกรรมแอโรบิก กิจกรรมบาสโลบ กิจกรรมเขารูปช้างชวนเดิน เป็นการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาพ เพิ่มสมรรถภาพให้สามารถช่วยเหลือตัวเองได้และสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตในวัยของผู้สูงอายุเพื่อรองรับและพัฒนาสังคมผู้สูงอายุให้มีประสิทธิภาพและช่วยเหลือตัวเองได้ไม่เป็นปัญหาต่อสังคม ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“...ด้านร่างกายคือเราจะตั้งโครงการใหญ่เป็นโครงการส่งเสริมสุขภาพและพัฒนา คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ มีกีฬา นันทนาการ ลีลาศ มีแอโรบิกทุกหมู่บ้าน คนทุกวัยจะมาร่วมกิจกรรม มีการเตรียมความพร้อมโดยยึดหลัก 5อ การออกกำลังกาย แอโรบิก บาสโลบ มีเขารูปช้าง ชวนเดิน ชมรมจักรยาน มีโยคะ ไทเก๊ก เพื่อให้ร่างกายแข็งแรง...” (ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม, 2563)

“...เราเตรียมในเรื่องของการส่งเสริมสุขภาพ การออกกำลังกาย การกินอาหาร โดยใช้หลัก 5 อากาคมลพิษต่าง ๆ อนามัยและสิ่งแวดล้อม การไม่มีโรค อารมณ์ อาหารก็จะส่งเสริมให้ทานอาหารที่ปลอดภัย ทานผักผลไม้ ก็จะมีฝ่ายติดตามเรื่องเหล่านี้...” (เจ้าหน้าที่กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม, 2563)

จากทั้งหมดจะเห็นได้ว่า ด้วยแนวทางการดำเนินงานของผู้บริหารเทศบาลที่มีความห่วงใย ใส่ใจในความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุที่ต้องการให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงสามารถดูแลตัวเองได้ จึงเกิดโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นในแต่ละปีงบประมาณ

2. การดำเนินงานเตรียมความพร้อมด้านจิตใจ

ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของเทศบาลเมืองเขารูปช้างมองว่าการมีสุขภาพจิตที่ดี นั้นเป็นสิ่งสำคัญ และจำเป็นสำหรับการเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพในอนาคต เนื่องจากสภาพชีวิตที่เป็นสุข มีอารมณ์มั่นคงสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยความพอใจนั้นจะส่งผลต่อสุขภาพโดยรวมของผู้สูงอายุและกลุ่มคนที่กำลังเข้าสู่วัยผู้สูงอายุในอนาคตได้ โดยทางเทศบาลเมืองเขารูปช้างมีการจัดกิจกรรมร่วมกับทางศาสนา ทั้งศาสนาพุทธ และศาสนาอิสลาม หรือศาสนาอื่น ๆ เช่น การตักบาตรเทโวในวันออกพรรษา อิสลามสัมพันธ์ เมลิตสัมพันธ์ ในวันออกบวช เป็นต้น เทศบาลมีการจัดโครงการกิจกรรมทัศนศึกษาสำหรับผู้สูงอายุเพื่อละลายพฤติกรรมในการเข้าสู่สังคม ผู้สูงอายุที่จำเป็นต้องปรับอารมณ์ สร้างความผ่อนคลาย สร้างสัมพันธ์ไมตรีเมื่อพบเจอเพื่อน ๆ มีทัศนคติที่ดีของการเป็นผู้สูงอายุ เพราะผู้สูงอายุจะมีอารมณ์อ่อนไหวง่าย และมีภาวะเครียดสูงจึงจำเป็นต้องมีโครงการหรือกิจกรรมเพื่อมาช่วยในเรื่องของจิตใจ ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“...เรามีโครงการปฏิบัติธรรม แล้วพาไปนั่งสมาธิทุกปี ประมาณ 3 วัน 2 สองคืน แล้วแต่ผู้สูงอายุเสนอว่าไปที่ไหนไปนอนวัด เช่นครั้งก่อนนอนวัดสมเด็จ

ร.10 สวยมาก วัดคีรีวง วัดชายนาวา ที่นคร และมีชมรมดนตรีไทย สันทนาการ ภาษาอังกฤษ...” (ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม, 2563)

“....การจัดกิจกรรมเมอลิตสัมพันธ์ ก็เป็นอีกกิจกรรมที่เข้าถึงผู้นำ และอาศัยผู้นำให้ดึงคนเข้ามาร่วมกิจกรรม เราเองก็เข้าถึงประชาชนกลุ่มนี้ด้วย เข้าไปพูดคุย...” (รองนายกเทศมนตรี, 2563)

จากทั้งหมดจะเห็นได้ว่า การที่คนเราอยู่ในที่สภาพแวดล้อมที่ดี จะทำให้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพใจ และสุขภาพกายไปด้วย ดังนั้น การที่จะทำให้จิตใจของเรา มีความแข็งแรง และมั่นคงได้ จะต้องมีการเข้าร่วมกิจกรรมด้วย เพื่อหลีกเลี่ยงความคิดที่อาจส่งผลเสียต่อสุขภาพจิตได้ จะทำให้สภาพจิตใจของเราดีขึ้นไปด้วย ส่งผลทำให้สุขภาพกายสุขภาพใจแข็งแรง

3. การดำเนินงานเตรียมความพร้อมด้านเศรษฐกิจ

ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองเขารูปช้าง ยังมีปัญหาเรื่องปากท้อง ปัญหาการขาดรายได้รายได้ภายในครอบครัวไม่เพียงพอ ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญที่ทางเทศบาลจะต้องเร่งแก้ไข เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีรายได้มาเลี้ยงดูตัวเองได้ ไม่เป็นภาระแก่ลูกหลาน และคนในสังคม เทศบาลเมืองเขารูปช้างสนับสนุนให้กลุ่มคนที่กำลังเข้าสู่วัยผู้สูงอายุในอนาคต ได้มีส่วนร่วมกิจกรรมมากขึ้น มีการนำผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่นมาต่อยอดให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่มขึ้น เช่น ผ้าถุง ผ้าปาเต๊ะ เป็นต้น มีการสร้างช่องทางการตลาดให้กับผู้สูงอายุในการนำสินค้าที่ตนเองทำมาจำหน่าย นอกจากนี้ มีการจัดตั้งกองทุนต่าง ๆ ไว้เป็นแหล่งเงินทุนให้กับผู้สูงอายุ เช่น กองทุนหมู่บ้าน กองทุนสัจจะ มีออมทรัพย์ในหมู่บ้าน มีกองทุนฌาปนกิจ เป็นต้น เทศบาลเมืองเขารูปช้างมีการยกระดับสินค้าในชุมชนที่ชาวบ้านทำเอง มาเปิดตลาดให้ผู้คนได้เข้ามาเที่ยวชมสินค้า และซื้อสินค้าที่มีคุณภาพ อีกทั้งยังเป็นการสร้างรายได้สร้างอาชีพให้กับชุมชนและชาวบ้านเองได้มีรายได้ให้กับครอบครัวและตัวเอง ซึ่งรายได้อาจเก็บเป็นเงินออมหรือเพื่อใช้ในยามฉุกเฉินได้ ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“...กำลังทำศูนย์ท่องเที่ยวแล้วนำสินค้าเหล่านี้ไปวางจำหน่าย การทำตลาดออนไลน์ ให้เขาเปิดเพจ ซึ่งกำลังดำเนินการอยู่เช่นกัน เขียนเพจช่วยอีกทาง แต่การเปิดตลาดจะทำให้เขาภูมิใจ แล้วเขาได้ทำเองขายเองด้วย เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว เราจะพัฒนาทุกที่ไม่ว่าจะเป็นวัด มัสยิดต่าง ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวเพิ่มมากขึ้น เราจะยกระดับเศรษฐกิจในชุมชน....” (รองนายกมนตรี, 2563)

“...ทางเทศบาลเมืองเขารูปช้างได้เสนอการขายของผ่านสื่อออนไลน์ พยายามฝึกการใช้สื่ออินเทอร์เน็ต ผ่านสมาร์ทโฟนในการขายสินค้า...” (รองปลัดเทศบาล, 2563)

จากทั้งหมดจะเห็นได้ว่า การสร้างช่องทาง แหล่งตลาดในการหารายได้ให้กับผู้สูงอายุได้นำสินค้าที่ตนเองทำมาจำหน่ายในท้องตลาด เป็นการส่งเสริมหารายได้ด้วยตัวเอง อาจส่งผลให้เกิดความภาคภูมิใจต่อสิ่งที่ตนเองทำ และที่สำคัญ เป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจ ทำให้มีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวมากยิ่งขึ้น

4. การดำเนินงานเตรียมความพร้อมด้านสังคม

เทศบาลเมืองเขารูปช้างมีการรวมกลุ่มผู้สูงอายุที่มีความสนใจร่วมกัน เช่น มีวัฒนธรรมหรือประเพณี ภาษา การละเล่นและอาหารการกิน ที่คล้ายคลึงกัน เพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน ให้สามารถสร้างและพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ประสบความสำเร็จได้ ภายใต้สภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การรวมกลุ่มกันของผู้สูงอายุ ทำให้สามารถปรับตัวตามสภาพที่เปลี่ยนแปลงได้ ลดความรู้สึกโดดเดี่ยวหรือรู้สึกว่าตนเองไม่มีส่วนร่วมในสังคมได้ เทศบาลเมืองเขารูปช้างมีการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ เป็นการลดการพึ่งพาจากลูกหลาน มีนวัตกรรรมที่ช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ติดเตียง และมีศูนย์กายภาพบำบัดให้กับผู้ป่วยติดบ้านติดเตียง มีแกนนำกลุ่มใหญ่ ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์กิจกรรมให้ประชาชนทราบ เพื่อมาเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของทางเทศบาลได้เพิ่มมากขึ้น มีการส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวในเชิงสุขภาพ เชื่อมโยงเรื่องการบำบัดด้วยวิธีการฝังทราย การพานักท่องเที่ยวชมวัดเขาแก้วแสนสวย เป็นต้น เทศบาลได้ตระหนักถึงการเข้าสังคมของผู้สูงอายุ จึงได้จัดโครงการ

โรงเรียนผู้สูงอายุ ที่เป็นแหล่งจตุรรวมหรือศูนย์กลางในการเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งโรงเรียนผู้สูงอายุมีกิจกรรมที่ครบวงจร ทั้งการร่วมทำกิจกรรมเพื่อสร้างสัมพันธ์ไมตรีระหว่างเพื่อนในโรงเรียน การเรียนรู้ในเรื่องที่ต้องการเรียนรู้ไม่ว่าจะเป็นวิชาการ หรือเรื่องวิชาการใช้ชีวิตทุกอย่างในโรงเรียนผู้สูงอายุล้วนเป็นการเพิ่มความรู้อ และสร้างกิจกรรมที่ช่วยสร้างความผ่อนคลายได้ และมีกิจกรรมทำในเวลาว่าง เพื่อไม่ให้ผู้สูงอายุคิดมาก ฟุ้งซ่านเมื่ออยู่คนเดียว ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“...โรงเรียนผู้สูงอายุ จะทำให้เขาไม่เหงา ทำให้เขารู้สึกมีคุณค่า ในตนเอง เป็นการ เข้าหาสังคมทำกิจกรรมกับเพื่อน เช่น เขาส่งไลน์ข่าวสารที่ทันสมัย บอกกัน จัดเซอร์ไพรส์วันเกิดให้เพื่อน...” (เจ้าหน้าที่กองสวัสดิการสังคม, 2563)

“...มีการรวมกลุ่มมีโรงเรียนผู้สูงอายุ การลดการพึ่งพาลูกหลาน การมีนวัตกรรมที่ช่วยเหลือผู้สูงอายุ คนที่ติดเตียง เทศบาลมี ศูนย์กายภาพบำบัดให้กับ คนติดบ้านติดเตียง...” (ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม, 2563)

จากทั้งหมดจะเห็นได้ว่า การสร้างโรงเรียนผู้สูงอายุ เพื่อทำกิจกรรม ร่วมกันต่าง ๆ จะสามารถช่วยให้ผู้สูงอายุมีความรู้สึกผ่อนคลาย เป็นที่ยอมรับทาง สังคม ทำให้ตนเองมีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตมากขึ้น โดยที่ไม่รู้สึกว่าตนเองโดดเดี่ยว และอาจเป็นภาระของผู้อื่นได้

การอภิปรายผลการวิจัย

1. การดำเนินงานเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย

เทศบาลเมืองเขารูปช้าง มีแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเรื่อง สุขภาพกาย โดยมีการนำภูมิปัญญาแพทย์ทางเลือกมาบูรณาการเป็นกิจกรรม ให้กับ ผู้สูงอายุและกลุ่มคนที่กำลังเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุในอนาคต มีกิจกรรมที่สนับสนุน การเป็นสังคมผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ เช่น กิจกรรมแอโรบิค กิจกรรมบาสโลบ กิจกรรม เขารูปช้างชวนเดิน เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับกาญจนา สนิท, นาวัน พรหมใจสา, และ ศิวาพร วังสมบัติ (2560) ที่ศึกษาเรื่องแนวทางการเตรียมพร้อมเข้าสู่วัยสูงอายุของ

ประชาชนในเขตเทศบาลนครเชียงราย ซึ่งผลการวิจัย พบว่า การเตรียมตัวเข้าสู่วัยสูงอายุประชาชนส่วนใหญ่มีการเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย โดยมีการออกกำลังกายอย่างเหมาะสม มีการจัดการปัญหาสุขภาพเป็นอย่างดี ดังนั้น คณะผู้วิจัยมองว่า ผู้สูงอายุมีการเตรียมความพร้อมด้านร่างกายที่ถูกต้องและเหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของกิจกรรมที่สนับสนุนการเป็นสังคมผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ เช่น กิจกรรมแอโรบิค การนอนหลับพักผ่อนเป็นเวลาและเพียงพอ การเตรียมความพร้อมด้านร่างกายเหล่านี้เป็นการรับมือกับสังคมผู้สูงอายุเพราะหลายประเทศทั่วโลกกำลังก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุรวมถึงประเทศไทยด้วยสำหรับประเทศไทยกำลังเปลี่ยนผ่านจากสังคมผู้สูงอายุไปสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์จึงจำเป็นที่จะต้องเสริมสร้างให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นด้วยการอำนวยความสะดวกสาธารณะต่าง ๆ สำหรับรับรองผู้สูงอายุสร้างความพร้อมในการเป็นสังคมผู้สูงอายุพัฒนาและบริการทางด้านสุขภาพอนามัย

2. การดำเนินงานเตรียมความพร้อมด้านจิตใจ

เทศบาลเมืองเขารูปช้างมองว่าการมีสุขภาพจิตที่ดี นั้นเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นสำหรับการเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพในอนาคต เนื่องจากสภาพชีวิตที่เป็นสุข มีอารมณ์มั่นคงสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยความพองใจนั้นจะส่งผลต่อสุขภาพโดยรวมของผู้สูงอายุและกลุ่มคนที่กำลังเข้าสู่วัยผู้สูงอายุในอนาคตได้ โดยทางเทศบาลมีการจัดกิจกรรมร่วมกับทางศาสนาทั้งศาสนาพุทธ และศาสนาอิสลาม หรือศาสนาอื่น ๆ ที่ประชาชนนับถือ เช่น ตักบาตรเทโว ในวันออกพรรษา อิสลามสัมพันธ์ เมาลิดสัมพันธ์ ในวันออกบวช เป็นต้น สอดคล้องกับกาญจนา สนิท, นาวัน พรหมใจสา, และศิวาพร วังสมบัติ (2560) กล่าวว่า การวางแผนการดำเนินงานเตรียมความพร้อมด้านจิตใจ ได้แก่ การเรียนรู้ ปรับตัว ปรับแนวความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมต่อการเตรียมความพร้อมเพื่อวัยสูงอายุ ให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ดังนั้น คณะผู้วิจัยมองว่าการมีสุขภาพจิตที่ดีนั้นเป็นสิ่งสำคัญ และจำเป็น

อย่างมากสำหรับการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ เป็นการสร้างวิถีการดำเนินชีวิตของตนเองการมีอายุมากขึ้น คือการเข้าใกล้เวลาแห่งการสิ้นสุดของชีวิต การยอมรับสภาพดังกล่าวทำให้ผู้สูงอายุบางคน มุ่งสร้างความดีงามให้แก่ตัวเองมากขึ้น การยอมรับและเข้าใจผู้อื่นผู้สูงอายุจะต้องยอมรับ และปรับตัวให้สามารถอยู่ร่วมกับลูกหลาน และสมาชิกในครอบครัวได้อย่างปกติสุข

3. การดำเนินงานเตรียมความพร้อมด้านเศรษฐกิจ

เทศบาลเมืองเขารูปช้างสนับสนุนให้กลุ่มคนที่กำลังเข้าสู่ผู้สูงอายุ ในอนาคต ได้มีส่วนร่วมกิจกรรมมากขึ้น มีการนำผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่นมาต่อยอด ให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่มขึ้น เช่น ผ้าถุง ผ้าปาเต๊ะ เป็นต้น มีการสร้างช่องทางการตลาดให้กับผู้สูงอายุในการนำสินค้าที่ตนเองทำมาจำหน่าย นอกจากนี้ มีการจัดตั้ง กองทุนต่าง ๆ ไว้เป็นแหล่งเงินทุนให้กับผู้สูงอายุ เช่น กองทุนหมู่บ้าน กองทุนสัจจะ มีออมทรัพย์ในหมู่บ้าน มีกองทุนฌาปนกิจ เป็นต้น สอดคล้องกับแนวคิดของบรรลุ ศิริพานิช (2548) ที่กล่าวว่า ยิ่งความชราเพิ่มขึ้น ย่อมสวนทางกับรายได้ที่ลดลงเรื่อย ๆ การเตรียมเงินสำรองสำหรับค่ารักษาพยาบาล รวมถึงเก็บไว้เป็นเงินฉุกเฉิน เมื่อเกิดสิ่งที่ไม่คาดคิดขึ้น โดยการออม การซื้อพันธบัตร การประกันชีวิต ประกันสุขภาพ ประกันอุบัติเหตุ เป็นเรื่องที่ไม่ควรประมาท ดังนั้น คณะผู้วิจัยมองว่า การดำเนินงานเตรียมความพร้อมด้านเศรษฐกิจ คือ การประกอบอาชีพ และการสร้างรายได้ การเรียนรู้การเข้าถึงบริการทางสังคม การสร้างหลักประกันด้านรายได้ โดยส่งเสริมการออม เพื่อวัยหลังเกษียณผ่านเครื่องมือหรือระบบการออมประเภทต่าง ๆ ได้แก่ กองทุนประกันสังคมกรณีชราภาพกองทุนบำเหน็จบำนาญ รวมไปถึงการออมเงิน ส่งเสริมศักยภาพศักยภาพ และเพิ่มขีดความสามารถของผู้สูงอายุที่มีความรู้ความชำนาญความเชี่ยวชาญในวิชาชีพสาขาต่าง ๆ ตลอดจนพื้นที่การแสดงออกให้กับผู้สูงอายุ ไม่ว่าจะเป็นด้านนวัตกรรมเทคโนโลยี ดนตรี ศิลปะ กีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

4. การดำเนินงานเตรียมความพร้อมด้านสังคม

เทศบาลเมืองเขารูปช้างมีการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ เป็นการลดการพึ่งพาจากลูกหลาน มีนวัตกรรมที่ช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ติดเตียง และมีศูนย์กายภาพบำบัดให้กับผู้ป่วยติดบ้านติดเตียง มีแกนนำกลุ่มใหญ่ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์กิจกรรมให้ประชาชนทราบ เพื่อมาเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของทางเทศบาลได้เพิ่มมากขึ้น มีกาส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวในเชิงสุขภาพเชื่อมโยงเข้ากับเรื่องการบำบัดด้วยการฝังทราย การพานักท่องเที่ยวชมวัดเขาเก้าแสง สวนสัตว์ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับจารุณี รัตนจินดา (2556) ที่ศึกษาเรื่องแนวทางการดูแลผู้สูงอายุในชุมชนเทศบาลตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งผลการวิจัย พบว่า มีการส่งเสริมให้เครือข่ายเห็นความสำคัญของการดูแล และจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ โดยเน้นการมีส่วนร่วมกับชุมชนในทุกระดับ ดังนั้น คณะผู้วิจัยมองว่าการดำเนินงานเตรียมความพร้อมด้านสังคมผู้สูงอายุต้องการการสนับสนุนช่วยเหลือจากครอบครัวและสังคม ทั้งทางด้านการเงินอยู่รายได้จากรัฐ ต้องการมีชีวิตร่วมในชุมชน มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนและสังคม ต้องการลดการพึ่งพาผู้อื่นให้น้อยลง ไม่ต้องการความสงสาร ต้องการประกันรายได้ และประกันความชราภาพด้วยเหตุผลของความต้องการเหล่านี้ ควรสนับสนุนให้ผู้สูงอายุร่วมเป็นพลังขับเคลื่อนสังคมภายใต้หลักคิดที่ว่าผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่มีประสบการณ์สูงสมควรให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาบ้านเมือง

สรุปผลการวิจัย

การดำเนินงานของเทศบาลเมืองเขารูปช้าง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ในการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ประกอบด้วย ทางด้านร่างกาย เทศบาลได้ส่งเสริมการออกกำลังกาย การรับประทานอาหารที่ปลอดภัยและมีประโยชน์ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพร่างกาย และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทางด้านจิตใจ เทศบาลได้จัดกิจกรรมร่วมกับทางศาสนาและมีการจัดโครงการกิจกรรมทัศนศึกษา

เพื่อสร้างความผ่อนคลาย สร้างสัมพันธ์ไมตรีระหว่างกัน ทางด้านเศรษฐกิจ เทศบาลสนับสนุนให้มีการนำผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่นมาต่อยอดให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่มขึ้น มีการจัดตั้งกองทุนต่าง ๆ เพื่อเป็นการสร้างรายได้สร้างอาชีพให้กับผู้สูงอายุได้มีรายได้ ซึ่งอาจเก็บเป็นเงินออมหรือเพื่อใช้ในยามฉุกเฉินได้ และทางด้านสังคม เทศบาลมีการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ เป็นการลดการพึ่งพาจากลูกหลาน มีนวัตกรรมที่ช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ติดเตียง และมีศูนย์กายภาพบำบัดให้กับผู้ป่วยติดบ้านติดเตียง มีการจัดทำโครงการโรงเรียนผู้สูงอายุ ที่เป็นแหล่งจตุรรวมหรือศูนย์กลางในการเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งโรงเรียนผู้สูงอายุมีกิจกรรมที่ครบวงจร เพื่อเป็นการเพิ่มความรู้ และสร้างกิจกรรมที่ช่วยสร้างความผ่อนคลายได้ และมีกิจกรรมทำในเวลาว่าง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 เทศบาลเมืองเขารูปช้างควรพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมที่มีอยู่อย่างหลากหลายให้ครอบคลุมทุกกลุ่มวัย กลุ่มอาชีพ เพิ่มมากขึ้น ได้แก่ การจัดกิจกรรมทางด้านสุขภาพที่ตอบโจทย์คนเมือง หรือกลุ่มคนทำงาน เช่น การจัดพื้นที่ออกกำลังกาย การตรวจสุขภาพประจำปีให้กับผู้ที่จะก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุ นอกจากนี้ควรจัดกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ การให้คำปรึกษาเรื่องการขอการวางแผนทางการเงินหลังเกษียณอายุราชการให้กับข้าราชการ หรือการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุของเมืองเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมด้วยตัวของผู้สูงอายุเอง

1.2 เทศบาลเมืองเขารูปช้างควรจัดทำศูนย์รวมจำหน่ายสินค้าในพื้นที่ เพื่อให้ประชาชน และนักท่องเที่ยวได้มาซื้อผลิตภัณฑ์แบบจุดเดียวจบครบในที่เดียว และทำการตลาดออนไลน์เพื่อเพิ่มการเข้าถึงของประชาชนทุกกลุ่มและทั่วประเทศ และขับเคลื่อนกิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุที่ดำเนินการอยู่ให้มีมาตรฐานเพื่อรองรับกลุ่มผู้สูงอายุที่จะเพิ่มขึ้นในอนาคต

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาวัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยในเขตพื้นที่เพียงแห่งเดียว หากต้องการข้อมูลที่ครอบคลุมควรทำการศึกษาวัยในเขตพื้นที่อื่น ๆ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบข้อแตกต่างในเรื่องของการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ บริบทที่แตกต่างกัน รวมทั้งควรมีการศึกษาไปยังกลุ่มผู้ที่ต้องเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเพื่อที่จะได้จัดบริการให้ตรงความต้องการอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2562). **เด็กรู้ เตรียมความพร้อม ก่อนสูงวัย**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- กาญจนา สนิท, นาวัน พรหมใจสา, และศิวาพร วังสมบัติ. (2560). แนวทางการเตรียมพร้อมเข้าสู่วัยสูงอายุของประชาชนในเขตเทศบาลนครเชียงราย. **วารสารบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย** 10(2): 31-32.
- กฤษณ์ เจาแสงธรรม, ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, และพิมล แสงสว่าง. (2551). การเตรียมการเข้าสู่วัยสูงอายุที่มีศักยภาพของบุคลากรกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. **วารสารพัฒนาวิทยาและเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ** 8(4): 25-34.
- คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ. (2561). **แผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ (พ.ศ. 2545-2565) ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2561**. นนทบุรี: สามลดา.
- จารุณี รัตนจินดา. (2556). **แนวทางดูแลผู้สูงอายุในชุมชนเทศบาลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี**. วิทยานิพนธ์หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- เทศบาลเมืองเขารูปช้าง. (2563). **จำนวนประชากรในเขตเทศบาลเมืองเขารูปช้าง**. สืบค้นจาก <http://www.krc.go.th/frontpage>. สืบค้นวันที่ 31 พฤษภาคม 2563.

บรรลุ ศิริพานิช. (2548). คู่มือผู้สูงอายุฉบับสมบูรณ์. พิมพ์ครั้งที่ 20. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.

พิมพ์ลิขิต แก้วหานามและกตัญญู แก้วหานาม. (2563). แนวทางการขับเคลื่อนสำนึก
ความเป็นพลเมืองของประชาชนในเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์.

วารสารการบริหารปกครอง, 9 (1), 144 - 167.

เรืองรำไพ โยธาใหญ่. (2559). การเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุทำงานของ
ประชาชนในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลเสม็ดอำเภอเมืองจังหวัดชลบุรี.

วิทยานิพนธ์หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร
ทั่วไป วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจมหาวิทยาลัยบูรพา.

สถาบันพระปกเกล้า. (2559). อำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. สืบค้น
จาก [http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=อำนาจหน้าที่ขององค์กร](http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=อำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น)
ปกครองส่วนท้องถิ่น. สืบค้นวันที่ 19 มิถุนายน 2563.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2556). การคาด
ประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2553-2583. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์เดือนตุลา.

สำนักงานบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง. (2563). ระบบสถิติทางการ
ทะเบียน: รายงานสถิติจำนวนประชากรและบ้านประจำปี พ.ศ. 2562.
สืบค้นจาก http://stat.dopa.go.th/stat/stat_new/statTDD/. สืบค้น
วันที่ 24 มิถุนายน 2563.

สุภากร จันทวานิช. (2559). การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

Creswell, J. W. (2014). *Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Thousand Oaks: Sage.

การสัมภาษณ์

เจ้าหน้าที่กองสวัสดิการสังคม. (2563, 6 ตุลาคม). สัมภาษณ์

เจ้าหน้าที่กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม. (2563, 7 ตุลาคม). สัมภาษณ์

ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม. (2563, 6 ตุลาคม). สัมภาษณ์

ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม. (2563, 8 ตุลาคม). สัมภาษณ์

รองนายกเทศมนตรี. (2563, 7 ตุลาคม). สัมภาษณ์

รองปลัดเทศบาล. (2563, 7 ตุลาคม). สัมภาษณ์

Translated Thai References

Department of Older Persons. (2019). **Fill in the Knowledge and**

Prepare before Elderly. Bangkok: Amarin Printing and Publishing.

Jantawanich, S. (2016). **Qualitative Research Methods.** Bangkok: Chula Press.

Kaewhanam, P., & Kaewhanam, K. (2020). Guidelines for Driving Citizenship Awareness of Peoples in Kalasin Municipality, Kalasin Province . **Governance Journal**, 9 (1), 144 - 167.

Khaorooopchang Municipality. (2020). **Population in Khaorooopchang Municipality.** from <http://www.krc.go.th>. Retrieved May 30, 2020.

King Prajadhipok's Institute. (2016). **Powers and Duties of Local Government Organizations.** from <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=อำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น>. Retrieved May 30, 2020.

Ngaosangtham, K., Yodpet, S., and Sangsawang, P. (2008). Active Aging: The Preparing of the personnel of the Ministry of Social Development and Human Security. **Journal of Gerontology and Geriatric Medicine** 8(4): 25-34.

Office of the National Economic and Social Development Council.

(2013). **Report of the Population Projection for Thailand 2010-2040**. Bangkok: October Print.

Rattanaajinda, J. (2013). **Guidelines for Caring for The Elderly in The Community in Khuntalae Municipality Muang District Suratthani Province**. Master of Public Administration Program in Public Administration. Graduate School Suratthani Rajabhat University.

Sanit, K., Promjisa, N., and Wangsombat, S. (2 0 1 7). Preparation Guidelines for Entering the Elderhood of People in Chiang Rai Municipality Jurisdiction. **Graduate School Journal** 10(2): 31-32.

Siriphanit, B. (2005). **The Elderly Handbook: Complete Edition**. (20th edition). Bangkok: Moh-Chao-Ban.

The Bureau of Registration Administration. (2020). **Official Statistics Registration Systems: Population and House Statistics Report for the Year 2019**. from <https://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statMenu/newStat/home.phpnew/statTDD/>. Retrieved June 24, 2020.

The National Committee on the Elderly. (2018). **The Action Plan on the Elderly 2002-2022, 2nd Revision 2018**. Nonthaburi: 3 lada.

Yothayai, R. (2016). **Pre-Retirement Preparation Among People Living in Samed Sub-District Municipality, Amphoe Mueang, Chonburi province**. Master of Public Administration. General

Administration Major. Graduate School of Public Administration,
Burapha University.

Interview

Deputy Mayor. (2020, October, 7). Interview

Deputy Municipal Clerk. (2020, October, 7). Interview

Director of Public Health and Environment Division. (2020, October, 8).

Interview

Director of the Social Welfare Division. (2020, October, 6). Interview

Official of Public Health and Environment Division. (2020, October, 7).

Interview

Official of the Social Welfare Division. (2020, October, 6). Interview

บทความที่ :
Article : 5

What is “Negative Liberty” ? :
An Analysis of Isaiah Berlin

“เสรีภาพเชิงลบ” คืออะไร ? : บทวิเคราะห์อิสยาห์ เบอร์ลิน

What is “Negative Liberty” ? : An Analysis of Isaiah Berlin

[Received: July 20, 2021; Revised: November 7, 2021;

Accepted: December 13, 2021]

ศักดิ์สิทธิ์ ฆารเลิศ*

Saksit Karlars

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายแนวคิดที่ว่าด้วยเสรีภาพเชิงลบของอิสยาห์ เบอร์ลิน กล่าวคือ การศึกษาในครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงเอกสาร และวิธีการศึกษาแบบปรัชญาการเมือง ผ่านการตีความวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีอย่างละเอียด ผลการศึกษาพบว่า เสรีภาพเชิงลบ หมายถึง อิสระภาพหรือความไร้ซึ่งข้อจำกัดใด ๆ จากสิ่งกีดขวางหรือการบังคับควบคุมจากภายนอก นั่นคือ เมื่อปัจเจกบุคคล สังคม และรัฐไม่เข้ามายุ่งยงแทรกแซงเรา เสรีภาพเชิงลบจึงเกี่ยวข้องกับพื้นที่ซึ่งปัจเจกบุคคลมีอิสระที่จะกระทำการใด ๆ โดยไม่ถูกบังคับจากผู้อื่น เสรีภาพเชิงลบเชื่อว่า เราไม่เพียงแต่เลือกค่านิยมและวิถีชีวิตเท่านั้น แต่เรายังเป็นผู้สร้างและเป็นผู้กำหนดค่านิยมและวิถีชีวิตเหล่านี้ด้วย

คำสำคัญ: อิสยาห์ เบอร์ลิน, เสรีภาพเชิงลบ, เสรีภาพเชิงบวก

* สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด [School of Political Science, Roi Et Rajabhat University]; Corresponding author e-mail: saksitkarlers@gmail.com

ABSTRACT

This paper aims to explain Isaiah Berlin's concept of negative liberty. That is, this study applied documentary research and political philosophy method conducted through a textual analysis and interpretation, the result shows that, negative liberty means freedom or absence of constraint from external impediments or controls. That is, when other individuals, societies and states do not interfere with us, negative liberty concerns itself with the space within which individuals are free to act without being coerced by others, negative liberty presupposes that we not only choose values and ways of life, but that we are also the active makers and shapers of these values and ways of life.

Key Words: Isaiah Berlin, Negative Liberty, Positive Liberty

บทนำ

Isaiah Berlin เป็นนักคิด นักปรัชญาการเมืองชาวอังกฤษ เกิดเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน ในปี ค.ศ. 1909 ที่เมืองริกา (Riga) ประเทศลัตเวีย (Latvia) ต่อมาในปี ค.ศ. 1917 ได้เกิดการปฏิวัติรัสเซีย (the Russian Revolution)* รัฐบาลสหภาพโซเวียตเข้ากุมอำนาจและที่ใช้ระบอบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ ส่งผลให้ครอบครัวของ Berlin ตัดสินใจอพยพลี้ภัยมาอาศัยอยู่ที่เมืองลอนดอน (London) ประเทศอังกฤษ เนื่องจากพวกเขาเป็นชาวยิว ซึ่งถูกเหยียดเชื้อชาติอยู่ในขณะนั้น ที่อังกฤษ Berlin มีโอกาสได้เข้าศึกษาที่มหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด (University of Oxford) ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาที่ได้เปลี่ยนชีวิตของเขาไปในทางที่ดี ภายหลังสำเร็จการศึกษา Berlin ได้ประกอบอาชีพเป็นนักการทูตของประเทศอังกฤษ ต่อมาภายหลังการยุติบทบาทการเป็นนักการทูต เขาหันมาประกอบอาชีพอาจารย์ที่มหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด และกลายเป็นนักวิชาการ นักคิด นักปรัชญาและทฤษฎีการเมืองที่มีชื่อเสียงอย่างมากในศตวรรษที่ 20 ดังที่เขาได้รับเชิญให้เป็นวิทยากรบรรยายจากมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงหลายแห่งทั้งในยุโรปและอเมริกา

Berlin เคยได้รับการแต่งตั้งให้เป็นประธาน the British Academy หรือสถาบันวิชาการระดับชาติเพื่อการวิจัยด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ของอังกฤษ และเคยได้รับการแต่งตั้งให้เป็นกรรมการบริหารมหาวิทยาลัยฮีบรู (Hebrew University) ณ เมืองเยรูซาเล็ม (Jerusalem) ประเทศอิสราเอล เนื่องจาก Berlin เป็นหนึ่งในชาว

* การปฏิวัติรัสเซีย ในปี ค.ศ. 1917 คือการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากรบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolute monarchy) ภายใต้การปกครองของพระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ 2 (Czar Nicholas II) ไปสู่ระบอบคอมมิวนิสต์ (Communist) และจัดตั้งสหภาพโซเวียต (Soviet Union) ภายใต้การปกครองของรัฐบาลพรรคบอลเชวิก (Bolsheviks) ผู้ที่สนใจเรื่องดังกล่าวสามารถศึกษาเพิ่มเติมได้ใน งานเขียนที่ชื่อ *The Russian revolution 1917-1932* (1982) ของ Sheila Fitzpatrick นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์การเมืองชาวออสเตรเลีย

นิสต์ (Zionist)[†] คนสำคัญของปัญญาชนชาวยิว นอกจากนี้ Berlin ยังเคยได้รับรางวัลต่าง ๆ มากมาย เช่น the Jerusalem Prize, the Erasmus Prize, the Angelli Prize, the Lippincott Prize เป็นอาทิ

Berlin มีงานเขียนชิ้นสำคัญคือ *Karl Marx: His Life and Environment* (1939) *The Hedgehog and the Fox* (1953) *Two Concepts of Liberty* (1958) *Four Essays on Liberty* (1969) *Vico and Herder: Two Studies in the History of Ideas* (1976) *Russian Thinkers* (1978) *Against the Current: Essays in the History of Ideas* (1979) *Personal Impressions* (1980) เป็นอาทิ (Byers, Bourgoin, and Walker., 2004: 201-203 ; Ryan, 2006: 589)

ทั้งนี้ งานเขียนชิ้นสำคัญที่ได้รับการยกย่องว่าโด่งดังที่สุดของเขาคืองานเขียนที่ชื่อ *Two Concepts of Liberty* ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1958 ซึ่งเดิมทีเดียวเป็นสุนทรพจน์เปิดงานของ Berlin ในฐานะที่เขาได้รับการสถาปนาให้เป็นศาสตราจารย์ด้านทฤษฎีสังคมและการเมืองแห่งมหาวิทยาลัยอ็อกซ์ฟอร์ด ในปี ค.ศ. 1958 (Merriman and Winter, 2006: 350-351) ซึ่งได้นำเสนอกรอบแนวคิดด้วยเสรีภาพเชิงลบไว้อย่างน่าสนใจ[‡]

[†] Zionist คือ ขบวนการชาตินิยมชาวยิวที่มีเป้าหมายในการสร้างและสนับสนุนรัฐชาติยิวในปาเลสไตน์ ซึ่งเป็นถิ่นกำเนิดของชาวยิวในสมัยโบราณ แต่สำหรับ Zionist เพิ่งมีการจัดตั้งขึ้นในยุโรปตะวันออกและยุโรปกลางในช่วงศตวรรษที่ 19 แต่พวกเขาก็สามารถเชื่อมโยงความเป็นอิวกับพื้นที่ประวัติศาสตร์ ณ ปาเลสไตน์ได้สำเร็จ ผู้ที่สนใจเรื่องดังกล่าว สามารถศึกษาเพิ่มเติมได้ในงานเขียนที่ชื่อ *The Zionist mind : the origins and development of zionist thought* (1974) ของ Alan. R. Taylor นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ชาวอเมริกัน

[‡] ในงานเขียนที่ชื่อ *Two Concepts of Liberty* นั้น Berlin พยายามนำเสนอถึงกรอบแนวคิดด้วยเสรีภาพสองแบบหรือสองนัย ซึ่งได้แก่ เสรีภาพเชิงลบ (negative liberty) กับ เสรีภาพเชิงบวก (positive liberty) ซึ่งกรอบแนวคิดด้วยเสรีภาพทั้งสองแบบหรือทั้งสองนัยนี้ ไม่เพียงมีความแตกต่างกันและแข่งขันกัน แต่เสรีภาพทั้งสองกรอบแนวคิดนี้ต่างก็มีอิทธิพลต่อการเมืองโลกสมัยใหม่ในเวลานี้ ซึ่งได้ทำให้ความเชื่อ การมองโลก และวิถีชีวิตของมนุษย์ในแต่ละแห่งหรือแต่ละประเทศแตกต่างกันไปอย่างมี

ทั้งนี้ มีนักวิชาการที่ได้แสดงความคิดเห็นต่อแนวคิดเรื่องเสรีภาพเชิงลบของ Berlin ไว้อย่างน่าสนใจ ยกตัวอย่างเช่น John Merriman และ Jay Winter (2006: 350-352) สองนักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมืองชาวอเมริกัน ได้ชี้ให้เห็นว่า แนวคิดเรื่องเสรีภาพเชิงลบของ Berlin เป็นหนึ่งในแนวคิดทางการเมืองที่ทรงอิทธิพลที่สุดในศตวรรษที่ 20 โดยที่มาของแนวคิดดังกล่าว Berlin ใช้วิธีวิทยาแนวประวัติศาสตร์ความคิดและการวิเคราะห์ในเชิงปรัชญาในการศึกษาและถ่ายทอดรากฐานความคิดเรื่องเสรีภาพเชิงลบของ Berlin มีที่มาและมีความเชื่อมโยงกับแนวคิดเรื่องเสรีภาพของนักคิด นักปรัชญาการเมืองแนวเสรีนิยมก่อนหน้านี้เขา เช่น John Locke, Montesquieu, Alexander Hamilton, James Madison, John Jay, Benjamin Constant, John Stuart Mill เป็นอาทิ ขณะที่งานเขียนที่ชื่อ *Two Concepts of Liberty* ของ Berlin ถูกยกย่องว่าเป็นหนึ่งในต้นแบบแถลงการณ์ต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ชิ้นสำคัญของนักเสรีนิยมรุ่นหลัง

ขณะที่ Emily Zackin (2016: 318-320) นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ชาวอเมริกัน ได้ชี้ให้เห็นว่า ในมิติเชิงประวัติศาสตร์การเมืองของมนุษยชาติ เสรีภาพเชิงลบมีความเกี่ยวข้องและเป็นคุณสมบัติที่สำคัญของการก่อเกิดรัฐธรรมนูญและประชาธิปไตย เช่น รัฐธรรมนูญของอังกฤษ ที่เกิดจากการเรียกร้องของขุนนางต่อ

นัยสำคัญ ความคิดของมนุษย์ที่แตกต่างกันและกำลังแข่งขันกันอยู่นี้ ย่อมทำให้มนุษย์ต้องขัดแย้งกันในโลกแห่งการปฏิบัติจริง ดังนั้น การทำความเข้าใจกรอบแนวคิดด้วยเสรีภาพทั้งสองแบบหรือทั้งสองนัยนี้จึงมีความสำคัญต่อมนุษยชาติ ในฐานะภูมิปัญญาทางการเมืองที่ได้ทำให้มนุษย์มีความเป็นมนุษย์มากขึ้น และแตกต่างจากสัตว์อื่น ๆ โดยเฉพาะถ้าหากมนุษย์นำมาเป็นแนวคิดและแนวปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม และสมดุลกัน การดำรงชีวิตอยู่อย่างสันติภาพของมนุษย์ย่อมเป็นไปได้ โดยสำหรับบทความชิ้นนี้ ผู้เขียนจะนำเสนอเฉพาะกรอบแนวคิดด้วยเสรีภาพเชิงลบไว้ก่อน ส่วนกรอบแนวคิดด้วยเสรีภาพเชิงบวก ผู้เขียนจะนำเสนอในอีกบทความขึ้นไป และจะนำเสนอถึงประเด็นความแตกต่างระหว่างเสรีภาพเชิงลบกับเสรีภาพเชิงบวกในอีกบทความขึ้นไป ทั้งหมดนี้เพื่อที่จะสามารถนำเสนอรายละเอียดของเนื้อหาและแก่นสาระของประเด็นให้ได้มากที่สุดนั่นเอง

กษัตริย์ ว่า กษัตริย์ต้องไม่แทรกแซงการจัดสรรที่ดินให้แก่ประชาชนโดยขุนนาง เป็นอาทิ หรือรัฐธรรมนูญอเมริกัน ที่ได้เน้นกำหนดสิ่งที่รัฐบาลกลางไม่สามารถกระทำได้ หรือไม่สามารถแทรกแซงปัจเจกบุคคลได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับสิทธิในทรัพย์สินส่วนตัวของปัจเจกบุคคล เป็นอาทิ

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่ออธิบายแนวคิดว่าด้วยเสรีภาพเชิงลบในงานเขียนที่ชื่อ *Two Concepts of Liberty* ของ Berlin

วิธีการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) และวิธีการศึกษาแบบปรัชญาการเมือง⁵ ผ่านการตีความวิเคราะห์ด้วยบทอย่างละเอียด

⁵ John Plamenatz นักวิชาการด้านปรัชญาการเมืองชาวอังกฤษ ได้เสนอไว้ใน บทนำ ของงานเขียนที่ชื่อ *Man and society: a critical examination of some important social and political theories from Machiavelli to Marx* ว่า แนวทางการศึกษาความคิดทางการเมือง (political thought) นั้นมีอยู่ด้วยกัน 3 แนวทาง ได้แก่ (1) แนวการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ ความคิดทางการเมือง (history of political thought) กล่าวคือ เป็นการเน้นสืบค้นให้เห็นว่านักคิดคนหนึ่งมีอิทธิพลทางความคิดทางการเมืองต่อนักคิดอีกคนหนึ่งอย่างไร เช่น นักคิดก่อนหน้า หรือนักคิดร่วมสมัยเดียวกันมีอิทธิพลทางความคิดทางการเมืองต่อนักคิดที่เรากำลังศึกษาอยู่อย่างไร มีความคิดที่เหมือนหรือต่างกันอย่างไร และการศึกษาแนวนี้จะให้ความสำคัญกับการศึกษาสภาพบริบทแวดล้อมแห่งยุคสมัยของนักคิด ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ว่าส่งผลต่อความคิดทางการเมืองของนักคิดอย่างไร (2) แนวการศึกษาเชิงทฤษฎีการเมือง (political theory) กล่าวคือ เป็นการเน้นทำความเข้าใจความคิดทางการเมืองของนักคิด ผ่านการแสวงหาความหมายของถ้อยคำหรือคำศัพท์ที่นักคิดใช้ เพื่อเป็นการตรวจสอบว่า นักคิดสามารถอธิบายได้อย่างมีเหตุผลและเป็นระบบหรือไม่ มีตรรกะที่หละหลวมหรือไม่ อย่างไร จนสามารถวิพากษ์วิจารณ์ความคิดทางการเมืองของ

(textual analysis and interpretation)* สำหรับเอกสารตัวบทที่เป็นแหล่งข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เน้นที่จะใช้เอกสารชั้นต้น (primary text) กล่าวคือ เป็น

นักคิดได้ ทั้งนี้ การกล่าวถึงบริบทแวดล้อมแห่งยุคสมัยของนักคิด ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองว่าส่งผลต่อความคิดทางการเมืองของนักคิดอย่างไรนั้น เป็นเพียงส่วนเสริมเฉพาะจุดที่ต้องการขยายความให้มีความชัดเจนมากขึ้น (3) แนวการศึกษาเชิงปรัชญาการเมือง (political philosophy) กล่าวคือ เป็นการเน้นศึกษาความคิดทางการเมืองของนักคิดจากงานเขียนที่นักคิดได้เขียนขึ้น โดยงานเขียนที่นักคิดได้เขียนขึ้นถือเป็นตัวบทสำคัญในเชิงปรัชญา ดังนั้นการศึกษานี้จึงเน้นที่จะจำกัดการศึกษายู่ที่ตัวบทของนักคิด ผ่านการตั้งคำถามและตอบคำถามอย่างมีเหตุผลและเป็นระบบ โดยอาจจะไม่ได้พิจารณาถึงบริบทแวดล้อมแห่งยุคสมัยของนักคิด ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองว่าส่งผลต่อความคิดทางการเมืองของนักคิดอย่างไรเท่าใดนัก อย่างไรก็ตาม Plamenatz ชี้ให้เห็นว่า ไม่ว่าจะเป็นแนวการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง เชิงทฤษฎีการเมืองหรือเชิงปรัชญาการเมือง ไม่มีแนวทางการศึกษาแบบใดจะสามารถอ้างได้ว่าดีไปกว่ากันหรือมีความถูกต้องไปกว่ากัน ทั้งนี้ก็เพราะแนวทางการศึกษาในแต่ละแบบนั้น ย่อมสามารถให้คุณค่าที่แตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา และขึ้นอยู่กับว่า ผู้ศึกษามีความถนัดและสนใจในแนวการศึกษาแบบใดด้วย ความแตกต่างของความถนัดและความสนใจของผู้ศึกษาดังกล่าวนี้นี้ ก็อาจถือได้ว่าเป็นการแบ่งงานกันทำตามความถนัดและความสนใจทางวิชาการของผู้ที่สนใจศึกษาด้านความคิดทางการเมืองนั่นเอง (Plamenatz, 1963: ix-xxii)

* สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ ผู้เขียนไม่ได้มุ่งที่จะสืบค้นว่านักคิดคนใดมีอิทธิพลทางความคิดทางการเมืองต่อ Berlin อย่างไร ไม่ได้มุ่งที่จะเปรียบเทียบความคิดทางการเมืองของ Berlin กับนักคิดคนใดอีกทั้งไม่ได้มุ่งที่จะศึกษาความคิดทางการเมืองโดยรวมทั้งหมดของ Berlin และไม่ได้มุ่งศึกษาความคิดทางการเมืองของ Berlin ที่มีต่อบริบททางการเมืองในช่วงเวลาใดช่วงเวลาหนึ่งเป็นการเฉพาะ แต่การศึกษาในครั้งนี้มุ่งที่จะศึกษาความคิดทางการเมืองของ Berlin อย่างมีประเด็นเฉพาะเจาะจง นั่นคือ ประเด็นเรื่องเสรีภาพเชิงลบ โดยที่ผู้เขียนจะพยายามเข้าใจ Berlin ให้ได้อย่างที่ Berlin เข้าใจตัวเอง หรือผู้เขียนจะพยายามเข้าใจ Berlin ให้ได้มากกว่าที่ Berlin เข้าใจตัวเอง และเพื่อให้สามารถบรรลุถึงความเข้าใจ (understanding) ในลักษณะดังกล่าว ผู้เขียนจึงต้องอาศัยศาสตร์และศิลป์แห่งการตีความ (hermeneutics) เป็นเครื่องมือในการศึกษา ดังที่ Hans-Georg Gadamer (1976: 57) นักคิด นักปรัชญาชาวเยอรมัน ได้เสนอไว้ในงานเขียนที่ชื่อ *Philosophical Hermeneutics* ว่า การตีความ คือการทำความเข้าใจต่อแก่นสารของตัวบทด้วยความเข้าใจของเราเองในฐานะผู้ตีความ แล้วสื่อความหมายออกมาด้วยภาษาของเราเอง ดังนั้น ความเข้าใจจึงขึ้นอยู่กับ การตีความของเรา ขณะที่การตีความและความเข้าใจของเราจะขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของเราที่มี

เอกสารตัวบทที่ Berlin เป็นผู้เขียนขึ้นมาเอง ซึ่งเป็นงานเขียนที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องโดยตรงกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาในครั้งนี้ ซึ่งได้แก่งานเขียนที่ชื่อ *Two Concepts of Liberty* (1958)

ผลการศึกษา

ในทัศนะของ Berlin เขาชี้ให้เห็นว่า มนุษย์เราจะมีเสรีภาพเชิงลบ (negative liberty)[†] ได้ก็ต่อเมื่อ ไม่มีมนุษย์คนอื่น ๆ เข้ามาแทรกแซง บังคับ กีดกัน หรือขัดขวางในสิ่งที่เราต้องการจะกระทำตามที่ใจเราปรารถนา ซึ่งคำว่ามนุษย์คนอื่น ๆ ในที่นี้ อาจจะอยู่ในรูปของรัฐ สังคม หรือปัจเจกบุคคล ดังนั้น พื้นที่ที่เรามีเสรีภาพเชิงลบ จึงเป็นพื้นที่ที่เราอยู่ในฐานะของประชาชนหรือในฐานะผู้กระทำ ซึ่งไม่ใช่ผู้ถูกกระทำ

เมื่อใดก็ตามที่พื้นที่แห่งการกระทำตามที่ใจเราปรารถนาถูกแทรกแซง บังคับ กีดกัน หรือขัดขวางโดยมนุษย์คนอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นอยู่ในรูปของรัฐ สังคม หรือปัจเจกบุคคลก็ตาม เมื่อนั้นย่อมหมายความว่า เราไม่มีเสรีภาพเชิงลบ

ดังนั้น การจะกล่าวได้อย่างชอบธรรมว่าเราขาดหรือไร้ซึ่งเสรีภาพเชิงลบได้ เราต้องตระหนักว่า การขาดหรือไร้ซึ่งเสรีภาพเชิงลบต้องมีสาเหตุมาจากการถูกแทรกแซง บังคับ กีดกัน หรือขัดขวางโดยมนุษย์คนอื่น ๆ เท่านั้น กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การถูก

ต่อโลก นอกจากนี้ Gadamer (1988: 389) ยังได้เสนอไว้ในงานเขียนที่ชื่อ *Truth and Method* (ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1960) และชี้ให้เห็นว่า ภาษา คือสื่อกลางที่ทำให้เกิดความเข้าใจผ่านการศึกษา

[†] คำว่า “negative” หรือ “ลบ” ในที่นี้ ไม่ได้มีนัยถึง “ความไม่ดีหรือความชั่วร้าย” แต่มีนัยถึง “การต่อต้านหรือการไม่ยอมรับ” ขณะที่ ในเบื้องต้น เสรีภาพเชิงบวก (positive liberty) หมายถึง “เสรีภาพสู่” (freedom to) สิ่งที่เราปรารถนา ในสิ่งที่สามารถบรรลุผลได้จริง ๆ ด้วยเหตุผลแห่งตัวตนที่แท้จริงของเรา ซึ่งผู้เขียนไม่ได้นำเสนอในบทความชิ้นนี้ แต่จะถูกนำเสนอในบทความชิ้นต่อไป ทั้งนี้ สำหรับ Berlin ทั้งคำว่า “liberty” และ “freedom” นั้น เขาใช้คำทั้งสองนี้ในความหมายเดียวกัน (Berlin, 1969: 121)

แทรกแซง บังคับ กีดกัน หรือขัดขวางจากตนเองหรือจากสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์นั้น นั่นไม่ถือว่าเป็นสาเหตุแห่งการขาดหรือไร้ซึ่งเสรีภาพเชิงลบ

กล่าวคือ การกระทำใดก็ตามของเรา ถ้าหากไม่มีมนุษย์คนอื่น ๆ เข้ามาแทรกแซง บังคับ กีดกัน หรือขัดขวาง เราย่อมจะสามารถใช้เสรีภาพกระทำให้บรรลุผลหรือบรรลุเป้าหมายได้ แต่เพราะมีมนุษย์คนอื่น ๆ เข้ามาแทรกแซง บังคับ กีดกัน หรือขัดขวาง จึงทำให้เราไม่สามารถมีเสรีภาพที่จะกระทำให้บรรลุผลหรือเป้าหมายได้ ดังนั้น การเข้ามาแทรกแซง บังคับ กีดกัน หรือขัดขวางเราโดยมนุษย์คนอื่น ๆ ลักษณะเช่นนี้ เราจึงสามารถที่จะอ้างได้ว่าเป็นสาเหตุที่ทำให้เราขาดหรือไร้ซึ่งเสรีภาพเชิงลบได้อย่างชอบธรรม ยกตัวอย่างเช่น ถ้าหากเราเป็นคนตาบอดติมาตั้งแต่กำเนิด แต่กลับมีมนุษย์คนอื่น ๆ เข้ามาแทรกแซง บังคับ กีดกัน หรือขัดขวางเรา จนทำให้เราไม่สามารถนอนตาของเราไว้ให้เป็นปกติได้อย่างต่อเนื่องและยาวนานตามอายุขัย และจนเป็นสาเหตุที่ทำให้เราไม่สามารถแสวงหาความรู้ด้วยตาได้อย่างเป็นปกติก่อนวัยอันควร ลักษณะเช่นนี้ เราย่อมสามารถที่จะอ้างได้อย่างชอบธรรมว่า เราขาดเสรีภาพเชิงลบที่จะนอนตาของเราไว้ให้เป็นปกติได้อย่างต่อเนื่องและยาวนานตามอายุขัย เพื่อใช้ในการแสวงหาความรู้ด้วยตาอย่างเป็นปกติ เป็นอาทิ

แต่ในกรณีที่ถ้าหากการกระทำใดก็ตามของเรา แม้ต่อให้ไม่มีมนุษย์คนอื่น ๆ เข้ามาแทรกแซง บังคับ กีดกัน หรือขัดขวางเรา เราก็ไม่มีทางที่จะสามารถใช้เสรีภาพกระทำให้มันบรรลุผลหรือบรรลุเป้าหมายได้ ต่อให้เรามีเสรีภาพมากขนาดไหนก็ตาม ลักษณะเช่นนี้ เราจึงไม่สามารถที่จะอ้างได้อย่างชอบธรรมว่าเป็นสาเหตุที่ทำให้เราขาดหรือไร้ซึ่งเสรีภาพเชิงลบ ยกตัวอย่างเช่น ถ้าหากเราเป็นคนตาบอดมาตั้งแต่กำเนิด ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้เราไม่สามารถแสวงหาความรู้ด้วยตาของเราได้อย่างเป็นปกติ ลักษณะเช่นนี้ เราย่อมไม่สามารถที่จะอ้างได้ว่า เราขาดหรือไร้ซึ่งเสรีภาพในการแสวงหาความรู้ด้วยตาของเรา เพราะการตาบอดมาตั้งแต่กำเนิดของเรา ไม่มีความเกี่ยวข้องเชิงสาเหตุกับมนุษย์คนอื่น ๆ เป็นอาทิ (Berlin, 1969: 122)

ในทำนองเดียวกันนี้ หากเรามีชีวิตที่ยากจน จนไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรและอำนาจบางอย่างได้ แม้ว่าต่อให้ไม่มีกฎหมายห้ามเราไว้ก็ตาม การมีเสรีภาพในระดับที่น้อยจนไม่มีความแตกต่างจากการถูกกฎหมายห้ามเราไว้ไม่ให้เข้าถึงทรัพยากรและอำนาจบางอย่างได้ ลักษณะเช่นนี้ เราก็ไม่สามารถที่จะอ้างได้อย่างชอบธรรมว่าเราไม่มีเสรีภาพ เพราะการมีชีวิตที่ยากจนของเรา ไม่มีความเกี่ยวข้องเชิงสาเหตุกับมนุษย์คนอื่น ๆ แต่ถ้าหากเราพบความจริงจนประจักษ์แจ้งว่า มีความเกี่ยวข้องเชิงสาเหตุกับมนุษย์คนอื่น ๆ หรือมีมนุษย์คนอื่น ๆ มาแทรกแซง บังคับ กีดกัน หรือขัดขวางเรา จนเป็นเหตุให้เราขาดโอกาสหรือขาดรายได้จนไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรและอำนาจบางอย่างได้ ลักษณะเช่นนี้เท่านั้น เราจึงจะสามารถอ้างได้อย่างชอบธรรมว่าเราขาดหรือไร้ซึ่งเสรีภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าหากมีคนอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้กันด้วยกับเรา ไม่ได้ถูกแทรกแซง บังคับ กีดกัน หรือขัดขวางเช่นเดียวกับเรา แต่กลับถูกอำนาจความสะดวกให้เข้าถึงทรัพยากรและอำนาจบางอย่างโดยไม่มาตรฐานเดียวกันกับเรา ซึ่งทรัพยากรและอำนาจดังกล่าวก็เป็นสิ่งที่เราเองก็มีความต้องการเช่นกันกับคนอื่น ๆ

ทั้งนี้ สำหรับประเด็นที่ว่า การขาดหรือไร้ซึ่งเสรีภาพของมนุษย์เรา ต้องมีความเกี่ยวข้องเชิงสาเหตุกับมนุษย์คนอื่น ๆ หรือมีมนุษย์คนอื่น ๆ มาแทรกแซง บังคับ กีดกัน หรือขัดขวางเราเท่านั้น จึงจะถือได้ว่าเป็นการขาดหรือไร้ซึ่งเสรีภาพ Berlin ได้รับอิทธิพลแนวคิดดังกล่าวมาจาก Jean-Jacques Rousseau⁺ ที่เคยเสนอแนวคิดดังกล่าวไว้ว่า การจะถือได้ว่าเราถูกกดขี่หรือถูกละเมิดเสรีภาพนั้น ต้องเป็นการกระทำ

⁺ Jean Jacques Rousseau (1712-1778) นักคิด นักปรัชญาการเมืองชาวฝรั่งเศส มีงานเขียนชิ้นสำคัญคือ *Discourse on the Sciences and the Arts; First Discourse* (1750), *A Discourse on the Origin of Inequality; Second Discourse* (1755), *A Discourse on Political Economy* (1755), *Emile, or On Education* (1762), *The Social Contract* (1762), *Project for a Constitution for Corsica* (1764), *The Confessions* (1764), *Considerations on the Government of Poland* (1770) เป็นอาทิ

ที่เกิดจากมนุษย์คนอื่น ๆ เท่านั้น ไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อมก็ตาม ไม่ว่าจะเจตนาหรือไม่เจตนาก็ตาม ถ้าหากการกระทำของมนุษย์คนอื่น ๆ ที่ว่านั้นนั้น ได้เข้ามาแทรกแซง บังคับ กีดกัน หรือขัดขวางในสิ่งที่เราต้องการจะกระทำตามที่ใจเราปรารถนาจนเป็นสาเหตุให้ไม่สามารถบรรลุผลหรือบรรลุเป้าหมายได้

ดังนั้น เสรีภาพจึงเป็นเรื่องที่เราต้องไม่ถูกกดขี่หรือถูกละเมิดจากผู้อื่น และยิ่งเราปราศจากการแทรกแซงจากผู้อื่นเท่าใด เราก็ยิ่งจะมีเสรีภาพเชิงลบได้มากเท่านั้น (Berlin, 1969: 122-123)

Berlin ชี้ให้เห็นว่า แม้นักคิด นักปรัชญาการเมืองทั้งหลายก่อนหน้าเขา จะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันเกี่ยวกับเรื่องขอบเขตแห่งเสรีภาพ แต่อย่างไรก็ตาม พวกเขาต่างก็มีความคิดเห็นที่ตรงกันว่า เสรีภาพต้องมีขอบเขต กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ สิ่งที่เราเรียกว่าเสรีภาพนั้น ไม่ควรที่จะถูกปล่อยให้ดำรงอยู่หรือถูกดำเนินไปอย่างไร้ขอบเขตนั่นเอง ทั้งนี้ก็เพราะถ้าหากสังคมใดก็ตามยอมปล่อยให้ผู้คนมีเสรีภาพอย่างไร้ขอบเขตนั้นเท่ากับว่า สังคมนั้นยินยอมที่จะปล่อยให้ผู้คนแทรกแซงกันและกันได้อย่างไร้ขอบเขต สังคมในลักษณะเช่นนี้ ยากที่จะเป็นสังคมที่มีสันติภาพได้ เพราะมนุษย์ผู้ที่อ่อนแอกว่าคนอื่น ๆ โดยธรรมชาติ ย่อมถูกมนุษย์ผู้ที่แข็งแรงกว่าโดยธรรมชาติแทรกแซงได้อย่างง่ายดาย ดังนั้น มนุษย์จึงควรมีสิ่งป้องกันการแทรกแซงกันและกันอย่างไร้ขอบเขต เช่น หลักการ หรือกฎหมาย เป็นอาทิ

Berlin เห็นด้วยกับนักคิด นักปรัชญาการเมืองฝ่ายเสรีนิยม เช่น John Locke^{ss} John Stuart Mill* Benjamin Constant[†] Alexis de Tocqueville[‡]

^{ss} John Locke (1632-1704) นักคิด นักปรัชญาการเมืองชาวอังกฤษ มีงานเขียนชิ้นสำคัญคือ *A Letter Concerning Toleration* (1689), *Two Treatises of Government* (1690) เป็นอาทิ

* John Stuart Mill (1806-1873) นักคิด นักปรัชญาการเมืองชาวอังกฤษ มีงานเขียนชิ้นสำคัญคือ *On Liberty* (1859), *Considerations on Representative Government* (1861), *Utilitarianism* (1863) เป็นอาทิ

เป็นอาทิ ที่ว่า มนุษยชาติเราควรมีหลักประกันต่อเสรีภาพขั้นต่ำของปัจเจกบุคคลแต่ละคน^{sss} โดยไม่ควรให้ความเชื่อหรือกฎใด ๆ จากใครก็ตาม มากดขี่หรือละเมิดเสรีภาพขั้นต่ำที่ว่านี้ได้ เพราะเมื่อใดก็ตามที่มีใครก็ตามมากดขี่หรือละเมิดเสรีภาพขั้นต่ำที่ว่านี้ นั่นก็เท่ากับว่า พื้นที่แห่งการกระทำตามที่ใจเราปรารถนาได้แคบลง และความคับแคบของพื้นที่แห่งการกระทำในลักษณะดังกล่าว ย่อมเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาและความก้าวหน้าที่จะเป็นไปได้ของมนุษย์เรา

Berlin กล่าวว่า เป็นธรรมดาที่การกระทำบางอย่างของมนุษย์คนหนึ่งอาจกระทบมนุษย์อีกคนหรือคนอื่น ๆ เสรีภาพของมนุษย์คนหนึ่งอาจกระทบเสรีภาพของมนุษย์อีกคนหรือคนอื่น ๆ ซึ่งเป็นเรื่องปกติของมนุษย์ซึ่งเป็นสัตว์สังคมและสัตว์การเมือง ดังนั้น มนุษย์จึงจำเป็นต้องมีพรมแดนแห่งการกระทำตามที่ใจตนปรารถนาหรือพรมแดนแห่งเสรีภาพ และประเด็นดังกล่าว นักคิด นักปรัชญาการเมืองทั้งหลายก็ยังคงถกเถียงกันอยู่ว่า ตกลงพรมแดนแห่งพื้นที่ของความเป็นส่วนตัวของปัจเจกบุคคลกับพรมแดนแห่งพื้นที่ของสาธารณะที่จะสามารถมีเหนือปัจเจกบุคคลได้ ควรลากเส้นแบ่งกัน ณ ที่ใด (Berlin, 1969: 123-124)

สำหรับ Berlin เสรีภาพย่อมไร้ความหมาย หากมันถูกมอบให้หรือตกอยู่กับมนุษย์ผู้ที่ไม่สามารถใช้มันได้จริง ๆ เช่น หากมนุษย์ผู้นั้นยังเป็นผู้ไร้การศึกษาอยู่ หรือมนุษย์ผู้นั้นยังป่วยไข้อยู่ เป็นอาทิ ดังนั้น มนุษย์จึงจำเป็นต้องบรรลุเงื่อนไขพื้นฐานที่จะนำไปสู่การเข้าถึงเสรีภาพเสียก่อน ก่อนที่จะได้รับเสรีภาพ ทั้งนี้ก็เพื่อให้มนุษย์สามารถใช้เสรีภาพได้จริง ๆ นั่นเอง เช่น มนุษย์คนหนึ่งควรได้รับการช่วยเหลือจาก

⁺ Benjamin[†]Constant (1767-1830) นักคิด นักปรัชญาการเมืองชาวฝรั่งเศส มีงานเขียนชิ้นสำคัญคือ *Adolphe* (1816), *The Liberty of Ancients Compared with that of Moderns* (1819) เป็นอาทิ

^{*} Alexis de[†]Tocqueville (1805-1859) นักคิด นักปรัชญาการเมืองชาวฝรั่งเศส มีงานเขียนชิ้นสำคัญคือ *Democracy in America I* (1835), *Democracy in America II* (1840), *The Old Regime and the Revolution* (1856) เป็นอาทิ

^{sss} เช่น เสรีภาพในการคิด เสรีภาพในการพูด เสรีภาพในการเชื่อถือศาสนา เป็นอาทิ

เพื่อนมนุษย์ให้มีการศึกษาเสียก่อน หรือมนุษย์คนหนึ่งควรได้รับการช่วยเหลือจากเพื่อนมนุษย์ให้หายจากอาการป่วยไข้เสียก่อน ก่อนที่จะได้รับเสรีภาพ เป็นอาทิ

ดังนั้น สำหรับผู้ที่ได้รับการศึกษาแล้ว หรือหายจากอาการป่วยไข้แล้ว เสรีภาพขั้นต่ำ และเสรีภาพที่มากขึ้นของพวกเขา ต้องเป็นเสรีภาพในมาตรฐานเดียวกันกับมนุษย์ผู้เป็นปกติทั่วไป สถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจ หรือการเมือง ไม่ใช่เงื่อนไขที่จะทำให้มนุษย์มีเสรีภาพที่ต่างมาตรฐานกัน (Berlin, 1969: 124-125)

Berlin กล่าวว่า การที่มนุษย์มีความต้องการเสรีภาพที่แตกต่างชนิดกันไป ไม่ใช่เรื่องที่ผิดปกติ แต่การที่มนุษย์บางคน บางกลุ่ม หรือคนส่วนน้อยบางส่วนมีเสรีภาพที่มาจากการกดขี่ขูดรีดมนุษย์คนอื่น ๆ ที่เหลือในสังคม หรือคนส่วนใหญ่ในสังคม ลักษณะเช่นนี้ ถือเป็นเรื่องผิดปกติและน่ากังวลสนใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะเสรีภาพดังกล่าวมักจะเป็นเสรีภาพที่ห่างไกลจากการเข้าถึงของคนส่วนใหญ่ในสังคม

ดังนั้น ถ้าหากเสรีภาพคือสิ่งที่ทำให้มนุษย์มีความเป็นมนุษย์มากขึ้น จึงไม่ควรมีมนุษย์คนใดคู่ควรที่จะได้เสรีภาพมาจากการกดขี่ขูดรีดมนุษย์คนอื่น ๆ และไม่ควรมีมนุษย์คนใดต้องถูกพรากเสรีภาพไปโดยการกดขี่ขูดรีดของมนุษย์คนอื่น ๆ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การมีความสุขบนความทุกข์ของคนอื่นไม่ใช่สิ่งที่มนุษย์ชาติควรจะยอมรับ ดังนั้น มนุษยชาติจึงไม่ควรกระทำต่อคนอื่น ๆ ในลักษณะที่เราเองก็ไม่พึงปรารถนาที่จะให้คนอื่น ๆ กระทำต่อเราเช่นกัน นี่คือ ความเสมอภาคของการมีเสรีภาพชนิดหนึ่ง นี่คือองค์ประกอบสำคัญของความยุติธรรมระดับพื้นฐาน และนี่คือหลักการสำคัญของปรัชญาเสรีนิยม

อย่างไรก็ตาม สำหรับ Berlin เสรีภาพไม่ใช่เป้าหมายสูงสุดในชีวิตเพียงหนึ่งเดียวของมนุษย์ กล่าวคือ ถ้าเสรีภาพของคนบางคนเป็นเสรีภาพที่มาจากการกดขี่ขูดรีดคนในครอบครัวของเขาเอง คนในชุมชนเดียวกันกับเขา หรือคนในสังคมเดียวกันกับเขา เขาอาจจะไม่ต้องการเสรีภาพดังกล่าวเพื่อตัวเขาเองอีกต่อไป ด้วยเหตุนี้ คนบางคนอาจเต็มใจที่จะยอมสละเสรีภาพของตนไป ถ้าหากเขารู้สึกว่า มันเป็นเสรีภาพ

ที่มาจากกรกตซึ่งผู้คิดคนในครอบครัวของเขาเอง คนในชุมชนเดียวกันกับเขา หรือคนในสังคมเดียวกันกับเขา ซึ่งเป็นสาเหตุของความยากจนของพวกเขาเหล่านั้น

ดังนั้น นอกจากมนุษย์จะต้องการเสรีภาพแล้ว มนุษย์ยังต้องการสิ่งอื่น ๆ อีกมากมาย เช่น ความสุข ความรัก ความยุติธรรม เป็นอาทิ ด้วยเหตุนี้ คนบางคนจึงอาจเต็มใจที่จะยอมสละเสรีภาพเพื่อความสุข ความรัก ความยุติธรรม และคนบางคนอาจจะรู้สึกผิดด้วยซ้ำไป หากเขารู้สึกว่าเขาพลาดโอกาสที่จะสละเสรีภาพเพื่อบรรเทาทุกข์ของคนอื่น ๆ ในครอบครัวของเขา ในชุมชนเดียวกันกับเขา หรือในสังคมเดียวกันกับเขา

อย่างไรก็ตาม Berlin เห็นว่า การสละซึ่งเสรีภาพของใครก็ตามเพื่อบรรเทาทุกข์คนอื่น ๆ นั้น ไม่ได้ช่วยให้เขาผู้นั้นมีเสรีภาพเพิ่มขึ้นแต่อย่างใด กล่าวคือ แม้เขาผู้นั้นจะได้ความสุข ความรัก ความยุติธรรมเพิ่มขึ้น แต่การสูญเสียเสรีภาพของเขาผู้นั้นก็ยังคงอยู่ ดังนั้น หากเราต้องการบรรเทาทุกข์คนอื่น ๆ โดยไม่จำเป็นต้องแลกมาด้วยการสูญเสียเสรีภาพของเราไป เราต้องรู้ เข้าใจ และตระหนักได้ถึงสิ่งที่ทำให้เสรีภาพของเราไปขึ้นอยู่กับความทุกข์ของคนอื่น ๆ และสิ่งนั้นมันควรได้รับการแก้ไขและปรับเปลี่ยน ไม่ว่ามันจะอยู่ในรูปของระบบการเมือง ระบบสังคม หรือระบบเศรษฐกิจก็ตาม (Berlin, 1969: 125-126)

Berlin ชี้ให้เห็นว่า แม้แต่นักคิด นักปรัชญาการเมืองที่มีทัศนะคติต่อธรรมชาติของมนุษย์ที่แตกต่างกัน เช่น Thomas Hobbes* ซึ่งมีทัศนะคติต่อธรรมชาติของมนุษย์ในแง่ร้าย และ John Locke ซึ่งมีทัศนะคติต่อธรรมชาติของมนุษย์ในแง่ดี เป็นอาทิ พวกเขาก็ยังมีความคิดเห็นที่ตรงกันว่า ไม่ว่ามนุษย์จะเกิดมาดีหรือร้ายโดยธรรมชาติ มนุษย์ต้องมีพื้นที่แห่งเสรีภาพในการดำรงชีวิตบางส่วนที่เป็นอิสระจากผู้อื่นไว้บ้าง ไม่ว่าผู้อื่นที่ว่านี้จะอยู่ในรูปของรัฐ สังคม หรือปัจเจกบุคคลก็

* Thomas Hobbes (1588-1679) นักคิด นักปรัชญาการเมืองชาวอังกฤษ มีงานเขียนชิ้นสำคัญคือ *The Elements of Law, Natural and Politic* (1650), *Leviathan* (1651) เป็นอาทิ

ตาม ซึ่ง Berlin ก็เห็นด้วยกับแนวคิดดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเสรีภาพขั้นต่ำอย่างเสรีภาพในการคิด เสรีภาพในการพูด เป็นอาทิ เสรีภาพที่วันนี้ต้องได้รับการประกันไว้ไม่ให้ใครก็ตามมาแทรกแซง ควบคุม หรือบังคับใคร ดังนั้น การจำกัดอำนาจสาธารณะหรืออำนาจรัฐและสังคมที่มีเหนือปัจเจกบุคคลจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับรัฐหรือสังคมเสรี

อย่างไรก็ตาม สำหรับ Berlin เขาเห็นว่า มนุษย์เราควรสละเสรีภาพบางส่วนของเรา ก็ต่อเมื่อมันจะนำมาซึ่งการรักษาไว้ซึ่งเสรีภาพที่ยิ่งใหญ่กว่าของเราเท่านั้น ดังนั้น มนุษย์เราต้องถูกจำกัดเสรีภาพไว้บางส่วน ซึ่งก็คือ ส่วนที่เราไม่สามารถที่จะรุกร้าเส้นผู้อื่นได้นั่นเอง ซึ่งเส้นแบ่งที่วันนี้ ต้องเป็นเส้นแบ่งที่ได้รับการยอมรับเป็นการทั่วไปจากเพื่อนมนุษย์ ซึ่งอาจอยู่ในรูปของกฎหมาย เป็นอาทิ ดังนั้น รัฐและสังคม จะทำการแทรกแซงปัจเจกบุคคลได้อย่างชอบธรรมก็ต่อเมื่อ เขาผู้นั้นได้ล้ำเส้นผู้อื่น หรือเขาได้กดขี่หรือละเมิดเสรีภาพของผู้อื่นเท่านั้น และหลักการปกป้องเสรีภาพไม่ให้ถูกแทรกแซงจากผู้อื่นนี้ ไม่ว่าจะอ้างอิงปรัชญาสิทธิธรรมชาติ (natural rights)⁺ หรือปรัชญาอรรถประโยชน์ (utility)⁺ ก็ตาม เสรีภาพในความหมายนี้คือเสรีภาพเชิงลบ (Berlin, 1969: 126-127)

⁺ สิทธิตามธรรมชาติคือสิทธิที่ไม่ขึ้นอยู่กับกฎหมาย ขนบธรรมเนียม ความเชื่อ วัฒนธรรม หรือรัฐบาลใด ๆ เป็นสิทธิที่สากลและไม่สามารถโอนให้กันได้ ไม่สามารถยกเลิกหรือยับยั้งโดยกฎใด ๆ ของมนุษย์ได้ ผู้ที่สนใจเรื่องดังกล่าว สามารถศึกษาเพิ่มเติมได้ใน งานเขียนที่ชื่อ *Natural human rights : a theory* (2014) ของ Michael Boylan นักวิชาการด้านปรัชญาการเมืองชาวอเมริกัน

⁺ อรรถประโยชน์ คือแนวคิดและแนวปฏิบัติที่ยึดถือว่า เป้าหมายสูงสุดของมนุษย์คือ ความสุข การกระทำที่ดีคือ การกระทำที่ส่งผลให้เกิดความสุข การกระทำที่ไม่ดีคือ การกระทำที่ส่งผลให้เกิดความทุกข์ และการกระทำที่ดีที่สุดก็คือ การกระทำที่จะส่งผลให้เกิดความสุขที่มากที่สุดของคนจำนวนมากที่สุด ผู้ที่สนใจเรื่องดังกล่าว สามารถศึกษาเพิ่มเติมได้ใน งานเขียนที่ชื่อ *Utilitarianism* (1991) ของ John Stuart Mill นักปรัชญาการเมืองชาวอังกฤษ

Berlin เห็นด้วยกับ John Stuart Mill ที่ว่า มนุษย์เราควรมีชีวิตได้ตามที่ใจเราปรารถนา เพราะหากมนุษย์เราไม่สามารถมีชีวิตได้ตามที่ใจเราปรารถนา ย่อมยากที่อารยธรรมมนุษย์เราจะพัฒนาและก้าวหน้า ยากที่มนุษย์เราจะได้พบความจริง ยากที่มนุษย์เราจะมีความกล้าหาญทางศีลธรรม ยากที่จะมีอัจฉริยะในหมู่มวลมนุษยชาติเรา นั่นก็เพราะชีวิตมนุษย์เราจะกลายเป็นชีวิตที่อำนาจของจารีตประเพณีคอยกำหนดให้เป็นไป และจะกดทับพลังแห่งจิตวิญญาณของปัจเจกบุคคลให้มีวิถีชีวิตที่เหมือน ๆ กันอย่างคับแคบและมีขอบเขตจากแสงสว่างทางปัญญาแห่งภายนอก แทนที่จะถูกกำหนดจากภายในจิตใจของเราเองตามที่ใจเราปรารถนา

ดังนั้น สำหรับ Berlin แม้จะมีผลลบที่เกิดขึ้นเพราะความผิดพลาดจากการที่ใครคนใดคนหนึ่งไม่เชื่อฟังหรือต่อต้านจารีตประเพณีที่คนส่วนใหญ่ในสังคมยึดถือ แต่นั่นก็เทียบไม่ได้กับความชั่วร้ายที่มากกว่าที่เกิดจากการที่เรายอมให้คนอื่น ๆ เข้ามาแทรกแซง บังคับ กีดกัน หรือขัดขวางในสิ่งที่เราคิดว่าดีและต้องการที่จะกระทำมันให้บรรลุผลหรือบรรลุเป้าหมาย ดังนั้น แนวทางการปกป้องเสรีภาพเชิงลบ จึงอยู่ที่การป้องกันไม่ให้อำนาจสาธารณะหรืออำนาจรัฐและสังคมเข้าไปแทรกแซง บังคับ กีดกัน หรือขัดขวางในสิ่งที่ปัจเจกบุคคลใดก็ตามคิดว่าดีและต้องการที่จะกระทำมันให้บรรลุผลหรือบรรลุเป้าหมาย (Berlin, 1969: 127-128)

การแทรกแซง บังคับ กีดกัน หรือขัดขวางในลักษณะใดก็ตามที่ทำให้มนุษย์คนหนึ่งไม่สามารถบรรลุในสิ่งที่ใจเขาปรารถนาได้ ย่อมเป็นสิ่งชั่วร้าย แม้มันจะถูกอ้างว่าการแทรกแซง บังคับ กีดกัน หรือขัดขวางนั้นดำเนินไปเพื่อขจัดสิ่งชั่วร้ายที่ร้ายแรงยิ่งกว่าออกไปก็ตาม และการไม่แทรกแซง บังคับ กีดกัน หรือขัดขวางย่อมเป็นสิ่งที่ดีในระดับพื้นฐาน ดังนั้น มนุษย์เราจึงควรเป็นตัวของตัวเอง ควรมีจินตนาการ ควรมีความคิดเชิงวิพากษ์ ควรกล้าหาญที่จะคิดและกระทำในสิ่งที่แตกต่างจากจารีตประเพณีเดิม ๆ ของผู้คนส่วนใหญ่ในสังคม ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างและเพิ่มโอกาสในการแสวงหาความจริง การพัฒนา และความก้าวหน้าให้กับเผ่าพันธุ์มนุษย์เราเอง (Berlin, 1969: 128)

Berlin ชี้ให้เห็นว่า แนวคิดเรื่องเสรีภาพของปัจเจกบุคคลนั้น ถือเป็นแนวคิดของมนุษยยุคสมัยใหม่ ซึ่งได้มีพัฒนาการมาจากรัฐสมัยใหม่ที่พัฒนาแล้วนับแต่ยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (the Renaissance) เป็นต้นมา ขณะที่ในยุคสมัยโบราณ เช่น ยุคกรีก ยุคโรมัน เป็นอาทิ จะไม่มีแนวคิดเรื่องเสรีภาพของปัจเจกบุคคลแต่อย่างใด (Berlin, 1969: 129)

อย่างไรก็ตาม ในยุคสมัยใหม่ แม้ประชาธิปไตยจะได้รับความนิยมและถูกยอมรับว่ามีแนวโน้มที่จะเป็นระบอบการปกครองที่ให้หลักประกันการมีเสรีภาพของปัจเจกบุคคลมากกว่าระบอบการปกครองอื่น ๆ แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่าประชาธิปไตยจะเป็นระบอบการปกครองที่ไม่มีทางที่จะทำให้เสรีภาพของปัจเจกบุคคลได้ กล่าวคือ ประชาธิปไตยเองก็อาจจะกลายเป็นระบอบการปกครองที่ทำให้เสรีภาพของปัจเจกบุคคลได้เช่นกัน ดังนั้น ประชาธิปไตยจึงไม่ใช่ระบอบการปกครองที่จะรักษาเสรีภาพของปัจเจกบุคคลไว้ได้เสมอไป โดยเฉพาะถ้าหากการยึดถือเสียงข้างมากเกิดขึ้นอย่างสุดโต่งในรัฐและสังคมนั้น ๆ

ดังนั้น เสรีภาพเชิงลบจึงเป็นคำตอบของคำถามที่ว่า รัฐและสังคมจะสามารถแทรกแซงเสรีภาพของปัจเจกบุคคลได้น้อยแค่ไหน ? หรือ ปัจเจกบุคคลมีเสรีภาพที่จะกระทำตามที่ใจตนปรารถนาได้มากแค่ไหน ? เสรีภาพเชิงลบจึงเป็น “เสรีภาพจาก” (freedom from) ผู้อื่น ไม่ใช่ “เสรีภาพสู่” (freedom to) สิ่งที่ใจตนปรารถนา (Berlin, 1969: 129-131)

สรุป

เสรีภาพเชิงลบ หมายถึง อิสระหรือความไร้ซึ่งข้อจำกัดใด ๆ จากสิ่งกีดขวางหรือการบังคับควบคุมจากภายนอก. นั่นคือ, เมื่อปัจเจกบุคคล สังคม และรัฐไม่เข้ามาแทรกแซงเรา, เสรีภาพเชิงลบจึงเกี่ยวข้องกับพื้นที่ซึ่งปัจเจกบุคคลมีอิสระที่จะกระทำใด ๆ โดยไม่ถูกบังคับจากผู้อื่น, เสรีภาพเชิงลบเชื่อว่า เราไม่เพียงแต่เลือกค่านิยมและวิถี

ชีวิตเท่านั้น, แต่เรายังเป็นผู้สร้างและเป็นผู้กำหนดค่านิยมและวิถีชีวิตเหล่านี้ด้วย. งานชิ้นสำคัญของ Berlin เรื่องนี้คืองานเขียนของเขาที่ชื่อ *สองแนวคิดของเสรีภาพ* ซึ่งตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1958. ซึ่งเดิมเป็นสุนทรพจน์เปิดงานของ Berlin ในฐานะที่ได้รับการสถาปนาให้เป็นศาสตราจารย์ด้านทฤษฎีสังคมและการเมืองแห่งมหาวิทยาลัยอ็อกซ์ฟอร์ด ในปี ค.ศ. 1958.

อภิปรายผลการศึกษา

ยังเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ว่า แม้เสรีภาพเชิงลบจะสามารถยกระดับเสรีภาพของบรรดาเจ้าของทรัพย์สิน แต่ขณะเดียวกันก็อาจทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจที่รุนแรงขึ้นได้เช่นกัน โดยเฉพาะหากถูกนำไปปฏิบัติอย่างสุดโต่งและไร้ขอบเขต ดังนั้น การส่งเสริมความเสมอภาคกับการปกป้องเสรีภาพเชิงลบ ในบางครั้งอาจนำไปสู่ความขัดแย้งกันได้ (Zackin, 2016: 318-320)

อนึ่ง ผู้คนในสังคมที่ด้อยพัฒนาและยากจนข้นแค้นอยู่นั้น ยากที่พวกเขาจะสามารถมีความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักในเสรีภาพได้ ขณะที่สังคมที่เสรีเป็นสังคมที่มีค่านิยมที่แตกต่างหลากหลายและก็มักจะขัดแย้งกัน ซึ่งก็เป็นปกติธรรมดา แต่ความขัดแย้งดังกล่าวก็ยากที่จะแก้ไข อย่างไรก็ตาม แนวทางการแก้ไขก็พอจะมีอยู่ กล่าวคือ ความขัดแย้งต้องได้รับการเจรจาปรองดองกันในเชิงปฏิบัติ ด้วยเหตุนี้ เราจึงควรให้ความสำคัญกับต่อต้านระบอบและระบบเผด็จการทุกรูปแบบ เพราะภายใต้ระบอบและระบบเผด็จการนั้น เป็นไปได้ยากที่ผู้คนจะมีโอกาสได้เจรจาปรองดองกัน ดังนั้น การยอมรับความไม่เที่ยงทางศีลธรรม และการให้ความสำคัญกับความอดทนอดทนอดกลั้นต่อความแตกต่างหลากหลายจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสังคมที่เสรี (Ryan, 2006: 588-589)

นักคิด นักปรัชญาการเมืองแนวเสรีนิยมทั้งหมดก่อนหน้านี้ Berlin ต่างก็สนับสนุนทั้งเสรีภาพเชิงลบ และเสรีภาพเชิงบวกด้วย เพียงแต่ในการสนับสนุนนั้น

บางคนอาจให้ความสำคัญกับเสรีภาพเชิงลบมากกว่า หรือบางคนอาจให้ความสำคัญกับเสรีภาพเชิงบวกมากกว่า แต่อย่างไรก็ตาม พวกเขาทั้งหมดต่างก็มีสมมติฐานพื้นฐานที่ว่า เสรีภาพเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาและความก้าวหน้าของมนุษย์ (Darity, Jr, 2008: 439-441)

ดังนั้น เสรีภาพเชิงลบกับเสรีภาพเชิงบวกควรได้รับความสำคัญอย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะถ้าหากมนุษย์เราต้องการที่จะให้เสรีภาพเกิดขึ้นได้จริง ๆ สำหรับทุกคน ไม่ควรให้เสรีภาพแบบใดแบบหนึ่งสำคัญเหนือกว่า เพราะเสรีภาพทั้งสองแบบต่างก็ต้องพึ่งพาอาศัยกัน เช่น หากมนุษย์มีการศึกษาและสุขภาพที่ดี พวกเขาจะสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจได้ดี แต่พวกเขาจะไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในทางใดได้เลย หากพวกเขาไม่สามารถเข้าถึงและมีการศึกษาและสุขภาพที่ดีด้วยตัวของพวกเขาเองได้ กล่าวคือ ปังเจกบุคคลเข้มแข็ง รัฐและสังคมก็เข้มแข็ง ปังเจกบุคคลอ่อนแอ รัฐและสังคมก็อ่อนแอ ดังนั้น สิ่งมีคุณค่าสำหรับมนุษย์ที่ปังเจกบุคคลไม่สามารถเข้าถึงและมีมันได้ รัฐและสังคมจึงควรมีหน้าที่ทำให้สิทธิขั้นพื้นฐานเหล่านั้นของพลเมืองของตนบรรลุผลจริงได้ เป็นอาทิ (Gombert, 2009: 96-100)

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “ความคิดทางการเมืองของอิสยาห์ เบร์ลิน : ว่าด้วยความแตกต่างระหว่างเสรีภาพเชิงลบกับเสรีภาพเชิงบวก” โดยได้รับทุนสนับสนุนจากชมรมนักศึกษาเพื่อประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนแห่งมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด ประจำปี 2564

เอกสารอ้างอิง

- Berlin, Isaiah. (1969) Two Concepts of Liberty. In **Four essays on liberty** (pp. 118-172). London: Oxford University Press.
- Boylan, Michael. (2014). **Natural human rights : a theory**. New York: Cambridge University Press.
- Byers, Paula K., Bourgoin, Suzanne M. and Walker, Neil E. (Eds.), (2004). Isaiah Berlin. In **Encyclopedia of World Biography** (pp. 201-203). Detroit, MI: Gale.
- Darity, W.A., Jr. (Ed.) (2008). Liberty. In **International Encyclopedia of the Social Sciences** (pp. 439-441). Detroit, MI: Macmillan Reference USA.
- Fitzpatrick, Sheila. (1982). **The Russian revolution 1917-1932**. Oxford: Oxford University Press.
- Gadamer, Hans-Georg. (1976). **Philosophical Hermeneutics**. In David E. Linge (Ed.), Berkeley: University of California Press.
- Gadamer, Hans-Georg. (1988). **Truth and Method** In Joel. Weinsheimer and Donald G. Marshall (Eds.), New York: Continuum.
- Gombert u.a., Tobias. (2009). **Foundations of social democracy**. Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung.
- Merriman, John. and Winter, Jay. (Eds.) (2006). Berlin, Isaiah (1909–1997). In **Europe Since 1914: Encyclopedia of the Age of War and Reconstruction** (pp. 350-352). Detroit, MI: Charles Scribner's Sons. , 2006.
- Mill, John Stuart. (1991). Utilitarianism. In John Gray (Ed.), **On Liberty and Other Essays** (pp. 129-201). Oxford New York: Oxford University Press.
- Plamenatz, John. (1963). **Man and society Volume one: a critical examination of some important social and political theories from Machiavelli to Marx**. London: Longman.

- Ryan, Cheyney. (2006). Berlin, Isaiah (1909–1997). In Donald M. Borchert (Ed.), **Encyclopedia of Philosophy** (pp. 588-589). Detroit, MI: Macmillan Reference USA.
- Taylor, Alan R. (1974). **The Zionist mind : the origins and development of Zionist thought**. Beirut, Lebanon: Institute for Palestine Studies.
- Zackin, Emily. (2016). Rights, Negative. In Stephen Schechter, Thomas S. Vontz, Thomas A. Birkland, Mark A. Graber, and John J. Patrick (Eds.), **American Governance** (pp. 318-320). Farmington Hills, MI: Macmillan Reference USA.

บทความที่ :
Article : 6

ผลกระทบต่ออาชีพหมอลำเรื่องตอกลอนในช่วง
สถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัส
โคโรนา 2019 (COVID-19)

ผลกระทบต่ออาชีพหมอลำเรื่องต่อกลอนในช่วงสถานการณ์
แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

Effects on Morlum Troop Profession during
Coronavirus 2019 (COVID-19) Pandemic

[Received: September 19, 2021; Revised: September 27, 2021;

Accepted: September 29, 2021]

วราภรณ์ บรรเทงใจ* ศิริศักดิ์ เหล่าจันทาม**

Waraporn Banthengjai* Sirisak Laochankham**

* นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น
มหาวิทยาลัยขอนแก่น,

e-mail: banthengjai.w@gmail.com

** อาจารย์ประจำ, วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

* Master's degree student, College of Local Administration, Khon Kaen University,

e-mail: banthengjai.w@gmail.com

** Lecturer, College of Local Administration, Khon Kaen University

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นศึกษาผลกระทบต่ออาชีพหมอลำเรื่องต่อกลอนในช่วงสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เพื่ออธิบายสภาพของปัญหาและผลกระทบของหมอลำเรื่องต่อกลอนในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด เพื่ออธิบายแนวทางในการปรับตัวเพื่อให้อยู่รอดในช่วงสถานการณ์การแพร่ของโควิด และ เพื่อพัฒนาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการช่วยเหลือและจัดรูปแบบกิจกรรมการบันเทิงเชิงวัฒนธรรมแขนงนี้ให้สามารถสืบสานต่อไปและอยู่รอดในภาวะความยากลำบากที่เกิดขึ้นในอนาคต เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้เครื่องมือวิจัยจากการสำรวจ สัมภาษณ์ และสัมภาษณ์เชิงลึก แบบกึ่งโครงสร้าง จากผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีประสบการณ์ในการดำเนินธุรกิจหมอลำเรื่องต่อกลอน รวมไปถึงส่วนงานราชการที่เกี่ยวข้องกับอาชีพหมอลำกลอน โดยผู้วิจัยได้แบ่งแนวคำถามในการสัมภาษณ์ออกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 กลุ่มหัวหน้าคณะหมอลำเรื่องต่อกลอน กลุ่มที่ 2 กลุ่มศิลปินนักแสดงหมอลำ,แดนเซอร์ กลุ่มที่ 3 หน่วยงานของภาครัฐที่เกี่ยวข้องได้แก่ สำนักงานวัฒนธรรม สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน และ สำนักงานประกันสังคม ผลการศึกษาพบว่าสภาพปัญหาของการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ได้ส่งผลกระทบต่อทุกภาคส่วน ทั้งภาคธุรกิจ ผู้ประกอบการ ประชาชน และคณะหมอลำเรื่องต่อกลอนซึ่งได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจอย่างหนัก โดยที่ผลกระทบของคณะหมอลำเรื่องต่อกลอนของจังหวัดขอนแก่นนั้นสามารถแบ่งผลกระทบได้ออกเป็น 3 มิติ ประกอบด้วย มิติด้านสังคม มิติด้านเศรษฐกิจ และมิติด้านอาชีพ โดยคณะหมอลำเรื่องต่อกลอนมีวิธีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์อันประกอบไปด้วย 1. การปรับรูปแบบการแสดง 2. การเปลี่ยนอาชีพ และ 3. การวางแผนด้านการเงิน โดยที่ทางภาครัฐไม่ได้เข้ามามีบทบาทและนโยบายในการช่วยเหลือเยียวยาคณะหมอลำเรื่องต่อกลอนอย่างโดยตรง

คำสำคัญ: หมอลำเรื่องต่อกลอน/ สถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อ/ ไวรัสโคโรนา 2019

ABSTRACT

The objectives of this research were to examine the effects on the Morlum Troop profession during the Coronavirus 2019 (COVID-19) pandemic and explain the problems and effects of Morlu Troop during this period, to present guidelines for self-adjustment to survive the COVID-19 pandemic, and to develop policy recommendations to support the survival and maintenance of this entertainment cultural activity from possible future threats. This was a qualitative research study that used a survey, observation and semi-structural in-depth interview as the research tools. The key informants were people who had experience in the Mo Lam Troop business and the relevant government agencies. The researcher classified the interview questions into three groups for the Mo Lam Troop leader, the performers and dancers, and the relevant government agencies, i.e., Cultural Office, Office of Social Development and Human Security, Labor Protection and Welfare Office, and Social Security Office. The research results illustrated this pandemic had a great impact on all sectors, including the business sector, entrepreneurs, public, and Morlum Troop who were severely affected. The effects on the Morlum Troop of Khon Kaen province could be classified into three dimensions: the social, economic, and professional dimension. The Morlum Troop adapted themselves to the situation by adjusting the performance, changing their career, and having financial planning with no direct aid or support policy from the government sector.

Keywords: Morlum Troop, Infectious disease pandemic, Coronavirus 2019

บทนำ

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563 สังคมทั่วโลกได้เผชิญกับวิกฤติโรคติดต่อโคโรนาไวรัส 2019 หรือโควิด-19 อย่างรุนแรงและกว้างขวางซึ่งเป็นปัญหาทางด้านการแพทย์ที่สำคัญในประวัติศาสตร์โลกยุคปัจจุบัน วิกฤติดังกล่าวส่งผลกระทบต่อระบบสุขภาพ เศรษฐกิจ วิถีชีวิตและสังคมโลก ซึ่งในช่วงของเดือนธันวาคม พ.ศ. 2562 ได้มีการรายงานการติดเชื้อปอดอักเสบจากเชื้อไวรัสใหม่ทราบชนิด และทำให้มีผู้เสียชีวิตในเมืองอู่ฮั่น มณฑลหูเป่ย์ สาธารณรัฐประชาชนจีน โดยโคโรนาไวรัส 2019 ซึ่งเป็นไวรัสสายพันธุ์ใหม่ที่ไม่เคยพบมาก่อน ทำให้เกิดอาการป่วยระบบทางเดินหายใจ ซึ่งหากรุนแรงมากอาจทำให้ผู้ป่วยเสียชีวิต และในทางระบาดวิทยาคลินิก ลักษณะทางห้องปฏิบัติการ และลักษณะจากภาพถ่ายรังสี พบว่าเซลล์ที่มีโอกาสถูกทำลายจะเป็นด้านล่างของทางเดินหายใจ ซึ่งจะส่งผลให้การทำงานของระบบทางเดินหายใจล้มเหลว โดยผู้ที่สูงอายุและเพศชาย เมื่อมีการติดเชื้อจะมีการรุนแรงมากกว่า (WHO, 2020) นอกจากนี้ ปัญหาของโคโรนาไวรัส 2019 นี้ได้ส่งผลกระทบต่อภาวะ เศรษฐกิจ สังคม อย่างมาก ซึ่งจากการประเมินผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) โดยองค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Organization- ILO) พบว่าจะมีแรงงาน 25 ล้านตำแหน่งทั่วโลกที่ต้องหายไปจากตลาดแรงงาน โดย 3 สาขาหลักที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดคือ สาขาการบริการ สาขาการท่องเที่ยว สาขาการค้าปลีก และจะกระทบต่อเนื่องไปยังสาขาอื่นๆ (ILO, 2020) สำหรับการระบาดของ ไวรัสโคโรนาในประเทศไทยนั้น เริ่มตั้งแต่วันที่ 13 มกราคม พ.ศ. 2563 โดยมีผู้ป่วยยืนยันรายแรก นอกประเทศจีน การคัดกรองผู้เดินทางเข้าประเทศ พบผู้ป่วยเริ่มมีจำนวนเพิ่มขึ้นตลอดเดือนมกราคม ซึ่งเป็นผู้ที่เดินทางมาจากประเทศจีนหรือเป็นผู้พำนักอยู่ในประเทศจีนแทบทั้งสิ้นการแพร่เชื้อท้องถิ่นที่มีรายงาน รายแรกมีการยืนยัน เมื่อวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2563 และจำนวนผู้ป่วยเพิ่มขึ้นมากขึ้นประมาณกลางเดือนมีนาคม พ.ศ. 2563 (กรมควบคุมโรค, 2563)

ซึ่งการแพร่ระบาดที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบไม่เพียงแค่เรื่องของสุขภาพเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ก็ยังส่งผลกระทบไปทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ วิถีชีวิต และวัฒนธรรม คนในสังคมต้องเปลี่ยนตัวเองในการใช้ชีวิต ธุรกิจหลายภาคส่วนต้อง

ล้มละลาย โดยเฉพาะภาคของการท่องเที่ยวที่ถือเป็นรายได้หลักของเศรษฐกิจในประเทศ ซึ่งได้รับผลกระทบจากการที่มีมาตรการให้ปิดประเทศ แต่ถึงอย่างไรก็ตามก็มีบางธุรกิจหรือบางกิจกรรมที่ยังสามารถปรับตัวได้โดยได้นำเอาเทคโนโลยี หรือ สื่อออนไลน์มาประยุกต์ใช้กับธุรกิจ เช่น การไลฟ์สดขายของ การส่งอาหารผ่านแกร็บฟู้ด ซึ่งนอกจากผลกระทบดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อด้านสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมแล้ว ยังมีอีกหนึ่งธุรกิจที่ได้รับผลกระทบหนัก คือธุรกิจทางวัฒนธรรมหรือธุรกิจทางอุตสาหกรรมบันเทิง คือ หมอลำเรื่องต่อกลอน ซึ่งถือได้ว่าเป็นการแสดงทางด้านวัฒนธรรมที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคอื่นๆในประเทศไทย รวมไปถึงยังต่างประเทศ หมอลำเรื่องต่อกลอนเป็นหมอลำหมู่ในแบบดั้งเดิมที่ได้อิทธิพลมาตามยุคสมัยจนถึงปัจจุบันมีชื่อเรียกหลายชื่อเช่นหมอลำหมู่ หมอลำหมู่แบบธรรมดา หมอลำเรื่อง หมอลำเวียง การที่เรียกว่าหมอลำหมู่นั้นเป็นความเคยชินที่เรียกหมอลำแบบนี้ว่าหมอลำหมู่มาแต่เดิม ส่วนการเรียกหมอลำหมู่แบบธรรมดาก็เพื่อแบ่งให้ชัดเจนระหว่างหมอลำหมู่แบบนี้กับหมอลำเพลิน และที่เรียกว่าหมอลำเวียงเพราะเป็นการลำที่ชาวเวียงจันทน์นิยมชมชอบมาก ท่วงทำนองการลำเป็นลำยาว (อุดม บัวศรี, 2528)

ปัจจุบันหมอลำเรื่องต่อกลอนได้มีการประยุกต์เอาเครื่องดนตรีสากลมาใช้ในการแสดง การเต้นโชว์ ซึ่งจะพบการแสดงส่วนใหญ่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยจังหวัดที่พบมากส่วนใหญ่ประกอบด้วย จังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดอุดรธานี จังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งถือว่าเป็นศูนย์กลางของหมอลำเรื่องต่อกลอน โดยทั้งหมดนั้นจะมีการแบ่งทำนองการลำ ของเฉพาะแต่ละพื้นที่ ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ เช่น ทำนองขอนแก่น ทำนองสารคาม ทำนองอุบล หรือทำนองลำเพลิน ซึ่งหากเมื่อเทียบกันแล้วกับลิเกในปัจจุบันจะเห็นภาพชัดได้ว่าหมอลำเรื่องต่อกลอนสามารถพัฒนาไปได้ไกลกว่า ทั้งในเชิงของรูปแบบการแสดง มีความดึงดูดใจ น่าสนใจ หมอลำเรื่องต่อกลอนบางคณะมีการทำธุรกิจที่ครบวงจร ทั้งในด้านของ แสง สี เสียง เวทีการแสดงอย่างอลังการแต่ด้วยการเกิดสถานการณ์สภาวะการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ทำให้ธุรกิจของหมอลำเรื่องต่อกลอนได้รับผลกระทบเป็นอย่างมาก ทั้งการถูกยกเลิกการจ้างงาน สืบเนื่องด้วยมาตรการการรักษาความปลอดภัยจากภาครัฐ การยกเลิกการแสดง ซึ่งเดิมที มีบางคณะจะมีคิวการแสดงตลอดทั้งปีหรือจองคิวล่วงหน้าเป็นปี ทำให้สูญเสียรายได้จำนวนหลักแสนถึงล้าน ทำให้คณะหมอลำเรื่อง

ต่อกลอนจึงต้องประสบปัญหา ดังนั้นจึงทำให้มีตัวแทนของคณะหมอลำเรื่องต่อกลอนได้เข้ามายื่นหนังสือถึงส่วนงานราชการ ถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นของคณะหมอลำเรื่องต่อกลอน ของการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19

แต่ถึงอย่างไรก็ตามก็ยังพบว่ายังมีคณะหมอลำเรื่องต่อกลอนบางคณะที่สามารถปรับตัวได้จากผลกระทบดังกล่าว เช่น มีการลดสเกลของการแสดง การปรับรูปแบบการแสดง และได้นำเอาเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น การใช้สื่อสังคมออนไลน์มาใช้แทนนอกจากนี้ยังมีการพัฒนารูปแบบให้สอดคล้องกับเวลาสอดคล้องกับสถานการณ์ ซึ่งกลไกต่างๆ เหล่านี้เป็นเรื่องที่ค่อนข้างซับซ้อน ที่ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะต้องไปศึกษาว่าคณะหมอลำเรื่องต่อกลอนเขามีแนวทางการปรับตัวอย่างไร ซึ่งจากงานวิจัยที่ผ่านมา นั้น โดยส่วนใหญ่จะเน้นศึกษาเรื่องของหมอลำกลอนที่เกี่ยวกับการเมือง เช่น พิศนงศ์ ศรีศากยวรากร (2560) ได้ศึกษาในประเด็นทางการเมืองผ่าน กลอนลำ สมาน แสนสุภา (2564) ได้ศึกษาเรื่องของการบริหารจัดการวงหมอลำ โดยสอดคล้องกับ ศิริชัย ทัพขวา (2562) ได้ศึกษาด้านการพัฒนา รูปแบบการแสดงหมอลำหมู่เชิงธุรกิจ ซึ่งเป็นเรื่องของการบริหารจัดการ เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่ายังไม่มีการวิจัยที่ศึกษาถึงเรื่องของหมอลำกลอนที่ได้รับผลกระทบของการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 เพราะส่วนใหญ่ จะศึกษาในเรื่องของกลอนลำ บทบาทการบริหารจัดการ และการนำเสนอดนตรีแนวใหม่

ดังนั้นจากเหตุผลและความสำคัญดังกล่าวข้างต้นจึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษา เรื่องผลกระทบ ต่ออาชีพหมอลำเรื่องต่อกลอนในช่วงสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เพื่อศึกษาสภาพของปัญหาผลกระทบ และการปรับตัวของหมอลำเรื่องต่อกลอนในช่วงสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ว่าจะมีแนวทางในการปรับตัวอยู่รอดในสถานการณ์ การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ได้อย่างไร

คำถามการวิจัย

สภาพของปัญหา ผลกระทบ และการปรับตัวของหมอลำเรื่องต่อกลอนในช่วงสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่ออธิบายสภาพของปัญหาและผลกระทบของหมอลำเรื่องต่อกลอน ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด
2. เพื่ออธิบายแนวทางในการปรับตัวเพื่อให้อยู่รอดในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด
3. เพื่อพัฒนาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการช่วยเหลือและจัดรูปแบบกิจกรรมการบันเทิงเชิงวัฒนธรรมแขนงนี้ให้สามารถสืบสานต่อไปและอยู่รอดในภาวะคุกคามที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ ขอบเขตด้านเนื้อหา ขอบเขตด้านพื้นที่ และขอบเขตด้านประชากร โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

1.1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ประวัติความเป็นมาของคณะหมอลำเรื่องต่อกลอน 3 คณะประกอบด้วย คณะหมอลำเรื่องต่อกลอนประมณันท์ศิลป์ คณะหมอลำเรื่องต่อกลอนระเบียบวาทศิลป์ และคณะหมอลำเรื่องต่อกลอนรัตนศิลป์อินตา

1.2 ศึกษาปัญหาและผลกระทบของคณะหมอลำเรื่องต่อกลอนในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

1.3 ศึกษาแนวทางและมาตรการการช่วยเหลือคณะหมอลำเรื่องต่อกลอนในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

2. ขอบเขตด้านพื้นที่ จังหวัดขอนแก่น

3. ขอบเขตด้านประชากร

ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับคณะหมอลำเรื่องต่อกลอน ได้แก่ หัวหน้าคณะหมอลำเรื่องต่อกลอนกลอน กลุ่มศิลปินนักแสดงหมอลำ,แดนเซอร์ หน่วยงานของภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานวัฒนธรรม สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน และ สำนักงานประกันสังคม

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีผลกระทบของตาย (Dye, 1982) มาประยุกต์ใช้ในการศึกษาโดยโคกล่าวถึงทฤษฎีผลกระทบ ซึ่งสรุปผลกระทบแบ่งผลกระทบได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้ 1) การแบ่งผลกระทบตามแง่มุมเนื้อหาอาจแบ่งออกได้เป็นผลกระทบทางดานเศรษฐกิจ สังคม ดานการเมือง ดานการบริหาร ดานสิ่งแวดล้อมและกายภาค 2) การแบ่งผลกระทบตามแง่มุมของความเป็นจริงที่เกิดขึ้น ประกอบด้วย ผลกระทบในเชิงภาวะวิสัย และ ผลกระทบเชิงอัตวิสัย 3) การแบ่งตามแง่มุมของทิศทางที่กระทบ แบ่งออกเป็น ผลกระทบโดยตรง และ ผลกระทบทางอ้อม 4) การแบ่งตามแง่มุมของคุณค่าของผลกระทบ สามารถแบ่งออกได้เป็นผลกระทบในเชิงบวก หมายถึงผลกระทบที่เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาและผลกระทบในเชิงลบได้แก่ผลกระทบที่ไม่เป็นที่พึงปรารถนา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่องผลกระทบต่ออาชีพหมอลำเรื่องต่อกลอนในช่วงสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้ข้อมูลจากการสำรวจ สังเกต และสัมภาษณ์เชิงลึก แบบกึ่งโครงสร้าง จากผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีประสบการณ์ ในการดำเนินธุรกิจหมอลำและธุรกิจอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับหมอลำ รวมไปถึงส่วนงานราชการที่เกี่ยวข้องกับอาชีพหมอลำกลอน โดยผู้วิจัยได้แบ่งแนวคำถามในการสัมภาษณ์ออกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 กลุ่มหัวหน้าคณะหมอลำเรื่องต่อกลอน กลุ่มที่ 2 กลุ่มศิลปินนักแสดงหมอลำ, แดนเซอร์ กลุ่มที่ 3 หน่วยงานของภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานวัฒนธรรม สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน และ สำนักงานประกันสังคม ซึ่งผู้วิจัยได้คัดเลือกคณะหมอลำกลอนโดยใช้เกณฑ์ในการคัดเลือก ประกอบด้วย ประการแรก จากระยะเวลาในการก่อตั้งคณะหมอลำกลอนที่มีเวลาในการก่อตั้งหมอลำกลอนมาอย่างยาวนาน ซึ่งอยู่ในระหว่าง พ.ศ. 2500 – 2506 และคณะหมอลำกลอนก่อตั้งอยู่ในจังหวัดขอนแก่น ประการที่ 2 เป็นคณะหมอลำกลอนที่มีความชัดเจนในด้านการปรับเปลี่ยนรูปแบบการแสดง หรือการใช้แพลตฟอร์มด้านดิจิทัล และประการที่ 3 เป็นคณะหมอลำกลอนที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักของคนในประเทศและต่างประเทศ โดยจากการคัดเลือกและตรงตามเกณฑ์ในการคัดเลือก จะมีอยู่ 3 คณะ และทั้ง 3 คณะตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น ได้แก่ คณะ

หมอลำเรื่องต่อกลอนประณมนันทิงศิลป์ คณะหมอลำเรื่องต่อกลอนระเบียบวาทศิลป์ และ คณะหมอลำเรื่องต่อกลอนรัตนศิลป์อินตา

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์มูล ผลการวิจัยพบว่า ผลกระทบต่ออาชีพหมอลำเรื่องต่อกลอนในช่วงสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) มีผลการศึกษาอยู่ 4 ประเด็น ได้แก่

1. สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับคณะหมอลำเรื่องต่อกลอนของจังหวัดขอนแก่น นั้นพบว่าปัญหาใหญ่คือการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสสายพันธุ์ใหม่ COVID-19 ซึ่งได้ส่งผลกระทบไปทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐกิจ ผู้ประกอบการ และ ประชาชน รวมไปถึง คณะหมอลำกลอนซึ่งได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจอย่างหนัก ดังที่ผู้ให้ข้อมูลหลักท่านหนึ่งกล่าวว่า

“ตั้งแต่เกิดมาไม่เคยมีเหตุการณ์ครั้งใดเลยที่ทำให้คณะหมอลำกลอนต้องประสบกับปัญหามากที่สุดเท่าๆกับครั้งนี้”

(หัวหน้าคณะหมอลำเรื่องต่อกลอน, สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2564)

โดยที่ก่อนการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสสายพันธุ์ใหม่ COVID-19 คณะหมอลำเรื่องต่อกลอนจะมีงานแสดงกันอยู่ทุกวัน มีการจ้างงานจากทางเจ้าภาพให้ไปทำการแสดง ทำให้คณะหมอลำเรื่องต่อกลอนมีรายได้ที่จะนำมาจุนเจือทางคณะ ทำคนในคณะมีรายได้บางส่วนใหญ่ไปกู้เงินกับธนาคารเพื่อที่จะนำเงินมาปรับปรุงวงให้ขยายใหญ่ขึ้น ให้มีความทันสมัยมากขึ้น ทั้งระบบแสง สี เสียง รวมไปถึงรูปแบบของการแสดงแต่ด้วยการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสสายพันธุ์ใหม่ COVID-19 ซึ่งในปัจจุบันได้ส่งผลกระทบในวงกว้าง อย่างรวดเร็ว แม้ว่าจะใช้มาตรการป้องกันควบคุมโรคหลายมาตรการ เช่น คัดกรองและเฝ้าระวังโรคกักตัวผู้มีความเสี่ยง รักษาระยะห่างระหว่างบุคคล สวมหน้ากากอนามัยหรือหน้ากากผ้า จัดกิจกรรมที่รวมกลุ่มคนจำนวนมาก หรือการฉีดพ่นทำความสะอาดสถานที่และพื้นผิวสัมผัสร่วม เป็นต้น ซึ่งก็ยังไม่สามารถที่จะป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสสายพันธุ์ใหม่ COVID-19 ได้ ทำให้ทุกคนทุกอาชีพล้วนได้รับปัญหาจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสสายพันธุ์ใหม่ COVID-19 รวมไปถึงคณะหมอลำเรื่องต่อกลอนที่จะต้องขาดรายได้ เพราะถูกยกเลิกงานแสดงจากทางเจ้าภาพ ทำให้ไม่มีงานแสดง อีกทั้งจะต้องนำเงินไปใช้หนี้สินกับ

ทางธนาคาร จากการไปกู้ยืมเงินเพื่อนำเงินมาพัฒนาเพื่อขยายขยายคณะหมอลำ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลหลักท่านหนึ่ง กล่าวว่า

“แต่ก่อนมีงานแสดงทุกวันแต่พอมีคำสั่งจากทางจังหวัดขอนแก่นให้หยุดทำการแสดงเพราะเป็นการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ทางคณะหมอลำก็ต้องยกเลิกงานแสดงทั้งหมดเงินค่ามัดจำก็ต้องคืนทางเจ้าภาพทั้งหมดเงินที่กู้ยืมมาก็ไม่มีเงินที่จะคืนทางเจ้าหนี้”

(หัวหน้าคณะหมอลำเรื่องต่อกลอน, สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2564)

ดังนั้นต้นเหตุของปัญหาของคณะหมอลำเรื่องต่อกลอนนั้นเกิดขึ้นจากมาตรการและนโยบายจากทางภาครัฐซึ่งเป็นคำสั่งศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เรื่องพื้นที่สถานการณ์ที่กำหนดเป็นพื้นที่ควบคุมสูงสุดและเข้มงวด พื้นที่ควบคุมสูงสุด พื้นที่ควบคุม และพื้นที่เฝ้าระวังสูง ซึ่งจังหวัดขอนแก่นนั้น อยู่ในพื้นที่ควบคุมสูงสุด (17 กรกฎาคม 2564) เป็นพื้นที่สีแดง ห้ามการจัดกิจกรรมซึ่งมีการรวมกลุ่มของบุคคลที่มีจำนวนรวมกันมากกว่าหนึ่งร้อยคน มาตรการปิดสถานบริการหรือสถานที่เสี่ยงต่อการแพร่โรคทั่วราชอาณาจักร เพื่อลดความเสี่ยงต่อการแพร่โรคออกไปเป็นวงกว้าง สถานบริการและสถานประกอบการอื่นที่มีลักษณะคล้ายกัน จำเป็นต้องปิดดำเนินการต่อไป โดยให้ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครหรือผู้ว่าราชการจังหวัด โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการโรคติดต่อกรุงเทพมหานครหรือคณะกรรมการโรคติดต่อจังหวัดแล้วแต่กรณี ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยโรคติดต่อ พิจารณาสั่งปิดสถานบริการสถานประกอบการที่มีลักษณะคล้ายสถานบริการ สถานบันเทิง ผับ บาร์ คาราโอเกะสถานประกอบกิจการอาบน้ำ

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าจากมาตรการและนโยบายจากทางภาครัฐ ทำให้คณะหมอลำเรื่องต่อกลอนประสบปัญหาทำการแสดงไม่ได้ และอยู่ในพื้นที่ควบคุมสูงสุด เพื่อลดความเสี่ยงต่อการแพร่กระจายของการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสสายพันธุ์ใหม่ COVID-19

2. ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับคณะหมอลำเรื่องต่อกลอนของจังหวัดขอนแก่นนั้นสามารถแบ่งออกเป็น 3 มิติ ประกอบด้วย 1.มิติด้านสังคม 2. มิติด้านเศรษฐกิจ 3.มิติด้านอาชีพ

2.1 มิติด้านสังคม

ก่อนการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสสายพันธุ์ใหม่ COVID-19 คณะหมอลำเรื่องต่อกลอนได้มีการ จ้างงานให้ไปทำการแสดงจากทางเจ้าภาพอยู่เสมอ เนื่องจากในสมัยตั้งแต่อดีต หมอลำจะมีความเกี่ยวข้องกับสังคม มาอย่างยาวนาน ซึ่งหมอลำเป็นศิลปะพื้นบ้านของภาคอีสานที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในช่วงเทศกาลบุญประเพณีทั้ง 12 เดือน อย่างฮีต 12 คอง 14 เมืองงานบุญในตอนเช้าเสร็จสิ้น ในยามค่ำคืนชาวอีสานจะมีเจ้าภาพนำมหรสพมาร่วมสมโภช ให้งานมีความสนุกสนานและยิ่งใหญ่ไปพร้อมๆ กัน ซึ่งหมอลำแต่ละคณะจะมีจุดเด่นที่แตกต่างกันไป ทั้งทำนองลำ รูปแบบการแสดงโชว์ สำหรับทำนองของหมอลำจะแบ่งได้หลายทำนอง เช่น ทำนองของแก่น, ทำนองกาฬสินธุ์-สาคู, ซึ่งถ้าหากทางเจ้าภาพสนใจหมอลำคณะใดก็จะมีการติดต่อว่าจ้างให้ไปทำการแสดงในงานประเพณี หรือ งานมหรสพต่างๆ แต่ในปัจจุบันด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสสายพันธุ์ใหม่ COVID-19 ทำให้การแสดงหมอลำต้องถูกยกเลิกไปด้วยมาตรการและนโยบายของรัฐบาล อีกทั้งทางเจ้าภาพเกรงว่าจะไม่มีความปลอดภัยต่อคนชุมชน และหวาดระแวง ต่อสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสสายพันธุ์ใหม่ COVID-19 ที่กำลังเกิดขึ้นอยู่ในขณะนี้ จึงทำให้คณะหมอลำทุกคณะต้องประสบกับปัญหาและได้รับผลกระทบที่เกิดขึ้น ดังที่ผู้ให้ข้อมูลหลักท่านหนึ่งกล่าวว่า

“แต่ก่อนมีงานแสดงเกือบทุกวันยังในช่วงงานบุญงานเทศกาลทางเจ้าภาพจะว่าจ้างไปทำการแสดงอยู่เป็นประจำทำให้ทางคณะพอมีรายได้แต่ปัจจุบันมาประสบปัญหาภัยกับโรคโควิด 19 ทำให้ไม่มีการแสดงเพราะทางเจ้าภาพและชุมชนกลัวในเรื่องของการติดต่อของโรคโควิด”

(หัวหน้าคณะหมอลำเรื่องต่อกลอน, สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2564)

2.2 มิติด้านเศรษฐกิจ

ก่อนการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสสายพันธุ์ใหม่ COVID-19 คณะหมอลำเรื่องต่อกลอนมีรายได้จากการแสดงหมอลำ มีเงินมาจุนเจือทางคณะ ทำให้คนในคณะหมอลำมีรายได้ เพื่อนำไปใช้จ่ายหมุนเวียนในชีวิตประจำวัน บางคนจะไปกู้เงินจากธนาคารเพื่อขยายและพัฒนาวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดงให้มีความยิ่งใหญ่และทันสมัยมากขึ้น แต่ด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสสายพันธุ์ใหม่ COVID-19 ทางคณะหมอลำได้ถูกยกเลิกการแสดงทั้งหมดทำให้มีผลกระทบจากการ

ขาดรายได้เป็นอย่างมาก อีกทั้งรัฐบาลออกมาตรการการควบคุม การแพร่ระบาดของไวรัส COVID-19 โดยมีการสั่งปิดบางสถานที่เป็นการชั่วคราว เช่น ห้างสรรพสินค้า การระงับการให้บริการของสถานบริการต่าง ๆ รวมทั้งมีการปิดสถานศึกษา มีการงดกิจกรรม อาทิ การแข่งขันกีฬา งานบันเทิง งานอบรมสัมมนา การแสดงสินค้า การเดินทางข้ามจังหวัดและประเทศ เป็นต้น ส่งผลให้ทุกภาคส่วนนั้นต้องได้รับผลกระทบ ดังผู้ให้ข้อมูลหลักท่านหนึ่งกล่าวว่า

“ตั้งแต่ที่มีโควิดเข้ามาก็ไม่มีงานจ้าง การแสดงถูกยกเลิกงานทั้งหมดทำให้ขาดรายได้ซึ่งจากการแพร่ระบาดของโควิดที่ผ่านมาฉันทางคณะได้สูญเสียรายได้ไปเป็นจำนวนมากซึ่งโควิดรอบแรกและรอบสองนั้นรวมรายได้ที่เสียไปประมาณ 40 ล้านบาท และรอบที่สามล่าสุดเสียรายได้ประมาณ 150 ล้านบาท เพราะการจ้างงานแสดงงานหนึ่งนั้นจะมีการว่าจ้างกันจะตกงานละประมาณ 250,000 บาท”

(หัวหน้าคณะหมอลำเรื่องต่อกลอน, สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2564)

ดังนั้นเมื่อทางคณะหมอลำเรื่องต่อกลอนต้องสูญเสียรายได้จึงทำให้ได้รับผลกระทบในเรื่องของค่าใช้จ่ายบางคณะเกิดปัญหาหนี้สินเนื่องจากไปกู้เงินกับธนาคาร ดังผู้ให้ข้อมูลหลักท่านหนึ่งกล่าวว่า

“เพราะโควิดและคำสั่งห้ามจากจังหวัดขอนแก่นให้งดการจัดการแสดงรื่นเริงทุกประเภท เจ้าภาพยกเลิกงานทั้งหมดก็ยืมเงินจากธนาคารมาตั้งแต่ปีที่แล้วลากยาวมาจนถึงปีนี้เงินจ่ายดอกเบี้ยธนาคารก็ไม่พอจ่ายเพราะไม่มีงานจ้าง”

(หัวหน้าคณะหมอลำเรื่องต่อกลอน, สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2564)

2.3 มิติด้านอาชีพ

ก่อนการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสสายพันธุ์ใหม่ COVID-19 คณะหมอลำเรื่องต่อกลอนมีการแสดงตามปกติทุกวัน แต่เนื่องด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสสายพันธุ์ใหม่ COVID-19 โดยมีมาตรการและนโยบายการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสสายพันธุ์ใหม่ COVID-19 จากทางรัฐบาลจึงทำให้ทุกคนที่อยู่ในคณะหมอลำเรื่องต่อกลอนตกงานไม่มีงานแสดงเพราะงานแสดงถูกยกเลิกงานทั้งหมด คนในคณะหมอลำเรื่องต่อกลอนต้องแยกย้ายกระจัดกระจายไปคนละที่ ซึ่งส่วนใหญ่จะหันกลับไปทำอาชีพเกษตรกรรม ดังผู้ให้ข้อมูลหลักท่านหนึ่งกล่าวว่า

“ในตอนแรกไม่รู้ว่าจะเริ่มต้นอย่างไรจึงหันกลับมาทำอาชีพเกษตรกรรมเพื่อนำเงินไปเป็นค่าใช้จ่ายต่างๆและนำมาใช้ในชีวิตประจำวันแต่รายได้ก็ยังไม่พอกับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น”

(ศิลปินคณะหมอลำเรื่องต่อกลอน, สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2564)

เพราะฉะนั้นจึงสรุปได้ว่าการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสสายพันธุ์ใหม่ COVID-19 นั้นมีผลกระทบอย่างมากต่อคณะหมอลำเรื่องต่อกลอน ซึ่งผลกระทบนั้นได้ส่งผลกระทบต่อทั้งสามมิติอันประกอบด้วยมิติด้านสังคม มิติด้านเศรษฐกิจ และ มิติด้านอาชีพ

3. การปรับตัว ด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสสายพันธุ์ใหม่ COVID-19 คณะหมอลำเรื่องต่อกลอนจึงได้มีวิธีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์อันประกอบไปด้วย 1. การปรับรูปแบบการแสดง 2. การเปลี่ยนอาชีพ และ 3. การวางแผนด้านการเงิน

3.1 การปรับรูปแบบการแสดง เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสสายพันธุ์ใหม่ COVID-19 คณะหมอลำเรื่องต่อกลอนจึงได้มีวิธีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการแสดงใหม่โดยใช้วิธีการแสดงไลฟ์สดผ่านช่องทางออนไลน์ ซึ่งช่องทางออนไลน์หรือสื่อสังคมออนไลน์นั้น หมายถึง สื่อดิจิทัลที่เป็นเครื่องมือ ในการปฏิบัติการ ทาง สังคม เพื่อใช้สื่อสารระหว่างกันในเครือข่ายทางสังคม (Social Network) ผ่านทางเว็บไซต์และโปรแกรมประยุกต์บนสื่อใด ๆ ที่มีการเชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ต โดยเน้นให้ผู้ใช้ทั้งที่เป็นผู้ส่งสารและผู้รับสารมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ ในการผลิตเนื้อหาขึ้นเองใน รูปของข้อมูล ภาพ และเสียง โดยที่เครือข่ายสังคมออนไลน์ มักนำมาใช้ดำเนินงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ โดยมี บุคคลหรือหน่วยงานต่าง ๆ ร่วมกันเป็นเครือข่ายเพื่อใช้ทรัพยากรร่วมกัน แลกเปลี่ยน แบ่งปันทรัพยากร ข้อมูล ข่าวสาร ซึ่งในปัจจุบันคำว่า (Social Network) หมายถึงระบบเครือข่ายบนโลกออนไลน์ หรือการติดต่อสื่อสาร ผ่านอินเทอร์เน็ต ซึ่งปัจจุบันบริการเครือข่ายอินเทอร์เน็ตมีการนำมาใช้ในการสื่อสารระหว่างบุคคล เพื่อการ สื่อสารทางธุรกิจ หรือ การสื่อสารของหน่วยงานราชการ ตลอดจนองค์กรต่าง ๆ มีลักษณะเป็นการสื่อสารแบบ สองทาง ที่มีรูปแบบการทำงานในลักษณะออนไลน์และสามารถที่จะใช้สร้างและเพิ่มเติมเนื้อหาได้ สื่อสังคมออนไลน์จึงเป็นช่องทางการสื่อสารอีกช่องทางหนึ่งที่ทาง คณะหมอลำเรื่องต่อกลอน นำมาใช้ในการติดต่อสื่อสารกับบุคคลต่าง ๆ ทำการแสดง

ไลฟ์สดผ่านช่องทางของ Youtube , Facebook, Twiter หรือ Instargram เป็นต้น เป็นการประชาสัมพันธ์คณะหมอลำเรื่องต่อกลอน และเป็นการปรับตัวเพื่อหารายได้ ในช่วงของการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสสายพันธุ์ใหม่ COVID-19 ดังผู้ให้ข้อมูลหลักท่านหนึ่งกล่าวไว้ว่า

“ยังคงจะทำการแสดงเหมือนเดิมแต่จะเปลี่ยนรูปแบบของการแสดงคือจะลดจำนวนของนักแสดงให้มีจำนวนที่น้อยลงและจะทำการแสดงผ่านช่องทางยูทูปซึ่งเป็นช่องทางออนไลน์”

(หัวหน้าคณะหมอลำเรื่องต่อกลอน, สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2564)

3.2 การเปลี่ยนอาชีพ เนื่องด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสสายพันธุ์ใหม่ COVID-19 คณะหมอลำเรื่องต่อกลอนได้รับผลกระทบจากมาตรการและนโยบายการเฝ้าระวังและป้องกันโรค COVID-19 จากทางรัฐบาล ทำให้งานแสดงต้องถูกยกเลิกไป คนในคณะหมอลำเรื่องต่อกลอนต้องกระจัดกระจายแยกย้ายกันไปคนละทางทั้งหัวหน้าคณะและศิลปินต่างหาอาชีพเสริมเพื่อเป็นการหารายได้มาใช้จ่ายในชีวิตประจำวันซึ่งส่วนใหญ่ที่ทางคณะหมอลำเรื่องต่อกลอนไปประกอบอาชีพนั้นประกอบด้วย

3.2.1 อาชีพเกษตรกร ซึ่งส่วนใหญ่ทางคณะหมอลำเรื่องต่อกลอนจะกลับมาทำอาชีพเกษตรกรแบบผสมผสานเพื่อนำเงินไปเป็นค่าใช้จ่ายต่างๆ รวมทั้งนำไปใช้นี้สิน แต่รายได้จากการทำเกษตรกรรมก็ยังไม่พอเพียงสำหรับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น

3.2.2 การหารายได้เสริมโดยการขายของออนไลน์ ปัจจุบันการขายสินค้าออนไลน์เป็นอีกหนึ่งทางเลือกที่ผู้ขายสามารถเข้าถึงลูกค้าได้ง่าย เนื่องจากธุรกิจขาย สินค้าออนไลน์ได้เข้ามามีบทบาทอย่างมากทำให้ผู้บริโภค อุปโภค ตัดสินใจซื้อสินค้าและบริการผ่าน ทางเว็บไซต์มีความสะดวกสบาย มีค่าใช้จ่ายในการลงทุนต่ำกว่าการซื้อช่องทางปกติ จากเดิมที่การลงทุนสูงกว่าปกติ เพราะฉะนั้นส่วนใหญ่ศิลปินที่อยู่ในคณะหมอลำจะนำสินค้ามาขายผ่านช่องทางออนไลน์เพื่อเป็นการหารายได้อีกช่องทางหนึ่ง

3.2.3 ทำงานพาร์ทไทม์ เป็นอีกอาชีพหนึ่งที่ศิลปินขายของคณะหมอลำเรื่องต่อกลอนส่วนใหญ่ ใช้เป็นทางเลือกในการประกอบอาชีพนอกเหนือจาก

เกษตรกรรมและการขายของออนไลน์ คือ การทำงานพาร์ทไทม์ เพื่อเป็นการหารายได้นำมาประกอบเป็นค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันได้

3.2.4 การรับผ้าโหลจากโรงงานมาเย็บที่บ้าน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอีกอาชีพที่ศิลปินหญิงของคณะหมอลำเรื่องต่อกลอนใช้เป็นทางเลือกในการประกอบอาชีพนอกเหนือจากเกษตรกรรมและการขายของออนไลน์ คือ การรับผ้าโหลจากโรงงานมาเย็บที่บ้าน เพื่อเป็นการหารายได้อีกทางหนึ่งที่น่ามาเป็นค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน

3.2.5 การวางแผนด้านการเงิน เนื่องด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสสายพันธุ์ใหม่ COVID-19 ทำให้ทางคณะหมอลำเรื่องต่อกลอนต้องขาดรายได้ ไม่มีเงินนำมาเป็นค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการวางแผนในการใช้จ่ายเงินอย่างประหยัดและมีธรรมาภิบาล

4. บทบาทของภาครัฐที่เข้าไปช่วยเหลือและเยียวยาคณะหมอลำเรื่องต่อกลอนจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสสายพันธุ์ใหม่ COVID-19 ซึ่งภายหลังการแพร่ระบาดระลอกใหม่ของเชื้อไวรัสสายพันธุ์ใหม่ COVID-19 จากการตรวจพบในช่วงกลางเดือนธันวาคม 2563 ส่งผลให้รัฐบาลยังคงมาตรการการป้องกันการแพร่ระบาดไว้ อย่างต่อเนื่อง คณะรัฐมนตรีมีมติขยายระยะเวลาการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินในทุกท้องที่ ทั่วราชอาณาจักร เนื่องจากการระบาดของโรคโควิด-19 ในระลอกใหม่นี้ได้แพร่ออกไปภายในประเทศ เป็นวงกว้างและกระจายไปในหลายเขตพื้นที่ทั่วประเทศ จึงจำเป็นต้องดำเนินการเพื่อควบคุมตามมาตรการการป้องกันควบคุมโรค และมาตรการทางสังคมที่เข้มงวดและรวดเร็ว บริหารจัดการตามมาตรการทางสาธารณสุขได้อย่างมีประสิทธิภาพ สร้างความเชื่อมั่นและความปลอดภัยในชีวิตของประชาชน โดยศูนย์บริหารสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (ศบค.) ได้แบ่งเขตพื้นที่เพื่อเฝ้าระวัง ออกเป็น 5 เขตพื้นที่ตามระดับความรุนแรงของการแพร่ระบาด ได้แก่ พื้นที่ควบคุมสูงสุด (สีแดงเข้ม) พื้นที่ ควบคุมสูง (สีแดง) พื้นที่ควบคุม (สีส้ม) พื้นที่เฝ้าระวังสูง (สีเหลือง) และพื้นที่เฝ้าระวัง (สีเขียว) ซึ่งในสถานการณ์การแพร่ระบาดอย่างต่อเนื่องของโรคโควิด-19 ภาครัฐกิจ ผู้ประกอบการและประชาชนได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจอย่างหนัก ทำให้รัฐบาลจำเป็นต้องมีมาตรการและโครงการช่วยเหลือ เยียวยาประชาชนในประเทศ โดยมุ่งลดภาระค่าใช้จ่าย เสริมสภาพคล่อง และช่วยเหลือผู้ใช้แรงงาน เพื่อช่วยแบ่งเบาค่าครองชีพ

และสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิต โดยมาตรการเยียวยาจากภาครัฐได้มุ่งเน้นให้ความช่วยเหลือต่อกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพอิสระ แรงงานนอกระบบ และเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบเนื่องจากไม่ได้อยู่ในระบบประกันสังคม รัฐบาลได้มีมาตรการช่วยเหลือต่อภาคครัวเรือนที่ได้รับผลกระทบจากโควิด-19 โดยการลดค่าใช้จ่ายด้านสาธารณูปโภค ได้แก่ การลดค่าไฟฟ้าและค่าน้ำประปา และมีมาตรการช่วยเหลือด้านการสื่อสารโดยเพิ่มความเร็วและ ความแรงอินเทอร์เน็ตบ้านและโทรศัพท์มือถือ โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายเพิ่มเติมเป็นเวลา 3 เดือน เพื่อสนับสนุนแนวทางการทำงานจากที่บ้าน ในขณะเดียวกัน รัฐบาลได้มีมาตรการให้ความช่วยเหลือลูกหนี้ที่ได้รับผลกระทบ จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 เพื่อช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจภายในประเทศ ด้วย ตลอดจนมีนโยบายต่างๆ เพื่อช่วยเหลือผู้ประกอบการและเป็นการกระตุ้นระบบเศรษฐกิจ ได้แก่ สนับสนุนและ ช่วยเหลือ การท่องเที่ยว ในโครงการ “เราเที่ยวด้วยกัน” มาตรการอุดหนุนเงินช่วยเหลือในโครงการ “คนละครึ่ง” และมาตรการ “เราชนะ” ที่มอบเงินเยียวยาให้แก่กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพอิสระ แรงงานนอกระบบ และเกษตรกร ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจรัฐบาลมีการออกมาตรการควบคุมป้องกัน

ดังนั้นการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสสายพันธุ์ใหม่ COVID-19 ในประเทศไทย มีการเฝ้าระวังและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการแพร่ระบาดของ COVID-19 ซึ่งเป็นหน้าที่ของรัฐตามรัฐธรรมนูญ เป็นการตอบสนองความต้องการของประชาชนและช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 แต่ยังมีบางส่วนที่ยังมีความต้องการในการขับเคลื่อนอย่างมาก โดยเฉพาะบทบาทของภาครัฐที่เข้าไปช่วยเหลือและเยียวยาขณะหมอลำเรื่องต่อกลอน ซึ่งยังไม่มีมาตรการและนโยบายที่ชัดเจน อันเนื่องมาจากสาเหตุหลักดังต่อไปนี้

4.1 หน่วยงานภาครัฐส่วนใหญ่จะไม่รับรู้ถึงปัญหาของขณะหมอลำเรื่องต่อกลอน ดังผู้ให้ข้อมูลหลักท่านหนึ่งกล่าวว่า

“ไม่เคยได้รับทราบเลยว่าทางคณะหมอลำเรื่องต่อกลอนนั้นได้ประสบปัญหาในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เนื่องจากทางคณะหมอลำไม่ได้เข้ามาติดต่อโดยตรง”

(บุคลากรของภาครัฐ, สัมภาษณ์, 8 มิถุนายน 2564)

4.2 ทิศนคติของหน่วยงานภาครัฐที่มีต่ออาชีพหมอลำซึ่งหน่วยงานของภาครัฐยังมองว่าอาชีพหมอลำเป็นอาชีพอิสระไม่ได้มีฐานะเป็นแรงงานหรือลูกจ้าง ดังให้ผู้ข้อมูลหลักท่านหนึ่งกล่าวว่า

“อาชีพของหมอลำเป็นอาชีพอิสระไม่ใช่แรงงานหรือลูกจ้าง”

(บุคลากรของภาครัฐ, สัมภาษณ์, 8 มิถุนายน 2564)

4.3 นโยบายและการวางแผนในการเยียวยาคณะหมอลำเรื่องต่อกลอนจากทางภาครัฐยังไม่มี ความชัดเจนที่แน่นอนดังให้ผู้ข้อมูลหลักท่านหนึ่งกล่าวว่า

“ซึ่งทางหน่วยงานของภาครัฐนั้นยังไม่มีนโยบายช่วยเหลือหมอลำแต่มีนโยบายช่วยเหลือประชาชนทั่วไปที่มีความเดือดร้อน สามารถยื่นขอความช่วยเหลือได้รายละไม่เกิน 2,000 บาท”

(บุคลากรของภาครัฐ, สัมภาษณ์, 10 มิถุนายน 2564)

สรุปอภิปรายผล

โคโรนาไวรัส 2019 เป็นไวรัสสายพันธุ์ใหม่ที่ไม่เคยพบมาก่อนมีจุดกำเนิดจากเมืองอู่ฮั่น ประเทศจีน ก่อให้เกิดอาการป่วยระบบทางเดินหายใจ ซึ่งหากรุนแรงมากอาจทำให้ผู้ป่วยเสียชีวิตได้ ปัญหาของโคโรนาไวรัส 2019 นี้ได้ส่งผลกระทบไม่เพียงแต่เรื่องของสุขภาพเพียงอย่างเดียว แต่ก็ยังส่งผลไปยังสังคม เศรษฐกิจ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมที่ได้รับผลกระทบอย่างหนัก คนในสังคมต้องเปลี่ยนตัวเองในการใช้ชีวิต แต่ถึงอย่างไรก็ตามก็มีบางธุรกิจหรือบางกิจกรรมที่ยังสามารถปรับตัวได้โดยได้นำเอาเทคโนโลยี หรือ สื่อออนไลน์ มาประยุกต์ใช้ เช่น อาริยา โตสุข (2564) ศึกษาผลกระทบต่อธุรกิจดนตรีจากการแพร่ระบาดของโรคติดต่อเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ได้ศึกษาถึงเนื้อหาด้านดนตรีในรูปแบบวิถีชีวิตใหม่ โดยการเพิ่มทางเลือกการรับฟังดนตรีในช่องทางใหม่ผ่านช่องทางออนไลน์ ซึ่งเป็นอีกทางเลือกในการนำเสนอเนื้อหาทางดนตรีผ่านสื่อออนไลน์ แต่ในเรื่องการศึกษาเรื่องของหมอลำกลอนนั้นส่วนใหญ่ จะศึกษาในเรื่องของกลอนลำ บทบาท และการบริหารจัดการ แต่ยังไม่มีการศึกษาเรื่องผลกระทบต่ออาชีพหมอลำเรื่องต่อกลอนในช่วงสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดต่อเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

ดังนั้นจากงานวิจัยดังกล่าวนี้เป็นงานวิจัยในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ที่กำลังเกิดขึ้นอยู่ในขณะนี้ เพราะฉะนั้นงานวิจัยที่ผู้วิจัยได้ศึกษาและ

ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องจึงมีค่อนข้างน้อย ซึ่งสิ่งที่ผู้วิจัยพบว่าแตกต่างจากงานวิจัยอื่น ๆ นั้น เช่น งานธุรกิจบันเทิงประเภทอื่น ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ไม่สามารถที่จะปรับตัวได้ซึ่งส่วนใหญ่ก็ล้มละลายไป แต่ด้วยจุดแข็งของธุรกิจหมอลำที่ได้นำในเรื่องของสื่อออนไลน์มาประยุกต์ใช้กับธุรกิจหมอลำซึ่งเป็นการแสดงหมอลำผ่านสื่อออนไลน์ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาอารียา โตสุข (2564) ศึกษาผลกระทบต่อธุรกิจดนตรีจากการแพร่ระบาดของโรคติดต่อเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) จึงพอที่เป็นแนวทางให้ทางธุรกิจหมอลำนั้นที่จะพออยู่รอดในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ได้ ซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยก่อนหน้านี้ ดังนั้น ถึงแม้ว่างานวิจัยนี้จะเป็นการวิจัยเฉพาะบริบทพื้นที่จังหวัดขอนแก่น แต่ในอนาคตงานวิจัยนี้สามารถที่จะขยายขอบเขตของจังหวัดในรูปแบบอื่นๆ ของธุรกิจบันเทิงได้

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องผลกระทบต่ออาชีพหมอลำเรื่องต่อกลอนในช่วงสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดต่อเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) มีข้อเสนอแนะการวิจัย 2 ประเด็น ประกอบด้วย 1) ข้อเสนอแนะต่อภาครัฐ และ 2) ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ข้อเสนอแนะต่อภาครัฐ คือ รัฐ ควรที่จะเข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือเยียวยา และรับรู้ถึงปัญหาของคณะหมอลำเรื่องต่อกลอนและในขณะเดียวกันอุตสาหกรรมบันเทิงทางวัฒนธรรมควรได้รับพิจารณาที่เป็นทางการมากขึ้น และสุดท้ายรัฐควรจะมีนโยบายออกมาคุ้มครองอาชีพหมอลำอย่างเป็นทางการ

2) ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรที่จะมีการขยายขอบเขตพื้นที่ในการศึกษาเพราะงานวิจัยนี้ได้ศึกษาเฉพาะจังหวัดขอนแก่น และควรที่จะขยายไปยังการทำวิจัยของธุรกิจบันเทิงในสาขาอื่นเพื่อให้เห็นการเปรียบเทียบลักษณะของผลกระทบที่เกิดขึ้น

อ้างอิง

พิมพ์ลิขิต แก้วหานาม, และกตัญญู แก้วหานาม. (2563). แนวทางการขับเคลื่อนสำนึกความเป็นพลเมืองของประชาชนในเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์จังหวัดกาฬสินธุ์. วารสารการบริหารปกครอง. 9(1). 145-167.

พิศณุพงศ์ ศรีศากยวรารุง. (2560). การสื่อสารทางการเมืองของหมอลำกลอนใน
ยุครัฐบาลทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี. มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม, มหาสารคาม.

พิศณุพงศ์ ศรีศากยวรารุง, และอลงกรณ์ อรรคแสง. (2561). จิตวิญญาณหมอลำ
กลอนสู่ความเชื่อทางการเมืองของท้องถิ่นอีสาน. วารสารการเมืองการ
ปกครอง, 8(2), 71-84.

ศิริชัย ทัพขวา. (2560). การพัฒนารูปแบบการแสดงหมอลำหมู่เชิงธุรกิจ. มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม, มหาสารคาม

สมาน แสนสุภา. (2564). การบริหารจัดการวงหมอลำ คณะประถมบันเทิงศิลป์.
วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 12(1), 37-49.

อุดม บัวศรี. (2528). วัฒนธรรมไทย. ขอนแก่น: ภาควิชามนุษยศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

Dye Thomas R. (1982) Understanding Public Policy. Englewood Cliffs, NJ:
Prentice Hall.

การสัมภาษณ์

ธนวุฒิ คำมี. (2564, 5 มิถุนายน). ศิลปินหมอลำคณะรัตนศิลป์อินตาไทยราษฎร์.
สัมภาษณ์.

บุญถือ หาญสุริย์. (2564, 5 มิถุนายน). หัวหน้าคณะหมอลำคณะรัตนศิลป์อินตาไทย
ราษฎร์.สัมภาษณ์.

พรพิมล คงตระกูล. (2564, 8 มิถุนายน). วัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่น. สัมภาษณ์.

พัฒนาชาติ ชุมทอง. (2564, 8 มิถุนายน). สวัสดิการและคุ้มครองแรงงานจังหวัด
ขอนแก่น. สัมภาษณ์.

ภักดี พลกล้า. (2564, 5 มิถุนายน). หัวหน้าคณะหมอลำระเบียบวาทศิลป์. สัมภาษณ์.

ศุภวัฒน์ หนูพริก. (2564, 10 มิถุนายน). พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
จังหวัดขอนแก่น.สัมภาษณ์.

สันติ สิมเสน. (2564, 5 มิถุนายน). หัวหน้าคณะหมอลำประถมบันเทิงศิลป์.
สัมภาษณ์.

Translated Thai References

- Buasri, U. (1985). **Thai Culture**. Khon Kaen: Department of Humanities. Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University.
- Dye Thomas, R. (1982). **Understanding Public Policy**. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Kaewhanam, P. and Kaewhanam, K. (2020). Guidelines for Driving Citizenship Awareness of Peoples in Kalasin Municipality, Kalasin Province. **Governance Journal**, 9(1). 145-167.
- Saensupha, S. (2018). The Management of Thai Morlum Band “PratomBunterng Slip”. **Buriram Rajabhat University, Academic Journal**, 12(1), 37-49.
- Srisakayarangkun, P. (2017). **Political communication of Mo Lam Klon during the Thaksin Shinawatra government as Prime Minister**. Mahasarakham University, Mahasarakham.
- Srisakayavarangkun, P. and Akkasang, A. (2018). Soul Singer Bolted into the Political Beliefs of the Local ISAN. **Journal of Politics and Governance**, 8(2), 71-84.
- Thap Khwao, S. (2017). **The Development of Mo Lam Mu Show Model for Business**. Mahasarakham University, Mahasarakham.

Interview

- Chumthong, P. (2021, 8 June). Labor Protection and Welfare in Khon Kaen Province. Interview.
- Harnsuriya, B. (1978, 5 June). Head of the Mo Lam, Rattanasin Intathaiyarat . Interview.

Khammee, T. (2021, 5 June). Artist Mo Lam, Rattanasin Intathaiyarat.
Interview.

Kongtrakul, P. (2001, 8 June). Culture of Khon Kaen Province. Interview.

Nooprik, S. (2021, 10 June). Social Development and Human Security in
Khon Kaen Province. Interview.

Pollum, P. (2021, 5 June). Interview.

Santi Simsen. (1978, 5 June). Head of Mo Lam, Pratom Bunternng Slip.
Interview.

บทความที่ : 7
Article :

การตีความเชิงวิพากษ์ภายใต้กระบวนการสื่อสารของ
ศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา
ในการดำเนินนโยบายสาธารณะ

Critical Interpretation under the COVID-19
Situation Administration Communication
Center in Implementing Public Policy

[Received: September 23, 2021; Revised: November 28, 2021;

Accepted: December 13, 2021]

ทศพล ชินจ่อหอ* วัชรพล พุทธรักษา[†]

Todsapon Chinjorhor[†] Watcharabon Buddharaksa^s

* นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Email: Todsaponchinjorhor@hotmail.com

[†] คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร Email: watcharabonb@nu.ac.th

[‡] Graduate Students, Doctor of Philosophy Program in Political Science, Faculty
of Social Sciences, Naresuan University,
Email: Todsaponchinjorhor@hotmail.com

^s Faculty of Social science, Naresuan University Email: watcharabonb@nu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้วิพากษ์ตัวแบบนโยบายสาธารณะ (Models of Public Policy) ได้แก่ ตัวแบบเชิงสถาบัน ตัวแบบชนชั้นนำ ตัวแบบเชิงระบบ และตัวแบบหลักเหตุผลซึ่งมี ปัญหาหลักคือการมุ่งเน้นเชิงเทคนิคมากเกินไปจึงได้ละเลยประเด็นเรื่องของคุณค่า และบรรทัดฐานทางสังคมในทางตรงกันข้ามเป็นความโดดเด่นของแนวทางการตีความ (Interpretive Approach) และการศึกษาเชิงวิพากษ์ (Critical Approach) โดยมี วัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอกระบวนการสื่อสารของศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ ระบาดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาภายใต้หน่วยวิเคราะห์แนวทางการตีความเชิง วิพากษ์จากรายงานสถานการณ์ในช่วงของการแพร่ระบาดที่มีต่อประชาชนเพื่อ วิพากษ์กระบวนการสื่อสารที่เกิดขึ้นและสร้างการเปรียบเทียบตัวอย่างการวิเคราะห์ จากตัวแบบนโยบายสาธารณะและแนวทางการตีความเชิงวิพากษ์ทั้งในมุมมองของจุด แข็งและข้อจำกัดในการทำความเข้าใจผลการศึกษาพบว่าความพยายามสร้าง กระบวนการสื่อสารที่เกิดขึ้นนั้นเพื่อต้องการรักษาอำนาจของรัฐในช่วงระหว่างปัญหา ความล่าช้าของการนำเข้าวัคซีนรวมไปถึงปัญหาทางด้านเศรษฐกิจซึ่งอาจจะก่อให้เกิด ประเด็นทางการเมืองและความเชื่อมั่นต่อสังคมส่วนรวมได้

คำสำคัญ: นโยบายสาธารณะ, การตีความ, การวิเคราะห์เชิงวิพากษ์

Abstract

This article aimed to criticize the Models of Public Policy consists of Institutional Model, Elite Model, Rational Model and System Model. The main issue was that an overly technical concentration while ignoring issues of values and social norms. On the other hand, this was the distinction of Interpretive Approach and Critical Approach. The objective was to present the communication process of the Information Center for Covid-19 Response Measure (CCSA) under the unit of critical interpretation from the public epidemic situation report. This aimed to criticize the current communication process and made a comparison of analysis between public policy models and critical interpretation in terms of strengths and limitation of understanding. This study was found that government tried to establish a communication process for keeping state authority during a delay in vaccine importation and economic problems that might be the causes of political issues and social trust issues.

Keywords: Public Policy, Interpretation, Critical Analysis

บทนำ

การศึกษานโยบายสาธารณะเชิงวิพากษ์ (Critical Policy Analysis) เป็น การประยุกต์ใช้กรอบความคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) ที่ให้ความสำคัญกับ การถกเถียงชุดความรู้เดิมในสังคมที่ปราศจากการตั้งคำถามโดยเฉพาะมุมมองด้าน นโยบายสาธารณะที่อาจถูกบิดเบือนไว้ด้วยกลุ่มผู้มีอำนาจทางการเมืองเพื่อครอบงำ ความคิดหรือความเชื่อของประชาชนผ่านการสื่อสารและการเล่าเรื่องทางด้าน นโยบายขณะเดียวกันปัญหาการแพร่ระบาดเชื้อไวรัสโคโรนาที่เริ่มเกิดขึ้นจาก ศูนย์กลางของการแพร่ระบาดในเมืองอู่ฮั่น (Wuhan) ประเทศจีน (China) ในช่วง ปลายปี พ.ศ. 2562 ได้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อ 216 ประเทศทั่วโลกซึ่งกลายเป็น ปัญหาที่สำคัญในปัจจุบันทั้งในด้านของจำนวนผู้ติดเชื้อ ผู้เสียชีวิต การนำเข้าวัคซีน หน้ากากอนามัย และการเจริญเติบโตด้านเศรษฐกิจที่ตกต่ำลงอย่างต่อเนื่อง (Gauttam, Singh and Kaur, 2020: 1-3) ในบริบทของประเทศไทยภายหลังจาก การประชุมคณะรัฐมนตรีจึงมีมติให้จัดตั้งศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดโรค ติดเชื้อไวรัสโคโรนา (ศบค.) เพื่อกำหนดนโยบาย มาตรการ และกฎระเบียบซึ่ง กลายเป็นประเด็นที่ผู้เขียนให้ความสนใจเกี่ยวกับบทบาทของรัฐในการแก้ไขปัญหา สถานการณ์ของการแพร่ระบาดในปัจจุบันจากความพยายามสร้างกระบวนการ สื่อสารกับภาคประชาชน

โดยบทความชิ้นนี้ผู้เขียนได้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้ 1. กรอบแนวคิดที่มี อยู่เดิมในยุคประจักษ์นิยม (Empiricism) ซึ่งเป็นอิทธิพลทางการศึกษาในช่วง พ.ศ. 2493 จากความสำเร็จของวงการศึกษาาสตร์จึงทำให้ทุกสาขาวิชานั้นมุ่งสร้าง ความ เป็นศาสตร์ (Science) ให้กับตนเองภายหลังฮาโรลด์ ลาสเวลล์ (Harold Lasswell) จึงได้วางรากฐานการศึกษานโยบายศาสตร์ (Policy Science) ซึ่งต่อมาได้เกิดตัวแบบ นโยบายสาธารณะ (Models of Public Policy) ประกอบไปด้วยตัวแบบเชิงสถาบัน ตัวแบบชนชั้นนำ ตัวแบบเชิงระบบ และตัวแบบหลักเหตุผลที่ได้รับความนิยมจาก การศึกษาภายใต้วงจรของนโยบายผ่านการศึกษาทั้งในรูปแบบของบทความวิชาการ วิทยานิพนธ์ และงานวิจัยแต่ยังคงมีตัวแบบอื่น ๆ อีก เช่น ตัวแบบกลุ่ม ตัวแบบ กระบวนการ และตัวแบบส่วนเพิ่มขณะเดียวกันตัวแบบการศึกษานโยบาย สาธารณะในยุคประจักษ์นิยมนั้นบทความชิ้นนี้เสนอว่ายังคงมีข้อถกเถียงที่สำคัญคือ

การละเลยประเด็นด้านคุณค่าและบรรทัดฐานของประชาชนในสังคม จึงนำไปสู่ข้อจำกัดในการอธิบายและทำความเข้าใจสังคมโดยเฉพาะในช่วงปี พ.ศ. 2503 จากการดำเนินนโยบายของสหรัฐอเมริกาฯ (United States) ที่พบกับความล้มเหลวในกรณีของการทำสงครามกับความยากจน (The War on Poverty) และยุคสงครามเวียดนาม (Vietnam War) ซึ่งให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์เชิงเทคนิคมากเกินไป ทำให้นโยบายสาธารณะกลายเป็นเรื่องทางการเมืองในกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ (Expert) เท่านั้น 2. การศึกษายุคหลังประจักษ์นิยม (Postempiricist) ในช่วงปี พ.ศ. 2513 ได้เริ่มเกิดการศึกษาทางเลือกซึ่งมีความโดดเด่นจากแนวคิดการตีความ (Interpretive Approach) และการศึกษาเชิงวิพากษ์ (Critical Approach) เพื่อให้เสียงของประชาชนกลับมามีคุณค่าอีกครั้งหนึ่งและไม่ทำให้นโยบายสาธารณะกลายเป็นเรื่องทางการเมืองของกลุ่มคนส่วนน้อยภายใต้การทำความเข้าใจนโยบายสาธารณะให้ดียิ่งขึ้น บทความชิ้นนี้จึงมุ่งวิเคราะห์การสื่อสารของศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาที่มีต่อประชาชนผ่านรายงานสถานการณ์ช่วงการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโดยประยุกต์ใช้มุมมองของการเล่าเรื่องและการวิพากษ์เพื่อนำเสนอกรณีตัวอย่างในหน่วยของการวิเคราะห์แนวทางการตีความเชิงวิพากษ์ที่ช่วยแสดงให้เห็นถึงจุดแข็งและข้อจำกัดของการค้นหาความหมายที่หลบซ่อนอยู่ในรายงานสถานการณ์ช่วงการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส

วัตถุประสงค์

1. เพื่อนำเสนอกระบวนการสื่อสารของศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาภายใต้หน่วยการวิเคราะห์แนวทางการตีความเชิงวิพากษ์
2. เพื่อนำเสนอตัวแบบนโยบายสาธารณะเบื้องต้น ได้แก่ ตัวแบบเชิงสถาบัน ตัวแบบชนชั้นนำ ตัวแบบเชิงระบบ และตัวแบบหลักเหตุผลที่มีความแตกต่างจากแนวทางการตีความเชิงวิพากษ์ทั้งในมุมมองของจุดแข็งและข้อจำกัดในการวิเคราะห์

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความวิชาการเรื่อง “การตีความเชิงวิพากษ์ภายใต้กระบวนการสื่อสารของศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาในการดำเนินโน

บายสาธารณะ” เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีจุดประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารของ ศบค. ระหว่างการระบาดรอบที่ 1 และ 2 ช่วงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2563 จนถึงก่อนเริ่มการระบาดรอบที่ 3 ช่วงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2564 เพราะช่วงเวลาดังกล่าวเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญก่อนจำนวนผู้ติดเชื้อจะเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยทำการวิเคราะห์จากข้อมูลด้านเอกสารและรายงานสถานการณ์ของ ศบค. (Documentary Research)

กรอบแนวคิดยุคประจักษ์นิยม (Empiricism)

นโยบายสาธารณะมีกลุ่มการศึกษาอย่างกว้างขวางโดยเฉพาะในแนวทางของรัฐประศาสนศาสตร์ (Public Administration) รากศัพท์คำว่า “นโยบาย” มาจาก “นัย รวมกับ อุบาย” หมายถึง แนวทางหรืออุบายที่ชี้ทางไปสู่วัตถุประสงค์อีกคำหนึ่งคือ “Policy” หมายถึง แนวทางปฏิบัติของบ้านเมืองหรือหมู่ชนมาจากรากศัพท์ภาษากรีก “Polis” ซึ่งหมายถึงเมืองหรือรัฐดังนั้นนโยบายจึงเป็นหลักการและวิธีปฏิบัติ (จุมพล หนิมพานิช, 2552: 5 อ้างถึงใน สัญญา เคนาภูมิ, 2559: 4) จุดเริ่มต้นของการศึกษานโยบาย (Policy Studies) ได้รับอิทธิพลอย่างมากจาก Harold Lasswell ผ่านการตีพิมพ์หนังสือ The Policy Orientation ในปี พ.ศ. 2494 โดยให้ความสำคัญกับการศึกษาแบบสหสาขาวิชาเพื่อทำความเข้าใจความซับซ้อนของการดำเนินนโยบาย เช่น สังคมวิทยา มานุษยวิทยา จิตวิทยา สถิติ คณิตศาสตร์ ฟิสิกส์ และวิทยาศาสตร์ดังนั้นการดำเนินนโยบายสาธารณะจำเป็นที่จะต้องมีความสอดคล้องกับค่านิยมของสังคมพร้อมทั้งเปิดรับฟังความคิดเห็นของภาคประชาชนเพื่อนำไปสู่ “นโยบายศาสตร์ตามแนวทางของประชาธิปไตย” (Policy Science of Democracy) นิยามความหมายของนโยบายสาธารณะนั้นหมายถึงแผนงานหรือโครงการที่กำหนดขึ้นซึ่งประกอบไปด้วยคุณค่า เป้าหมาย และแผนปฏิบัติงานมุมมองของ Harold Lasswell ต่อนโยบายสาธารณะจึงให้ความสำคัญกับกฎระเบียบ ขั้นตอน และแผนงานโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาความรู้ในกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ (Expert) เพื่อควบคุมผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินนโยบายสาธารณะดังนั้นนโยบายจึงถูกทำให้เป็นเรื่องของกลุ่มคนส่วนน้อยหรือกลุ่มชนชั้นนำ (Elite) ในการออกแบบและกำหนดแผนงานต่าง ๆ ภายใต้โครงสร้างของการดำเนินนโยบายซึ่งเปรียบเสมือนเป็นเรื่อง “ศักดิ์สิทธิ์” ในทางการเมือง (ขั้นตอนของการก่อรูปนโยบาย

และการแทรกแซงทางการเมืองจากการถกเถียงปัญหาที่เกิดขึ้น จนละเลยความคิดเห็นของประชาชนส่วนมากในสังคม (Torgerson, 2015: 27-34)

สอดคล้องกับการศึกษาช่วงปี พ.ศ. 2493 ที่ถูกครอบงำจากอิทธิพลยุคพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioralism) ของสำนักคิดแบบปฏิฐานนิยม (Positivism) จุดเน้นสำคัญของกระบวนทัศน์นี้คือความเชื่อในหลักเหตุผล (Rationality) เพราะมนุษย์จะสร้างการตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพเมื่อได้รับข้อมูลประกอบการพิจารณาต่าง ๆ อย่างรอบด้านภายใต้ทฤษฎี (Ontology) แบบ Foundationalism เชื่อว่าโลกนั้นมีแต่ความจริงแท้ (Truth) ที่สามารถแยกออกจากค่านิยมหรือสิ่งทั่วไปที่ไม่มีความสำคัญได้ (Fact-Value Dichotomy) การศึกษาจึงพยายามค้นหาความจริงเพื่อสร้างการยอมรับกันโดยทั่วไป (Fact) ผ่านการอธิบายโดยอาศัยกฎหรือหลักการที่สามารถพิสูจน์สิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ภายใต้เงื่อนไขของการศึกษาแต่ไม่ถูกจำกัดด้วยเวลาหรือสถานที่ในการอธิบาย (Universal Laws) จึงเป็นที่มาของวิธีการอธิบายโดยอาศัยกฎที่ประกอบไปด้วยตัวอธิบายและปรากฏการณ์ที่ถูกอธิบายเพื่อการพิสูจน์และทำนายสิ่งที่เกิดขึ้น (Total Predictability) ส่งผลทำให้การศึกษาด้านสังคมศาสตร์ (Social Science) ที่เกี่ยวข้องกับรัฐศาสตร์ (Political Science) และนโยบายสาธารณะ (Public Policy) จำเป็นต้องสร้างความเป็น “วิทยาศาสตร์” (Science) ให้กับรูปแบบการศึกษาดังนั้นจึงมุ่งเน้นไปที่ ระเบียบ กฎเกณฑ์ การเก็บข้อมูลเชิงจักษ์ และกรอบแนวคิดที่มีลักษณะเป็นตัวแบบการศึกษานโยบายศาสตร์ (Policy Science) ในปัจจุบันจึงสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มหลัก **กลุ่มแรก** เป็นการศึกษา นโยบาย (Policy Study) ที่ให้ความสำคัญกับขั้นตอนของการค้นหาคำอธิบาย (Descriptive) จากลักษณะของวงจรรณโยบายว่าในแต่ละกระบวนการนั้นมีตัวแสดงใดเข้ามาเกี่ยวข้องบ้างและมีเนื้อหาความสำคัญอย่างไรต่อทิศทางในการดำเนินนโยบายสาธารณะ **กลุ่มที่สอง** เป็นการวิเคราะห์นโยบาย (Policy Analysis) ที่มุ่งเน้นการค้นหาทางออกในประเด็นนโยบายสาธารณะเพื่อสร้างแนวทางไปสู่ขั้นตอนของการปฏิบัติได้อย่างแท้จริง (Prescriptive) (ปิยะพงษ์บุษบงค์, 2552: 48-55)

นิยามความหมายนโยบายสาธารณะนั้น Thomas Dye (2017) กล่าวว่า นโยบายสาธารณะคือสิ่งที่รัฐบาลเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำและสิ่งที่เลือกนั้นสร้างความแตกต่างอย่างไรเพราะรัฐบาลมีภาระหน้าที่หลากหลายในการตอบสนองต่อ

ความต้องการของกลุ่มคนในสังคมสอดคล้องกับ David Easton (1953) ได้นิยามความหมายของนโยบายสาธารณะหมายถึงการแจกแจงคุณค่าต่อสังคมส่วนรวมอย่างถูกต้องตามกฎหมายผ่านผู้มีอำนาจในระบบการเมือง (Political System) ที่สามารถใช้อำนาจดังกล่าวได้ เช่น รัฐบาล ฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายตุลาการ หน่วยงานองค์กร สถาบัน และกลุ่มผู้นำทางการเมืองซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับค่านิยมของสังคมนั้น ๆ ความสำคัญของนโยบายสาธารณะจึงเป็นเครื่องมือของรัฐบาลเพื่อใช้แก้ไขปัญหาพร้อมทั้งส่งเสริมสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนภายในสังคมให้ดียิ่งขึ้นขณะเดียวกันการศึกษาในรูปแบบงานวิชาการส่วนมากมักจะเป็นการศึกษาผ่านตัวแบบกระบวนนโยบาย (Policy Cycle) ได้แก่ การก่อรูปของนโยบาย การกำหนดนโยบาย การตัดสินใจนโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติ และการประเมินนโยบายหากต้องการศึกษาทั้งหมดของวงจรต้องใช้ระยะเวลา รวมไปถึงทรัพยากรเป็นจำนวนมากดังนั้นการศึกษารายละเอียดจึงจะไปที่บางหน่วยของกระบวนนโยบายบทความชิ้นนี้จึงต้องการนำเสนอแนวคิดพื้นฐานที่ใช้วิเคราะห์นโยบายสาธารณะ**ส่วนแรก**เป็นการอธิบายแนวคิดตัวแบบนโยบายสาธารณะเบื้องต้นและ**ส่วนที่สอง**เป็นข้อจำกัดในการวิเคราะห์และการทำความเข้าใจสังคม

แนวคิดตัวแบบนโยบายสาธารณะ (Models of Public Policy)

การทำความเข้าใจนโยบายสาธารณะมีอยู่อย่างหลากหลายภายใต้วงจรของนโยบายโดยเฉพาะในมิติตัวแบบความคิด (Conceptual Model) ซึ่งช่วยสร้างการตัดสินใจให้กับผู้มีอำนาจในการกำหนดนโยบายพร้อมทั้งเป็นการทำความเข้าใจระบบความสัมพันธ์ทางการเมือง (Political Power) ที่ส่งผลต่อการดำเนินนโยบายสาธารณะจากมุมมองของสภาพปัญหา ผลกระทบ และช่วยคาดการณ์สิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคตภายใต้การดำเนินนโยบายโดยผู้เขียนได้เลือกนำเสนอตัวแบบที่มีความสำคัญเบื้องต้น ได้แก่ ตัวแบบเชิงสถาบัน ตัวแบบชนชั้นนำ ตัวแบบเชิงระบบ และตัวแบบหลักการและเหตุผล

ตัวแบบเชิงสถาบัน (Institutional Model) จากอิทธิพลทางการศึกษายุคประจักษ์นิยมในช่วงปี พ.ศ. 2493 ที่ถูกครอบงำด้วยแนวทางของพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioralism) ส่งผลทำให้การศึกษาสถาบันนิยมแบบดั้งเดิม (Old Institutionalism) จึงมุ่งเน้นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันที่ส่งผลต่อ

พฤติกรรมของปัจเจกบุคคลเพื่อทำความเข้าใจชีวิตทางการเมือง (Political life) โดยให้ความสำคัญกับบทบาทหน้าที่หน่วยงานหรือองค์กรของรัฐซึ่งเป็นสถาบันทางการเมือง (Political Institution) ที่เกี่ยวข้องกับการผลักดันนโยบายสาธารณะทั้งทางตรงและทางอ้อม ยกตัวอย่างเช่น สถาบันนิติบัญญัติ สถาบันบริหาร และสถาบันตุลาการล้วนมีความเกี่ยวข้องกับระเบียบ กฎเกณฑ์ พฤติกรรม และระบบความสัมพันธ์ การศึกษาสถาบันนิยมแบบดั้งเดิม (Old Institutionalism) จึงเป็นการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับรูปแบบที่เป็นทางการ (Formal) ในลักษณะของการเปรียบเทียบระหว่างสถาบันหรือรัฐ เช่น พรรคการเมือง ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และข้าราชการเพื่อสร้างมุมมองการวิเคราะห์ในแบบองค์รวม เพราะการจัดระเบียบของสถาบันทางการเมืองย่อมส่งผลกระทบต่อเนื่องถึงการกำหนดทิศทางการนโยบายสาธารณะซึ่งเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจรัฐผ่านพฤติกรรมที่แสดงออกมาของปัจเจกบุคคลเมื่อมีบทบาทอยู่ภายใต้สถาบันแต่การวิเคราะห์ดังกล่าวมีข้อจำกัดจากการทำความเข้าใจโครงสร้างของการบริหารราชการด้วยเช่นกันเพราะประเด็นทางการเมืองศึกษามักจะเกิดขึ้นซ้ำ ๆ และมีข้อถกเถียงสำคัญคือท้ายที่สุดแล้วการปกครองที่ดีควรเป็นอย่างไร (Lowndes, 2010: 60-63)

ภายหลังได้เกิดการพัฒนารูปแบบสถาบันนิยมใหม่ (New Institutionalism) ขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2523 จากข้อวิจารณ์ของ James G. March และ Johan P. Olsen ได้ตั้งข้อสังเกตที่น่าสนใจคือสถาบันทางการเมืองส่งอิทธิพลต่อปัจเจกบุคคลในการกำหนดพฤติกรรมนั้นอย่างไรโดยเฉพาะในกรณีที่สถาบันเกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเพราะการศึกษาสถาบันนิยมเก่าถูกรอบงำจากสำนักพฤติกรรมศาสตร์ทำให้การวิเคราะห์ถูกลดทอนความสำคัญปัจจัยทางการเมืองให้เหลือเพียงแค่ประเด็นด้าน “การตัดสินใจ” ผ่านพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลและกลุ่มบุคคลแต่ในความเป็นจริงปัจจัยทางด้านสังคมไม่ใช่เพียงตัวแปรเดียวที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงขึ้นได้แต่รัฐเองก็สามารถขับเคลื่อนโครงสร้างทางสังคมและปลูกฝังค่านิยมต่าง ๆ ได้ด้วยเช่นกัน (วีระ หวังสัจจะโชค, 2556: 23-25) สถาบันมุมมองแบบใหม่จึงเป็นกลุ่มของกฎซึ่งครอบคลุมทั้งบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่อยู่ภายใต้กฎของสถาบันขณะเดียวกันการวิเคราะห์ได้ให้ความสำคัญกับปัจจัยอื่น ๆ เช่น ผลกระทบเชิง

เครือข่าย ผลกระทบอื่นที่เกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมภายนอก และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากความเป็นพลวัตรของสังคมโดยเป็นการพัฒนากรอบแนวคิดที่มาจากความซับซ้อนของระบบสังคมปัจจุบันจากเดิมที่เน้นเพียงแค่การตัดสินใจของตัวบุคคลเป็นหลัก (Peters and Fontaine, 2020: 386-397) กรอบการวิเคราะห์ที่ตัวแบบสถาบันนิยมใหม่ (New Institutionalism) จึงได้ขยายไปสู่สถาบันที่มีลักษณะไม่เป็นทางการหรือสถาบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัตรผ่านความสัมพันธ์ (Relation) ของกฎระเบียบ อัตลักษณ์ และบรรทัดฐานซึ่งแสดงให้เห็นถึงคุณลักษณะบางอย่างที่มีร่วมกัน ดังนั้นจึงเป็นมุมมองของการศึกษาในระดับกลาง (Meso-Level) ที่สามารถใช้วิเคราะห์ได้ทั้งการตัดสินใจระดับปัจเจกบุคคล บรรทัดฐาน และค่านิยม โดยได้มีการประยุกต์ใช้หลายมิติ ยกตัวอย่างเช่น 1. *สถาบันนิยมทางเลือกอย่างมีเหตุผล (Rational Choice Institutionalism)* เป็นการศึกษาสถาบันการเมืองที่เป็นระบบของ “กฎเกณฑ์” ในการสร้างแรงจูงใจให้กับปัจเจกบุคคลเพื่อตัดสินใจบนหลักผลประโยชน์สูงสุด 2. *สถาบันนิยมเชิงปทัสฐาน (Normative Institutionalism)* เป็นการศึกษาบรรทัดฐานและคุณค่าที่อยู่ภายในสถาบันทางการเมืองซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล 3. *สถาบันนิยมระหว่างประเทศ (International Institutionalism)* เน้นศึกษาพฤติกรรมของรัฐซึ่งถูกควบคุมไว้ด้วยข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง (ทางการและไม่เป็นทางการ) ของชีวิตทางการเมืองระหว่างประเทศ 4. *สถาบันนิยมเชิงเครือข่าย (Network Institutionalism)* เป็นการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงรูปแบบของปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลและกลุ่มบุคคลที่กำหนดพฤติกรรมทางการเมืองโดยมากแล้วนั้นมักจะพบได้จากโครงสร้างของสถาบันที่เป็นทางการ (Lowndes, 2010: 63-65)

ตัวแบบชนชั้นนำ (Elite Model) การศึกษาตัวแบบชนชั้นนำให้มีประสิทธิภาพควรให้ความสำคัญกับปัจจัยทางด้านการเมืองและโครงสร้างทางสังคมเป็นหลักเพราะตัวแบบชนชั้นนำนั้นเหมาะที่จะนำไปศึกษาในกลุ่มประเทศที่ปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ประเทศที่มีประชาธิปไตยอ่อนแอ ประเทศที่ประชาชนไม่มีความตื่นตัวทางการเมือง และประเทศที่ถูกปกครองด้วยเผด็จการทหาร (สัญญา เคนาภูมิ, 2559: 7) เหตุผลหลักเป็นเพราะลักษณะของนโยบายสาธารณะที่เกิดขึ้นภายใต้ตัวแบบชนชั้นนำจะได้รับการตัดสินใจผ่านกลุ่มชนชั้นนำ (Elite) ในสังคมเป็นลักษณะเดียวกันแม้จะมีการเปิดรับฟังเสียงของประชาชน (Opinion) แต่

ความคิดเห็นดังกล่าวจะไม่ได้รับความสนใจในการปรับเปลี่ยนโครงสร้างของนโยบาย แต่เป็นการประนีประนอมกับภาคประชาชนในสังคม (Citizen Sector) คุณลักษณะสำคัญของตัวแบบชนชั้นนำประกอบไปด้วย 5 ข้อ ได้แก่ 1. โครงสร้างทางสังคมจะประกอบไปด้วยสองกลุ่มคือกลุ่มชนชั้นผู้มีอำนาจหรือชนชั้นนำและกลุ่มประชาชนส่วนใหญ่ภายในรัฐ 2. กลุ่มชนชั้นนำเป็นกลุ่มคนส่วนน้อยภายในประเทศโดยมีความได้เปรียบทางด้านเศรษฐกิจและการศึกษาในทางตรงกันข้ามกลุ่มภาคประชาชนแม้จะเป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่แต่อยู่ในสถานะที่แตกต่างจากชนชั้นนำทั้งในด้านเศรษฐกิจและการศึกษา 3. การเปลี่ยนแปลงสถานะทางสังคมมีรูปแบบการเปลี่ยนแปลงอย่างเชื่องช้าเพื่อป้องกันการโค่นล้มหรือปฏิวัติจากภาคประชาชนแต่ผู้ที่เข้ามาสู่กลุ่มชนชั้นนำจำเป็นต้องยอมรับวัฒนธรรมทางสังคมและค่านิยมส่วนใหญ่ของกลุ่มชนชั้นนำ 4. กลุ่มชนชั้นนำจะเป็นผู้กำหนดความเชื่อหรือค่านิยมพื้นฐานของสังคมเพื่อรักษาโครงสร้างความสัมพันธ์ในแนวดิ่ง (Top-down) ของชนชั้นปกครอง 5. รูปแบบการเปลี่ยนแปลงนโยบายหากมีข้อเรียกร้องจากภาคประชาชนมักจะมีการเปลี่ยนแปลงเพียงบางส่วนเท่านั้นเพราะยังคงถูกรอบงำด้วยอิทธิพลของกลุ่มชนชั้นนำเป็นหลัก (Dye, 2017: 18-19) การประยุกต์ใช้ตัวแบบชนชั้นนำจึงถือได้ว่ามีประโยชน์อย่างมากในการศึกษารูปแบบการเกิดขึ้นของนโยบายสาธารณะจากกลุ่มประเทศที่มีประชาธิปไตยอ่อนแอหรือภาคประชาชนไม่ตื่นตัวทางการเมืองแต่หากใช้ตัวแบบชนชั้นนำในการวิเคราะห์กลุ่มประเทศที่มีลักษณะประชาธิปไตยเข้มแข็งจะเป็นไปด้วยความยากลำบากเพราะมักจะมีการต่อรอง การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ ผ่านการสื่อสารจากสื่อสิ่งพิมพ์หรือสังคมออนไลน์ระหว่างกลุ่มตัวแสดงต่าง ๆ (Balance of Power) เพื่อรักษาผลประโยชน์และสร้างพลังของการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนภายใต้การก่อรูปของนโยบายสาธารณะซึ่งเป็นจุดอ่อนในมิติการวิเคราะห์ผ่านตัวแบบชนชั้นนำ (อุทัย ปริญาสุทธานันท์, 2562: 95)

ตัวแบบเชิงระบบ (System Model) การวิเคราะห์นี้มีจุดเน้นอยู่ที่ “ระบบ” หมายถึงกลุ่มของสิ่งหรือการกระทำจากความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกับสิ่งต่าง ๆ มีเขตแดนที่ชัดเจนระหว่างระบบกับสิ่งอื่นและมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภายนอกอยู่เสมือนนักวิชาการเชิงระบบยุคบุกเบิก David Easton ได้พยายามแบ่งแยก

“ระบบการเมือง” ออกมาจากระบบสังคมเพื่อเป้าหมายหลัก 3 ข้อ ดังนี้ 1. สร้างทฤษฎีที่มีลักษณะเป็นระบบซึ่งสามารถใช้ได้ทั่วไปโดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ (ได้รับอิทธิพลหลักจากการศึกษายุคประจักษ์นิยม) 2. ทฤษฎีนี้ต้องช่วยสร้างความเข้าใจระบบการเมืองทั้งหมด 3. ต้องให้ความสำคัญกับปัจจัยต่าง ๆ รอบด้าน เช่น ระบบสังคม ระบบการเมือง และระบบเศรษฐกิจ ตัวแบบระบบจึงสามารถใช้วิเคราะห์ได้ทั้งการดำเนินงาน การเคลื่อนไหว และการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของระบบจากความสัมพันธ์ระหว่างระบบการเมือง สภาพแวดล้อม ปัจจัยนำเข้า ปัจจัยนำออก และผลตอบรับซึ่งเกิดขึ้นภายใต้โครงสร้างของตัวแบบระบบ (มยุรี อนุমানราชธน, 2556: 74-76)

โดยตัวแบบดังกล่าวมีส่วนประกอบที่สำคัญ คือ **ระบบการเมือง (Political System)** เป็นการแบ่งแยกกิจกรรมทางการเมืองออกจากสังคมมีเขตแดนชัดเจนที่กั้นระหว่างสิ่งแวดล้อม (สภาพสังคม) ซึ่งเขตแดนดังกล่าวสามารถแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่เกี่ยวเนื่องกับการตัดสินใจทางการเมือง **สภาพแวดล้อม (Environment)** เป็นโครงสร้างสภาพสังคมทั่วไปดังนั้นเมื่อสามารถแบ่งแยกระบบการเมืองและสิ่งแวดล้อมได้แล้วจึงสามารถวิเคราะห์ **ปัจจัยนำเข้า (Inputs)** เป็นสิ่งที่เข้าสู่ระบบการเมืองจากปัจจัยของสภาพแวดล้อมแบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลัก 1. การเรียกร้อง มาจากความต้องการของประชาชนภายในสังคมการก่อรูปเป็นประเด็นทางการเมืองจึงขึ้นอยู่กับองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น บทบาทของผู้นำ จำนวนผู้เรียกร้อง ระยะเวลา ขนาดของการเรียกร้อง และความสมเหตุสมผลของประเด็นปัญหา 2. การสนับสนุน เป็นกลุ่มของฐานความคิดที่มีความเชื่อร่วมกันของประชาชนหรือกลุ่มนักการเมืองที่มีต่อระบบการเมือง **ปัจจัยนำออก (Outputs)** คือสิ่งที่ออกมาจากระบบการเมืองทั้งในรูปแบบของ “การตัดสินใจหรือไม่ตัดสินใจ” ที่นำไปสู่แนวทางของการแก้ไขปัญหาและการดำเนินนโยบายสาธารณะจากปัจจัยนำเข้าลำดับสุดท้ายนำไปสู่ **ผลตอบรับ (Feedback)** จากสภาพแวดล้อมซึ่งเป็นกลุ่มสมาชิกในสังคมและสมาชิกในระบบการเมืองหากการแก้ไขปัญหาดังกล่าวไม่เป็นไปตามความพึงพอใจของประชาชนส่วนใหญ่อะไรจะกลายเป็นปัจจัยนำเข้าชุดใหม่อีกครั้งหนึ่งเกิดขึ้นซ้ำ ๆ ในรูปแบบวงจรการแก้ไขปัญหาผ่านการตัดสินใจของระบบการเมือง (พฤทธิสาณ ชุมพล, ม.ร.ว., 2556: 14-24)

ตัวแบบหลักเหตุผล (Rational Model) การดำเนินนโยบายสาธารณะให้มีประสิทธิภาพทั้งในแง่ของงบประมาณ คุณค่าต่อสังคมส่วนรวม และความพึงพอใจของประชาชน ภายใต้กระบวนการก่อรูปของนโยบายเพื่อไปสู่แนวทางที่เกิดประโยชน์สูงสุดนั้นฐานคิดของตัวแบบหลักเหตุผลจึงมุ่งเน้นไปที่ผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวมมากกว่าเพียงแค่ต้นทุนที่เกิดขึ้นจากการดำเนินนโยบายองค์ประกอบสำคัญของผลประโยชน์ต่อสังคมจึงต้องคำนึงถึงนโยบายที่มีต้นทุนสูงกว่าผลประโยชน์และขั้นตอนของการตัดสินใจเลือกนโยบายใด ๆ ต้องตัดสินใจโดยยึดหลักผลประโยชน์ตอบแทนควบคู่ไปกับงบประมาณที่ต้องใช้นอกจากนี้การตัดสินใจยังคงมีปัจจัยอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องเช่น บทบาทของผู้ตัดสินใจ บุคลิกภาพผู้นำ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร งบประมาณ แรงกดดันภายนอก และสถานการณ์ที่เกิดขึ้น (Dye, 2017: 12-14)

ตัวแบบหลักเหตุผลมีความใกล้เคียงกับกลุ่มทฤษฎีการตัดสินใจในสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ เช่น ทฤษฎีการเลือกอย่างมีเหตุผล (Rational Choice Theory) ทฤษฎีแบบใช้หลักส่วนเพิ่มลด (Incremental Decision Making Theory) และทฤษฎีการใช้หลักผสมกันกรอง (Mixed Scanning Decision Making Theory) ล้วนให้ความสำคัญกับพฤติกรรมที่แสดงออกมาของผู้มีอำนาจในการตัดสินใจผ่านสภาพปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ เช่น การตั้งเป้าหมาย สำรวจทางเลือก พิจารณาถึงผลกระทบ เปรียบเทียบค่าใช้จ่าย และเลือกเส้นทางที่ทำให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สมพร เฟื่องจันทร์, 2552: 48-56) ความสัมพันธ์ของนโยบายสาธารณะกับกระบวนการตัดสินใจจึงมีความเกี่ยวข้องกันอย่างชัดเจนแต่ในมิติของนโยบายนั้นจะมีระยะเวลาที่ยาวนานมากกว่าเพราะเกี่ยวข้องกับงบประมาณจำนวนมากที่มาจากภาษีของประชาชนจึงต้องมีการตัดสินใจผ่านระบบทางการเมืองในเครือข่ายของตัวแสดงต่าง ๆ เพื่อตอบสนองต่อความพึงพอใจของประชาชน การเรียนรู้ตัวแบบหลักเหตุผลจึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้มีอำนาจหรือผู้กำหนดนโยบายในการทำความเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างรอบด้านและตัดสินใจด้วยความถูกต้องตัวแบบหลักเหตุผลมีการประยุกต์ใช้ในการศึกษาอย่างกว้างขวางทั้งในมิติของการตัดสินใจดำเนินนโยบายสาธารณะ โครงการ กิจกรรม ภาวะผู้นำ รวมไปถึงการลงคะแนนเสียงของประชาชนในช่วงเลือกตั้ง (Pfiffner, 2005: 217-218)

กล่าวโดยสรุปการศึกษานโยบายศาสตร์ได้รับอิทธิพลหลักจาก Harold Lasswell ในช่วงปี พ.ศ. 2493 แม้จะมีความพยายามเสนอแนวทางการวิเคราะห์อื่น ๆ ในช่วงปี พ.ศ. 2513 เช่น การศึกษาเชิงวิพากษ์ การศึกษาแนวทางการตีความหรือโดยรวมแล้วเป็นการศึกษาในยุคหลังประจักษ์นิยม (Postempiricist) แต่ความนิยมในแนวทางยุคประจักษ์นิยม (Empiricism) ก็ยังคงทรงอิทธิพลอยู่จนถึงปัจจุบันประกอบกับเป็นช่วงที่ทุกสาขานี้พยายามสร้างความเป็น “วิทยาศาสตร์” (Science) ให้กับตนเองดังนั้นการศึกษานโยบายสาธารณะจึงมุ่งเน้นกับหลักเกณฑ์ กฎระเบียบ และข้อมูลในเชิงประจักษ์เพื่อประกอบการอธิบายภายใต้ตัวแบบ (Model) ด้วยแรงสนับสนุนของสำนักปฏิฐานนิยม (Positivism) ทำให้แนวคิดและทฤษฎีส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นตัวแบบควบคู่กับงานวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผ่านการอธิบายด้วยหลักการและเหตุผลจากความสัมพันธ์ในเชิงสถิติเพื่อคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตภายใต้ปรากฏการณ์ที่ผู้วิจัยนั้นกำลังศึกษาอยู่ขณะเดียวกันตัวแบบนโยบายสาธารณะที่ผู้เขียนได้นำเสนอดังกล่าวข้างต้น ได้แก่ ตัวแบบเชิงสถาบัน (Institutional Model) ตัวแบบชนชั้นนำ (Elite Model) ตัวแบบเชิงระบบ (System Model) และตัวแบบหลักเหตุผล (Rational Model) เป็นเพียงส่วนหนึ่งของตัวแบบนโยบายสาธารณะที่ได้รับความนิยมจากการศึกษาภายใต้วงจรของนโยบายผ่านการศึกษาทั้งในรูปแบบของบทความวิชาการ วิทยานิพนธ์และงานวิจัยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันซึ่งยังคงมีตัวแบบนโยบายสาธารณะอื่น ๆ เช่น ตัวแบบกลุ่ม (Group Model) ตัวแบบกระบวนการ (Process Model) และตัวแบบส่วนเพิ่ม (Incremental Model) ที่มีความสำคัญภายใต้กรอบการศึกษานโยบายสาธารณะ

ข้อจำกัดในการวิเคราะห์และการทำความเข้าใจสังคม

(The Limitations of Analysis and Understanding Society)

จากกระแสความนิยมการศึกษานโยบายสาธารณะได้ช่วยสร้างความเข้าใจพร้อมทั้งเพิ่มมิติทางการศึกษาอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะแนวคิดตัวแบบนโยบายสาธารณะแต่ในทุกทฤษฎีล้วนมีข้อจำกัดในการอธิบายเพราะฐานคิดหลักของตัวแบบนโยบายได้รับอิทธิพลจากสำนักปฏิฐานนิยมเป็นหลัก (Positivism) โดยเริ่มก่อตัวขึ้นในปี พ.ศ. 2463 จากกลุ่มนักวิชาการชาวออสเตรียมหาวิทยาลัยเวียนนาเป็นที่รู้จักในชื่อชมรมเวียนนา (Vienna Circle) มีรากฐานมาจากสำนักประจักษ์นิยม (Empiricism) ภายใต้ทฤษฎีแบบ Foundationalism จุดเน้นสำคัญของการศึกษา

คือการอธิบายโดยอาศัยกฎหรือหลักการทั่วไป (Law or Generalization) สามารถพิสูจน์สิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ภายใต้เงื่อนไขของการศึกษาแต่ไม่ถูกจำกัดด้วยเวลาหรือสถานที่ ในการอธิบายรูปแบบการวิเคราะห์จึงตั้งอยู่บนกฎที่ประกอบไปด้วยตัวอธิบายและปรากฏการณ์ที่ถูกอธิบายเพื่อมุ่งควบคุมพฤติกรรมแต่ละบุคคล กลุ่มบุคคล และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เป็นการแก้ไขปัญหาทางสังคมโดยคั่นหาระเบียบแบบแผนซึ่งไม่แตกต่างจากการค้นหาสาเหตุและผลของปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ (Benton and Craib, 2011: 22-23)

การขัดแย้งกับขั้นตอนเชิงประจักษ์ส่งผลทำให้การศึกษาตัวแบบนโยบายสาธารณะ (Models of Public Policy) ยึดติดกับกฎระเบียบทางราชการ กฎหมาย การศึกษาขั้นตอนของรัฐ และพฤติกรรมของมนุษย์ที่มีลักษณะเป็นวงจร (Cycle) ซึ่งเป็นการจำกัดขอบเขตของการศึกษาในทางอ้อมขณะเดียวกันเครือข่ายนโยบายได้ให้ความสำคัญกับเครือข่ายความสัมพันธ์ของตัวแสดงในแนวระนาบ (Horizon) แต่ในความเป็นจริงแล้วนั้นปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นล้วนมีความเหลื่อมล้ำของ “อำนาจ” ในแนวดิ่ง (Top-down) หลบซ่อนอยู่ภายใต้สิ่งที่เรียกว่าความร่วมมือ (ปิยพงษ์ บุษบงก์ และพบสุข ชำของ, 2561: 118-120) หากมองย้อนกลับไปยังข้อเสนอของ Harold Lasswell จากการวางแผนทางการศึกษาด้านนโยบายศาสตร์ (Policy Science) ผ่านการตีพิมพ์หนังสือ The Policy Orientation ในปี พ.ศ. 2494 โดยมองว่าการศึกษานโยบายสาธารณะนั้นจำเป็นต้องใช้ความรู้แบบสหสาขาวิชาและเน้นพัฒนาผู้มีความเชี่ยวชาญ (Expert) เพื่อช่วยในการตัดสินใจ แก้ไขปัญหา รวมไปถึงแสวงหาแนวทางในการแก้ไขอื่น ๆ ดังนั้นความหมายของนโยบายศาสตร์ตามแนวทางประชาธิปไตยจึงเป็นการวางแผนทางให้การเมือง ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจด้านนโยบาย และประชาชนทั่วไปได้รับข้อมูลที่เพียงพอสำหรับการตัดสินใจด้านนโยบายสาธารณะประเด็นดังกล่าวได้สร้างข้อกังวลที่สำคัญจากความแตกต่างของลักษณะปัญหาสังคมสมัยใหม่ในปัจจุบันและบทบาทของกลุ่มชนชั้นนำ (Elite) ที่เข้ามามีส่วนร่วมภายใต้กระบวนการตัดสินใจด้านนโยบายที่ไม่เพียงแต่ต้องทำความเข้าใจปัญหาในเชิงกระบวนการของนโยบายแต่ต้องให้ความสำคัญกับปัญหาเฉพาะซึ่งเป็นปัญหาหลักของสังคม เช่น ปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และปัญหาด้านสังคมจุดอ่อนของการวิเคราะห์นโยบายที่เน้นเชิงเทคนิคมากเกินไปนั้น

สามารถพิจารณาได้จากกรณีของสหรัฐอเมริกา (United States) ในช่วงปี พ.ศ. 2503 จากการทำสงครามครั้งใหญ่ 2 เหตุการณ์ ดังนี้ (Fisher, 2015a: 47-64)

1. การทำสงครามกับความยากจน (The War on Poverty) ประธานาธิบดีลินดอน บี. จอห์นสัน (Lyndon B. Johnson) ในปีพ.ศ. 2507 ได้ประกาศการทำสงครามกับความยากจนโดยการกำหนดนโยบายแก้ไขปัญหาดังอยู่บนพื้นฐานทางทฤษฎีและการวิเคราะห์นโยบายที่ได้รับข้อมูลจากกลุ่มงานวิจัยที่ได้รับเงินทุนสนับสนุนจากมูลนิธิฟอร์ด (Ford Foundation) ซึ่งเป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญทางด้านเทคนิคในเชิงวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์โดยเชื่อว่าสามารถแยกค่านิยมออกจากข้อเท็จจริงในสังคมได้ ซึ่งนำไปสู่แผนปฏิบัติงานโครงการต่าง ๆ แต่ก็ต้องพบกับความล้มเหลวในการแก้ไขปัญหาโดยประธานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจในขณะนั้นได้กล่าวว่อะไรก็ตามที่เราคิดว่ามีวิธีการหามาอย่างดีที่สุดแล้วพวกเขาก็พบว่ามีมากจะเป็นเรื่องยากในการนำไปสู่ความสำเร็จ

2. สงครามเวียดนาม (Vietnam War) การดำเนินนโยบายในช่วงยุคสงครามเวียดนามกระทรวงกลาโหมของสหรัฐอเมริกา ได้ดำเนินนโยบายตามความเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญหรือนักเทคโนโลยีเป็นหลักจากหลักฐานในเชิงประจักษ์ เช่น การนับศพ และอัตราส่วนการสังหารซึ่งเกิดขึ้นในพื้นที่ของสงครามจนนำไปสู่ประเด็นด้านศีลธรรมทำให้เกิดการประท้วงและต่อต้านการทำสงครามขึ้น (Anti-War-Moment) ภายหลักรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมโรเบิร์ต แมคนามารา (Robert McNamara) ได้ออกมายอมรับว่าสิ่งที่เกิดขึ้นในสงครามเวียดนามนั้นเป็นความเข้าใจผิดทางด้านวัฒนธรรมและเหตุผลในการการเมืองซึ่งส่งผลเสียต่อทั้งเวียดนามและสหรัฐอเมริกา

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้นจึงนำไปสู่รูปแบบการศึกษายุคหลังประจักษ์นิยม (Postempiricist) จากความโดดเด่นของนโยบายสาธารณะแนวตีความ (Interpretive Public Policy) และการศึกษานโยบายสาธารณะเชิงวิพากษ์ (Critical Policy Analysis) ที่ให้ความสำคัญกับการศึกษานโยบายสาธารณะเชิงปทัสฐานและการตีความปัญหาที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะในส่วนของการนำนโยบายไปปฏิบัติและการประเมินผลนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาคอนดอมเนียมของคุณค่าทางการเมืองและสังคมในการวิเคราะห์ยุคประจักษ์นิยม (Empiricism) ซึ่งให้ความสำคัญกับการกำหนดปัญหาและการก่อรูปของนโยบายสาธารณะเป็นหลัก

กรอบแนวคิดการตีความอิทธิพลการศึกษายุคหลังประจักษ์นิยม (Postempiricist)

การศึกษานโยบายสาธารณะในยุคหลังประจักษ์นิยมมีจุดยืนสำคัญจากญาณวิทยาของสำนักตีความ (Interpretative) ภายใต้ทฤษฎีแบบ Anti-Foundationalism โดยนักสังคมวิทยาส่วนหนึ่งได้เริ่มคิดค้นวิธีการศึกษาในการตีความที่เป็นเอกลักษณ์และเรียกกลุ่มของตนเองว่า “ชมรมไฮเดลเบิร์ก” (The Heidelberg Circle) ประกอบไปด้วยนักวิชาการคนสำคัญ ได้แก่ Windleband, Rickert, Simmel, Weber และ Lucas ฐานคิดสำคัญคือการศึกษาในมนุษย์ไม่สามารถใช้วิธีการคาดการณ์ได้ (Predict) เพราะมนุษย์มีความซับซ้อนของอารมณ์ความรู้สึกและกระบวนการทางความคิดซึ่งไม่สามารถหาความเที่ยงตรงของข้อมูลในเหตุการณ์ได้เหมือนกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติการศึกษายุคแรกเริ่มจากการตีความตัวบทในพระคัมภีร์ไบเบิล (Text) เพื่อหาความหมายแท้จริงที่ถูกซ่อนอยู่ต่อมาได้พัฒนาไปถึงพฤติกรรมมนุษย์ การเมือง และนโยบายสาธารณะ (อนุสรณ์ ลิมมณี, 2561: 52-61) วิธีการตีความสามารถประยุกต์ใช้ได้กับการศึกษานโยบายสาธารณะไม่จะเป็นการศึกษาในกลุ่มนักศึกษาพัฒนาหรือการศึกษาแบบมีส่วนร่วมในกลุ่มสมาชิกสภานิติบัญญัติ กลุ่มผู้ปฏิบัติงานของรัฐ ตัวแทนภาคประชาชน และกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายในนโยบายซึ่งเป็นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ของกลุ่มเป้าหมายที่ผู้วิจัยต้องใช้เทคนิควิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับความหลากหลายของตัวแสดงภายในนโยบายขณะเดียวกันก็ยังคงมีการศึกษาในแนวทางอื่น ๆ เช่น การศึกษาองค์กร ตัวบทกฎหมาย และการศึกษาเชิงเอกสาร (Yanow, 2007: 405-409) โดยแนวคิดทฤษฎีในการตีความสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มหลัก 1. การตีความเชิงบรรยาย (Descriptive Interpretation) 2. การตีความเชิงวิพากษ์ (Critical Interpretation) และ 3. การตีความแบบหลังสมัยใหม่ (Postmodern Interpretation) โดยแต่ละกลุ่มมีแนวคิดแยกย่อยของแต่ละหน่วยทางการศึกษาซึ่งก่อให้เกิดแนวทางการวิเคราะห์ที่แตกต่างกัน เช่น นโยบายสาธารณะแนวการตีความ นโยบายสาธารณะเชิงวาทกรรม นโยบายสาธารณะแบบเรื่องเล่า และนโยบายสาธารณะเชิงปริกษาหารือ (ประโยชน์ สงกลิ่น, 2557: 13)

การวิเคราะห์นโยบายด้วยการตีความ (Interpretive Policy Analysis) หรือ IPA ได้เข้ามามีส่วนช่วยทำความเข้าใจธรรมชาติของสังคมให้ดียิ่งขึ้นซึ่งให้

ความสำคัญกับขั้นตอนของการปฏิบัติและการรับฟังปัญหาจากพื้นที่ของการนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นทางเลือกที่แตกต่างจากการวิเคราะห์นโยบายเชิงประจักษ์ (Empiricist Policy Analysis) หรือ EPA โดยเป็นการนั่งรับฟังปัญหาจากวงสนทนาของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) ในนโยบายสาธารณะทำให้เราได้รับข้อมูลใหม่ๆ จากสิ่งที่ไม่สามารถสังเกตเห็นได้หากมองเพียงตัวเลขสถิติแม่โครงการต่าง ๆ จะมีคะแนนการประเมินระดับดีเยี่ยมแต่ข้อมูลจากประชาชนภายในพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันของความเชื่อ ความคิด และกลุ่มของตัวแสดงจึงมีส่วนช่วยพัฒนานโยบายสาธารณะให้ดียิ่งขึ้นมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ส่วน ดังนี้ 1. Hermeneutic เป็นการมองไปที่ในกิจกรรม การแสดงออก หรือความขัดแย้งซึ่งเกิดขึ้นภายใต้บริบทจากตัวแสดงต่าง ๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมโดยผู้วิจัยต้องตีความและทำความเข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้น 2. Discursive เป็นการมองที่ลักษณะของการเลือกใช้คำหรือกลุ่มคำเพื่อสร้างการเปรียบเทียบแต่ละประเภทของคำนั้นอาจมีความหมายบางอย่างซ่อนอยู่ซึ่งแตกต่างจากความหมายโดยปกติในชีวิตประจำวันที่มีความเชื่อมโยงทางด้านความเชื่อหรือความคิดของแต่ละบุคคลหรือกลุ่มบุคคล 3. Dialogical เป็นการมองไปที่รากฐานของสังคมและความหมายในทางปฏิบัติที่เกิดในสังคมทั่วไปเพราะเรามักจะเข้าใจตัวเองหรือผู้อื่นที่มีความเชื่อ ความคิด และการแสดงออกเหมือนหรือแตกต่างกันจากการนิยาม “ความหมาย” ของสังคมแต่ล้วนถูกหล่อหลอมจากโครงสร้างทางสังคมที่มีภูมิหลังในการทำความเข้าใจแตกต่างกันดังนั้นจุดเน้นของการวิเคราะห์คือการสร้างความหมายให้เกิดขึ้นระหว่างปฏิสัมพันธ์ภายใต้การสื่อสารจากตัวแสดงที่เข้ามามีส่วนร่วมภายใต้กระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลพร้อมทั้งเชื่อมโยงไปสู่เหตุการณ์ในปัจจุบันและอนาคตเพื่อใช้ในการพัฒนานโยบายสาธารณะให้ดียิ่งขึ้น (Wagenaar, 2015: 422-440) นโยบายสาธารณะจึงเกี่ยวข้องกับชุดความหมายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในสังคมเป็นความแตกต่างของปทัศฐาน เรื่องราว ประวัติศาสตร์ และความรู้ (Interpretive Policy Approaches) นโยบายจึงมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม การปรึกษาหารือ มุมมองเชิงวิพากษ์ และการท้าทายชุดความคิดที่มีอยู่เดิมเพื่อทำให้การดำเนินนโยบายสาธารณะไม่ทอดทิ้งใครไว้ข้างหลังแต่ก้าวไปพร้อมกันกับโครงสร้างทางสังคมในปัจจุบัน (ปิยพงษ์ บุษบงก์, 2563: 17-18)

โดยสรุปแล้วสำนักคิดความให้ความสำคัญกับ ภาษา ตัวบท คำพูด วัฒนธรรม และการแสดงออกของมนุษย์เพื่อแสวงหาความหมายแท้จริงที่ไม่สามารถสังเกตเห็น

ได้ทั่วไปอันก่อให้เกิดแนวทางการศึกษาที่แตกต่างจากกลุ่มแนวคิดสำนักปฏิฐานนิยม ดังนั้นการตีความและการทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ จึงขึ้นอยู่กับตัวบุคคล (Individual) แม้จะเป็นเหตุการณ์เดียวกันแต่สามารถตีความและสร้างข้อสรุปที่แตกต่างกันได้ เพราะความจริงถูกสร้างขึ้นจากประสบการณ์ที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคลหรือกลุ่ม คนความโดดเด่นของมุมมองการวิเคราะห์เชิงตีความได้ขยายพรมแดนทางการศึกษา ถึงนโยบายสาธารณะเพื่อสร้างการแสวงหาความรู้ที่แตกต่างและทำความเข้าใจความ ซับซ้อนภายในสังคม

การศึกษานโยบายสาธารณะเชิงวิพากษ์ (Critical Policy Analysis)

จากอิทธิพลทางการศึกษาของสำนักตีความบทความชิ้นนี้จึงต้องการนำเสนอ มุมมองเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) เป็นการถกเถียงกับชุดความรู้เดิมในสังคมที่ ปราศจากการตั้งคำถามเพราะความจริงมีความซับซ้อน (Multilayer) และอาจถูก บิดเบือนไว้ด้วยพลังของผู้มีอำนาจเพื่อครอบงำความคิดความเชื่อของประชาชน ดังนั้น การวิพากษ์นโยบาย (Critical Policy) จึงเป็นวิธีวิทยาในการนำกระบวนการทศนเชิง วิพากษ์ลงไปสู่ภาคปฏิบัติสร้างการตั้งคำถามกับนโยบายศาสตร์ (Policy Science) ใน ปัจจุบันเพื่อท้าทายและเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ ให้ดียิ่งขึ้นการวิเคราะห์นโยบายเชิง วิพากษ์จึงมุ่งเน้นกับกระบวนการกำหนดนโยบายและการนิยามปัญหาผ่าน องค์ประกอบที่สำคัญ 2 ส่วน *ประการแรก* พิจารณาถึงที่มาของประเด็นปัญหานั้น นโยบายในลักษณะของการทำความเข้าใจได้รับการตีความเป็นปัญหาสังคมหรือ ปัญหาเชิงนโยบาย *ประการที่สอง* พิจารณาการถึงประเด็นการเคลื่อนไหวของนโยบาย ที่อาจถูกกดทับไว้ด้วยประเด็นทางการเมือง นโยบายทางการเมือง และนโยบาย สาธารณะเพื่อเผยให้เห็นถึงค่านิยมหรืออุดมการณ์ที่ถูกซ่อนไว้ในการดำเนินนโยบาย ซึ่งจะต้องวิเคราะห์และวิพากษ์ในเชิงเหตุผลให้เห็นถึงความเชื่อมโยงภายในกลไกของ นโยบายสาธารณะ (กมลเศ โพรทินิชฐ, 2563: 140-150)

นักคิดที่มีบทบาทหลักในการศึกษามุมมองเชิงวิพากษ์คือ Jürgen Habermas จากกลุ่มสำนักคิดแฟรงก์เฟิร์ต (Frankfurt School) โดยให้ความสำคัญเกี่ยวกับพลัง ของการสื่อสารในเชิงโต้แย้งเพราะปัจจุบันนโยบายสาธารณะถูกผูกขาดจากรัฐบาล ส่วนกลางและกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเป็นหลัก (Technocrat) ทำให้นโยบายกลายเป็นเรื่อง ของ “การเมือง” จนละเลยความสำคัญของการมีส่วนร่วมและการถกเถียงของกลุ่มตัว แสดงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกันนโยบายดังนั้นเป้าหมายหลักคือการนำความเป็นการเมือง

กลับมาสู่พื้นที่สาธารณะ (Repolitization of Public Sphere) เพราะการจำกัดขอบเขตของสิ่งที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้ในมุมมองแบบปฏิฐานนิยมไม่สามารถกระทำได้อย่างแท้จริง (ประโยชน์ ส่งกลิ่น, 2561: 35-38) ทางตรงกันข้ามการเปิดพื้นที่ของการปรึกษาหารือจะทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ในการสื่อสาร (Communicative Interaction) จุดเน้นของการวิพากษ์แม้จะมีความเหมือนหรือคล้ายกับแนวคิดพหุนิยมแต่มีความแตกต่างตรงที่ให้ความสำคัญกับคำถามบนความถูกต้องภายใต้กระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลผ่านการสื่อสารที่ออกมาจากความคิดและความสนใจในขั้นตอนของการมีส่วนร่วมจากข้อมูลที่หลากหลายของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในนโยบาย (กลุ่มตัวแสดงทางการเมือง กลุ่มผู้ได้ประโยชน์ กลุ่มผู้เสียประโยชน์ เจ้าหน้าที่รัฐ ผู้รับฟังปัญหา) เพื่อนำไปสู่แนวทางการแก้ไข ปรับปรุง บรรเทา และสร้างฉันทานุมัติร่วมกันการได้รับข้อมูลในพื้นที่ของการดำเนินนโยบายบางครั้งจึงมีทิศทางการตรงกันข้ามกับความคิดในอุดมคติของรัฐบาลและกลุ่มผู้เชี่ยวชาญจากขั้นตอนการออกแบบนโยบายซึ่งเปรียบเสมือนเป็นข้อมูลที่ถูกปิดไว้ในกล่องดำการวิเคราะห์นโยบายลักษณะนี้จึงเป็นการแสดงให้เห็นถึงศิลปะของการพูดคุยในเชิงวาทศิลป์ที่เชื่อมไปถึงบรรทัดฐานที่มีร่วมกันภายใต้โครงสร้างทางสังคมซึ่งเป็นสิ่งที่ Jürgen Habermas เรียกว่าการปลดปล่อยความสนใจ (The Emancipatory Interest) เพื่อนำนโยบายกลับมาสู่พื้นที่สาธารณะและไม่เป็นเพียงแค่เรื่องทางการเมืองโดยถูกอ้างว่าเป็นข้อมูลทางเทคนิคที่มีความซับซ้อนทำให้ประชาชนทั่วไปไม่สามารถเรียนรู้หรือเข้าใจนโยบายสาธารณะได้อย่างแท้จริง (Fischer, 2003b: 35-37) การศึกษาเชิงวิพากษ์จึงเป็นประโยชน์ต่อการศึกษานโยบายศาสตร์ทั้งในด้าน Reframing, Reinterpreting และ Reconsidering เพื่อสร้างความเข้าใจนโยบายสาธารณะให้ดียิ่งขึ้นจากเดิมที่ถูกครอบงำด้วยกลุ่มแนวคิดสำนักปฏิฐานนิยม (Positivism) ซึ่งขาดการถกเถียงและขาดการมองในเชิงโครงสร้างที่มองไม่เห็นได้โดยง่าย หากมุ่งเน้นการศึกษาในเชิงเทคนิคมากเกินไป (วัชรพล พุทธิรักษา, 2564: 68-72)

จากมุมมองเชิงวิพากษ์แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการปรึกษาหารือเพื่อสร้างการถกเถียงและหาฉันทานุมัติร่วมกัน (Consensus) ส่วนต่อมาที่มีความสำคัญเช่นเดียวกันคือพลังของการสื่อสารในนโยบายสาธารณะซึ่งมีลักษณะเป็นเรื่องเล่า (The Power of Policy Communication as Storytelling) โดยปกติแล้วมนุษย์สร้างการเรียนรู้จาก 2 ส่วน *ส่วนแรก* เป็นการเรียนรู้ผ่านเรื่องเล่า (Narrative) ของผู้

ที่อยู่อาศัยมาก่อนยกตัวอย่างเช่น นาย A ได้รับฟังพฤติกรรมทางการเมืองของพรรคมวลชนที่มักจะหักหลังประชาชนเมื่อได้รับคะแนนเสียงจัดตั้งรัฐบาลจากนาย B ส่งผลให้นาย A ไม่ลงคะแนนเลือกพรรคดังกล่าวในวันเลือกตั้ง *ส่วนที่สอง* เป็นการเรียนรู้ด้วยตนเองจากประสบการณ์ (Experience) ของการดำเนินชีวิตทำให้พบเจอสภาพปัญหาและหาแนวทางแก้ไขเพื่อปรับตัวให้อยู่รอดภายในสังคมดังนั้นการเรียนรู้ทั้งสองรูปแบบจึงครอบคลุมแง่มุมของการใช้ชีวิต เศรษฐกิจ การเมือง และสังคม โดยเรื่องเล่า (Narrative) เป็นชุดของเหตุการณ์ต่าง ๆ ถูกเล่าภายใต้เงื่อนไขและกฎเกณฑ์เชื่อมต่อกันอย่างเป็นระบบเพื่อให้เรื่องเล่ามีความสมจริงซึ่งมีความเชื่อมโยงกับอดีต (Metanarrative, Grand Narrative) เป็นชุดของหลักเกณฑ์เกี่ยวกับเรื่องเล่าที่เกิดขึ้นอย่างหลากหลายเรื่องใดจะถูกยอมรับให้มีความชอบธรรมหรือสามารถโน้มน้าวให้บุคคลอื่นเชื่อในเรื่องเหล่านั้นเพราะชุดของหลักเกณฑ์จะถูกยึดโยงกับช่วงประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกัน ระบบการเมือง สภาพแวดล้อมภายนอกและเงื่อนไขทางสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัต (Fischer, 2003b: 162-177)

การวิเคราะห์แบบเรื่องเล่า (Narrative Analysis of Policy) จึงต้องการอธิบายบริบท (Context) ของเหตุการณ์ที่ต้องการจะศึกษาหากมองในมุมของนโยบายสาธารณะมีประโยชน์อย่างมากในการอธิบายองค์ประกอบต่าง ๆ รวมไปถึงรูปแบบการเคลื่อนไหวของนโยบายเพื่อแสดงให้เห็นถึงรากฐานของนโยบายสาธารณะว่ามีการก่อรูปเชิงอุดมการณ์ ความคิด วาทกรรม และอำนาจที่หลบซ่อนอยู่ในสังคม อย่างไรก็ตามการวิเคราะห์เรื่องเล่าส่วนใหญ่มักจะสร้างการวิพากษ์ (Critical) เรื่องเล่าเดิมที่มีอยู่ภายในสังคมหรือเปรียบเทียบเรื่องเล่าที่มีอยู่เพื่อแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างและความน่าเชื่อถือของแต่ละเรื่องโดยส่วนมากเรื่องเล่ามักถูกใช้ในขั้นตอนการกำหนดปัญหาและการก่อรูปของนโยบายผ่านบทบาทของนักการเมืองหรือผู้กำหนดนโยบายเพื่อโน้มน้าวให้เห็นถึงความสำคัญของปัญหาลักษณะเด่นของการศึกษาเรื่องเล่าจึงเป็นการวิเคราะห์ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งของเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นภายใต้บริบทของสังคมและแสดงให้เห็นถึงกลไกในการผลักดันนโยบายต่าง ๆ (ประโยชน์ ส่งกลิ่น, 2561: 141-144) เรื่องเล่าคือภาษาที่เป็นการแสดงออกทั่วไปของมนุษย์ถูกถ่ายทอดลงไปใน การตีความผ่านการบอกเล่าเรื่องราวไม่ว่าจะด้วยข้อโต้แย้ง ข้อเรียกร้อง และการแสดงความคิดเห็นของปัจเจกบุคคลสิ่งเหล่านี้เป็นความหมายที่ผู้กำหนดนโยบายสามารถสร้างการเจรจาต่อรองกับความเป็นจริงในพื้นที่ของสังคมเพื่อกำหนดนโยบาย

การวิเคราะห์แบบเรื่องเล่าจึงช่วยมองเห็นการก่อรูปและปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินนโยบายสาธารณะขณะเดียวกันมุมมองเชิงวิพากษ์จะช่วยส่งเสริมให้การศึกษา นโยบายสาธารณะมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้นเพื่อเผยให้เห็นถึงการกดทับและการครอบงำความคิดที่มีอยู่ในสังคมจากพลังของการสื่อสารในนโยบายสาธารณะที่มีลักษณะเป็นเรื่องเล่า

การสื่อสารของศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (The Communication of Center for COVID-19 Situation Administration)

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา (Covid-19) ในประเทศไทยตั้งแต่วันที่ 13 มกราคม พ.ศ. 2563 เป็นวันที่พบผู้ติดเชื้อรายแรกจนถึงปัจจุบันนั้นมีการแพร่ระบาดที่สำคัญ 3 รอบ ได้แก่ ระลอกที่ 1 จากผู้ที่เดินทางมาจากประเทศจีน ระลอกที่ 2 จากคลัสเตอร์ตลาดมหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร ระลอกที่ 3 จากคลัสเตอร์สถานบันเทิงย่านทองหล่อจนถึงปัจจุบันนั้นปัญหาการระบาดของไวรัสยังคงส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนภายในประเทศและทั่วโลกภายหลังผลจากการประชุมมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2563 ภายใต้การนำของนายกรัฐมนตรี พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชาได้มอบหมายให้สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีจัดตั้งศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา หรือ ศบค. เพื่อกำหนดนโยบายและมาตรการเร่งด่วนต่าง ๆ (ศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา กระทรวงมหาดไทย, 2563) ดังนั้นบทความชิ้นนี้จึงได้ประยุกต์ใช้มุมมองของการเล่าเรื่องและการวิพากษ์ในการวิเคราะห์การสื่อสารของ ศบค. ที่มีต่อประชาชน โดยเน้นเฉพาะการระบอบรอบที่ 1 และ 2 ช่วงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2563 (ภายหลังมีการจัดตั้ง ศบค.) จนถึงก่อนเริ่มการระบอบรอบที่ 3 ช่วงเดือน มีนาคม พ.ศ. 2564 เพราะช่วงเวลาดังกล่าวมีความสำคัญในเชิงยุทธศาสตร์ของการแก้ไขปัญหาซึ่งเป็นสภาวะหัวเลี้ยวหัวต่อของการแพร่ระบาดในประเทศไทยทั้งในส่วนของการดำเนินมาตรการ นโยบาย และการสั่งชื้อวัคซีน โดยผู้เขียนจะทำการศึกษารูปแบบการเล่าเรื่องจากการสื่อสารของ ศบค. ที่มีต่อประชาชนผ่านรายงานสถานการณ์เฉพาะส่วนที่มีความสำคัญในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา

รายงานสถานการณ์ (เฉพาะส่วนที่มีความสำคัญ) * เช่น มาตรการกักตักในวันที่ 17 มิ.ย. และ 13 ก.ค. พ.ศ.2563 มาตรการสถิติการฆ่าตัวตายต่อนียังน้อยกว่าวิกฤตต้มยำกุ้งในวันที่ 30 มิ.ย. พ.ศ.2563 มาตรการอย่ายึดติดกับตัวเลขผู้ติดเชื้อเป็นศูนย์ตลอดไปภายหลังจากตัวเลขยอดผู้ติดเชื้อเป็นศูนย์ติดต่อกันนานกว่ายี่สิบแปดวันในวันที่ 16 ก.ค. พ.ศ.2563 หรือมาตรการสนับสนุนให้ใช้แอปพลิเคชันหมอชนะควบคู่กับไทยชนะซึ่งถ้าหากไม่มีการติดตั้งตัวแอปพลิเคชันดังกล่าวในกลุ่มผู้ติดเชื้อก็อาจจะมีความผิดตาม พ.ร.ก. ฉุกเฉิน ฉบับที่ 17 ในวันที่ 7 ม.ค. พ.ศ.2564 และลำดับสุดท้ายมาตรการวัคซีนมาช้าหรือมาเร็วแทบจะไม่มีผลกับคนในประเทศ เพราะเรามีหน้ากากอนามัยไม่ต้องรอไม่ต้องเจ็บจากการฉีดวัคซีนในวันที่ 9 ก.พ. พ.ศ.2564 ซึ่งหากสร้างการวิเคราะห์ด้วยการเปรียบเทียบระหว่างตัวแบบนโยบายสาธารณะและการตีความเชิงวิพากษ์จะได้ผลลัพธ์ที่แตกต่างกันดังตารางต่อไปนี้

ตารางเปรียบเทียบการวิเคราะห์ตัวแบบนโยบายสาธารณะและการตีความเชิงวิพากษ์

การเปรียบเทียบ (Comparison)	จุดแข็ง (Strengths)	ข้อจำกัด (limitation)
ตัวแบบสถาบัน (Institutional Model)	ทำให้มองเห็นโครงสร้างที่เป็นทางการของการดำเนินนโยบายระหว่างสถาบันทางการเมืองซึ่งเป็นศูนย์กลางในการกำหนดเงื่อนไข และกฎเกณฑ์ ต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับการกำกับพฤติกรรมของบุคคลจากการแสดงออกผ่านการสื่อสารหรือการใช้อำนาจของรัฐ	มุ่งเน้นเพียงแค่ปัจจัยด้านสถาบันในหน่วยวิเคราะห์ที่เป็นทางการจนละเลยปัจจัยอื่น ๆ ที่มีอยู่ภายนอกซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงหรือล้มล้างสถาบันของรัฐได้เช่นกัน
ตัวแบบชนชั้นนำ (Elite Model)	การวิเคราะห์นั้นจะทำให้มองเห็นรูปแบบการดำเนินนโยบายของรัฐสอดคล้องกับตัวแบบชนชั้นนำกล่าวคือสังคมประกอบไปด้วยกลุ่มคนส่วนน้อย (ชนชั้นนำ) และกลุ่มคนส่วนใหญ่ (ประชาชน	ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์แบบลำดับชั้น (Top-Down) จึง ขาดแง่มุมในประเด็นด้านการมีส่วนร่วมในนโยบายและ

* สามารถค้นหารายงานสถานการณ์ย้อนหลังได้จากศูนย์ข้อมูล COVID-19 ทางเว็บไซต์ www.facebook.com/informationcovid19/?ref=page_internal

	ทั่วไป) ซึ่งการออกนโยบายเป็นเรื่องของชนชั้นนำเพราะมีอำนาจในการกำกับนโยบายและสังคมปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจึงไม่ได้รับการแก้ไขอย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เพราะปัญหานั้นไม่ได้ส่งผลกระทบต่อชนชั้นนำเป็นหลัก	มุมมองของการวิพากษ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของกลุ่มประเทศที่มีประชาธิปไตยเข้มแข็ง
ตัวแบบหลักเหตุผล (Rational Model)	สามารถวิเคราะห์ได้ว่าแนวทางการดำเนินนโยบายและการจัดตั้ง ศบค. ในมุมมองของรัฐบาลมีความเหมาะสมตามหลักผลประโยชน์สูงสุดจากการเปรียบเทียบทางเลือกต่าง ๆ และทรัพยากรที่มีอยู่ของรัฐจึงเป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดในการบรรเทาสภาพปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นอยู่ในปัจจุบัน	เหตุผลในการตัดสินใจอาจจะไม่ได้ยึดหลักการผลประโยชน์สูงสุดเสมอไป กล่าวอีกนัยหนึ่งผลประโยชน์ในที่นี้อาจเป็นของกลุ่มคนส่วนน้อยหรือกลุ่มคนส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้านเพื่อช่วงชิงอำนาจในการกำหนดนโยบาย
ตัวแบบเชิงระบบ (System Model)	หากมองรูปแบบการแก้ไขปัญหาเชื้อไวรัสโคโรนาที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ (System) ปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อสังคม เศรษฐกิจ และสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนล้วนเป็นพื้นที่ของสิ่งแวดล้อมภายนอก (Environment) นำไปสู่ปัจจัยนำเข้า (Inputs) ในระบบการเมือง (Political System) ท้ายที่สุดจึงเป็นปัจจัยนำออก (Outputs) ในการจัดตั้ง ศบค. ควบคู่ไปกับการออกนโยบาย และมาตรการเร่งด่วนต่าง ๆ เพื่อรองรับความเสี่ยงตอบรับจากภาคประชาชน (Feedback)	ขาดการวิเคราะห์ในมุมมองเชิงวิพากษ์เพราะลักษณะโดยรวมของตัวแบบเชิงระบบถูกออกแบบมาเป็นวงจร (Cycle) ดังนั้นบางครั้งบนความซับซ้อนทางการเมืองและโครงสร้างของสังคม อาจจะไม่มีความเป็นระบบ ระเบียบ และกฎเกณฑ์เพียงพอที่จะสามารถแยกการเมืองออกจากพื้นที่ทางสังคมได้เสมอไป
การตีความเชิงวิพากษ์ (Critical Interpretation)	ช่วยสร้างแนวทางการตีความและการวิพากษ์จากความหมายที่หลบซ่อนอยู่ภายใต้รายงานสถานการณ์การแพร่ระบาดช่วงโควิดผ่านวาทกรรมต่าง ๆ	ข้อสรุปที่เกิดขึ้นแต่ละหน่วยของการศึกษาสามารถมีความแตกต่างได้ในด้านการวิเคราะห์

	ของ โฆษก ศบค. เพื่อแสดงให้เห็นถึงเป้าหมายแท้จริงในการเลือกดำเนินนโยบาย มาตราการ และการตอบโต้ผ่านวาทศิลป์เพื่อใช้รักษาอำนาจของรัฐ	ของแต่ละบุคคลตั้งนั้นจึงไม่สามารถแสดงให้เห็นได้ว่าข้อสรุปของบุคคลใดมีความถูกต้องมากที่สุด เพราะ ไม่มี ตัว แบบ (Model) ในการบทความความคิด
--	--	--

ที่มา: พัฒนาและสร้างการเทียบระหว่างตัวแบบนโยบายสาธารณะและการตีความเชิงวิพากษ์โดยผู้เขียน

จากความแตกต่างของหน่วยการวิเคราะห์ตารางดังกล่าวข้างต้นนั้นหากใช้การตีความเชิงวิพากษ์ (Critical Interpretation) เพื่อศึกษารายงานสถานการณ์จะเห็นได้ว่า ศบค. เป็นบทบาทของ **ผู้สื่อสาร (Sender)** ผ่านการรายงานสถานการณ์ ซึ่งมีเป็นประจำทุกวันทำหน้าที่เป็น **สาร (Message)** เพื่อส่งต่อไปยัง **ผู้รับสาร (Receiver)** คือประชาชนภายในประเทศลักษณะของสารในมุมมองของผู้เขียนจึงเน้นไปที่ **“การรักษาอำนาจ”** กล่าวคือแม้จะมีจำนวนตัวเลขผู้ป่วยลดลงในช่วงแรกของการระบาดแต่ภายหลังยอดผู้ติดเชื้อเริ่มสูงขึ้นและเริ่มมียอดผู้เสียชีวิตจากการฆ่าตัวตายส่วนหนึ่งเพราะปัญหาทางเศรษฐกิจ (ปีปิชี, 2564) ภาครัฐจึงตอบสนองด้วยวาทกรรมการด้อยค่าตรวมไปถึงปัญหาเรื่องการฆ่าตัวตายนั่นเป็นสิ่งที่ไม่เกินความคาดหมายจากรายงานสถานการณ์โควิดวันที่ 17 และ 23 มิ.ย. พ.ศ.2563 ในทางตรงกันข้ามหากความผิดพลาดดังกล่าวเกิดขึ้นจากรัฐ เช่น วันที่ 13 และ 16 ก.ค. พ.ศ.2563 ซึ่งเป็นผู้ติดเชื้อที่มีความสัมพันธ์กับคณะทูตต่างชาติและปัญหาผู้ที่เดินทางเข้ามาจากประเทศอินเดีย (ขณะนั้นประเทศอินเดียเกิดปัญหาการระบาดรุนแรงของเชื้อไวรัส) รัฐบาลเลือกจะแสดงท่าทีปกป้องหรือพยายามโน้มน้าวให้สังคมอย่าโทษว่าเป็นเพราะความผิดของใครแตกต่างจากกรณีของผู้ที่ติดเชื้อที่มาจากภายในประเทศนั้นเลือกที่จะเตือนให้ประชาชนการด้อยค่าตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของวันที่ 7 ม.ค. และ 9 ก.พ. พ.ศ.2564 ได้แสดงให้เห็นถึงความพยายามรักษาอำนาจของรัฐจากปัญหาเรื่องความล่าช้าในการสั่งซื้อวัคซีน (ภายหลังจึงมีการสั่งซื้อวัคซีนวัคซีนซิโนแวค Sinovac Vaccine) ซึ่งโฆษก ศบค. ได้แสดงความเห็นไปใน

ทิศทางว่าการใส่แมสนั้นดีกว่าการได้รับวัคซีนเพราะราคาถูกและไม่ต้องทนเจ็บหรือการกล่าวโทษผู้ติดเชื้อไวรัสโควิดหากไม่ทำการติดตั้งแอปพลิเคชันหมอชนะควบคู่กับไทยชนะจะมีความผิดตาม พ.ร.ก. ฉุกเฉิน (ภายหลังโฆษก ศบค. จึงได้มีการออกมากล่าวว่าไม่มีความผิด) สารที่ถูกสื่อผ่านรายงานสถานการณ์โควิดจากทีม ศบค. (ผู้ส่งสาร) ให้กับผู้รับสารคือประชาชนเป็นประจำทุกวันนั้นจึงมีเป้าหมายเพื่อ “การดูแลจัดการ ควบคุม และรักษาความมั่นคงของรัฐ” โดยเฉพาะในช่วงสภาวะหัวเลี้ยวหัวต่อของปัญหาความล่าช้าในการนำเข้าวัคซีนรวมไปถึงปัญหาทางเศรษฐกิจซึ่งอาจจะก่อให้เกิดประเด็นทางการเมืองและความเชื่อมั่นต่อสังคมส่วนร่วมกล่าวอีกนัยหนึ่งคือป้องกันการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางอำนาจของรัฐที่อาจจะมาจากการประท้วง การทำรัฐประหาร และการแทรกแซงทางการเมืองในช่วงการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาซึ่งมีความหมายที่หลบซ่อนอยู่ภายใต้การเล่าเรื่องของภาครัฐ

อภิปรายผล

จากตารางเปรียบเทียบการวิเคราะห์ตัวแบบนโยบายสาธารณะและการตีความเชิงวิพากษ์เบื้องต้นที่ผู้เขียนได้นำเสนอก่อนหน้านี้จะพบว่าข้อสรุปที่ได้รับหากใช้การวิเคราะห์กลุ่มตัวแบบนโยบายสาธารณะ (Models of Public Policy) ที่มีความโดดเด่นจากกรอบของตัวแบบ (Model) มีจุดแข็งคือช่วยให้เกิดการจัดระเบียบทางความคิดจากกรอบแนวคิดหลักแต่ละประเภทที่ใช้วิเคราะห์ควบคู่กับข้อมูลที่ได้รับซึ่งทำให้ข้อสรุปนั้นมีความเที่ยงตรงเพิ่มมากขึ้นแต่ในขณะเดียวกันก็อาจจะกลายเป็นข้อจำกัดทางความคิดจากตัวแบบที่ใช้เพราะตัวแบบมีลักษณะตายตัวเป็นชุดเดียวกันจะเกิดความแตกต่างขึ้นได้จากหัวข้อของการศึกษาและข้อมูลที่วิเคราะห์ซึ่งตรงกันข้ามกับแนวทางการตีความเชิงวิพากษ์ (Critical Interpretation) ที่สามารถสร้างการวิเคราะห์ได้หลากหลายแง่มุมโดยไม่มีข้อจำกัดแม้หัวข้อที่ใช้ศึกษาจะมีความเหมือนหรือแตกต่างกันจากชุดข้อมูลที่น่ามาศึกษาแต่อาจเกิดข้อสรุปที่แตกต่างหรือเหมือนกันได้แต่ข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์จำเป็นต้องแสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องกับข้อค้นพบที่เกิดขึ้น

โดยผลลัพธ์จากการศึกษาของบทความชิ้นนี้พบว่าความพยายามสร้างรูปแบบการสื่อสารของศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 นั้นมีปัจจัยสำคัญ 3 องค์ประกอบ ได้แก่ *ผู้สื่อสาร* คือ ศบค. *สาร* คือ รายงาน

สถานการณ์เป็นประจำทุกวันในช่วงของการแพร่ระบาด และ *ผู้รับสาร* คือ ประชาชน เป้าหมายหลักแท้จริงจากสารที่พยายามสื่อจึงเป็น “การรักษาอำนาจของรัฐ” เพื่อบรรเทาปัญหาการนำเข้าวัคซีนล่าช้า ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ และมาตรการของรัฐ ในการควบคุมจำนวนผู้ติดเชื้อที่กระทบต่อความเชื่อมั่นในทางการเมืองและประชาชนในสังคม

สรุป

จากอิทธิพลการศึกษาในช่วงปี พ.ศ. 2493 ทำให้การศึกษาส่วนใหญ่อยู่ภายใต้ยุคประจักษ์นิยม (Empiricism) ด้วยแรงสนับสนุนจากสำนักปฏิฐานนิยม (Positivism) โดยมีจุดเน้นที่ความเชื่อในหลักเหตุผล (Rationality) ด้วยภววิทยา (Ontology) แบบ Foundationalism เชื่อว่าโลกนั้นนี้มีแต่ความจริงแท้ (Truth) ที่สามารถแยกออกจากค่านิยมหรือสิ่งทั่วไปที่ไม่มีความสำคัญได้ (Fact-Value Dichotomy) การศึกษาจึงพยายามค้นหาความจริงเพื่อสร้างการยอมรับกันโดยทั่วไปผ่านการอธิบายโดยอาศัยกฎหรือหลักการที่สามารถพิสูจน์สิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ภายใต้เงื่อนไขของการศึกษาแต่ไม่ถูกจำกัดด้วยเวลาหรือสถานที่ในการอธิบาย (Universal Laws) โดยไม่ใช้ค่านิยมเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง (Free of Value) จากการศึกษาแบบวัตถุนิยม (Objectivism) ภายใต้หลักฐานที่เกิดขึ้นในเชิงประจักษ์ (Empirical Verifiability of Knowledge) สอดคล้องกับ Harold Lasswell ในการตีพิมพ์หนังสือ The Policy Orientation ซึ่งได้วางกรอบการศึกษานโยบายศาสตร์ (Policy Science) เบื้องต้นที่ให้ความสำคัญกับการกำหนดขั้นตอนและแผนปฏิบัติงานรวมถึงกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ (Expert) ในการตรวจสอบและกำหนดทิศทางของการดำเนินนโยบายสาธารณะภายหลังจึงก่อให้เกิดการศึกษาตัวแบบนโยบายสาธารณะ (Models of Public Policy) เช่น ตัวแบบเชิงสถาบัน ตัวแบบชนชั้นนำ ตัวแบบเชิงระบบ และตัวแบบหลักเหตุต่งนั้นการศึกษาส่วนใหญ่จึงมุ่งเน้นไปที่การนิยามปัญหาและการก่อรูปของนโยบายภายใต้การสร้างตัวแบบ (Model) เพื่อมุ่งควบคุมตัวแปรในการศึกษาและคาดการณ์สิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต พร้อมทั้งสร้างความเป็น “วิทยาศาสตร์” (Science) ให้กับการศึกษาด้านนโยบายแต่การวิเคราะห์ในเชิงประจักษ์นั้นมีข้อจำกัดที่สำคัญ คือการละทิ้งประเด็นของคุณค่า (Value) และบรรทัดฐาน (Norm) ความล้มเหลวดังกล่าวพบเห็นได้ในสหรัฐอเมริกา (United States)

ช่วงปี พ.ศ. 2503 จากการดำเนินนโยบายยุคสงครามเวียดนามและการทำสงครามกับความยากจน

ต่อมาช่วงปี พ.ศ. 2513 ได้เริ่มเกิดการศึกษาทางเลือกในยุคหลังประจักษ์นิยม (Postempiricist) โดยเฉพาะจากความโดดเด่นของสำนักตีความ (Interpretative) ภายใต้ทฤษฎีแบบ Anti-Foundationalism ไม่เชื่อว่ามีความจริงอยู่บนโลกใบนี้ทั้งหมดล้วนถูกสร้างจากความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์นำไปสู่ความเชื่อที่ว่าไม่มีความจริงถูกต้องเพียงหนึ่งเดียวความจริงได้ถูกสร้างขึ้นผ่านการประกอบสร้างจากประสบการณ์ที่แตกต่างกันของแต่ละปัจเจกบุคคล (Individual) หรือกลุ่มของสังคม (Society) ขณะเดียวกันการศึกษาในมนุษย์ไม่สามารถใช้วิธีการคาดการณ์ได้ (Predict) เพราะมนุษย์มีความซับซ้อนของอารมณ์และความรู้สึกซึ่งไม่สามารถหาความเที่ยงตรงของข้อมูลในเหตุการณ์ได้เหมือนกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ โดยเฉพาะการศึกษาด้านสังคมศาสตร์และนโยบายสาธารณะที่มีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมของมนุษย์อีกแนวทางหนึ่งคือการศึกษานโยบายสาธารณะเชิงวิพากษ์ (Critical Policy Analysis) ให้ความสำคัญกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอยู่ในสังคมโดยไม่ถูกตั้งคำถามหรือถูกทำให้คุณชินว่าสิ่งที่มีอยู่นั้นเป็นเรื่องถูกต้องนักวิชาการเชิงวิพากษ์ผู้มีอิทธิพลหลักคือเจอร์เก้น ฮาเบอร์มาส (Jürgen Habermas) จากกลุ่มสำนักคิดแฟรงค์เฟิร์ต (Frankfurt School) ได้พยายามโต้แย้งการศึกษาในยุคประจักษ์นิยมนั้นให้ความสำคัญเพียงแค่เรื่องทางเทคนิคในกลุ่มนักเทคนิคจนละเลยความสำคัญของการมีส่วนร่วมและการถกเถียงของกลุ่มตัวแสดงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับนโยบายเป้าหมายหลักจึงเป็นการนำความเป็นการเมืองกลับมาสู่พื้นที่สาธารณะ (Repolitization of Public Sphere) เพื่อ Reframing, Reinterpreting และ Reconsidering นโยบายศาสตร์ให้ดียิ่งขึ้น

บทความชิ้นนี้ได้ประยุกต์ใช้มุมมองของการเล่าเรื่องและการวิพากษ์ในการวิเคราะห์การสื่อสารของ ศบค. ที่มีต่อประชาชนผ่านรายงานสถานการณ์ในช่วงการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาโดยเน้นเฉพาะการระบาดรอบที่ 1 และ 2 พบว่าสารที่ถูกสื่อออกไปนั้นนอกจากการประชาสัมพันธ์จำนวนผู้ติดเชื้อในแต่ละวันได้มีความหมายอีกชุดหนึ่งหลบซ่อนอยู่ซึ่งเป้าหมายหลักแท้จริงเป็น “การรักษาอำนาจของรัฐ” จากความพยายามควบคุมสังคมและคอยย้ำเตือนให้ประชาชนการด้อยากหากมีจำนวนยอดผู้ติดเชื้อเพิ่มสูงขึ้นหรือการกล่าวโทษผู้ติดเชื้อหากไม่ทำการติดตั้ง

แอปพลิเคชันหมอชนะควบคู่กับไทยชนะจะมีความผิดตามกฎหมายในทางตรงกันข้าม หากผู้ติดเชื้อเดินทางมาจากภายนอกประเทศเองเลือกที่จะสื่อสารในทิศทางของการปกป้อง หรือไม่อยากให้กล่าวโทษใครโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของวาทกรรมใส่แมสดีกว่าฉีดวัคซีนเพราะราคาถูกกว่าและไม่ต้องทนเจ็บแสดงให้เห็นถึงมุมมองของรัฐที่พยายามใช้การสื่อสารต่อสู้กับอารมณ์และความรู้สึกของประชาชนในช่วงการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสที่ประสบปัญหาการนำเข้าวัคซีนล่าช้าเพื่อป้องกันการประท้วง การทำรัฐประหาร และการแทรกแซงทางการเมืองในช่วงเวลานี้ขณะเดียวกันหากใช้แนวคิดกลุ่มตัวแบบนโยบายสาธารณะในการศึกษาอาจจะได้แง่มุมที่แตกต่างออกไปซึ่งส่วนมากแล้วเป็นหน่วยวิเคราะห์ที่เป็นทางการแต่การศึกษาในเชิงตีความและการวิพากษ์นั้นเป็นการตีความหมายที่แอบแฝงอยู่ภายใต้สิ่งที่เราคิดว่าเป็นเรื่องทั่วไปและไม่ได้ตั้งคำถามกับเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นอยู่เพื่อก่อให้เกิดการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงสังคมรวมไปถึงการดำเนินนโยบายสาธารณะให้ดีขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. การวิเคราะห์บทความชิ้นนี้เป็นการศึกษาเพียงส่วนหนึ่งผ่านรายงานสถานการณ์ของ ศบค. ช่วงเริ่มต้นของการแพร่ระบาดในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2563 จนถึงก่อนเริ่มการระบาดครั้งใหญ่ช่วงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2564 จึงมีข้อเสนอแนะให้มีส่วนเพิ่มเติมไปถึงหน่วยของการศึกษาระดับต่าง ๆ เช่น ปัญหาการนำเข้าวัคซีน ความสัมพันธ์ระหว่างมาตรการของรัฐกับจำนวนผู้ติดเชื้อที่เพิ่มสูงขึ้น และการปรับตัวของผู้ประกอบการในช่วงของการแพร่ระบาด

2. บทความชิ้นนี้เป็นการศึกษาแนวทางการตีความเชิงวิพากษ์ในมุมมองผู้เขียนจึงอยากให้เกิดการศึกษาในแนวทางของตัวแบบนโยบายสาธารณะเพื่อก่อให้เกิดการเปรียบเทียบกรณีศึกษาในหน่วยของการวิเคราะห์จากประเด็นการสื่อสารของศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กมลเศ โปธิกนิษฐ. (2563). **ทฤษฎีนโยบายสังคมและการวิพากษ์นโยบาย.**

พิษณุโลก: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

กรมองค์ระหว่างประเทศ. (2559). **ไทยกับสหประชาชาติ (กระทรวงต่างประเทศ).**

ค้นเมื่อ 18 พฤษภาคม 2564, จาก

www.mfa.go.th/thai_inter_org/th/relation?fbclid

ปีซี. (2564). **ฆ่าตัวตาย : ตัวเลขคนไทยปลิดชีพตัวเองได้ระดับขึ้นระหว่างการ**

ระบาดของโควิด-19. ค้นเมื่อ 5 สิงหาคม 2564,

จาก

www.bbc.com/thai/thailand-57721370

ประโยชน์ ส่งกลิ่น. (2561). **นโยบายสาธารณะแนวการตีความ Interpretive**

Public Policy. มหาสารคาม: อภิชาติ.

ประโยชน์ ส่งกลิ่น. (2557). **นโยบายสาธารณะแนวทางการตีความ. วารสารการเมือง**

ปกครอง, 4(2), 13-31.

ปิยะพงษ์ บุชบงก์ และพบสุข ชำของ. (2563). **การออกแบบนโยบายที่ไม่ทิ้งใครไว้**

ข้างหลัง Inclusive Policy Design. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.

ปิยะพงษ์ บุชบงค์. (2552). **การกำหนดนโยบายสาธารณะ : กระบวนการทัศน์**

แนวทาง ตัวแบบ กรอบ และเทคนิค. กรุงเทพฯ: เสมาธรรม.

พฤทธิสาณ ชุมพล, ม.ร.ว. (2556). **ระบบการเมือง : ความรู้เบื้องต้น (พิมพ์ครั้งที่**

12). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มยุรี อนุมานราชชน. (2556). **นโยบายสาธารณะ Public Policy.** กรุงเทพฯ: เอ็กซ์

เปอร์เนต.

วัชรพล พุทธรักษา. (2564). **นโยบายศึกษาในมุมมอง Political Philosophy/**

Thoughts/ Theories: ศึกษานโยบายในฐานะเส้นทางสู่การสร้างสังคม

การเมืองที่ดี. ใน ปิยะพงษ์ บุชบงค์ และธีรพัฒน์ อังศุवाल (บรรณาธิการ).

นโยบายศึกษาจากหลากหลายมุมมอง Policy studies from different

perspectives. เชียงใหม่ : สถาบันนโยบายสาธารณะ

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 68-73.

- วีระ หวังสัจจะโชค. (2556). **การจัดสถาบันของนโยบายจำนำข้าว**. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุณบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศูนย์บริหารสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 กระทรวงมหาดไทย. (2563). **คำสั่ง ศบค.มท. ที่ 2/2563 19 ต.ค. 63 เรื่อง จัดตั้งสำนักงานศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 กระทรวงมหาดไทย (ศบค.มท.).** ค้นเมื่อ 1 สิงหาคม 2564, จาก www.moicovid.com/ คำสั่ง/?fbclid=IwAR1wJAhaVjwkRdkqmg
- สมพร เพื่องจันทร์. (2552). **นโยบายสาธารณะ: ทฤษฎีและการปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ: ออน อาร์ต ครีเอชั่น.
- สัญญา เคนาภูมิ. (2559). **กรอบแนวคิดการศึกษานโยบายสาธารณะ. วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์**, 11(33), 1-15.
- อนุสรณ์ ลิ้มมณี. (2561). **การอธิบายกับการวิเคราะห์ทางการเมือง: แนวคิดและข้อโต้แย้งทางปรัชญาสังคมศาสตร์**. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.
- อุทัย ปริญญาสุทธินันท์. (2562). **นโยบายสาธารณะกับชุมชนบางเหริ่ง : ประเด็นทบทวนสู่ความสำเร็จและยั่งยืนของการขับเคลื่อนนโยบาย Public Policy and Bang Rieang Community: Reviewed Issues for Success and Sustainability of Policy Driving. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**, 10(1), 91-120.

ภาษาอังกฤษ

- Benton, T. and Craib, I. (2011). **Philosophy of Social Science: The Philosophical Foundations of Social Thought (Traditions in Social Theory)**. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Dye, T. R. (2017). **Understanding Public Policy (15nd ed.)**. London: Pearson.
- Easton, D. (1953). **The Political System**. New York: Knopf.
- Fisher, F. (2015a). In pursuit of usable knowledge: critical policy analysis and the argumentative turn. in Fischer, F., Torgerson, D., Durnova, A.,

and Orsini, M. (Editor). **Handbook of Critical Policy Studies**.

United Kingdom: Edward Elgar Pub, pp. 47–66.

Fischer, F. (2003b). **Reframing Public Policy: Discursive Politics and Deliberative Practices**. New York: Oxford University Press.

Gauttam, P. Singh, B. and Kaur, J. (2020). COVID-19 and Chinese Global Health Diplomacy: Geopolitical Opportunity for China's Hegemony. **Millennial Asia**, 1 - 3.

Lowndes, V. (2010). The Institutional Approach. in Marsh, D., and Stoker, G. (Editor). **Theory and Methods in Political Science (3rd ed.)**. United Kingdom: Palgrave Macmillan, pp. 62–79.

Peters, G. D. and Fontaine, G. (2020). **Handbook of Research Methods and Applications in Comparative Policy Analysis**. United Kingdom: Edward Elgar Pub.

Pfiffner, J. P. (2005). Presidential Decision Making: Rationality, Advisory Systems, and Personality. **Presidential Studies Quarterly**, 35 (2), 217 - 228.

Torgerson, D. (2015). Harold D. Lasswell and critical policy studies: the threats and temptations of power. in Fischer, F., Torgerson, D., Durnova, A., and Orsini, M. (Editor). **Handbook of Critical Policy Studies**. United Kingdom: Edward Elgar Pub, pp. 27–46.

- Wagenaar, H. (2015). Transforming perspectives: the critical functions of interpretive policy analysis. in Fischer, F. , Torgerson, D. , Durnova, A. , and Orsini, M. (Editor). **Handbook of Critical Policy Studies**. United Kingdom: Edward Elgar Pub, pp. 422–440.
- Yanow, D. (2007). Qualitative-Interpretive Methods in Policy Research. In Fischer, F., Miller, G. J., & Sidney, M. S., (Eds.), **Handbook of Public Policy Analysis Theory, Politics, and Methods**. (pp.405-416). Boca Raton: CRC Press.

Translated Thai Refences

- Anumanratthana, M. (2013). **Public Policy**. Bangkok: Ekspenent.
- BBC. (2564). **Suicide: During the COVID-19 outbreak, the number of Thai people that killed increased**. Retrieved on 5 August 2021, Retrieved From www.bbc.com/thai/thailand-57721370
- Buddharaksa, W. (2021). Policy Studies in Perspective Political Philosophy, Thoughts and Theories: Study Policy for Path to Create a Good Political Society. In Boossabong, P. and Ungsuchaval, T. (Editor). **Policy Studies from Different Perspectives**. Chiang Mai: Chiang Mai University School of Public Policy, pp. 68-73.
- Boossabong, P. and Chamchong, P. (2020). **Incursive Policy Design**. Bangkok: Ruankaeo Kanphim.
- Boossabong, P. (2009) **The Public Policy Process: Paradigm, Process, Model, Frame and Technique**. Bangkok: Sematham.
- Chumphon, P. (2013). **Political System: Fundamental Knowledge (12nd ed.)**. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- COVID-19 Situation Administration Communication Center. (2020). **Order to Establish an COVID-19 Situation Administration**

Communication Center (No.2/2563 19 October 2021).

Retrieved on 1 August 2021, Retrieved from

www.mocovid.com/order/fbclid=lwAR1wJAhaVjwkRdkqmg

Department of International Organization. (2559). **Thai and United**

Nations (Ministry of Foreign Affairs). Retrieved on 18 May

2021, Retrieved From

www.mfa.go.th/thai_inter_org/th/relation?fbclid

Fuangchan, S. (2009). **Public Policy: Theory and Practice.** Bangkok: On Art Creation.

Khenaphum, S. (2016). Introduction of Public Policy. **Social Sciences Research and Academic Journal**, 11(33), 1-15.

Limmani, A. (2018). **Political Analysis and Explanation: Social Science, Philosophy, Concepts, and Arguments.** Bangkok: Sayam Parithat.

Parinyasutinan, U. (2019). Public Policy and Bang Rieang Community: Reviewed Issues for Success and Sustainability of Policy Driving. **Humanities and Social Sciences Journal**, 10(1), 91-120.

Photikanit, K. (2563). **Social Policy Theories and Critical Policy.** Phitsanulok: Naresuan University Publishing House.

Songklin, P. (2018). **Interpretive Public Policy.** Maha Sarakham: Apichart.

Songklin, P. (2014). Public Policy: Interpretive Approach. **Journal of Politics and Governance**, 4(2), 13-31.

Wongsatjachock, W. (2013). **Institutional Arrangement of Rice Pledging Policy (Doctoral Dissertation).** Bangkok, Chulalongkorn University.

บทความที่ : 8
Article :

การศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
Study of Agricultural Tourism Development
Guidelines Kut Wa Subdistrict, Kuchinarai
District, Kalasin Province.

[Received: June 7, 2021; Revised: December 13, 2021;

Accepted: December 14, 2021]

จารุวรรณ ศิลธร* ศักดิ์เกษม ปานะลาด†

Jaroonwan Sinthon* Sakkasem Panalad**

* นักศึกษาปริญญาตรี หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ *The students of the Bachelor's Degree majoring in Tourism, the Faculty of Liberal Arts, Kalasin University.

† อาจารย์หลักสูตรการท่องเที่ยวและบริการ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย

**The Lectures of Department of Tourism and Services, the Faculty of Liberal Arts, Kalasin University. Corresponding author e-mail: sakkasemp@yahoo.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพด้านท่องเที่ยวเชิงเกษตรสำหรับตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ และเพื่อเสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร สำหรับตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในตำบลกุดหว้า ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่มีบทบาทด้านการกำหนดนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวตำบลกุดหว้า เกษตรกรเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในตำบลกุดหว้า ผลการวิจัย พบว่า แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพไม่เพียงพอในหลายด้าน อาทิ ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ตอบสนองความต้องการของกลุ่มนักท่องเที่ยวแต่ละช่วงวัย สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวที่เหมาะสมในแหล่งท่องเที่ยว การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันนี้แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในตำบลกุดหว้ายังสามารถรองรับนักท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชม มีการจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้นักท่องเที่ยวได้เข้าเที่ยวชม โดยมีเจ้าของสวน เป็นผู้นำชมบรรยายข้อมูลความรู้ต่าง ๆ แก่ นักท่องเที่ยวด้วยตนเอง โดยในพื้นที่แต่ละสวนมีการปลูกผักหลายชนิด มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ซึ่งแต่ละกิจกรรมนักท่องเที่ยวจะได้รับความรู้และประสบการณ์ที่แปลกใหม่ นอกจากนี้ ยังมีการจำหน่ายผักในสวนเพื่อเป็นของฝาก หากมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าชมแหล่งท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องและเพิ่มจำนวนขึ้น การบริหารจัดการไม่ดีพออาจส่งผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยตรง ดังนั้น การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร จึงเป็นสิ่งสำคัญเพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรแต่ละแห่งทราบถึง ข้อดี ข้อเสีย ของตนเองที่ต้องนำไปปรับปรุง เพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีคุณภาพและแตกต่างจากที่อื่นหน่วยงานต่าง ๆ แนวทางการจัดแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ข้อเสนอแนะเพื่อการส่งเสริมแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยมุ่งเน้น

1. ประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวรู้จักมากขึ้น
2. ประสานงานกับหน่วยงาน

ภาครัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อแสวงหาแหล่งงบประมาณในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ 3. ต้องการให้มีผู้ให้ความรู้และสามารถให้คำแนะนำการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้น่าสนใจมากขึ้น และ 4. การพัฒนาความสามารถในการเข้าถึง และความสะดวกสบายรวมถึงความปลอดภัยในเส้นทางท่องเที่ยว

คำสำคัญ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร, แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

Abstract

The purposes of this study were to study the agricultural tourism potentials of Kut Wa subdistrict, Kuchinarai district, Kalasin province and to provide the agricultural tourism development guidelines of Kut Wa subdistrict, Kuchinarai district, Kalasin province. This study was done through the qualitative research methodology with the interview of stakeholders of Kut Wa subdistrict including government officials who were in charge of specifying the policy for tourism development of Kut Wa subdistrict and the farmers who own the agricultural tourism attractions in Kut Wa subdistrict. The results revealed that : The agricultural tourism attractions of Kut Wa subdistrict, Kuchinarai district, Kalasin province had the potentials in aspects such as the activities of agricultural tourism responding the needs of tourists in all ages, the suitable facilities, and the management that meets the standard of agricultural tourism. The agricultural tourism attractions of Kut Wa subdistrict have been ready for welcoming tourists. The owner of each farm could be the tourist guide presenting information about vegetables planting and activities to tourists which they could learn and experience the new things of agriculture. Moreover, vegetables grown in the farm could be sold as souvenirs for tourists. This needs the good management for receiving the increasing of tourists to avoid the problem that might directly affect the attractions. Consequently, the potentials evaluation of the agricultural attractions was so crucial for each farm to be aware of strength and weaknesses for the improvement for the better quality and unique. The recommendations for promoting the agricultural tourism attractions of Kut Wa subdistrict, Kuchinarai district, Kalasin province were: 1) conduct the public relation

for the more acknowledgement, 2) coordinate with the related government agencies to get the budget for the development to be the interesting tourist attractions, 3) ask for the support of experts to provide guidelines for improving the tourist attraction to be more interesting, and 4) improve the access, convenience, and safety of this tourism route.

Keywords: Agricultural Tourism, Agricultural Tourism Development Approach

บทนำ

การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมกับการเข้าไปสัมผัสกับธรรมชาติโดยมีกระบวนการเรียนรู้ด้วยวิธีต่าง ๆ ซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวเกิดจิตสำนึกที่จะอนุรักษ์และตระหนักถึงความสำคัญของธรรมชาติและการรักษาสีเขียวให้ดำรงอยู่ สำหรับในประเทศไทยมีการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีความหลากหลายในการประกอบอาชีพ มีภูมิปัญญาทางการเกษตร มีชื่อเสียงทางด้านไม้ผล ข้าว การประมง และกิจกรรมปศุสัตว์ที่ก้าวหน้ามาแต่โบราณความ หลากหลายดังกล่าว จะเป็นสิ่งดึงดูดและนำความประทับใจมาสู่นักท่องเที่ยว เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมกิจกรรมกับเกษตรกร สัมผัสกับสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติตลอดจนการศึกษา เรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้านกระบวนการประกอบอาชีพเกษตรอย่างใกล้ชิด และยังเพิ่มการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นอีกด้วย นอกจากนี้รัฐบาลพยายามส่งเสริม พัฒนาและผลักดันภาคการเกษตรหลายด้าน โดยในปี 2559 รัฐบาลมีนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ซึ่งเป็นนโยบายในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเกษตรแบบเดิม ให้เป็นการเกษตรแบบใหม่ที่เกษตรกร สามารถเพิ่มมูลค่าให้กับตัวผลผลิตของตนเอง โดยการนำนวัตกรรมหรือเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาช่วยพัฒนาภาคการเกษตรให้ดียิ่งขึ้น (จิรนนท์ เข็มขันธุ์, 2561) ประกอบกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในประเทศไทยมีแนวโน้มที่จะเพิ่ม ความสำคัญมากยิ่งขึ้นนอกจากนี้ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรยังมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สามารถเชื่อมโยงกันได้โดยความร่วมมือและการประสานงานกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรยังเป็นปัจจัยสนับสนุน สำคัญที่ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืนได้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2555)

ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์มีการส่งเสริมพัฒนาเน้นไปทั้งด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวและการพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของจังหวัดกาฬสินธุ์ ที่เน้นการพัฒนาจังหวัดกาฬสินธุ์ให้เป็นพื้นที่เศรษฐกิจพอเพียงและส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวโดยการทำกิจกรรมส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ การนำเสนอรายการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สร้างสรรค์ จากการลงพื้นที่

ดำเนินงานวิจัย ทำให้ได้ทราบว่าเรื่องการท่องเที่ยวยังเป็นประเด็นที่ใหม่สำหรับประชาชนในพื้นที่ซึ่ง ไม่มีองค์ความรู้ ขาดความเข้าใจ กระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งสามารถนำเสนอเป็นรูปแบบบริการที่สมบูรณ์ได้ ประชาชนในพื้นที่จึงไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร อีกทั้งในตำบลกุดหว้า ยังไม่มีการทำกิจกรรมทางการท่องเที่ยวหลากหลายส่วนมากเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แต่ในตำบลกุดหว้านี้ยังมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลายและน่าสนใจอย่างมาก อาทิ เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงธรณี เป็นต้น ซึ่งสามารถจะนำมาส่งเสริมให้เป็นกิจกรรมทางการท่องเที่ยวในตำบลกุดหว้าได้มากยิ่งขึ้น ดังนั้นผู้วิจัยมีความสนใจที่จะใช้กระบวนการวิจัยเพื่อปรับปรุงและพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นเครื่องมือในการชักจูงให้พี่น้องประชาชนในพื้นที่มาร่วมกันพัฒนาทักษะองค์ความรู้จนเข้าใจและสามารถดำเนินกิจกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ร่วมกันอย่างมีส่วนร่วมได้ในอนาคตเพื่อช่วยส่งเสริมยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้นโดยการออกแบบกิจกรรมที่น่าสนใจโดยการระดมความคิดกับชาวบ้านในพื้นที่รวมถึงผู้ประกอบการเพื่อทำให้ตำบลกุดหว้า เกิดรายได้และมีเงินหมุนเวียน

จากปัญหาและความสำคัญของการท่องเที่ยวผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขและเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวนอกจากนี้ยังนำผลการวิจัยมาใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนการจัดบริการทางวิชาการได้ตรงตามความต้องการของท้องถิ่นเพื่อเป็นแนวทางการเสริมสร้างความสามารถของผู้ประกอบการในด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้มากขึ้นและเป็นการเสริมศักยภาพในการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงเกษตรซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการวางแผนและจัดการของผู้ประกอบการที่ดำเนินการอยู่ผู้ที่กำลังจะมีการดำเนินการและผู้ที่สนใจจะดำเนินการด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรรวมถึงเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง

วัตถุประสงค์

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพด้านท่องเที่ยวของตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ และเพื่อเสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร สำหรับตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

ระเบียบวิธีวิจัย

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการค้นคว้าจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับประเด็นที่ศึกษา เหตุผลที่เลือกใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพเนื่องจากการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นรูปแบบหนึ่งในการค้นหาความรู้ความจริงหรือสร้างทฤษฎีและข้อเท็จจริงใหม่ ๆ เป็นที่นิยมแพร่หลายจากนักวิชาการในหลายสาขาทั่วโลก โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยที่เป็นเอกลักษณ์ที่หลากหลาย ครอบคลุมรอบด้านในทุกประเด็นปัญหาของเรื่องที่วิจัย เพื่อนำข้อมูลเชิงลึกที่ได้มานำมาวิเคราะห์ตีความให้ความหมาย พร้อมบรรยายสรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ (พิเชษฐ์ วงศ์เกียรติจร, 2559) ผู้วิจัยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักโดยใช้วิธีการแบบเจาะจงเพราะเป็นวิธีการที่จะได้ข้อมูลในเชิงลึกเป็นข้อมูลที่สำคัญและเป็นประโยชน์สำหรับนักวิจัย โดยกลุ่มผู้ให้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบไม่ใช้หลักความน่าจะเป็นในการสุ่มตัวอย่างผู้วิจัยเลือกการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive sampling) ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดคุณสมบัติของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่จะศึกษาไว้ 4 1 ประการดังนี้) มีลักษณะการจัดการฟาร์มแบบเกษตรอินทรีย์ 2) มีการดำเนินงานมาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ปี 3) เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่สามารถถ่ายทอดและฝึกปฏิบัติจริงให้กับบุคคลภายนอกที่สนใจได้ 4) มีผลงานเป็นที่ยอมรับจากหน่วยงานภายนอก จากคุณสมบัติที่กำหนดไว้ข้างต้นจึงได้กลุ่มตัวอย่างและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มาทั้งหมด 6 คนเนื่องจากผู้ให้ข้อมูลหลักมีความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลสามารถให้ข้อมูลได้อย่างเพียงพอและมีคุณสมบัติที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาหรือมีการสัมภาษณ์จนข้อมูลอิ่มตัวผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงคือตัวแทนจากเทศบาลตำบลกุดหว้า จำนวน 1 คน ตัวแทนสำนักงานเกษตรอำเภอภูผินารายณ์ จำนวน 1 คน นักพัฒนาการท่องเที่ยว สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 1 คน ตัวแทนเกษตรกรเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในตำบลกุดหว้า จำนวน 2 คน ตัวแทนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในตำบลกุดหว้า จำนวน 1 คน

เครื่องมือวิจัย

ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview From) เป็นเครื่องมือที่สำคัญเพื่อช่วยให้ผู้วิจัยสามารถเก็บข้อมูลได้ครบถ้วนถูกต้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยซึ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi structured) โดยแบ่งแบบสัมภาษณ์ออกเป็น 2 ชุด ชุดที่ 1 สำหรับสัมภาษณ์เกษตรกรเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และชุดที่ 2 สำหรับสัมภาษณ์ตัวแทนภาครัฐและนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในตำบลกุดหว้า

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ นักวิจัยมีเก็บข้อมูลในระหว่างเดือน พฤศจิกายน 2563 ถึง มีนาคม 2564 โดยทำหนังสือขออนุญาตให้สัมภาษณ์และบันทึกภาพและเสียง รวมถึงขอให้ผู้ให้ข้อมูลลงนามในใบพินัยสิทธิ์ก่อนเริ่มกระบวนการสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล 2 รูปแบบ โดยข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากหนังสือ วารสาร บทความ วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง จะนำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จะนำมาวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic analysis) และจัดหมวดหมู่ของเนื้อหาตามวัตถุประสงค์การศึกษา โดยนำเสนอผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามขั้นตอนดังนี้ 1) สรุปประเด็นสำคัญแบบคำต่อคำและอ่านบทสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลทุกราย 2) เรียบเรียงข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลทั้งหมดมาจัดกลุ่มของคำตอบที่มีลักษณะใกล้เคียงกันไว้ด้วยกันเพื่อเป็นการลดทอนข้อมูลให้เหลือเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย 3) สรุปผลงานวิจัยแล้วนำไปพัฒนาเป็นข้อสรุปเชิงทฤษฎีในการนำเสนอรูปแบบของแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้ตรงตามมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรสำหรับตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การจัดกระทำกับข้อมูลนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากการศึกษาภาคสนามจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว

เชิงเกษตร ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ด้านการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมมาสรุปประเด็นสำคัญที่มีความหมายเหมือนหรือใกล้เคียงกัน ตรวจสอบความต้องสมบูรณ์ของข้อมูลและจัดบันทึกตามประเด็นที่กำหนดในขอบเขตด้านเนื้อหา

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลหลัก ส่วนที่ 2 ประกอบด้วย 2.1) ข้อมูลด้านศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในตำบลตามตัวชี้วัดมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 4 ด้าน 2.2) แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตำบลกุดหว้า อำเภอภูผามาศ จังหวัดบึงกาฬ ซึ่งมีการรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย เกษตรกรเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรจำนวน 2 คน เป็นชาย 1 คน หญิง 1 คน อายุ 67 ปี และ 50 ปี ตามลำดับ จบการศึกษาชั้นประถมศึกษา และเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและด้านการเกษตรในเทศบาลตำบลกุดหว้า ตำบลกุดหว้า อำเภอภูผามาศ จังหวัดบึงกาฬ จำนวน 1 คน เพศหญิง อายุ 32 ปี หัวหน้าสำนักงานเกษตรอำเภอภูผามาศ จำนวน 1 คน เป็นเพศหญิง อายุ 39 ปี นักพัฒนาการท่องเที่ยว สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดบึงกาฬ จำนวน 1 คน เป็นเพศหญิง อายุ 33 ปี และ 39 ปี สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ทั้ง 3 คน และนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในตำบลกุดหว้า 1 คน เป็นเพศชาย อายุ 29 ปี

ส่วนที่ 2.1 ข้อมูลด้านศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในตำบลตามตัวชี้วัดมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 4 ด้าน สรุปได้ดังนี้

1. ศักยภาพด้านการบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

โครงสร้างการบริหารจัดการองค์กรและแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวยังไม่มี การวางแผนการตลาดที่ชัดเจนขาดแผนผังองค์กรควรมีการแนะนำการตลาดและสร้างแผนผังองค์กรขึ้นมา การกำหนดแผนการบริหารจัดการพื้นที่อย่างเป็นระบบการ

กำหนดเขตในฟาร์มมีการแบ่งเป็นสัดส่วนมีการใช้ประโยชน์พื้นที่เพื่อการเกษตรอย่างชัดเจน แต่ถนนและลานจอดรถยังไม่อยู่ในเกณฑ์ที่ดีเนื่องจากยังไม่มีลานจอดรถที่มั่นคงเป็นเพียงพื้นที่โล่ง ๆ เท่านั้น การจัดการด้านความปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยวยังไม่มีเตรียมความพร้อมด้านการรักษาความปลอดภัย การจัดการของเสียในแหล่งท่องเที่ยวยังไม่มีแยกขยะภายในสวน การยอมรับและความร่วมมือกับชุมชนโดยรอบการมีส่วนร่วมในวิสาหกิจชุมชนการรักษาวัฒนธรรม มีการใช้พื้นที่ของสวนเป็นศูนย์การเรียนรู้ การสร้างเครือข่ายเพื่อสนับสนุนแหล่งท่องเที่ยวมีการเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ เช่น วัดภูด่านไผ่ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การรักษาความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรการผลิต ได้แก่ ดิน น้ำ ป่าไม้การผลิตแบบปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอนามัย การบำรุงรักษาระบบสาธารณูปโภคและทรัพยากรการท่องเที่ยวมีการรักษาความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยวสวยงามร่มรื่นน่ามอง การส่งเสริมการขายเพิ่มมูลค่าและพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรมีการขายของทางการเกษตร เพื่อสร้างแรงจูงใจในการซื้อสำหรับลูกค้า การโฆษณาและประชาสัมพันธ์ของแหล่งท่องเที่ยวยังไม่มีโฆษณาและประชาสัมพันธ์

2. ศักยภาพด้านการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

เส้นทางการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเดินทางไม่สะดวกถนนขรุขระความพร้อมของระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานภายในสวนมีถนน ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ความพร้อมด้านที่พักสำหรับบริการนักท่องเที่ยวไม่มีที่พักในแหล่งท่องเที่ยวความพร้อมด้านอาหารสำหรับนักท่องเที่ยวมีอาหารบริการ แต่ต้องมีการสั่งจองล่วงหน้า การกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับขนาดพื้นที่ถ้าหากเข้าชมเฉยๆสามารถเข้าชมได้ไม่ จำกัด การเตรียมความพร้อมของบุคลากรในการรองรับนักท่องเที่ยวยังไม่มีบุคลากรพร้อมในการต้อนรับนักท่องเที่ยว การกำหนดช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวมีการกำหนดช่วงฤดูกาลและระยะเวลาเปิด-ปิดของแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวได้ตลอดปี

3. ศักยภาพการให้บริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การต้อนรับและสร้างความคุ้นเคยสำหรับนักท่องเที่ยวมีการบรรยายแนะนำสถานที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวแจ้งให้ทราบถึงกติกาและการปฏิบัติตนของนักท่องเที่ยวขณะเยี่ยมชม ไม่มีมีคฤหาสน์หรือผู้นำชมสำหรับนักท่องเที่ยว เพื่ออธิบายถ่ายทอดความรู้และข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว แต่เจ้าของสวนสามารถนำชมได้ มีบริการ

ให้นักท่องเที่ยวจ่ายซื้อสินค้าและผลิตภัณฑ์ใช้ในแหล่งท่องเที่ยวหรือนำกลับบ้าน ความหลากหลายของกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวมีกิจกรรมที่เสริมสร้างความรู้โดยการนำชมการทำการเกษตรรูปแบบต่าง ๆ ภายในสวน การให้บริการด้านความรู้และข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวมีป้ายแสดงข้อมูลหรือความรู้ด้านการเกษตรและการสาธิตวิธีปฏิบัติ การให้บริการด้านยานพาหนะเยี่ยมชมสำหรับนักท่องเที่ยวที่ไม่มีบริการสำหรับบริการนักท่องเที่ยว การให้บริการการฝึกอบรมและการถ่ายทอดองค์ความรู้ได้แก่ การให้บริการอุปกรณ์ฝึกทักษะเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองและการให้บริการฝึกอบรมเป็นหมู่คณะ การให้บริการสำหรับผู้สูงอายุและคนพิการแหล่งท่องเที่ยวยังขาดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับบริการผู้สูงอายุและคนพิการ

4. ศักยภาพด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ความโดดเด่นด้านเทคโนโลยีการเกษตรและองค์ความรู้เฉพาะที่เป็นต้นแบบของการทำเกษตรกรรมมีการทำสวนผลไม้ ความโดดเด่นต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่การเกษตรกรรมแบบธรรมชาติหรือเกษตรอินทรีย์การผลิตสารชีวภาพเพื่อกำจัดศัตรูพืช สภาพธรรมชาติและความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยวมีความสวยงามตามธรรมชาติ ความเชื่อมโยงของแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายประเภทภายในระยะรัศมี 10 กิโลเมตรมีแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์มากมาย เช่น วัดภูตานไหม เป็นต้น การได้รับรางวัลใบรับรอง หรือใบประกาศเกียรติคุณ จากองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร หรือสิ่งแวดล้อม หรือวัฒนธรรมท้องถิ่น ความโดดเด่นและหลากหลายของผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร เพื่อจำหน่ายสำหรับนักท่องเที่ยวมีพืชผักผลไม้ภายในสวนขาย ความโดดเด่นและความหลากหลายของกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว การเรียนรู้วิถีชีวิตหรือร่วมทำกิจกรรมกับเกษตร ได้แก่ การร่วมทำกิจกรรม การสัมผัสในการทำปักษ์หมักชีวภาพ เป็นต้น

ส่วนที่ 2.2 แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตำบลกุดหว้า
อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ สรุปได้ดังนี้

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตำบลกุดหว้า สามารถสรุปแนวทางในแต่ละด้าน ดังนี้

1) **ด้านกายภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร** จัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพให้เหมาะสำหรับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร แบ่งพื้นที่ให้เป็นสัดส่วน สอดคล้องกันระหว่างการใช้ประโยชน์ทางการเกษตรกับการใช้ประโยชน์ทางการท่องเที่ยว กำหนดเส้นทางเที่ยวชมให้เป็นเส้นทางเชื่อมโยงในแหล่งอย่างเป็นระบบ มีป้ายบอกทางหรือสัญลักษณ์สำหรับเส้นทางเดินที่ชัดเจน เพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็น ได้แก่ ห้องน้ำที่ถูกสุขลักษณะ มีม้านั่งหรือจุดพักคอย มีที่จอดรถยนต์ รถจักรยานยนต์ตามสมควร

2) **ด้านการบริการ** แต่ละแหล่งท่องเที่ยวต้องมีกิจกรรมการท่องเที่ยวให้เหมาะสมตามแต่ฤดูกาลสามารถ เจ้าของแหล่งจะต้องพัฒนาทักษะการเป็นผู้เล่าเรื่องหรือสื่อความหมายเพิ่มขึ้น การกำหนดเวลาในแต่ละฐานกิจกรรมจะต้องกำหนดให้มีความยืดหยุ่นสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความสนใจของนักท่องเที่ยว

3) **ด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยว** เจ้าของแหล่งควรจะมีการใช้ประโยชน์จากสื่อสังคมออนไลน์เพื่อสร้างการรับรู้ให้กับนักท่องเที่ยวและทำการตลาดให้มากขึ้น โดยอาศัยบุคลากรหรือสมาชิกในครอบครัวและชุมชน มีการกำหนดต้นทุนและค่าใช้จ่ายอย่างเหมาะสมและเป็นธรรมทั้งสองฝ่าย สร้างให้เกิดกระบวนการแบบกลุ่มเพื่อร่วมคิดร่วมวางแผนร่วมทำและร่วมรับประโยชน์ แบ่งบุคลากรออกเป็นกลุ่มวางแผนการตลาดได้ผลผลิตได้ตามฤดูกาล การเอาสินค้าออกไปขายในตลาดเพื่อเป็นแรงจูงใจในการท่องเที่ยว การจัดแบ่งพื้นที่มีการแบ่งพื้นที่อย่างเป็นระบบ เช่น พื้นที่เพาะปลูก ความปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยวได้รับความร่วมมือจากฝ่ายปกครองท้องถิ่น ของเสียในแหล่งท่องเที่ยวได้รับความร่วมมือจากชุมชนในการรักษาสภาพแวดล้อมโดยการใช้ถุงพลาสติกเท่าที่จำเป็น

4) **ด้านการสร้างเครือข่ายและกลไกการพัฒนา** ดำเนินการเชื่อมโยงกับแหล่ง/กิจกรรมการท่องเที่ยวอื่น ๆ ในตำบลทุกหัวและตำบลใกล้เคียง มีการถอดบทเรียน สรุบบทเรียนและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับแหล่งท่องเที่ยวอื่นที่ประสบความสำเร็จแล้วโดยอาศัยหน่วยงานภาครัฐช่วยติดต่อประสานงาน หน่วยงานรัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องช่วยสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น (ถนน ไฟฟ้า แหล่งน้ำ) และส่งเสริมการพัฒนาทุกมิติอย่างต่อเนื่อง และมีตามความเหมาะสม นอกจากนี้ สอดคล้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่แหล่งท่องเที่ยวกำหนดขึ้น โดยกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวตามสภาพแวดล้อม

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยสามารถอภิปรายผลได้ว่า ปัจจุบันศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรเนื่องจากตำบลกุดหว้าตั้งอยู่ติดทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 (EWEC) นอกจากนี้ในตำบลกุดหว้ามีเกษตรกรดำเนินกิจกรรมทางการเกษตรในหลายรูปแบบ ทั้งแปลงปลูกผักอินทรีย์ ปลูกหน่อไม้ฝรั่ง ปลูกผลไม้ตามฤดูกาล ทำฟาร์มปศุสัตว์ ซึ่งสามารถสร้างเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อสร้างสิ่งดึงดูดใจให้กับนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวและเป็นแหล่งจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรได้เป็นอย่างดี ดังนั้นตำบลกุดหว้าสามารถดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้ดังนี้ 1) ฐานเกษตรอินทรีย์ เช่น การทำปุ๋ยหมักเพื่อปลูกพืช การปลูกเพาะเมล็ด การปลูกผัก การปลูกข้าวอินทรีย์ การเก็บเกี่ยวและคัดแยก เป็นต้น 2) ฐานการทำอาหารตามตำหรับพื้นบ้าน (ตำหรับอาหารภูไท) เป็นการอนุรักษ์พื้นบ้านของชุมชนไม่ให้เลือนหายไป 3) ฐานการทำฟาร์มปศุสัตว์ เช่น การเลี้ยงไก่ไข่ ไก่เนื้อ การเลี้ยงกระบือ เป็นต้น 4) ฐานตลาดชุมชนเกษตรเพื่อนำผลผลิตไปวางจำหน่ายในตลาดชุมชน ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ กัญญาณี เดชประทุม (2559) ที่พบว่า 1) ความเร่งด่วนของปัญหาที่จะต้องแก้ไขในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ที่จัดอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านศักยภาพการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ด้านศักยภาพการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร เกษตร และด้านศักยภาพการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 2) ความเร่งด่วนของปัญหาที่จะต้องแก้ไขในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ที่จัดอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านศักยภาพการให้บริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 3) เรื่องความพึงพอใจต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่จัดอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านศักยภาพการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรและ ด้านศักยภาพการให้บริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 4) ส่วนความพึงพอใจต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ที่จัดอยู่ในระดับมากที่สุดได้แก่ ด้านศักยภาพการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และด้านศักยภาพการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 5) สำหรับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลกระทบต่ระดับความพึงพอใจต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรด้านเพศมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 6) และเมื่อผู้วิจัยเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลกระทบต่อ

ระดับความเร่งด่วนของปัญหาต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร บ้านโคกเมือง อำเภอบึงสามพัน จังหวัดบุรีรัมย์ โดยรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวอยู่แล้วในตำบลกุดหว้า เช่น ประเพณีบุญบั้งไฟตะไลล้าน หมู่บ้านวัฒนธรรมภูไทบ้านโคกโก่งภูตานไห เป็นต้น ซึ่งเป็นโอกาสอันดีที่จะเชื่อมโยงกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกับกิจกรรมการท่องเที่ยวอื่น ๆ ซึ่งจะส่งผลดีให้นักท่องเที่ยวได้ท่องเที่ยวในกิจกรรมที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามจากการเก็บข้อมูลและการสังเกตของนักวิจัยพบว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในตำบลกุดหว้า ยังเป็นลักษณะต่างคนต่างทำตามศักยภาพของตนเองที่มี หากจะยกระดับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรควรมีการรวมกลุ่มกันให้เป็นรูปธรรม โดยอาศัยกลไกของหน่วยงานภาครัฐไม่ว่าจะเป็นเทศบาลตำบลกุดหว้า องค์การบริหารส่วนตำบลกุดหว้า สำนักงานเกษตรอำเภอภูผินารายณ์ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดกาฬสินธุ์ สถาบันการศึกษาในพื้นที่ ช่วยเหลือเกษตรกรการให้สามารถรวมกลุ่มกันดำเนินงานกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้ชัดเจน ทั้งนี้การรวมกลุ่มจะเป็นกลไกที่ขับเคลื่อนให้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของ มณีรัตน์ สุขเกษม การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรีผลการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี จำแนกได้ 6 ด้าน คือ 1) ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงเกษตร 2) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร 3) ด้านการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น 4) ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร 5) ด้านการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก และ 6) ด้านการตลาดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (มณีรัตน์ สุขเกษม, 2559)

สรุป

บทความวิจัยนี้เพื่อศึกษาศักยภาพด้านท่องเที่ยวของตำบลกุดหว้า อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ และเพื่อเสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรสำหรับตำบลกุดหว้า อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยผู้วิจัยนำแนวคิดเกี่ยวกับตัวชี้วัดมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 4 ด้าน ประกอบด้วย 1)

ศักยภาพด้านการบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบว่ายังขาดศักยภาพด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากอยู่ในช่วงเริ่มต้นของการเปิดสวนต้อนรับนักท่องเที่ยว 2) ศักยภาพด้านการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบว่ายังขาดความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานเพื่อเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวเป็นหลัก เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปาและแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร 3) ศักยภาพการให้บริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบว่าการให้บริการนักท่องเที่ยวเจ้าของสวนจะเป็นผู้ดำเนินการด้วยตนเอง ไม่ว่าจะเป็นการต้อนรับ การนำเที่ยว การสาธิตกิจกรรมในสวนเกษตร มีความเป็นกันเองกับนักท่องเที่ยวและสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว 4) ศักยภาพด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบว่าแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่ตำบลลูกหว้ามีความโดดเด่นด้วยรูปแบบเกษตรอินทรีย์ มีสภาพแวดล้อมที่ดี อากาศบริสุทธิ์ สามารถเดินทางเชื่อมโยงไปในแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ในพื้นที่ได้ง่าย เช่น ภูตนาไห หมู่บ้านวัฒนธรรมภูไทยโคกโก่ง แหล่งฟอสซิลปลาโบราณ และแหล่งท่องเที่ยวอื่นในจังหวัดกาฬสินธุ์และจังหวัดใกล้เคียง สำหรับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในตำบลลูกหว้าจะต้องพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามตัวชี้วัดมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรทั้ง 4 ด้าน การยกระดับการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยอาศัยหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มและเชื่อมโยงกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงอยู่แล้วในตำบลลูกหว้า ซึ่งจะเป็นการสร้างสิ่งดึงดูดใจให้กับนักท่องเที่ยวได้เพิ่มขึ้นอีกทางหนึ่ง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร จากผลการวิจัยพบว่า
2. โครงสร้างพื้นฐาน เช่น การคมนาคมเพื่อเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนอยู่ในระดับต่ำควรต้องมีการแก้ไขในเรื่องถนน เพื่อความสะดวกในการเดินทางและความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว
3. ควรมีการส่งเสริมประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์

4. มีการบูรณาการศาสตร์อื่น ๆ เข้ามาพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร
ร่วมด้วย

5. ต้องมีกิจกรรมแปลกใหม่น่าสนใจอยู่เสมอถ้าหากเป็นกิจกรรมที่สามารถ
ให้นักท่องเที่ยวร่วมได้ด้วยจะสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวมากขึ้น

6. งบประมาณของหน่วยงานภาครัฐยังไม่มีสนับสนุนกลุ่มเกษตรกรที่เป็น
เจ้าของแหล่งท่องเที่ยว

7. ต้องการให้หน่วยงานภาครัฐ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว
เชิงเกษตร

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิธีการจับประเด็นจากการสัมภาษณ์ให้ครอบคลุม
เพื่อที่จะได้คำตอบตามที่ต้องการไม่คลาดเคลื่อนมากนัก

2. ควรลงพื้นที่เพื่อเป็นการสำรวจก่อนที่จะทำวิจัยจริง เพื่อความสะดวกและ
ความถูกต้องในการเก็บข้อมูลจากประชากร / กลุ่มตัวอย่าง เป็นต้น

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความกรุณาของคณาจารย์ทุกท่าน ที่ให้
การสนับสนุนให้คำปรึกษา และตรวจแก้ข้อบกพร่องต่างๆ ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งใน
การทำวิจัยครั้งนี้จากท่านอาจารย์ ดร. ศักดิ์เกษม ปานะลาด และอาจารย์ ดร. มัลลิกา
นาจันทอง จงงานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีตั้งแต่ต้นจนสำเร็จเรียบร้อยผู้วิจัยขอ
กราบขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่านไว้ ณ โอกาสนี้สุดท้ายนี้ผู้เขียนขอกราบ
ขอบพระคุณบิดา มารดาครอบครัว ที่ให้การอุปการะอบรมเลี้ยงดูตลอดจนส่งเสริม
การศึกษาและให้กำลังใจเป็นอย่างดีอีกทั้งขอขอบคุณเพื่อน ๆ ที่ให้การสนับสนุนและ
ช่วยเหลือด้วยดีเสมอมา และขอขอบพระคุณเจ้าของสวนประกอบกิจการทางการ
เกษตรและหน่วยงานภาครัฐ รวมไปถึงชุมชน ตำบลกุดหว้า ที่คอยช่วยเหลือสนับสนุน
ด้วยดีเสมอมาอีกทั้งขอขอบพระคุณเอกสารงานวิจัยทุกเล่มที่ผู้ศึกษาค้นคว้าได้นำมา
อ้างอิงในการทำวิจัยจนกระทั่งงานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2555). แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร. กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- กัลยานี เดชประทุม (2559). การเพิ่มประสิทธิภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามมาตรฐานคุณภาพ แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร กรณีศึกษาบ้านโคกเมือง อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2559.
- ขัตติยา กลัญทกะปกรณ์ ,สุธีรา สิทธิกุล ,วินิตรา สีสพัฒนา ((2563. การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชนเกษตรตำบลห้วยทราย อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่. วารสารวิทยาการจัดการสมัยใหม่, ฉบับที่ 13 เล่ม 2.
- จิรนนท์ เขมชันธ (2561). มุมมองต่อการพัฒนาภาคการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในประเทศไทย. วารสารเกษตรพระจอมเกล้า 2561 : 36 (2), 162-167.
- มณีนรัตน์ สุขเกษม (2559). แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรตำบลลงขันเหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี. วารสารมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น, 10(4), 97-112.
- พิเชษฐ์ วงศ์เกียรติขจร. (2559). การวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ส.เอเชีย เพรส.

Translated Thai References

- Tourism Authority of Thailand (2555). Concepts and Principles of Agricultural Tourism. Bangkok: Tourism Authority of Thailand’
- Kunlayanee Det prathum (2559). Increase of Development Efficiency of Agro-tourism Based on Quality Standard of Agro-tourism Sources: A Case Study of Ban Khokmuang in Prakhonchai District, Buriram Province. Academic Journal of Buriram Rajabhat University. Vol. 8 No. 1 January - June 2016.

Khattiya K., Suthere S., Winittra L. (2563) . **Developing the Potential of Agricultural Community in Huay Sai Sub-District Maerim District Chiang Mai Province.** Journal of Modern Management Scinces. Vol.13(2).

Jeeranun K. (2561). **Perspectives of Agro Tourism Development in Thailand.** King Mongkut's Agricultural Journal. Vol.36(2).

Maneerat S. (2559). **The Guidelines of Potential Development of Agro-Tourism Tambon Dong Khilek, Muang District, Prachinburi Province.** The Far eastern University Journal. Vol.10(4).

Pichet W. (2559). **Introduction Qualitative Research.** Vol.1

บทความที่ : 9
Article :

แนวทางการบริหารเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน
เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการภาครัฐด้านการ
บริหารจัดการทรัพยากรน้ำ : กรณีศึกษากลุ่มน้ำลำตะคอง

แนวทางการบริหารเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน
เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการภาครัฐด้านการบริหาร
จัดการทรัพยากรน้ำ : กรณีศึกษาลุ่มน้ำลำตะคอง

Guidelines for Network Management of Irrigation
User Groups to Increase the Efficiency of Water
Resource Management for the Public Sector: A Case
of Lam Takhong Basin.

[Received: September 7, 2021; Revised: December 15, 2021;

Accepted: December 16, 2021]

วรัชยา เชื้อจันทิก,* ไกรศักดิ์ รักพินิจ,* กาญจนา คำพา*

Varatchaya Chueachanthuek, Kraisak Rakpinit,
and Kanchana Khampha

* คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

Email : varat.c@hotmail.com, varatchaya.c@nrru.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้านี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการบริหารเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน และ 2) เพื่อเสนอแนวทางการบริหารเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยเทคนิคการสัมภาษณ์กลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึก ตามแนวทางการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน จำนวน 30 คน ร่วมกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมระหว่างเดือนมีนาคม พ.ศ. 2561 ถึง เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2562 วิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ผลการวิจัยพบว่า 1) การบริหารเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ประกอบด้วย การเข้าถึงทรัพยากร การแบ่งปันความเสี่ยง ความมีประสิทธิภาพ การประสานงานที่ต่อเนื่องการเรียนรู้และการมีจริยธรรม 2) แนวทางการบริหารเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ประกอบด้วย การให้ความสำคัญในการกำกับหรือการจัดระเบียบ การสร้างความร่วมมือ การสร้างทีมงาน การสร้างภาวะผู้นำ และการเจรจาต่อรอง

คำสำคัญ : การบริหารเครือข่าย, กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน, การบริหารจัดการภาครัฐ, การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ, ลุ่มน้ำลำตะคอง

Abstract

This research aimed to 1) investigate the management of irrigation users' networks, and 2) propose guidelines for the network management of irrigation users. Qualitative research methodology was implemented in this research. Group interviews and in-depth interviews with semi-structured interview guidelines were used to collect data from 30 leaders of irrigation water user groups, together with participatory observation and non-participatory observation between March 2018 and July 2019, and content analysis methods were implemented in qualitative data analysis. Research results found that 1) The management of the irrigation users network consisted of access to resources, risk sharing, efficiency, ongoing coordination, learning, and ethics. 2) Guidelines for the network management of irrigation users consisted of regulations, collaboration, teamwork, leadership, and negotiation.

Keywords: Network management, Irrigation water users, Public administration, Water resource management, Lam Takhong Basin

บทนำ

“น้ำ” มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของประชาชนและการพัฒนาประเทศ แต่ในสถานการณ์ปัจจุบันทรัพยากรน้ำมีปัญหาก่เกิดขึ้นมากมายและรุนแรงมากขึ้น เป็นผลจากการพัฒนาประเทศที่มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลืองทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วม น้ำแล้ง เป็นต้น (กรมทรัพยากรน้ำ, 2553) จากความสำคัญของทรัพยากรน้ำได้มีหน่วยงานรับผิดชอบในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำทั้งส่วนราชการในจังหวัด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชน โดยมีการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการเป็นระบบลุ่มน้ำ จัดให้มีองค์กรเพื่อบริหารจัดการทรัพยากรน้ำทั้งในระดับชาติ ในระดับลุ่มน้ำและระดับท้องถิ่นที่มีกฎหมายรองรับ โดยให้องค์กรระดับชาติมีหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย กำกับและประสานให้เกิดการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ และให้องค์กรลุ่มน้ำและระดับท้องถิ่นมีหน้าที่ในการจัดทำแผนการบริหารจัดการน้ำในลุ่มน้ำ โดยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน (กรมทรัพยากรน้ำ, 2553) ถือว่าเป็นการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพในระดับหนึ่ง แต่ผลที่เกิดขึ้นจากการบริหารจัดการดังกล่าวพบว่ายังไม่สามารถแก้ไขปัญหาทรัพยากรน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังเช่น เหตุการณ์อุทกภัยในปี พ.ศ. 2553-2556 และเหตุการณ์ภัยแล้งในปี พ.ศ. 2557-2559

ลุ่มน้ำลำตะคองมีการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานตลอดลุ่มน้ำ จำนวน 253 กลุ่ม สมาชิกจำนวน 4,252 คน มีหน้าที่ในการดูแลควบคุมการปล่อยน้ำและดูแลความสะอาดคลอง และเข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำระหว่างภาครัฐและประชาชน ซึ่งนับว่าเป็นการบริหารจัดการน้ำที่มีประสิทธิภาพในระดับหนึ่ง แต่คณะผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่ากลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานยังไม่สามารถขับเคลื่อนการดำเนินกิจกรรมตามภารกิจหน้าที่ เนื่องจากการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การดำเนินงานแบบแยกส่วน ขาดการประสานงาน และการสร้างเครือข่ายการทำงานแบบบูรณาการร่วมกัน ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวทางการบริหารเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการภาครัฐด้านการบริหารจัดการทรัพยากร ที่จะช่วยให้สามารถดำเนินการขับเคลื่อนเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ลุ่มน้ำลำตะคองได้อย่างเหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน
2. เพื่อเสนอแนวทางการบริหารเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้

1. **ขอบเขตการวิจัยด้านเนื้อหา** การวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยให้ความสนใจศึกษาการบริหารจัดการเครือข่ายแบบการทำงานร่วมกัน (Collaboration) โดยนำแนวคิดการบริหารจัดการเครือข่ายของ Huxham & Vangen (2005) มาใช้เป็นกรอบในการศึกษา เพื่อนำมาสู่แนวทางการบริหารเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน
2. **ขอบเขตการวิจัยด้านประชากร** ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ตามพื้นที่ขอบเขตฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษา 1-4 รวมทั้งสิ้นจำนวน 30 คน
3. **ขอบเขตการวิจัยด้านพื้นที่** ชุมชนที่อยู่ในพื้นที่รับน้ำของกลุ่มน้ำลำตะคอง ประกอบด้วย 5 อำเภอ ได้แก่ อำเภอสีคิ้ว อำเภอสูงเนิน อำเภอขามทะเลสอ อำเภอเมืองนครราชสีมา และ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา
4. **ขอบเขตการวิจัยด้านระยะเวลา**
ดำเนินการระหว่างเดือนตุลาคม 2560 – เดือนธันวาคม 2561

การทบทวนวรรณกรรม

ในการศึกษานี้ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรม โดยใช้แนวคิดเครือข่าย และแนวคิดการจัดการงานสาธารณะแนวใหม่ (New Public Management) เป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

1. **แนวคิดเครือข่าย** เครือข่าย เป็นขบวนการทางสังคมอันเกิดจากการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์กร สถาบันโดยมีเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และความต้องการบางอย่างร่วมกันดำเนินกิจกรรมบางอย่าง โดยที่สมาชิกของเครือข่ายยังคงความเป็นเอกเทศไม่ขึ้นต่อกัน (เสรี พงศ์พิศ, 2546 : 8) นอกจากนี้เครือข่ายเป็นการที่ปัจเจกบุคคล องค์กร หน่วยงานหรือสถาบันใด ๆ ได้ตกลงที่จะประสานเชื่อมโยงเข้าหากัน ภายใต้วัตถุประสงค์หรือข้อตกลงอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันอย่างเป็นระบบ

(เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2543 : 28) และเครือข่ายหมายถึงการที่ปัจเจกบุคคล องค์กร หน่วยงาน หรือสถาบันใด ๆ ได้ตกลงที่จะประสาน เชื่อมโยงเข้าหากัน ภายใต้วัตถุประสงค์หรือข้อตกลงบางอย่างร่วมกันอย่างเป็นระบบ โดยมีสมาชิกในเครือข่ายเข้าร่วมทำกิจกรรมตามความเหมาะสม (วริชยา เชื้อจันทิก, 2550 : 220)

ความร่วมมือกันทางสังคมเน้นการบูรณาการของค่านิยมที่ก่อให้เกิดการปฏิบัติตามบรรทัดฐาน ความร่วมมือทางสังคมจะเน้นถึงแรงจูงใจที่ชักจูงให้บุคคลที่เห็นแก่ตัวมาให้ความร่วมมือ การคำนึงถึงตนเอง บรรทัดฐาน และโอกาสในการดำเนินการ เป็นตัวกำหนดประเภทบุคคลที่ครอบงำระดับความร่วมมือทางสังคม อันจะทำให้แก้ปัญหาระเบียบสังคมและการดำเนินการร่วมกัน ปัจจัยกำหนดและผลที่ตามมาของการแลกเปลี่ยนทางสังคม เกิดขึ้นของปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และการวัดผลกระทบของวัฒนธรรม และแนวปฏิบัติทางเศรษฐกิจเกี่ยวกับเป้าหมายทางสังคมของแต่ละบุคคล (Ernst. F., & Herbert. G. 2007) นอกจากนี้ Huxham & Vangen (2005) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์พื้นฐานสำหรับข้อได้เปรียบในการทำงานร่วมกัน ได้แก่ 1) การเข้าถึงทรัพยากร องค์กรมักทำงานร่วมกันหากไม่สามารถบรรลุเป้าหมายด้วยทรัพยากรของตนเอง บางครั้งอาจหมายถึงการรวมทรัพยากรทางการเงินและทรัพยากรมนุษย์ แต่บ่อยครั้งก็หมายถึงการนำทรัพยากรที่หลากหลายรวมถึงเทคโนโลยีหรือความชำนาญมาทำงานร่วมกัน 2) การแบ่งปันความเสี่ยง ที่เกิดจากความร่วมมือ เป็นเหตุผลในการทำงานร่วมกัน 3) ประสิทธิภาพ ความมีประสิทธิภาพ เป็นแนวคิดที่สำหรับความได้เปรียบในการทำงานร่วมกัน ที่จะได้มาซึ่งรูปแบบที่หลากหลาย 4) การประสานงานที่ต่อเนื่อง การให้บริการสาธารณะซึ่งปรากฏต่อเนื่องให้กับผู้ใช้บริการ 5) การเรียนรู้ ความร่วมมือถูกจัดตั้งขึ้นโดยทั่วไปเพื่อติดตามกิจกรรมร่วมกัน บางส่วนจะถูกสร้างขึ้นด้วยความมุ่งมั่นในการเรียนรู้ร่วมกันมากขึ้น 6) จริยธรรม เหตุผลที่สำคัญที่สุดในการเกี่ยวข้องกับการทำงานร่วมกันคือศีลธรรม

2. การบริการสาธารณะแนวใหม่ (New Public Service: NPS)

"บริการสาธารณะใหม่" ซึ่งเป็นขบวนการที่สร้างขึ้นจากการทำงานในความเป็นพลเมืองประชาธิปไตย ชุมชนและภาคประชาสังคม ตลอดจนแนวคิดมนุษยนิยมในองค์กรและทฤษฎีวาทกรรม หลักการ 7 ประการของบริการสาธารณะใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทหลักของข้าราชการคือการช่วยให้ประชาชนสามารถสื่อสารและตอบสนองผลประโยชน์ร่วมกันแทนที่จะพยายามควบคุมหรือชี้นำสังคม

(Denhardt.v.J and Denhardt.B.R. 2000)ประกอบด้วย 1) ให้บริการประชาชน ไม่ใช่ลูกค้า (Serve Citizens, Not Customers) 2) แสวงหาผลประโยชน์สาธารณะ (Seek the Public Interest) 3) คุณค่าของความเป็นพลเมืองเหนือการเป็นผู้ประกอบการ(Value Citizenship over Entrepreneurship) 4) คิดอย่างมีกลยุทธ์ ลงมือทำตามระบอบประชาธิปไตย (Think Strategically, Act Democratically) 5) ตระหนักว่าความรับผิดชอบไม่ใช่เรื่องง่าย (Recognize that Accountability Isn't Simple) 6) การให้บริการมากกว่าการกำกับทิศทาง (Serve Rather than Steer) 7) ให้คุณค่ากับผู้คน ไม่ใช่แค่ผลผลิตภาพ (Value People, Not Just Productivity)

เมื่อบริบทของสังคมเปลี่ยนแปลง ภาครัฐจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนกลไกทางการบริหาร จากการเป็นรัฐรวมศูนย์เป็นรัฐที่มีการกระจายอำนาจสู่สังคม เพื่อร่วมกันจัดการภาคสาธารณะมากขึ้นในหลายลักษณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการนโยบายสาธารณะในเชิงเครือข่าย ซึ่งแนวคิดการจัดการเครือข่ายนับเป็นกลยุทธ์ทางการจัดการความร่วมมือ เพื่อการจัดการกิจการสาธารณะของภาครัฐ อันเป็นการลดความเสี่ยงของการจัดการภาครัฐ แต่ทั้งนี้การจัดการเครือข่ายไม่ได้ดำเนินการได้โดยง่าย เนื่องจากมีประเด็นปัญหาที่สำคัญต่อการจัดการภาครัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาทางด้านการจัดการเครือข่าย ซึ่งรัฐจะต้องให้ความสำคัญในด้านรัฐกำกับหรือรัฐจัดระเบียบ (Regulation State) การสร้างความร่วมมือ (Collaboration Network) การสร้างทีมงาน (Team Working) การสร้างภาวะผู้นำ (Leadership) และการเจรจาต่อรอง (Negotiation) (นันธิดา จันทร์ศิริ, 2558)

บทความวิจัยนำแนวคิดการทำงานร่วมกันของ Huxham & Vangen (2005) มาเพื่อใช้ในการศึกษาการบริหารเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน เพราะสอดคล้องกับปรากฏการณ์การจัดการน้ำของกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ได้แก่ การเข้าถึงทรัพยากรน้ำ การแบ่งปันความเสี่ยงเมื่อเกิดน้ำท่วมหรือขาดแคลนน้ำ ความมีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ ในการเรียนรู้ร่วมกันมากขึ้น และการทำงานร่วมกันอย่างมีจริยธรรม เพื่อนำมาสู่แนวทางการบริหารเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการภาครัฐด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ : กรณีศึกษา กลุ่มน้ำลำตะคองต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

1. พื้นที่ในการวิจัย (Study area) การเลือกพื้นที่ในการศึกษานี้ คณะผู้วิจัยได้พิจารณาคัดเลือกในแต่ละลำดับขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดขอบเขตพื้นที่กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานศึกษา คณะผู้วิจัยแบ่งพื้นที่กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานศึกษาตามพื้นที่ขอบเขตฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษา 4 เขต คือ ขอบเขตฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 1- 4

ขั้นตอนที่ 2 กำหนดเกณฑ์ในการเลือกตัวแทนกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ดังนี้ 1) เป็นตัวแทนกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานตามพื้นที่ขอบเขตฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาอย่างน้อย 1 พื้นที่ 2) เป็นพื้นที่ที่มีจำนวนกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานมากที่สุด และมีความพร้อมในการให้ข้อมูล จากเกณฑ์ดังกล่าวได้กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน จำนวน 5 อำเภอ ได้แก่ อำเภอสีคิ้ว อำเภอสูงเนิน อำเภอขามทะเลสอ อำเภอเมืองนครราชสีมา และอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา รวมทั้งสิ้นจำนวน 30 คน

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยกำหนดเกณฑ์ เป็นหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานหรือสมาชิกกลุ่มได้รับมอบหมายและเป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ของกลุ่มน้ำลาคะคงได้เป็นอย่างดี

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้แนวทางการสัมภาษณ์ (Interview Guideline) เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ครอบครัวและตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย) โดยมีแนวทางการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Interview Guideline) ประกอบด้วย ข้อมูล 1) ความเป็นมาและพัฒนาการของกลุ่ม 2) โครงสร้างของกลุ่ม 3) บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของกลุ่ม/สมาชิกในกลุ่ม 4) กฎระเบียบของกลุ่ม 5) การดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม 6) ผลงานที่เกิดขึ้นจากการทำงานของกลุ่ม 7) หน่วยงานที่สนับสนุนการทำงานของกลุ่ม 8) ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของกลุ่ม 9) สิ่งที่ต้องพัฒนาเพิ่มเติม / ข้อเสนอแนะในการพัฒนากลุ่ม 10) การบริหารจัดการเครือข่าย 11) ปัจจัยที่ส่งผลให้การบริหารจัดการเครือข่ายประสบผลสำเร็จ/ ไม่ประสบผลสำเร็จ และ 12) ปัญหา/อุปสรรคในการบริหารจัดการเครือข่ายและมีแนวทางการสังเกต (Observation Guideline) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสมาชิกกลุ่ม ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับสมาชิกกลุ่ม เป็นต้น

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการระหว่างเดือน มีนาคม 2561 -กรกฎาคม 2562 โดยใช้การสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลการบริหารจัดการเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน

5. การตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยทำการตรวจสอบข้อมูล 1) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลในหลายแหล่งข้อมูล ได้แก่ แหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคล 2) การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) เป็นการใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ กันเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น การสัมภาษณ์และการสังเกตประกอบ เพื่อให้ได้รับข้อมูลที่มีความเที่ยงตรงและถูกต้องในการนำไปวิเคราะห์ต่อไป

6. การวิเคราะห์ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อแยกแยะความเปรียบเทียบ หาแบบแผนของพฤติกรรม และแบบแผนของปรากฏการณ์ เพื่อสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย โดยใช้แนวคิดทฤษฎีที่ใช้เป็นแนวทางในการอธิบายปรากฏการณ์และสรุปตามวัตถุประสงค์ และนำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) หลังจากนั้นคณะผู้วิจัยจัดประชุมเชิงปฏิบัติการกับกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน เพื่อเสนอแนวทางการบริหารเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการภาครัฐด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

ผลการวิจัย

1. การบริหารเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ผลการศึกษาการบริหารเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ประกอบด้วย 6 มิติ คือ 1) การเข้าถึงทรัพยากร 2) การแบ่งปันความเสี่ยง 3) ความมีประสิทธิภาพ 4) การประสาน งานที่ต่อเนื่อง 5) การเรียนรู้ และ 6) การมีจริยธรรม รายละเอียด ดังนี้

1.1 การเข้าถึงทรัพยากร ประกอบด้วย ทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรด้านงบประมาณ ทรัพยากรด้านวัสดุอุปกรณ์ และ ทรัพยากรด้านข้อมูลข่าวสาร ดังนี้

1.1.1 ทรัพยากรมนุษย์ การบริหารจัดการเครือข่ายบนความร่วมมือของกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน มีการพึ่งพาอาศัยกันซึ่งกันและกัน มีการพูดคุยปรึกษาหารือกันผ่านการประชุม ซึ่งทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็นได้ แต่กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานมีความสามารถในการคิดและตัดสินใจในระดับน้อย จึงทำให้ขาด

ศักยภาพในการบริหารจัดการเครือข่าย ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้กล่าวว่า “...เราอยู่ด้วยกันทุกวันนี้ต้องพึ่งพาอาศัยกันซึ่งกันและกัน อยากออกความคิดก็ออกความคิดได้เลยในที่ประชุม แล้วพอหัวหน้าเรียกประชุมก็ให้ความเห็นเขาบ้าง ไม่ใช่พากันนั่งเฉย...” (สัมภาษณ์วันที่ 4 ตุลาคม 2561)

1.1.2 ทรัพยากรด้านงบประมาณ การบริหารเครือข่ายไม่มีงบประมาณหรือเงินทุนในการดำเนินการประชุม ค่าใช้จ่ายการเดินทางมาประชุมจึงต้องใช้เงินส่วนตัว จึงไม่ค่อยมีการจัดการประชุม บางครั้งจะได้พบเจอกันเมื่อหัวหน้าฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาจัดประชุมที่เขื่อนระบายน้ำ เพื่อรับฟังรอบการปล่อยน้ำ โดยไม่ได้พูดคุยประเด็นใดในการบริหารงานกลุ่มหรือระหว่างกลุ่มดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้กล่าวว่า “...การบริหารแบบเครือข่ายไม่ต้องใช้เงิน ใช้น้ำมัน ปัจจุบันใช้เงินส่วนตัว แต่อย่างไรก็ตามต้องมีเงินทุนในการดำเนินการประชุม...” (สัมภาษณ์วันที่ 4 ตุลาคม 2561)

1.1.3 ทรัพยากรด้านวัสดุอุปกรณ์ เช่น เครื่องสูบน้ำเป็นวัสดุอุปกรณ์ที่สำคัญ เพราะบางพื้นที่ที่มีความลาดชันต้องใช้เครื่องสูบน้ำ หรืออุปกรณ์ซ่อมแซมบานประตูระบายน้ำ แต่ยี่ห้อเคลสนไม่พอเพียง จะมีวัสดุอุปกรณ์เพียงบางกลุ่มเท่านั้น เมื่อกลุ่มใดต้องการใช้ก็มีการขอยืมกัน ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้กล่าวว่า “...ผมต้องการให้ทางรัฐช่วยเรื่องวัสดุอุปกรณ์ เครื่องสูบน้ำ น้ำมัน อุปกรณ์ซ่อมแซมบาน เป็นจุดใครจุดมันแล้วก็ให้กระจายช่วยเหลือกันเอง...” (สัมภาษณ์วันที่ 4 ตุลาคม 2561)

1.1.4 ทรัพยากรด้านข้อมูลข่าวสาร ข้อมูลข่าวสารเป็นสิ่งสำคัญในการบริหารจัดการเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน โดยเฉพาะข้อมูลปริมาณน้ำเพื่อกระจายข่าวตลอดลำน้ำ มีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับข้อมูลปริมาณน้ำ ทำให้สามารถวางแผนการใช้น้ำได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้กล่าวว่า “...ข่าวสารสำคัญ โดยเฉพาะข้อมูลปริมาณน้ำ ต้องบอกข่าวตลอดหมู่บ้าน เพื่อจะได้วางแผนการใช้น้ำต่อไป...” (สัมภาษณ์วันที่ 4 ตุลาคม 2561)

1.2 การแบ่งปันความเสี่ยง การบริหารงานของกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน โดยส่วนใหญ่ไม่บริหารเพื่อประโยชน์กับตัวเอง แต่ได้ให้ความสำคัญกับพื้นที่ที่ต้องการใช้น้ำกลุ่มอื่นด้วย ให้เข้าถึงทรัพยากรน้ำทั่วถึง เป็นการกระจายความเสี่ยงเท่าๆ กัน หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน จะมาคุยกันอย่างเข้าใจ มีความเห็นใจกัน ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้กล่าวว่า “...เรามาคุยกำหนดวันกัน จะคุยให้เข้าใจกันทั้งหมด สมมติปีนี้น้ำน้อย ปิดหมดเลยไม่ต้องเอา ...” (สัมภาษณ์วันที่ 4 ตุลาคม 2561) แต่บางพื้นที่บาง

ช่วงที่มีปริมาณน้ำน้อยการกระจายความเสี่ยงก็ไม่เท่ากัน ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้กล่าวว่า “...คนต้นน้ำก็เอาก่อนอยู่ดี เป็นตามธรรมชาติ ถ้าน้ำน้อยพร้อมรับความเสี่ยงอยู่แล้ว แต่จะเสี่ยงเท่ากันหรือไม่ก็แล้วแต่ว่าจะอยู่ตอนไหนของน้ำ ...” (สัมภาษณ์วันที่ 4 ตุลาคม 2561)

1.3 ความมีประสิทธิภาพ การบริหารเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ความมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย ด้านภารกิจ ด้านผู้รับบริการ/ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ด้านกระบวนการภายในกลุ่ม ดังนี้

1.3.1 ประสิทธิภาพด้านภารกิจ ภารกิจจะประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ขึ้นอยู่กับการสื่อสารของกลุ่มผู้ใช้น้ำกับกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้กล่าวว่า “...ในที่ประชุมเรตกลงกันแบบนี้ ขอกันแบบนี้ให้กลุ่มข้างล่างใช้น้ำก่อน แล้วถึงจะคอยให้ตอนบนใช้ ให้คนไกลก่อน จันถือว่าตรงนี้เราก็เข้าใจกันไม่น่ามีปัญหา เรายมีการสื่อสารกัน...” (สัมภาษณ์วันที่ 4 ตุลาคม 2561) หรือ การสื่อสารของกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานกับสำนักงานชลประทาน เช่น บางช่วงน้ำไหลมาไม่สะดวก หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำซึ่งก็เป็นเกษตรกร คงไม่สามารถจะเข้าไประบบน้ำ จึงมีการติดต่อประสานเพื่อให้ได้ข้อมูล ในกรณีนี้สำนักงานชลประทานก็มาแนะนำว่าต้องทำอะไร หรือกลุ่มผู้ใช้น้ำบางกลุ่มอยู่ห่างคลองชลประทาน มีความต้องการคลองขอยเข้าไปในพื้นที่ ก็มีการพูดคุยหารือกันก่อนที่จะประสานไปยังสำนักงานชลประทาน การที่ประสานงานกันแล้วประสบความสำเร็จ ได้มาซึ่งคลองขอยก็เป็นเพราะว่าพื้นที่สามารถทำได้ สำนักงานชลประทานเห็นความลำบากก็ได้ให้ความช่วยเหลือ และกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน มีความร่วมมือกันภารกิจจึงประสบความสำเร็จ

1.3.2 ประสิทธิภาพด้านผู้รับบริการ/ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานมีจำนวนมาก แต่การเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำร่วมกันมีในระดับน้อย ทำให้ทำให้เกิดความไม่เข้าใจกันอันเนื่องจากไม่ได้มาพูดคุยกัน ทำให้การบริหารจัดการร่วมของกลุ่มผู้ใช้น้ำยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้กล่าวว่า “...จะทำให้มายังไงก็ยังไม่รู้หนทางเหมือนกัน เพราะว่ายังคุยกันไม่รู้เรื่อง เพราะเรื่องของความยังไม่เข้าใจกันก็เลยจะใช้วิธีไหน ถ้ามารบฟัดเหตุและผลก็คงจะดีมาก...” (สัมภาษณ์วันที่ 18 มิถุนายน 2561)

1.3.3 ประสิทธิภาพด้านกระบวนการภายในกลุ่ม จากผลการศึกษาพบว่า กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานมีกระบวนการภายใน ประกอบด้วย 1) การวางแผน กลุ่มมีการวางแผนด้วยวาจาเป็นการพูดคุย เช่น ก่อนที่จะเข้าประชุม JMC ก็คุยกันก่อนทางโทรศัพท์ เพื่อได้มาซึ่งข้อมูลไปเสนอในที่ประชุม ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้กล่าวว่า *“...เคยคุยค่ะ ปีนี้น้ำน้อยเราจะทำนาไหมโซนนี้เขาก็บอกว่าถ้าน้ำน้อยไม่พอก็ไม่ทำแล้วเราจะทำอะไร จะทำข้าวโพดจะทำถั่วเขียว ... จะโทรคุยกันก่อนที่จะเข้าประชุม...”* สัมภาษณ์วันที่ 18 มิถุนายน 2561) 2) การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างอย่างเป็นทางการ โดยการจัดแบ่งงานออกเป็นส่วนงาน และกำหนดอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละส่วนงาน แต่การกำหนดโครงสร้างกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานไม่ชัดเจน ส่งผลต่อหน้าที่ความรับผิดชอบและการบริหารที่ไม่ทั่วถึงครอบคลุม ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้กล่าวว่า *“...ก็ช่วยกัน แต่ไม่แบ่งกันชัดเจน ถ้าทำอย่างนี้ทำยังไง บางครั้งเรา (หัวหน้ากลุ่ม) ไม่อยู่ก็ให้ไปทำแทน...”* สัมภาษณ์วันที่ 4 ตุลาคม 2561) 3) การประเมินผล ใช้การพูดคุยกันด้วยวาจา อาจจะแค่ถามว่าแค่นี้ก็คนคือคุณเฉพาะคนทำงาน ถ้าสมาชิกกลุ่มมาร่วมประเมินผลการบริหารจัดการด้วย จะก่อให้เกิดประโยชน์มากขึ้น

2.4 การประสานงานที่ต่อเนื่อง การประสานงานต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง ถ้าประชุมกันบ่อยๆ ก็เริ่มคุ้นชิน หรือมีการประสานทำกิจกรรมร่วมกัน แต่บางพื้นที่ ผลการศึกษาพบว่า ไม่มีการนัดประชุมกันระหว่างกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ทำให้มีความห่างเหิน การจะบริหารจัดการน้ำร่วมกัน ก็อาจจะเกิดความไม่เข้าใจกันได้ นอกจากนี้การเข้าร่วมประชุมกับเจ้าหน้าที่สำนักงานชลประทานจะทำให้มีข้อมูลและเข้าใจกันมากขึ้น

2.5 การเรียนรู้ การที่หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำหรือสมาชิกได้มาพบปะกันก็จะมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การที่สามารถบริหารเครือข่ายได้มาจากการเจอกันก็คุยกัน มาหลายๆ คนก็มาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน จะเกิดการเรียนรู้ปัญหาและการเรียนรู้การแก้ไขปัญหา ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้กล่าวว่า *“...เราคุยกันสี่ห้าคนเราบอกว่า คุยกันแบบนี้ไม่ได้ละ เราขยายคุยเพิ่มขึ้นคนไหนมีปัญหาก็คืออยู่ ว่าจะเอาอย่างไรอย่างน้อยอย่างนี้...”* (สัมภาษณ์วันที่ 4 ตุลาคม 2561)

2.6 การมีจริยธรรม กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานเน้นในเรื่องคุณธรรมจริยธรรม ในการบริหารจัดการเครือข่าย เช่น การปฏิบัติตามรอบการรับน้ำที่ตกลงกัน ถึงแม้จะ

อยู่ที่พื้นที่ตอนบนเมื่อหมดรอบรับน้ำแล้วก็จะไม่สูบน้ำมาทำการเกษตร หรือเมื่อไม่มีความเข้าใจในเรื่องรอบการปล่อยน้ำก็จะมีการสื่อสารกันอย่างไม่มีประสิทธิภาพ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานเน้นในเรื่องจริยธรรม ไม่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนตน คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม ใช้การสื่อสารแก้ปัญหา ส่งผลให้การบริหารจัดการเครือข่ายมีประสิทธิภาพ แต่บางปีเมื่อน้ำมีปริมาณน้อยก็มีปัญหาเรื่องน้ำไม่เพียงพอในการอุปโภค-บริโภคและทำการเกษตร ก็ทำให้กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานบางพื้นที่มีความไม่เข้าใจกันเพราะคำนึงถึงประโยชน์ในพื้นที่ตนเองมากเกินไป จนละเลยพื้นที่อื่นที่ได้รับผลกระทบเช่นกัน เมื่อมีความไม่เข้าใจกันเกิดขึ้น และไม่มีการพัฒนาความสัมพันธ์ จะส่งผลต่อการบริหารจัดการเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่

2. แนวทางการบริหารเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการภาครัฐด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ : กรณีศึกษากลุ่มน้ำลำตะคอง ผลการศึกษา ดังนี้

2.1 การให้ความสำคัญในการกำกับหรือการจัดระเบียบ (Regulation State) จากผลการศึกษาพบว่า กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานการกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบภายในกลุ่มยังไม่ชัดเจน ซึ่งกลุ่มเป็นที่รวมคนที่ทำกิจกรรมร่วมกัน ถ้าผู้นำมีการจัดการภายในกลุ่มให้เหมาะสมสอดคล้องกับแผนและสภาพการณ์ต่าง ๆ แล้วโอกาสที่จะทำให้การดำเนินงานนั้นก้าวไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จในเวลาอันรวดเร็วและจะทำให้งานมีประสิทธิภาพ ภาพมากยิ่งขึ้น ดังนั้นเพื่อให้การบริหารเครือข่ายมีประสิทธิภาพ ควรมีการจัดองค์กร กำหนดคน บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบให้ชัดเจน การดูแลจะได้ทั่วถึงและช่วยออกความคิดเห็นและช่วยทำงานแทนกันได้ถ้าใครติดภารกิจ นอกจากนั้นควรมีแนวทางปฏิบัติถึงสิทธิการใช้น้ำที่เป็นลายลักษณ์อักษรและติดประกาศที่ชัดเจนให้ทราบทั่วกัน เช่น การไม่ปลูกสร้างหรือต่อเติม หรือทำการเพาะปลูก รุกล้ำทางน้ำชลประทาน

2.2 การสร้างความร่วมมือ (Collaboration Network) การที่กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน มาพบเจอกันก็จะแลกเปลี่ยนความคิดเห็น อันจะนำมาสู่การสร้างความร่วมมือกัน เพื่อให้การบริหารเครือข่ายมีประสิทธิภาพ การประสานงานต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง โดยผ่านการประชุมพูดคุยกัน การบริหารจัดการน้ำควรกำหนดมาจากกลุ่มผู้ใช้น้ำในพื้นที่ ที่เกิดมาจากความต้องการร่วมกันแล้วจึงเสนอสำนักงาน

ชลประทาน ตามหลักการ bottom up การกำหนดนโยบายจะต้องตรงกับความต้องการของกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน และกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานก็พร้อมนำไปปฏิบัติ เพราะมาจากความร่วมมือกัน

2.3 การสร้างทีมงาน (Team Working) การที่กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานมีความสามารถในการคิดและตัดสินใจในระดับน้อย จึงทำให้ขาดศักยภาพในการบริหารจัดการเครือข่าย เพื่อให้การบริหารเครือข่ายมีประสิทธิภาพ ควรมีการสร้างทีมงาน โดยการจัดตั้งกลุ่มประสานงานการบริหารเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานในการจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำลำตะคองระดับพื้นที่ กลุ่มประสานงานฯ จะต้องสร้างให้เข้มแข็งโดยมาจากทุกภาคส่วนของผู้ใช้น้ำ ทั้งบริเวณพื้นที่ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ เพราะในแต่ละส่วนปัญหาจะต่างกัน ให้มีตัวแทนเข้ามาช่วยบริหารจัดการได้รับรู้ทั้งหมด เพื่อให้กลุ่มประสานงานฯ ได้รับข้อมูล เพื่อนำไปสู่การวางแผนให้กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานทุกพื้นที่เดือดร้อนน้อยที่สุด กลุ่มประสานงานฯ แทนที่จะบริหารจัดการน้ำก็กลายมาเป็นศูนย์รวมปรึกษาหารือว่าจะจัดการอย่างไร จะทำอะไรโดยอาศัยการสร้างทีมงานจากทุกกลุ่ม

2.4 การสร้างภาวะผู้นำ (Leadership) การบริหารงานจะประสบผลสำเร็จภาวะผู้นำเป็นประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญ ผู้นำที่ดีต้องมีความสามารถในการตัดสินใจที่ดี สามารถสร้างและสื่อสารวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนได้ และสามารถชักจูงสมาชิกไปสู่เป้าหมายร่วม ที่ผู้นำคนเดียวไม่สามารถทำได้ เพื่อให้การบริหารเครือข่ายมีประสิทธิภาพ ควรมีการพัฒนาผู้นำกลุ่มผู้ใช้น้ำให้มีความรู้และความเข้าใจ และพัฒนาตนให้มีบทบาทภาวะผู้นำ ในการประสานงานระหว่างกลุ่มต่างๆ ในขอบเขตลุ่มน้ำลำตะคองหรือฐานะผู้ประสานงานภายในกลุ่มที่ตนเป็นผู้นำ ช่วยให้งานของกลุ่มดำเนินไปด้วยดี อาทิ ความสามารถในการรับความเสี่ยง ความสามารถในการสื่อสาร การกระจายงาน ความสามารถในการตัดสินใจ ความฉลาดทางอารมณ์ และความเห็นคนเห็นใจ เป็นต้น

2.5 การเจรจาต่อรอง (Negotiation) เป็นกระบวนการของบุคคลที่ต้องการแก้ไขปัญหาโดยสันติวิธี เพื่อให้เกิดการประนีประนอม พยายามหาข้อตกลงที่ยอมรับได้ของคู่สนทนาทั้ง 2 ฝ่าย โดยมีการเสนอข้อแลกเปลี่ยน ซึ่งนำผลประโยชน์มาให้ทั้ง 2 ฝ่าย เพื่อให้การบริหารเครือข่ายมีประสิทธิภาพ

เมื่อปัญหาหรือความไม่เข้าใจกันในการบริหารจัดการน้ำ ควรใช้เทคนิคการเจรจาต่อรองให้ประสบความสำเร็จ เช่น ปรับ Mindset เพื่อสร้างบรรยากาศการเจรจาที่ดี วางแผนและเตรียมตัวล่วงหน้าก่อนไปเจรจาท่องจรด นำเสนอผลประโยชน์ที่อีกฝ่ายจะได้รับ ตั้งใจฟังมุมมองความต้องการ และปัญหาของคู่เจรจา เป็นต้น

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยที่พบว่า การบริหารเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ประกอบด้วย การเข้าถึงทรัพยากร การแบ่งปันความเสี่ยง ประสิทธิภาพ การประสานงานที่ต่อเนื่อง การเรียนรู้ และ จริยธรรม(Huxham & Vangen, 2005) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Nazari. B., Liaghat. A., Akbari. M. R., Keshavarz. M. (2018) ที่พบว่า การจัดการน้ำชลประทานเพื่อการปรับปรุงประสิทธิภาพการใช้น้ำ โดยการทบทวนบทบาทของการเกษตรที่เข้มข้นขึ้นในการพัฒนาควบคู่ไปกับการสร้างความตระหนักและทัศนคติของผู้มีอำนาจตัดสินใจต่อความเสี่ยงของแผนการพัฒนาแหล่งน้ำสั้น ๆ เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการจัดการน้ำชลประทานที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และสอดคล้องกับการศึกษาของ ฐกร กาญจน์จิระเดช, มยุรี รัตนเสริมพงศ์ และ สมบูรณ์ สุขสำราญ (2561) ที่พบว่า ประชาชนไม่ให้ความสำคัญกับการประชุมกลุ่มองค์กรหรือกลุ่มผู้ใช้น้ำไม่มีประสิทธิภาพในด้านการบริหารจัดการน้ำ อีกทั้งสอดคล้องกับการศึกษาของ สัจจา บรรจงศิริ, บำเพ็ญ เขียวหวาน, ปาสีรัตน์ การดี และ รสีกา อังกูร(2559) ที่พบว่าแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในระดับองค์กรกลุ่มน้ำ โดยมีการกำหนดเป้าหมาย ทิศทาง แผนงาน จัดตั้งกลไกคณะทำงานร่วม มีความชัดเจนในบทบาทภารกิจ จัดกิจกรรมสม่ำเสมอ ออกแบบการเชื่อมโยงข้อมูล สื่อสารประชาสัมพันธ์ สนับสนุนหน่วยเชื่อมโยงให้สามารถทำงานได้จัดระบบติดตาม ประเมินผลโครงการต่างๆ แบบมีส่วนร่วม และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการจัดการน้ำของรัฐ และสอดคล้องกับการศึกษาของ Klijn. E., Ysa. T., Sierra. V., Berman. E., Edelenbos.J., & Chen. D. (2015) ที่พบว่า ประสิทธิภาพการเรียนรู้นั้นมีผลต่อกลยุทธ์การจัดการเครือข่าย จะทำให้มีความแข็งแกร่งต่อผลกระทบของเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด และการดำเนินการในการรับรู้ปัญหาและแนวทางแก้ไข

แนวทางการบริหารเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ประกอบด้วย การให้ความสำคัญในการกำกับหรือการจัดระเบียบ การสร้างความร่วมมือ การสร้างทีมงาน

การสร้างภาวะผู้นำ และการเจรจาต่อรอง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Abdullaev, I., Kazbekov. J., Manthritlake, H. & Jumaboev, K. (20010) ที่พบว่า การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำโดยการจัดตั้งสมาคมผู้ใช้น้ำ และมีการพัฒนาศักยภาพในการสร้างความเข้มแข็งของสมาคมผู้ใช้น้ำ ในอนาคตจะทำให้กลไกเชิงสถาบันที่มีประสิทธิภาพมากในการจัดการทรัพยากรน้ำและเป็นเครื่องมือสนับสนุนที่เป็นประโยชน์ อีกทั้งสอดคล้องกับการศึกษาของ Chan.T, Ross. H., Hoverman. S., Powel. B. (2010) ที่พบว่า การใช้วิธีการมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบเครือข่ายเพื่อช่วยการ บูรณาการการจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ กระบวนการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวข้องกับตัวแทนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ นอกจากนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ Morton. W. L., Selfa. T., Becerra. A. T. (2010) ที่พบว่า การเป็นผู้นำต้องได้รับการพัฒนาและสนับสนุน ผู้นำที่แข็งแกร่งสร้างความไว้วางใจช่วยให้ผู้อื่นทำความเข้าใจกับข้อมูล สร้างความรู้ใหม่เชื่อมโยงผู้ติดตามและระดมการสนับสนุนอย่างกว้างขวางเพื่อการคุ้มครองทรัพยากรน้ำ ผู้นำต้องเชื่อว่า มีปัญหา เข้าใจแหล่งที่มาของปัญหา และสามารถพูดคุยกับผู้อื่นในการพัฒนาให้ดีขึ้น และเต็มใจที่จะเปลี่ยนวิธีปฏิบัติของตนเอง และสอดคล้องกับการศึกษาของ Wangombe. S. W. (2013) ที่พบว่า ความเป็นผู้นำและรูปแบบการจัดการกลยุทธ์ มีอิทธิพลต่อการจัดการความขัดแย้งทางน้ำ นอกจากนี้ผู้นำควรได้รับการฝึกฝนและมีอำนาจในการจัดการการแก้ไขข้อขัดแย้งผ่านการเจรจาการไกล่เกลี่ย โดยไม่กระทบต่อคุณภาพความเป็นผู้นำและวิธีการเพื่อเคารพผู้อื่นและการอยู่ร่วมกัน

จะเห็นได้ว่าการขับเคลื่อนการดำเนินกิจกรรมของสำนักงานชลประทานในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำตามภารกิจหน้าที่ โดยให้ความสำคัญในด้านการกำกับหรือรู้จัดระเบียบ การสร้างความร่วมมือ การสร้างทีมงาน การสร้างภาวะผู้นำ และการเจรจาต่อรอง ซึ่งเป็นการดำเนินงานแบบไม่แยกส่วน แต่เป็นการประสานงานและการสร้างเครือข่ายการทำงานแบบบูรณาการร่วมกัน กับกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานที่มีหน้าที่ใน การบริหารจัดการน้ำ จะทำให้การบริหารจัดการด้านทรัพยากรน้ำมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น นอกจากนี้จากการที่สภาพกายภาพของกลุ่มน้ำลำตะคอง มีความแตกต่างกัน ความต้องการและการบริหารจัดการของกลุ่มผู้ใช้น้ำลำตะคองก็มีความแตกต่างกัน ดังนั้นสำนักงานชลประทานควรมีการจัดตั้งองค์กรกลางระดับพื้นที่ปฏิบัติการกลุ่มน้ำ โดยเริ่มจากแกนนำที่มีความเข้มแข็งที่สามารถนำพากลุ่มให้

พัฒนาได้ภายใต้ความแตกต่างกัน อันจะนำมาสู่การบริหารจัดการเครือข่ายผู้ใช้น้ำ
ชลประทานอย่างยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. การบริหารจัดการเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ประกอบด้วย การเข้าถึงทรัพยากร การแบ่งปันความเสี่ยง ความมีประสิทธิภาพ การประสาน งานที่ต่อเนื่อง การเรียนรู้ และการมีจริยธรรม ดังนั้นจึงมีข้อเสนอแนะว่าการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการภาครัฐ ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ สำนักงานชลประทานซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบในพื้นที่และใกล้ชิดกับกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานมากที่สุด ควรมีความรู้และความเข้าใจในบริบทและศักยภาพของกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน เพื่อจัดทำแนวทางหรือนโยบายในการส่งเสริมการบริหารจัดการเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน อันจะนำมาซึ่งการบริหารจัดการภาครัฐด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. การบริหารเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการภาครัฐด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ประกอบด้วย การให้ความสำคัญในการกำกับหรือการจัดระเบียบ การสร้างความร่วมมือ การสร้างทีมงาน การสร้างภาวะผู้นำ และ การเจรจาต่อรอง ดังนั้น สำนักงานชลประทานควรมีแนวทางหรือนโยบายในการกำกับหรือการจัดระเบียบ ส่งเสริมและสนับสนุนกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานให้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการมากขึ้น พัฒนาศักยภาพกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานให้มีภาวะผู้นำในการบริหารจัดการ รวมทั้งการเจรจาต่อรอง อันจะทำให้การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำภายใต้การบริหารจัดการเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการภาครัฐด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำมากยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ที่ได้ให้โอกาสและสนับสนุนทุนสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ขอขอบคุณสำนักงานชลประทานที่ 8 โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาลำตะคอง และกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ลุ่มน้ำลำตะคอง ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ทำให้การวิจัยในครั้งนี้สามารถดำเนินการจนสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้ด้วยดี อันจะทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำ

เอกสารอ้างอิง

[229]

development of a Bayesian network model for catchment-based water resource management. *Water resource research*, VOL. 46, W07544, doi:10.1029/2009WR008848.

Denhardt.v.J and Denhardt.B.R. (2000). *The New Public Service: serving, not steering*. Expanded ed. Retrieved from <https://pps.uniga.ac.id/wp-content/uploads/2019/11/PUBLIC-ADMINISTRATION-The-new-public-service-serving-not-steering.pdf>

Ernst. F., & Herbert. G. (2007). *Human motivation and social cooperation: experimental and analytical foundations*. *Annual Review of Sociology*. Retrieved from https://www.zora.uzh.ch/id/eprint/2534/1/Human_nature_and_social_cooperation_%28FINAL%291.pdf

Huxham.C & Vangen. (2005). *Managing to Collaborate: The theory and practice of collaborative advantage*. London: Routledge.

Klijn. E., Ysa. T., Sierra. V., Berman. E., Edelenbos.J., & Chen. D. (2015). The Influence of Network Management and Complexity on Network Performance in Taiwan, Spain and the Netherlands, *Public Management Review*, 17:5, 736-764. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14719037.2014.957340>

Morton. W. L., Selfa. T., Becerra. A. T. (2010). Shared Leadership for Watershed Management. Pathways for Getting to Better Water Quality: The Citizen Effect pp 29-39.

Nazari. B., Liaghat. A., Akbari. M. R., Keshavarz. M. (2018). Irrigation

water management in Iran: Implications for water use efficiency improvement. *Agricultural Water Management*. Volume 208, 30 September 2018, Pages 7-18.

Wangombe. S. W. (2013). *Influence of water resource users' associations (WRUAs) in water conflict Resolution among the communities of subcatchment 5be in Meru-Laikipia Counties, Kenya*. A research project report submitted in partial fulfillment for the requirements of the award of Master of Arts degree in project planning and management of the University of Nairobi.

Translated Thai References

- Banchongsiri. S., Keowan. B., Karndee. P., & Angkura. R. (2016). Guidelines for participatory water resource management: Case study of the Yom River Basin (Research report). Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University.
- Department of Water Resource. (2010). *Strategic Integrated Water Resources and Lam Ta Kong basin Management*. Water Resource Regional Office 5. Department of Water Resource.
- Karnjiradet. T., Rattanasermpong. M., & Suksamran. S. (2018). A Model of Community Participation in Water Management in Uthai Thani Province According to the Philosophy of Sufficiency Economy. *Journal of MCU Peace Studies* Vol.6 No.2 (July-June 2018) Pages 537-552.
- Nantida Jansiri. (2015). Network management in the public policy process. *Walailak Abode of Culture Journal*. Vol 15 No 1 (2015): October 2014 - March 2015.

Varatchaya Chueachanthuek. (2007). *Local Organization Management*. Nakhonratchasima.

Nakhon Ratchasima Rajabhat University.

Seri Phongphit. (2003). *How to think about how to create a community economic life plan*. Bangkok :
Wisdom Publisher.

บทความที่ :
Article : 10

**การเปรียบเทียบนโยบายป้องกันและปราบปรามการทุจริต
คอร์รัปชันของประเทศไทยช่วงรัฐบาล
พ.ศ. 2551– 2561**

**Comparison of Prevention and Suppression Against
Corruption Policies within Thai Governments
Between B.E. 2551 - 2561**

[Received: November 28, 2021; Revised: December 16, 2021;
Accepted: December 17, 2021]

เพ็ชรรัตน์ ไสยสมบัติ*

Petcharat Saisombut

* คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ Faculty of Social Science,
Srinakharinwirot University Email: petcharatsb@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษานโยบาย แนวทางหรือมาตรการในการดำเนินการป้องกันและปราบปรามการคอร์รัปชัน และ (2) เปรียบเทียบแนวทางหรือมาตรการในการดำเนินการป้องกันและปราบปรามการคอร์รัปชันของรัฐบาล ระหว่าง พ.ศ. 2551-2561 โดยเป็นการศึกษาด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจาก เอกสาร (Documentary Research) เช่น ราชกิจจานุเบกษา สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ข้อมูลทั้งหมดถูกนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ผลการศึกษาพบว่า มาตรการและนโยบายของทั้งสามรัฐบาล ส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัวข้าราชการและนักการเมืองทั้งสิ้น เช่น การจัดระบบงานให้มีความโปร่งใส การบริหารโดยยึดนำหลักธรรมาภิบาล การส่งเสริมระบบคุณธรรมในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการ ฯลฯ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับประชาชน เช่น การสนับสนุนการสร้างค่านิยมของสังคมให้ยึดมั่นในความซื่อสัตย์ การสร้างมาตรฐานด้านคุณธรรม ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนแต่เป็นมาตรการที่เป็นนามธรรม แต่ค่านิยมและพฤติกรรมของคนในสังคมยังไม่เปลี่ยน เป็นเหตุให้มีการคอร์รัปชันที่ยากจะแก้ไขเยียวยา ดัชนีภาพลักษณ์การคอร์รัปชันจึงอยู่ในระดับใกล้เคียงกัน คือ 35-38 เต็ม 100

คำสำคัญ: การทุจริตคอร์รัปชัน, การป้องกันการคอร์รัปชัน, ดัชนีชี้วัด

ภาพลักษณ์คอร์รัปชัน (ซีพีไอ)

ABSTRACT

The objectives of this research were to (1) study policies, guidelines or measures in executing the prevention and suppression against corruption, and (2) compare guidelines or measures in executing the prevention and suppression against corruption among existing governments during B.E. 2551 – 2561. The study used qualitative research method by collecting data from existing literatures such as government gazettes and National Anti - corruption Commission. Then all data will be conducted in content analysis. The results from this study found that the measures and policies of the three governments were almost matters related to all government officers and politicians. For examples, the transparency in operational systems, administration on the basis of good governance, upholding in merit system of the civil servants' appointments and transfers, etc. Matters related to population were such as supporting the social values building in adherence to integrity, establishing moral standards, which all of these were abstract measures, yet ones' social values and behaviors did not change. This caused the corruption ongoing and difficult to remedy. Therefore, the Corruption Perception Index (CPI) points are similarly 35 – 38 out of 100.

Keywords: Corruption, Anti-Corruption, CPI Index

บทนำ

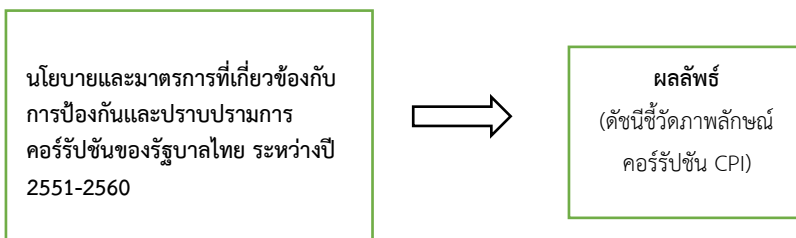
คอร์รัปชันทำให้เกิดผลเสียหายแก่ประเทศหลายประการทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง และยังเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศอย่างมาก ทั้งทางด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ เสถียรภาพทางการเมืองของประเทศ ความไม่มีประสิทธิภาพของหน่วยงาน ความสูญเสียในทรัพยากรของประเทศ การขาดการสนใจในการลงทุนจากภาคเอกชนต่างประเทศ (สังคิต พิริยะรังสรรค์, 2549; ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ, 2545) การทุจริตคอร์รัปชันในภาครัฐถือว่าการทำลายสังคมและก่อให้เกิดความเสียหายแก่ประเทศไทย เป็นเรื่องที่เลวร้ายและสามารถพบเห็นได้ในสังคมทุกระดับ อนึ่งความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ การเมืองและเทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสารที่รวดเร็วและสลับซับซ้อน ทำให้รูปแบบและเครือข่ายของการทุจริตคอร์รัปชันปรับเปลี่ยนอย่างรวดเร็ว มีกลไกที่ซับซ้อนรัดกุมมากยิ่งขึ้น ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศและสร้างความเสียหายให้แก่สังคม (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2550) ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีการคอร์รัปชันอยู่ในอันดับต้น ๆ เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นผลจากการสำรวจจัดอันดับโดยสถาบันหรือหน่วยงานใด ๆ ก็ตาม ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนจากสถิติของข้าราชการที่ถูกร้องเรียนเกี่ยวกับการคอร์รัปชัน ที่ปรากฏในรายงานของสำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบแห่งชาติ ช่วงปี พ.ศ. 2537 จนถึง พ.ศ. 2542 (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2551) และในหนังสือ “เปิดแฟ้ม 10 คดีทุจริต บทเรียนราคาแพงของคนไทย” ก็ระบุว่าประเทศไทยประสบกับปัญหาการทุจริตที่อยู่ในระดับวิกฤติเป็นระยะเวลานานต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน โดยระดับดัชนีภาพลักษณ์คอร์รัปชัน (Corruption Perception Index: CPI) ของประเทศไทยที่ดำเนินการจัดทำโดยองค์กรโปร่งใสนานาชาติ (Transparency International: TI) ตั้งแต่ พ.ศ. 2538 – 2557 ประเทศไทยได้ระดับคะแนนที่ต่ำมาโดยตลอดคือประมาณ 36 - 38 เต็ม 100 (งามพรรณ เวชชาชีวะ, 2558) อนึ่ง การทุจริตคอร์รัปชันเป็นหนึ่งในปัญหาและปรากฏการณ์ทางสังคมซึ่งส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศโดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนาในภูมิภาคเอเชีย และส่งผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อระบบการเมือง เศรษฐกิจและสังคม (Habibul Haque Khondker, 2006)

จากที่กล่าวมาข้างต้น จึงเป็นที่มาของการศึกษาวิจัยเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล การคอร์รัปชัน และเพื่อเปรียบเทียบนโยบายการป้องกันและปราบปรามการคอร์รัปชันของรัฐบาลต่าง ๆ ในช่วงเวลาระหว่างปี พ.ศ.2551-2561 (รัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ, นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร และพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา สมัยที่ 1) ตลอดจนศึกษาแนวทางที่รัฐบาลดำเนินการในการป้องกันและปราบปรามการคอร์รัปชัน และเปรียบเทียบสถานการณ์การคอร์รัปชันและดัชนีการคอร์รัปชันใน 3 รัฐบาล เพื่อหาข้อเสนอแนะและแนวทางป้องกันและปราบปรามการคอร์รัปชันต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษานโยบาย แนวทางหรือมาตรการในการดำเนินการป้องกันและปราบปรามการคอร์รัปชันของรัฐบาลไทย ในช่วง พ.ศ. 2551-2561
2. เพื่อเปรียบเทียบนโยบาย แนวทางหรือมาตรการการป้องกันและปราบปรามการคอร์รัปชันใน 3 รัฐบาลข้างต้น

กรอบแนวคิดในการศึกษา

ที่มา: พัฒนาโดยผู้เขียน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้มีขอบเขตเฉพาะ พ.ศ 2551-2561 ซึ่งเปรียบเทียบ 3 รัฐบาล ได้แก่ รัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ, นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร และพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา (วาระ 1) เป็นรัฐมนตรี เท่านั้น เนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าว เป็นช่วงที่ประเทศไทยอยู่ระหว่างวิกฤตการณ์การเมืองที่สำคัญ ๆ เช่น เป็นเวลาที่สืบเนื่องมาจากการก่อการรัฐประหารเมื่อ พ.ศ 2549 การแก้ไขรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2550 การก่อการการชุมนุมประท้วง การแบ่งฝักแบ่งฝ่ายของประชาชน การรัฐประหารเมื่อ ปี พ.ศ 2557 และการแก้ไขรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ได้แก่ หนังสือ บทความ รายงานการวิจัย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตคอร์รัปชัน พระราชบัญญัติ มติคณะรัฐมนตรี และฐานข้อมูลออนไลน์ที่มีแหล่งอ้างอิงที่น่าเชื่อถือเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการคอร์รัปชัน เช่น Transparency International สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ และราชกิจจานุเบกษา วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการวิเคราะห์ สังเคราะห์แนวความคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับมาตรการและนโยบายเกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชัน

ผลการวิจัย

จากการศึกษาผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอผลการศึกษาเป็นแต่ละยุคสมัยของ รัฐบาล ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 นโยบายปราบปรามการคอร์รัปชัน

รัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ

(วาระการดำรงตำแหน่ง ธันวาคม พ.ศ. 2551 - สิงหาคม พ.ศ.2554)

1) สร้างมาตรฐานด้านคุณธรรม จริยธรรมและธรรมาภิบาลให้แก่ ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ	7) ร่างและแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชัน
2) สนับสนุนการสร้างค่านิยมของสังคม ให้ยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต	8) จัดระบบงานให้โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้
3) ร่างระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่า ด้วยประมวลจริยธรรมของข้าราชการ การเมือง พ.ศ. 2551	9) ร่างข้อบังคับว่าด้วยประมวลจริยธรรม ของวุฒิสภาและกรรมาธิการ พ.ศ. 2553 และของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและ กรรมาธิการ พ.ศ. 2553
4) ร่างพระราชบัญญัติประกอบ รัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. 2552	10) ร่างพระราชบัญญัติสำนักงาน ผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. 2552
5) ร่างพระราชบัญญัติป้องกันและ ปราบปรามการฟอกเงิน (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2552	11) จัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการ ป้องกันและปราบปรามการทุจริตภาครัฐ (ป.ป.ท.)
6) สร้างกลไกรับเรื่องร้องเรียนตรวจสอบ ยกระดับหน่วยงานรัฐไปสู่องค์กรแห่ง ความโปร่งใส	12) กำหนด 6 มาตรการในการ ขับเคลื่อนยุทธศาสตร์เพื่อเอาชนะการ ทุจริตคอร์รัปชัน

ที่มา : ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 125 ตอนพิเศษ 198 ง วันที่ 30 ธันวาคม

อย่างไรก็ดี ในช่วงการดำรงตำแหน่งของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ พบว่ามีความไม่โปร่งใสเกิดขึ้น เช่น การทุจริตจัดซื้อปลากกระป๋อง กรณีหลังจากเหตุการณ์น้ำท่วมที่จังหวัดพิจิตร นำไปสู่ข้อกล่าวหาในการทุจริตจัดซื้อปลากกระป๋อง (บางกอก โพสต์, 2552) ทุจริตน้ำมันปาล์ม จนนำไปสู่การอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจ นายกรัฐมนตรีนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2554 (ผู้จัดการสุด สัปดาห์, 2554) โครงการจัดซื้อครุภัณฑ์ภายใต้แผนฟื้นฟูเศรษฐกิจ ระยะที่ 2 ไทย เข้มแข็ง (SP.2) ประจำปีงบประมาณ 2553-2555 การจัดซื้อครุภัณฑ์อาชีวศึกษา มูลค่า 5,300 ล้านบาท (สำนักข่าวอิศรา, 2555) การใช้งบประมาณในการจัด ประชาสัมพันธ์ของนายสาทิตย์ วงศ์หนองเตย รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี จำนวนเงิน 141,890,000 บาท รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขยังทำการลือ

สเป็ก 3 ครุภัณฑ์ และการจัดซื้อรถพยาบาลฉุกเฉิน จำนวน 232 คัน ซึ่งบางเรื่องก็จะหายเงียบไปเพราะไม่มีการฟ้องร้องดำเนินคดีต่อ รัฐบาลนี้มีค่าดัชนีชี้วัดภาพลักษณ์คอร์รัปชันของประเทศต่ำ คือได้ 3.4 จาก 10 คะแนน อยู่ในอันดับที่ 84 จาก 180 ประเทศ (Transparency International, 2009) และในปี 2553 ได้ 3.5 จาก 10 คะแนน อยู่ในอันดับที่ 78 จาก 178 ประเทศ (Transparency International, 2010) แสดงถึงการคอร์รัปชันค่อนข้างสูง

ตารางที่ 2 นโยบายปราบปรามการคอร์รัปชัน รัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร (วาระการดำรงตำแหน่ง สิงหาคม พ.ศ.2554 - 7 พฤษภาคม พ.ศ.2557)

1) เร่งรัดผลักดันการปฏิรูปการเมืองที่ประชาชนมีส่วนร่วม นโยบายที่จะดำเนินการภายในช่วงระยะ 4 ปี	5) ปรับปรุงและแก้ไขกฎหมายเพื่อการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ
2) ขยายการบังคับใช้บทบัญญัติเรื่องการห้ามการกระทำที่เป็นการขัดกันแห่งผลประโยชน์ให้ครอบคลุมผู้ใช้อำนาจรัฐในตำแหน่งสำคัญและตำแหน่งระดับสูงอย่างทั่วถึง	6) กำหนดกลไกผู้ตรวจราชการสำนักนายกรัฐมนตรีหรือองค์กรอิสระและสำนักงาน ป.ป.ท. เพื่อตรวจสอบผลการดำเนินงานต่อข้อร้องเรียนของหน่วยงานรับเรื่องกล่าวหาหรือเรียน
3) มุ่งเน้นการจัดตั้งเครือข่ายเพื่อเฝ้าระวังการทุจริตคอร์รัปชันให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ที่เสี่ยงต่อการทุจริตคอร์รัปชัน	7) สร้างกลไกการรับรู้เรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชันภายในหน่วยงานของรัฐในทุกระดับ
4) ตั้ง “ศูนย์รับเรื่องร้องเรียนสำหรับชาวต่างชาติ (Corruption Complaint Center: CCC)	8) สร้างค่านิยมในการกำหนดบทลงโทษทางสังคม (Social Sanction) ภายใตกรอบแนวคิด “คนโกงต้องไม่มีที่ยืนในสังคม”

ที่มา : สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ: 2554

อย่างไรก็ดี แม้จะมีการออกนโยบายและมาตรการในการป้องกันการคอร์รัปชันนั้น รัฐบาลนี้มีข้อกล่าวหาหลายโครงการ เช่น พระราชบัญญัติเงินกู้ 2.2 ล้านล้านบาท ซึ่งที่ประชุมคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีมติเป็นเอกฉันท์ว่าร่าง พ.ร.บ. ฉบับนี้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หมวด 8 ว่าด้วยการเงิน การคลัง และงบประมาณ (ข่าวสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2557) เนื่องจากกระบวนการตรากฎหมายมีจุดบกพร่อง

และตามข้อเท็จจริงปรากฏว่าการดำเนินการเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านคมนาคมขนส่งของประเทศตามที่ร่างพระราชบัญญัตินี้มุ่งประสงค์ ยังไม่มีความจำเป็นเร่งด่วน คดีการดำเนินโครงการระบายน้ำแบบรัฐต่อรัฐ (จีทูจี) ศาลฎีกามีคำวินิจฉัยว่าเป็นการขายที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เป็นการแสวงหาผลประโยชน์โดยทุจริต ศาลลงโทษจำคุกนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีเป็นเวลา 5 ปี (BBC News, 2017) คดีระบายน้ำจีทูจี นายบุญทรง เตริยาภิรมย์ และนายภูมิ สารผล อดีตรัฐมนตรีและรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ ถูกฟ้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง จากการทำสัญญาขายน้ำกับบริษัทของประเทศจีนจำนวน 4 สัญญา เป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา, พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 (ไทยรัฐออนไลน์, 2562) และนายกิตติรัตน์ ณ ระนอง ถูกฟ้องฐานละเว้นการปฏิบัติหน้าที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาแล้วมีมติว่ามีมูลความผิดอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 123/1 (ไทยรัฐออนไลน์, 2564) รัฐบาลนี้มีค่าดัชนีชี้วัดภาพลักษณ์คอร์รัปชันสูงกว่ารัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ โดยในปี 2555 ประเทศไทยมีค่าดัชนีชี้วัด 37 อยู่ในอันดับที่ 88 จาก 176 ประเทศ (Transparency International, 2012) และในปี 2556 มีค่าดัชนีชี้วัด 35 อยู่ในอันดับที่ 102 จาก 177 ประเทศ (Transparency International, 2013)

ตารางที่ 2 นโยบายปราบปรามการคอร์รัปชัน รัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา วาระที่ 1 (วาระการดำรงตำแหน่ง สิงหาคม พ.ศ. 2557 - 2561)

1) จัดระเบียบสังคม สร้างมาตรฐานด้านคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาล โดยใช้ค่านิยมหลัก 12 ประการ	7) มีนโยบายส่งเสริมการบริหารราชการแผ่นดินที่มีธรรมาภิบาล
2) เพิ่มศูนย์รับเรื่องราวร้องทุกข์จากประชาชนในต่างจังหวัด	8) ออกหรือการดำเนินการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตคอร์รัปชัน
3) การจัดตั้ง “พิพิธภัณฑสถานโกง” (Anti	9) เสริมสร้างระบบคุณธรรมในการ

- Corruption Museum) โดย ป.ป.ช.	แต่งตั้งและโยกย้ายบุคลากรภาครัฐ
4) ออกพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2558 เพื่อเพิ่มบทบัญญัติการลงโทษเจ้าหน้าที่รัฐ เช่น กรณีรับสินบนมิโทษสูงสุดคือประหารชีวิต	10) นำมาตรฐานป้องกันการทุจริตในระดับนานาชาติมาใช้กับโครงการของภาครัฐ เช่น โครงการความโปร่งใสในการก่อสร้างภาครัฐ (CoST)
5) ออกยุทธศาสตร์การปราบปรามเพื่อปฏิรูประบบและกระบวนการจัดการต่อกรณีการทุจริตให้มีประสิทธิภาพ	11) แก้ไขพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2558
6) พ.ร.บ.การจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริต พ.ศ.2559	12) ออกกฎหมายให้เอาผิดกับเอกชนที่จ่ายสินบน

ที่มา : ราชกิจจานุเบกษา (2557), โชคสุข กรกิตติชัย (2558), สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2558)

สำหรับรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา (วาระที่ 1) นั้น แม้จะเป็นรัฐบาลที่มาจากการทำรัฐประหารที่กล่าวอ้างว่ารัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร มีการกระทำที่ทุจริตคอร์รัปชัน และมีวิกฤตการทางการเมือง ซึ่งประชาชนคาดหวังว่าจะไม่มีการทุจริตคอร์รัปชัน แต่ก็ยังมีข้อกล่าวอ้างหลายกรณีที่เห็นว่าจะส่อไปในทางทุจริตคอร์รัปชัน เช่น พลเอกปรีชา จันทร์โอชา น้องชายนายกรัฐมนตรี และเป็นปลัดกระทรวงกลาโหม ได้สั่งบรรจุนายปวิฬร จันทร์โอชา บุตรชาย เข้ารับราชการยศร้อยตรี ตำแหน่งรักษาราชการนายทหารปฏิบัติภารกิจการพลเรือน สังกัดกองทัพอากาศที่ 3 (ผู้จัดการ, 2559) โครงการรับเหมาทางหุ้นส่วนจำกัด คอนเทมโพรารี ซึ่งมีนายปฐมพล จันทร์โอชา บุตรชายของพลเอกปรีชา จันทร์โอชา เป็นหุ้นส่วนผู้จัดการ เป็นคู่สัญญารับเหมาหน่วยงานภาครัฐทั้งสิ้น 11 โครงการ รวมวงเงิน 155,603,000 บาท โครงการจัดซื้อไม้โครโฟนห้องประชุมคณะรัฐมนตรีที่ใช้เงินจำนวนมากเกินไป แต่เรื่องเหล่านี้ก็เงียบไปและยังไม่ได้รับการตรวจสอบ (กรุงเทพธุรกิจ , 2557) แต่ที่ส่งผลต่อภาพลักษณ์คอร์รัปชันของประเทศค่าคะแนนดัชนีชี้วัดภาพลักษณ์คอร์รัปชัน ในปี 2557 มีค่า 38 อยู่ในอันดับที่ 85 จาก 175 ประเทศ (Transparency International, 2014) และในปี 2558 มีค่า 38 อยู่ในอันดับที่ 78 จาก 168 ประเทศ

(Transparency International : 2015) และในปี 2559 มีค่า 35 อยู่ในอันดับที่ 101 จาก 176 ประเทศ (Transparency International, 2016)

ตารางต่อไปนี้เป็นค่าคะแนนการประเมินค่าดัชนีภาพลักษณ์การคอร์รัปชันของทั้งสามรัฐบาล ดังนี้

ตารางที่ 4 การเปรียบเทียบดัชนีชี้วัดภาพลักษณ์การคอร์รัปชันของทั้งสามรัฐบาล

พ.ศ.	ดัชนีชี้วัด ภาพลักษณ์ คอร์รัปชัน	อันดับ	จำนวน ประเทศ	รัฐบาล
2552	34	84	180	นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ 17/12/2551 – 5/8/2554
2553	35	78	178	
2554	34	80	183	
2555	37	88	176	นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร 5/8/2554 – 7/5/2557
2556	35	102	177	
2557	38	85	175	พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา 24/8/2557 – 2561
2558	38	76	168	
2559	35	101	176	
2560	37	96	183	
2561	36	99	180	

ที่มา : รวบรวมโดยผู้วิจัยจาก Corruption Perception Index

จากนโยบาย มาตรการ หรือแนวทางการป้องกันและปราบปรามการคอร์รัปชันของทั้งสามรัฐบาลนั้น จะเห็นว่ามีความมาตรการที่ไม่ต่างกันนัก ซึ่งจากการจัดอันดับขององค์กรเพื่อความโปร่งใสนานาชาติที่ประเมินรัฐบาลทั่วโลก ประเทศไทย

ภายใต้นายกรัฐมนตรีทั้งสามท่าน ได้รับการประเมินผลที่ไม่แตกต่างกันเลย โดยมีค่าคะแนนอยู่ในช่วง 34 - 38 จากคะแนนเต็ม 100 (คะแนน 0 หมายถึง ไม่มีความโปร่งใสใด ๆ เลย คะแนน 100 หมายถึง มีความโปร่งใสโดยสมบูรณ์) ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาคะแนนของประเทศไทยอยู่ในระดับ 30 กว่ามาโดยตลอด และไม่ว่าประเทศไทยจะมีนโยบายหรือมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชัน และยกนโยบายปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชันเป็นวาระแห่งชาติหรือเร่งด่วน หรือดำเนินการณรงค์ต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชันทั้งโดยภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรสาธารณะต่าง ๆ ตลอดจนสถาบันการศึกษา ฯลฯ อย่างต่อเนื่องเพียงใดก็ตาม แสดงถึงการดำเนินการนั้นไม่สอดคล้องกับค่าดัชนีชี้วัดภาพลักษณ์คอร์รัปชันที่ปรากฏดังกล่าว

อนึ่ง ในการจัดทำดัชนี CPI ของประเทศต่าง ๆ นั้น TI ทำการประเมินโดยใช้ผลการสำรวจความคิดเห็นจากหน่วยงานวิจัย ตลอดจนสถาบันต่าง ๆ ในระดับสากล ซึ่งมีทั้งข้อมูลที่มาจากผลสำรวจของภาคธุรกิจและข้อมูลที่มาจากนักวิเคราะห์ความเสี่ยงหรือผู้เชี่ยวชาญจากองค์กรระหว่างประเทศมาประเมินเป็นดัชนี CPI เช่น International Institute Management Development (IMD) วัดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจ, World Economic Forum, Asian Development Bank, International Country Risk Guide (ICRG) วิเคราะห์รายปีด้านการคอร์รัปชันและความเสี่ยงด้านการเมือง การเรียกรับสินบน, Global Insight Country Risk Rating (GI) วัดการทุจริตที่เกี่ยวข้องกับการทำธุรกิจโดยเฉพาะเรื่องสินบน, World Economic Forum (WEF) วัดอุปสรรคในการทำธุรกิจ, Varieties of Democracy Project วัดความหลากหลายของประชาธิปไตย, Economist Intelligence Unit (EIU) วัดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจของประเทศ, Political and Economic Risk Consultancy (PERC) วัดความรู้สึกของนักธุรกิจทั้งท้องถิ่นและต่างชาติต่อการคอร์รัปชันในประเทศนั้น ๆ, World Justice Project (WJP) วัดหลักนิติธรรม โดยประเมินค่าความโปร่งใสโดยใช้หลักนิติรัฐ ฯลฯ และ TI นำมาหาค่าเฉลี่ย ในการจัดทำดัชนียังได้มีการนำประเด็นที่เป็นบริบทอื่น ๆ เข้ามาร่วมพิจารณาด้วย เช่น ระบบการเมือง กระบวนการยุติธรรมและความเป็นกลางของศาล เป็นต้น และเมื่อวิเคราะห์กลุ่มประเทศที่ได้คะแนนสูง ๆ คือ 70-90 คะแนน จากระยะเวลาเดียวกัน พบว่าส่วนใหญ่อยู่ในยุโรปตอนเหนือ อาทิ เดนมาร์ก ฟินแลนด์ นอร์เวย์ สวีเดน นิวซีแลนด์

สวิสเซอร์แลนด์ สิงคโปร์ ฯลฯ ซึ่งประเด็นที่ประเทศเหล่านี้มีร่วมกัน คือ 1) มีการบังคับใช้กฎหมายและกระบวนการยุติธรรมเพื่อต่อสู้กับปัญหาคอร์รัปชันมายาวนานและจริงจัง 2) มีความสามารถลดความเหลื่อมล้ำของรายได้ทำให้ประชาชนมีฐานะพอ ๆ กัน (จำนวนคนชั้นกลางประมาณร้อยละ 80) 3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและประชาสังคมในด้านความโปร่งใสของการบริหารภาครัฐ การใช้อำนาจของฝ่ายการเมือง ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งจากการประเมินจาก ICRG, WEF และ WJP ที่สำรวจมุมมองของนักธุรกิจที่เข้ามาลงทุนในประเทศไทยนั้น พบว่าประเทศไทยมีอุปสรรคสูงสุดในการทำธุรกิจ 5 ด้าน คือ การคอร์รัปชัน ความไม่มั่นคงของรัฐบาล/การทำรัฐประหาร ความไม่แน่นอนด้านนโยบาย การที่ระบอบราชการไม่มีประสิทธิภาพ และโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภคที่ไม่เพียงพอ และหลักนิติธรรม

การอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบนโยบายคอร์รัปชันของสามรัฐบาลในช่วงที่มีวิกฤตการณ์ทางการเมืองที่มีเรื่องของการคอร์รัปชันเป็นปัจจัยส่วนหนึ่งที่ทำให้มีการทำรัฐประหาร จากการศึกษาพบว่าทั้งสามรัฐบาลมีมาตรการ ยุทธศาสตร์และแนวทางในการป้องกันและปราบปรามการคอร์รัปชันที่ไม่แตกต่างกันและยังเป็นวาระเร่งด่วนของทุกรัฐบาลด้วย แต่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันได้ โดยพิจารณาจากดัชนีภาพลักษณ์คอร์รัปชัน (CPI) ก็อยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกัน (35 - 38) และเมื่อเปรียบเทียบมาตรการและนโยบายต่าง ๆ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัวข้าราชการทั้งสิ้น เช่น การจัดระบบงานให้มีความโปร่งใส การบริหารโดยยึดนำหลักธรรมาภิบาล การส่งเสริมระบบคุณธรรมในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการ การแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปราบปรามการคอร์รัปชัน ฯลฯ จะมีที่เกี่ยวข้องกับประชาชนก็เช่น การสนับสนุนการสร้างค่านิยมของสังคมให้ยึดมั่นในความซื่อสัตย์ในรัฐบาลนายอภิสิทธิ์ การเร่งรัดผลักดันการปฏิรูปการเมืองที่ประชาชนมีส่วนร่วมในรัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ การจัดระเบียบสังคม สร้างมาตรฐานด้านคุณธรรม โดยใช้ค่านิยมหลัก 12 ประการในรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนแต่เป็นมาตรการที่เป็นนามธรรมทั้งสิ้น การปราบปรามการคอร์รัปชันจึงยังไม่เห็นผลในทุกรัฐบาล จะเห็นได้ว่าการคอร์รัปชันในประเทศไทยส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากค่านิยมและพฤติกรรม

การคอร์รัปชันของคนในสังคมที่เป็นอุปสรรคฝังรากลึกในประเทศไทยซึ่งแม้จะเปลี่ยนรัฐบาลก็ตาม แต่ค่านิยมและพฤติกรรมของคนในประเทศยังไม่เปลี่ยน เป็นเหตุให้เกิดการคอร์รัปชันที่ยากจะแก้ไข สอดคล้องกับงานวิจัยของเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2547) นอกจากนี้ยังเป็นเรื่องของระบบการเมืองที่ไร้เสถียรภาพ ระบบราชการไม่มีประสิทธิภาพ และการบริหารงานขาดหลักนิติธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวิทยากร เชียงกุล (2551) และจากรุวรรณ สุขุมาลพงษ์ (2556) และสภาพของการมีอภิสิทธิ์ของนักการเมือง การใช้ดุลยพินิจมากเกินไปของข้าราชการบางตำแหน่ง ตลอดจนกฎหมายที่ขาดการบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการละเว้นการตรวจสอบอย่างเอาจริงเอาจัง จึงไม่สามารถทำให้ผู้กระทำความผิดเกรงกลัวได้ก็เป็นปัจจัยที่ทำให้ประเทศไทยเกิดการคอร์รัปชัน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องจัดพฤติกรรมเหล่านี้ไปเสียก่อน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ผาสุก พงษ์ไพจิตร (2537) และทิพาดี เมฆสุวรรณ (2543) เหล่านี้เป็นสิ่งที่บ่งชี้ได้ดีว่าไม่ว่าผู้รื้อจะเป็นพลเรือนหรือมาจากการทำรัฐประหาร หรือเปลี่ยนนโยบายเช่นใดก็ตาม แต่หากค่านิยมยังไม่เปลี่ยน การคอร์รัปชันในประเทศไทยก็ยังคงมีเช่นเดิม

สรุปผลการวิจัย

นโยบายและมาตรการการปราบปรามการคอร์รัปชันของทั้งสามรัฐบาลส่วนใหญ่จะเน้นไปที่ตัวข้าราชการและนักการเมือง แต่ในความเป็นจริงข้าราชการและนักการเมืองมีพฤติกรรมและค่านิยมที่ยังคอร์รัปชันอยู่ การคอร์รัปชันจึงยังมิให้เห็นในทุกรัฐบาล สำหรับนโยบายที่เกี่ยวข้องกับประชาชนนั้น ก็เป็นนโยบายที่เป็นนามธรรม คล้ายกับการขอความร่วมมือ ไม่ได้มีการเอาจริงเอาจังหรือมีบทลงโทษ ประชาชนจึงไม่เกรงกลัวที่จะทำการคอร์รัปชัน แต่ในความเป็นจริงค่านิยมและพฤติกรรมการคอร์รัปชันก็ฝังรากลึกในหมู่ประชาชนเช่นกัน ดังนั้น การปรับเปลี่ยนค่านิยมและพฤติกรรมจึงมีความสำคัญมากกว่านโยบายใด ๆ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

มาตรการและนโยบายต่าง ๆ ของทั้งสามรัฐบาลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับข้าราชการและนักการเมืองเป็นนโยบายที่ดี แต่ควรมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังโดยไม่มีการยกเว้นว่าใครเป็นผู้กระทำผิดและไม่ควรนำระบบอุปถัมภ์มาใช้ ใน

ส่วนของประชาชนต้องมีบทลงโทษ มิใช่เป็นเพียงนโยบายรณรงค์หรือขอความร่วมมือไม่ให้คอร์รัปชันเท่านั้น มิฉะนั้น มาตรการใด ๆ ก็ไม่สามารถปราบปรามการคอร์รัปชันให้หมดไปจากประเทศไทยได้

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2547. **กลเม็ดเด็ดปิกคอร์รัปชัน**. ชัดเชสมิเดีย. กรุงเทพฯ. **งามพรรณ เวชชาชีวะ**. (2558). **เปิดแฟ้ม 10 คดีทุจริต บทเรียนราคาแพงของคนไทย**. นนทบุรี: อมรินทร์พริ้นติ้ง.

ทิพาวิดี เมฆสุวรรณ. 2543. **สามประสานในการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี. นานาสาระจากรวมพลัง เพื่อการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี**. นนทบุรี: สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. 2550. **กฎหมายมหาชน เล่ม 2**. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยกรุงเทพฯ.

ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ. (2545). **รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยเรื่อง “รายงานผลการวิจัย ธุรกิจ รัฐ และ คอร์รัปชัน”**.

ผาสุก พงษ์ไพจิตร และนวนลน้อย ตรีรัตน์. (2546, ธันวาคม). **คอร์รัปชัน ค่าเช่า และการพัฒนาเศรษฐกิจ**. วารสารเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์. 21(4): 3.

สังคิต พิริยะรังสรรค์. (2549). **การคอร์รัปชันแบบเบ็ดเสร็จ** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ร่วมด้วยช่วยกัน.

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2551)

รายงานวิจัยเรื่องยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, หน้า 11.

เอกสารอิเล็กทรอนิกส์

กรุงเทพธุรกิจ. (2557). **ย้อนรอยจัดซื้อ 'ไมค์แพง'**. สืบค้นจาก

<https://www.bangkokbiznews.com/news/604168>

- จารุวรรณ สุขุมลพพงษ์. (2556). **แนวโน้มของคอร์รัปชันในประเทศไทย**. สืบค้นจาก https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/elaw_parcy/ewt_dl_link.php?nid=1484
- บางกอกโพสต์. (2552). **วิฑูรย์ quits over fish**. สืบค้นจาก <http://www.Bangkokpost.com>.
- วิทยากร เชียงกูล. (2551). **แนวทางการแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน จากข้อเสนอแนะของธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (ADB)**, สืบค้นจาก <http://witayakornclub.wordpress.com/> 2008/04/27
- สำนักข่าวอิสรา. (2555). **ดีเอสไอชี้มูลความผิด “ชินวรณ์” ทุจริตซื้อครุภัณฑ์ อาชีวะ ส่ง ป.ป.ช.วินิจฉัยต่อ**. สืบค้นจาก <https://www.isranews.org/content-page/item/17627->
- สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. (2564). **ข่าวสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ**. ข่าวที่ 25/2564 วันที่ 17 พฤศจิกายน 2564. สืบค้นจาก www.constitutionalcourt.or.th
- ไทยรัฐออนไลน์. (2562). **“บุญทรง” ช็อก เจอคุกอีก 6 ปี รวม 48 ปี-ปิดคดีข้าวจีทูจี**. สืบค้นจาก <https://www.thairath.co.th/news/local/1655096>
- ไทยรัฐออนไลน์. (2564). **ป.ป.ช.ชี้มูล “กิตติรัตน์” ผิด ม.157 เอื้อ “สยามอินดิโก” ได้สัญญาส่งออกข้าว**. สืบค้นจาก <https://www.thairath.co.th/news/politic/2127785>
- BBC NEWS. (2017). **สั่งจำคุก 5 ปี ยิ่งลักษณ์ ไม่รอลงอาญา คดีจำนำข้าว**. สืบค้นจาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-41409927>
- Khondker Habibul Haque. (2006). **Sociology of Corruption and ‘Corruption of Sociology’: Evaluating the Contributions of Syed Hussein Alatas**. *Current Sociology*. Retrieved May 30, 2018 from <https://doi.org/10.1177/0011392106058832>
- MGR Online. (2554). **5 เหตุผลที่ต้อง...โหวตโน**. สืบค้นจาก <https://mgronline.com/daily/detail/9540000080792>
- MGR Online. (2559). **เรื่องของลูกปลัดหลานนายกฯ**. สืบค้นจาก <https://mgronline.com/daily/detail/9590000040558>

- Transparency International. (2009). **CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX**
Retrieved May 30, 2018, from <https://www.transparency.org/en/cpi/2009/index/tha>
- Transparency International. (2010). **CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX**
Retrieved May 30, 2018, from
<https://www.transparency.org/en/cpi/2010/index/tha>
- Transparency International. (2012). **CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX**
Retrieved May 30, 2018, from <https://www.transparency.org/en/cpi/2012/index/tha>
- Transparency International. (2013). **CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX**
Retrieved May 30, 2018, from <https://www.transparency.org/en/cpi/2013/index/tha>
- Transparency International. (2014). **CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX**
Retrieved May 30, 2018, from
<https://www.transparency.org/en/cpi/2014/index/tha>
- Transparency International. (2015). **CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX**
Retrieved May 30, 2018, from
<https://www.transparency.org/en/cpi/2015/index/tha>
- Transparency International. (2016). **CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX**
Retrieved May 30, 2018, from
<https://www.transparency.org/en/cpi/2016/index/tha>

Translated Thai References

- Anti-Corruption Operation Center, Office of the National Economic and Social Development Council. (2020). **Corruption Perception Index 2020**
A.D. Bangkok: Anti-Corruption Operation Center. (in Thai)
- Borwornsak, U. (2007). **Public law book 2**. Chulalongkorn Publishing House: Bangkok University.

Ngarmpun, V. (2015). **Open the file of 10 corruption cases, expensive lessons for Thai people**. Nonthaburi: Amarin Printing.

National Strategy 2018-2037 A.D. (2018, 13 October). *Government Gazette*. Book No. 135 Section No. 82 ก. pp. 1-71. (in Thai)

Offenses Against Government Officials, Offenses Against the Organic Act on Anti-Corruption. (27, September). *Government Gazette*. Book No. 134 Section No. 124 ก. pp 4. (in Thai)

Offenses Against Government Officials, Offenses Against the Organic Act on Anti-Corruption. (2017, 27 September). *Government Gazette*. Book No. 137 Section No. 124 ก. pp 4. (in Thai)

Offenses Against Government Officials, Offenses Against the Organic Act on Anti-Corruption. (2020, 3 February). *Government Gazette*. Book No. 137 Section No. 10 ก. pp 7. (in Thai)

Office of the Narcotics Control Board. (2020). **Research report national strategy Prevention and Suppression of Corruption national**, 2008 page 11.

Office of the National Anti-Corruption Commission. (2008). **National Strategy on Anti-Corruption**. Bangkok: Office of the National Anti-Corruption Commission. (in Thai)

Pasuk, P,et al. (2002). **Business government and corruption**. Bangkok: official.

Pasuk, P, Nualnoi, T. (2002). **Corruption rent and economic develop**. *Economics journal Thammasart* 21(4): 3. (in Thai)

Policy statement of the Cabinet, General Prayut Chan-Ocha, Prime Minister, to the National Legislative Assembly on Friday, 2014, 12 September.

(2014, 12 September). *Government Gazette*. Book No. 131 Special Section No. 9 pp. 1-21. (in Thai)

Sangsit, P. (2006). **Absolute Corruption**. 2ed. Bangkok: Ruam Duay Chuay Kan. (in Thai)

Sangsit, P. and Pasuk, P. (1994). **Corruption and Democracy in Thailand**. Bangkok: Political Economics Studies Center, Faculty of Economics, Chulalongkorn University. (in Thai)

The Secretariat of the House of Representatives. (2013). **Reform Agenda 1: Prevention and Suppression of Corruption and Misconduct**. Bangkok: Publishing House of The Secretariat of the House of Representatives. (in Thai)

Tipawadee, M. (2000). **Three coordinates in the administration of good country affairs various contents from the power for the creation of a good governance system for public affairs and society**. Nonthaburi: Office of the Civil Service Commission.

Electronics

Bangkokbiznews. (2014). **Retrace purchasing 'Expensive mic'**.

Retrieved 2018, 30 May, from,

<https://www.bangkokbiznews.com/news/604168>

Bangkok Post. (2009). **Witoon quits over fish**. Retrieved 2018, 30 May, from

<https://www.Bangkokpost.com>. (in Thai)

BBC NEWS. (2017). **Sentence to 5 years in prison Yinglak not suspension of a sentence rice pledging case**. Retrieved 2020,

17 November, from, <https://www.bbc.com/thai/thailand-41409927>

Isranews Agency. (2016). **“Asks the Comptroller General's Department to open information from Pathomphon**

Chan-Ocha Partnership, wins 155 million government jobs.

Retrieved 2018, 30 May, from <https://www.isranews.org>. (in Thai)

Isranews Agency. (2016). **DSI pointed out the crime of “Chinnaworn Boonyakiat” in fraudulent purchase of vocational equipment and sent the NACC for diagnosis.** Retrieved 2018, 30 May, from <https://www.isranews.org>. (in Thai)

Isranews Agency. (2016). **Flip the log 4 scandalous cases! Shake “Prayut’s Government” fails the policy to suppress cheating?.** Retrieved 2018, 30 May, from <https://www.isranews.org>. (in Thai)

Jaruwan, S. (2012). **The Trend of Corruption in Thailand.** Retrieved 2018, 4 November, from, https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/elaw_parcy/ewt_d_l_link.php?nid=1484

Khondker, Habibul Haque. (2006, January). **Sociology of Corruption and ‘Corruption of Sociology’: Evaluating the Contributions of Syed Hussein Alatas. Current Sociology.** Retrieved from, <https://doi.org/10.1177/0011392106058832>

Kornkittichai, C. (2015). **Anti-Corruption Operation Centre.** Retrieved 2018, 30 May, from <https://library.parliament.go.th>. (in Thai)

Kriengsak C. (2547). **Gambits against Corruption** Bangkok: Success Media
MGR Online. (2019). **5 reason for...vote No.** Retrieved 2018, 29 May, from, <https://mgronline.com/daily/detail/>

9540000080792

MGR Online. (2011). **Palm oil crisis Prasert Prakunsuksaphan said “I can say that 400-500 million has been made.”**. Retrieved 2018, 30 May, from <https://mgronline.com/daily/detail/9540000025286>. (in Thai)

MGR Online. (2016). **Going to investigate General Prayuth Chan-Ocha’s brother who stuffing “his son” as a cadet, using the position to take advantage**. Retrieved 2018, 30 May, from <https://mgronline.com/daily/detail/9590000039404>. (in Thai)

Office of the National Anti-Corruption Commission. (n.d.). *NACC News*. Retrieved 2021, 30 June, from <https://www.nacc.go.th/files/article/attachments/2684889cc53ad431745ef9882664a6b3943b8b4.pdf>

Office of the National Economic and Social Development Council. (2011). **Cabinet policy statement Ms. Yingluck Shinawatra**, Prime Minister, delivered to the National Assembly on Tuesday, 2011, August 23. Retrieved 2017, 30 November, from https://www.nesdc.go.th/more_news.php?cid=441&filename=index

Prachatai. (2015). **Phasuk Phongpaichit, the keynote speaker pointed out that corruption must be solved in a democracy. not a military dictator**. Retrieved 2018, 30 May, from <https://prachatai.com/journal/2015/08/60863>. (in Thai)

Thairat Online. (2019). **“Boonsong” shock Sentence to 5 years total 48 years- closed G2G rice case**. Retrieved 2020, 17 November, from, <https://www.thairath.co.th/news/local/1655096>

Thairat Online. (2020). **NACC point out “Kittirat” incorrect Article 157 help “Siam Indica” got a contract merchandising rice.**

Retrieved 2020, 17 November, from,

<https://www.thairath.co.th/news/politic/2127785>

The Constitutional Court of the Kingdom. (2020). **The Constitutional Court of the Kingdom News No.25/2564 date 2020, 10**

November. Retrieved 2020, 17 November, from,

www.conctitutionalcourt.or.th

Trading Economics. (2020). **Thailand Corruption Index**. Retrieved from,

<https://tradingeconomics.com/thailand/corruption-index>

Transparency International. (2000). **Glossary: Transparency International**.

Retrieved from, <https://www.transparency.org/en/glossary>

Transparency International. (2009). **CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX**

Retrieved from, <https://www.transparency.org/en/cpi/2009/>

[index/tha](https://www.transparency.org/en/cpi/2009/index/tha)

Transparency International. (2010). **CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX**

Retrieved from, <https://www.transparency.org/en/cpi/2010/>

[index/tha](https://www.transparency.org/en/cpi/2010/index/tha)

Transparency International. (2012). **CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX**

Retrieved from, <https://www.transparency.org/en/cpi/2012/>

[index/tha](https://www.transparency.org/en/cpi/2012/index/tha)

Transparency International. (2013). **CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX**

Retrieved from, <https://www.transparency.org/en/cpi/2013/>

[index/tha](https://www.transparency.org/en/cpi/2013/index/tha)

Transparency International. (2014). **CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX**

Retrieved from, <https://www.transparency.org/en/cpi/2014/index/tha>

Transparency International. (2015). **CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX**

Retrieved from <https://www.transparency.org/en/cpi/2015/index/tha>

Transparency International. (2016). **CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX**

Retrieved from <https://www.transparency.org/en/cpi/2016/index/tha>

Vejjajiva, N. (2015). **Open the file of 10 corruption cases, expensive lessons for Thai people.** Nonthaburi: Amarin Printing.

(in Thai)

Vichit-Vadakan, J. and Indharamesup, C. (2016). **Significance of CPI and**

path to improve Thailand's score. Retrieved 2018, 30 May, from

<https://www.thai-iod.com/imgUpload/file/>

Library/_____ %20CPI%20_____ %20-

%20IOD%20Boardroom%20Vol_44%20Issue%201_2016.pdf. (in Thai)

Withayakorn, C. (2010). **Guidelines for solving corruption problems from the suggestion of Asian Development Bank (ADB).**

Retrieved 2018, 4 November, from,

<http://witayakornclub.wordpress.com/2008/04/27>

World Bank. (2000). **World Bank Business Environment Survey.** Retrieved

from <https://info.worldbank.org/governance/wbes>

บทความที่ :
Article : 11

กลไกความร่วมมือเชิงพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน
จังหวัดกาฬสินธุ์

กลไกความร่วมมือเชิงพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน
จังหวัดกาฬสินธุ์*

Mechanism of area collaboration to solve poverty
problem of Kalasin

[Received: November 28, 2021; Revised: December 18, 2021;

Accepted: December 20, 2021]

พิมพ์ลิขิต แก้วหานาม[†], จิระพันธ์ ห้วยแสน[‡], อรรถพงษ์ ศิริสุวรรณ[§]
กัตัญญ แก้วหานาม^{*}, สิริندا กมลเขต[†], จริยา อินทนิล[‡],
อารียา ป้องศิริ^{§§}, นิตยา เคหะบาล^{*} และอภิรดี ดอนอันเบา[†]

‡

†

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย “การพัฒนาพื้นที่เชิงบูรณาการแบบร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ กรณีศึกษาพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์” ได้รับทุนสนับสนุนจากการบริหารและจัดการทุนวิจัยและนวัตกรรมด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.)

This article is part of a research project “Collaboration Integrated Area Development for Solve Absolute Poverty Case Study in Kalasin Province” This study was supported by Office of National Higher Education Science Research and Innovation Policy Council.

[†] ผู้ประพันธ์อันดับแรก (First author) และผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

First author and Assistant Professor, Department of Public Administration, Faculty of Liberal Arts, Kalasin University. E-mail : Phimlikid.ka@ksu.ac.th

[‡] หัวหน้าโครงการวิจัยและอธิการบดีมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

Head of Research Project and President of Kalasin University.

E-mail: yuksausage@yahoo.com

[§] ผู้ร่วมวิจัยและอาจารย์ประจำสาขาวิชานวัตกรรมการออกแบบและสถาปัตยกรรม

Researcher, Department of Innovative Design and Architecture,

Faculty of Engineering and Industrial Technology, Kalasin University.

E-mail : atthapong_s@hotmail.com

**Phimlikid Kaewhanam, Jirapun Huaysan,
Attapong Sirisuwun, Kathanyoo Kaewhanam,
Sirinada Kamolkhet, Jariya Intanil, Ariya Pongsiri
Nittaya Kahaban and Aphiradee Dononbao**

* ผู้ร่วมวิจัยและรองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

Researcher and Associate Professor, Department of Public Administration, Faculty of Liberal Arts, Kalasin University. E-mail: dr.khathanyoo@ksu.ac.th

† ผู้ร่วมวิจัยและผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

Researcher and Assistant Professor, Department of Public Administration, Faculty of Liberal Arts, Kalasin University. E-mail : sirinda.ma@ksu.ac.th

‡ ผู้ร่วมวิจัยและผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

Researcher and Assistant Professor, Department of Public Administration, Faculty of Liberal Arts, Kalasin University. E-mail : jariya.in@ksu.ac.th

^{§§} ผู้ร่วมวิจัยและผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

Researcher and Assistant Professor, Department of Public Administration, Faculty of Liberal Arts, Kalasin University. E-mail : ariya.po@ksu.ac.th

* ผู้ร่วมวิจัยและอาจารย์ประจำสาขาวิชานวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

Researcher and Lecturer, Department of Innovation for Local Development, Faculty of Liberal Arts, Kalasin University. E-mail : nitaya.ka@ksu.ac.th

† ผู้ร่วมวิจัยและอาจารย์ประจำสาขาวิชานวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

Researcher and Lecturer, Department of Innovation for Local Development, Faculty of Liberal Arts, Kalasin University. E-mail : yang13_sdm6@hotmail.com

บทคัดย่อ

กลไกความร่วมมือเชิงพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนจังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นการศึกษาเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลคนจนและหนุนเสริมกลไกพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของจังหวัดกาฬสินธุ์ใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพ (Qualitative methods) ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (key informants) ได้แก่ ผู้ว่าราชการกาฬสินธุ์ ปลัดจังหวัด พัฒนาการจังหวัด ท้องถิ่นจังหวัด ประธานหอการค้า ประธานสภาอุตสาหกรรม นายอำเภอ ปลัด นายกเทศมนตรี นายกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นักวิชาการ ตลอดจนคนจนกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 24 คน เกณฑ์ที่จะใช้กำหนดจำนวนผู้ให้ข้อมูล คือ ความเข้มในการรู้ข้อมูล (Intensity) และความพอเพียงของข้อมูล (adequacy) สร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Induction) โดยการสร้างข้อสรุปทั่วไปที่มีความเชื่อมโยงจากการสังเกต เชิงประจักษ์ (Empirical Observation) และ ใช้การตีความ (Interpretative) เข้ามาวิเคราะห์ผลการศึกษาร่วมกับโปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ATLAS.ti ผลการศึกษาพบว่า กลไกการสร้างความร่วมมือ ทั้งกับหน่วยงานราชการ และภาคีอื่นให้มาร่วมทำงาน การสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานราชการและภาคีในการทำงานระดับพื้นที่ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ได้ดำเนินการ สร้างความร่วมมือใน 2 ลักษณะ คือ 1. การสร้างความร่วมมือแบบทางการ ผ่านคำสั่งทางปกครอง ในกรณีที่จังหวัดเป็นผู้ขับเคลื่อนนโยบาย และการทำหนังสือเชิญของหน่วยงานในระดับเดียวกันเพื่อขอความร่วมมือในการเป็นภาคีความร่วมมือ และ 2.การสร้างความร่วมมือแบบไม่เป็นทางการ ผ่านเครือข่ายที่เกิดจากการสร้างวงเสวนา การประชุมในสภากาแฟ และชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice) เกิดเป็นความสัมพันธ์ส่วนตัวและนำมาซึ่งการประสานงานที่ไม่เป็นทางการระหว่างหน่วยงาน ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่ากลไกในการขับเคลื่อนความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน ซึ่งเป็นปัญหาที่ซับซ้อนจำเป็นต้องใช้ความร่วมมือในทั้ง 2 ลักษณะ คือ ความร่วมมือที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเพื่อให้นโยบายสามารถนำไปปฏิบัติได้บรรลุวัตถุประสงค์ทางนโยบาย

คำสำคัญ : การแก้ไขปัญหาความยากจน,การนำนโยบายไปปฏิบัติ,กลไกเชิงพื้นที่

Abstract

Mechanism of area collaboration to solve poverty problem of Kalasin was the study to analyze the data of poor people and to promote area development mechanism to solve poverty problem of Kalasin. Qualitative methods were used on the basis of phenomenology. Key informants were governor of Kalasin province, deputy governor, provincial developer, provincial local, chairman of the chamber of commerce, chairman of the council of industry, district chief, deputy district chief, mayor, head of sub-district administrative organization, sub-district head, village head, scholar and the target poor people in the number of 24 people. The criteria used to specify the number of the informants were data intensity and data adequacy. The induction summary was created by creating general summary with connection from empirical observation and interpretation to analyze the study result along with the qualitative data analysis ATLAS.ti. The study result found that in the cooperation building mechanism of government agencies and other sectors to work together, building of cooperation with government agencies and other parties in working in area level, Kalasin University created cooperation in 2 ways including 1. building of official cooperation through administrative order in case the province was the policy implementor and making of invite letter of agencies in the same level to ask for cooperation to be the cooperation party and 2. building of unofficial cooperation through network created from seminar, meeting in coffeehouse forum and community of practice and created personal relationship and would lead to unofficial cooperation between agencies. The study result showed that the cooperation driving mechanism to solve poverty which was a complicated problem needed to use the cooperation in 2 ways including official and

unofficial cooperation so that the policy could be implemented in a way that achieve the objective of the policy.

Keyword : Spatial for Precision Poverty Alleviation, Policy Implementation, Spatial Mechanisms

บทนำ

จังหวัดกาฬสินธุ์มีผลิตภัณฑ์จังหวัดเฉลี่ยต่อคนในปี 2556-2560 เท่ากับ 55,814 53,989 54,442 58,629 และ 61,084 บาท ตามลำดับ ในขณะที่ประเทศไทย ผลิตภัณฑ์จังหวัดเฉลี่ยต่อคนในปี 2556-2560 เท่ากับ 193,471 197,459 204,406 215,767 และ 228,398 บาท ตามลำดับ จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าจังหวัดกาฬสินธุ์มีผลิตภัณฑ์จังหวัดต่ำกว่าของประเทศ ดังนั้นจังหวัดกาฬสินธุ์จึงได้ดำเนิน **โครงการ Kalasin Happiness Model** ตามที่นายกรัฐมนตรีนเรนทรไชยกุล (พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา) ได้ไปตรวจราชการในพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2560 และได้มอบนโยบายให้จังหวัดกาฬสินธุ์ ดำเนินการแก้ไขปัญหาความยากจนที่สืบเนื่องจาก ในปี 2558 จากรายงานการประมวลผลผลิตภัณฑ์ภาคและจังหวัดของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ซึ่งเผยแพร่เมื่อปี พ.ศ. 2560 รายงานเกี่ยวกับจังหวัดที่มีผลิตภัณฑ์จังหวัดต่อหัวอยู่ใน 5 ลำดับต่ำสุด คือ หนองบัวลำภู ยโสธร กาฬสินธุ์ อำนาจเจริญ และนราธิวาส ตามลำดับ โดยจังหวัดกาฬสินธุ์มีผลิตภัณฑ์จังหวัดต่อหัวอยู่ที่ 51,147 ต่อคนต่อปี และยังมีสัดส่วนคนยากจนอยู่ที่ร้อยละ 31.99 มากเป็นอันดับที่ 4 ของประเทศ รัฐบาลจึงมีนโยบายขจัดความยากจนให้หมดไปภายใน 2 ปี โดยได้เลือกจังหวัดกาฬสินธุ์เป็นจังหวัดนำร่อง เพื่อที่จะทำในปี พ.ศ. 2561 รายได้ต่อหัวของประชากรเพิ่มตามที่ตั้งเป้าไว้ คือร้อยละ 7 และเพิ่มเป็นร้อยละ 10 ในปี พ.ศ. 2562 ตามลำดับ โดยให้ความสำคัญใน 4 กลุ่มเป้าหมาย คือ เกษตรกร ผู้ประกอบการ (ภาคเกษตร ภาคอุตสาหกรรม ท่องเที่ยว การศึกษาและศิลปวัฒนธรรม) และภาคแรงงานทั้งในและนอกระบบ (รายงานการดำเนินโครงการ Kalasin Happiness Model คนกาฬสินธุ์ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง, 2561)

ผลการดำเนินโครงการ Kalasin Happiness Model: คนกาฬสินธุ์ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง ซึ่งมุ่งพัฒนาเพื่อนำร่องการแก้ปัญหาความยากจน ผ่านมา 2 ปี ในปี 2562 สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้มีการประเมินความก้าวหน้าการพัฒนาด้านรายได้ ผลการประเมินความก้าวหน้าการพัฒนาด้านรายได้ เป็นดัชนีที่สะท้อนเรื่องสถานะด้านการเงิน หรือฐานะทางเศรษฐกิจของคน โดยมีตัวชี้วัด 4 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย 1.รายได้เฉลี่ยของครัวเรือน 2. สัดส่วนประชากรยากจน 3. ร้อยละของครัวเรือนที่มีหนี้สินเพื่อการอุปโภคบริโภค

4. ค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาคของรายได้ (Gini Coefficient) พบว่าจังหวัดกาฬสินธุ์ อยู่ในอันดับที่ 68 จาก 77 จังหวัด (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) ดังตารางที่ 1.1 ค่าดัชนีความก้าวหน้าของคน (Human Achievement Index - HAI) อยู่ที่ 0.4233 โดยมี "คนจนเป้าหมาย" คือ จำนวน "คนจนเป้าหมาย" หรือ จำนวนคนจน (จปฐ.) ที่ไปลงทะเบียนสวัสดิการแห่งรัฐ จำนวน 12,916 คน จากประชากรที่สำรวจ 710,393 คน ในปี 2562 (TPMAP) (<https://www.tpmmap.in.th/2562/46>; สืบค้นเมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2563) TPMAP เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) และ ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (แผนปฏิบัติการ Kalasin Happiness Model คนกาฬสินธุ์ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง พ.ศ. 2561 – 2564) ข้อมูลที่พัฒนาในมิติของมุมต่าง ๆ ที่หน่วยงานราชการทั้งส่วนระดับภูมิภาคและระดับจังหวัด รวมทั้งการพัฒนาในมิติเชิงพื้นที่พบข้อมูลที่สำคัญหลายประการที่การพัฒนาพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ให้ชัดเจนและครอบคลุมมิติเชิงลึกมากยิ่งขึ้น การทบทวนข้อมูลการพัฒนาพื้นที่ที่ผ่านมา

การจัดลำดับเรื่องการแก้ปัญหาคความยากจนเดิมที่จังหวัดกาฬสินธุ์เป็นจังหวัดที่อยู่ลำดับ 3 ลำดับสุดท้ายไปสู่ลำดับที่ 68 ประเทศ ข้อมูลการพัฒนาที่ผ่านมา นี้แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาคความยากจนของจังหวัดกาฬสินธุ์ไปสู่ทิศทางที่ดีขึ้น แต่อย่างไรก็ตามการแก้ปัญหาที่ผ่านมายังพบปัญหาสำคัญหลายประการ แบ่งเป็นปัญหาหลัก ๆ คือ ปัญหาในมิติการนำนโยบายไปปฏิบัติขาดความร่วมมือและการบูรณาการ กล่าวคือการให้นโยบายจากรัฐบาลเพื่อแก้ปัญหาคความยากจนเพื่อขับเคลื่อนพื้นที่จังหวัดต่าง ๆ ในประเทศไทยยังเป็นแนวทางที่กำหนดให้ในภาพรวมระดับประเทศ ซึ่งเป็นการกำหนดนโยบายในการแก้ปัญหาโดยใช้กรอบการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาคความยากจนในระดับประเทศ เมื่อมิติของพื้นที่ระดับจังหวัดที่ได้แปลงนโยบายมาสู่การปฏิบัติพบว่า ทิศทางการพัฒนาของแต่ละพื้นที่ก็มีการนำไปปฏิบัติที่แตกต่างกันตามบริบท ซึ่งเป็นแนวทางและวิธีที่ดีในมิติของการพัฒนาเชิงพื้นที่

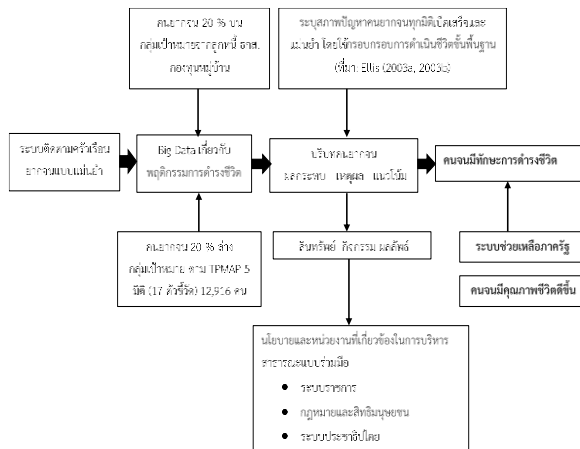
อย่างไรก็ตามพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ผู้ดำเนินนโยบายหลักซึ่งเป็นสำนักงานจังหวัดกาฬสินธุ์ที่เป็นตัวแสดงที่ขับเคลื่อนนโยบายการแก้ปัญหาคความยากจนนี้ยังขาดมิติของความร่วมมืออย่างต่อเนื่อง ซึ่งหมายถึง การดำเนินงานที่ผ่านมา มีการ

แก้ปัญหาคความยากจนแบบร่วมมือแต่ขาดความต่อเนื่อง โดยรูปแบบความร่วมมือจะเป็นในลักษณะ การประชุมเพื่อปรึกษาหารือ การใช้หนังสือสั่งการ การขอความเห็น ดังนั้นในมิติของการนโยบายนโยบายไปปฏิบัติหากจังหวัดกาฬสินธุ์ได้พัฒนากระบวนการนโยบายนโยบายไปปฏิบัติแบบร่วมมืออย่างต่อเนื่องและบูรณาการจะทำให้การแก้ปัญหาคความยากจนสำเร็จและเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น หากมีการกลไกความร่วมมือเชิงพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาคความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ นโยบายและการนำไปปฏิบัติที่ครอบคลุมความยากจนครอบคลุม 5 มิติ ได้แก่ การศึกษา สุขภาพ ความเป็นอยู่ รายได้ การเข้าถึงบริการภาครัฐ ร่วมกับภาคีเครือข่ายในระดับจังหวัดทุกภาคส่วน เพื่อพัฒนาเวทีเรียนรู้และกลไกที่บูรณาการภาคีเพื่อวิเคราะห์และแก้ปัญหาคความยากจนเน้น การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ในการวิเคราะห์และเรียนรู้จากข้อมูลร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การหาข้อสรุปและขับเคลื่อนการแก้ปัญหาคความยากจนร่วมกัน นำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายในการดำเนินการแก้ปัญหาคความยากจนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลคนจนและหนุนเสริมกลไกเชิงพื้นที่เพื่อแก้ปัญหาคความยากจนของจังหวัดกาฬสินธุ์

กรอบความคิดการวิจัย (Conceptual framework)

ภาพที่ 1 : กรอบแนวคิดในการศึกษา ที่มา : ผู้วิจัยและคณะ,2563

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การเปิดโอกาสให้เอกชนเข้ามามีบทบาทการทำงานร่วมกับภาครัฐ Public Private Partnership (PPP) หรือรูปแบบของการทำสัญญาจ้างเหมาบริการ การลดขนาดภาครัฐโดยการกระจายอำนาจ (Decentralization) ปรับปรุงกระบวนการทำงานใหม่ให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีสารสนเทศมากขึ้นภายหลังจากแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ได้รับความนิยมในทางการบริหารงานภาครัฐ ส่งผลให้ทิศทางการบริหารงานภาครัฐปรับเปลี่ยนวิธีการในการทำงานที่ โดยหันมาให้ความสำคัญกับการลดบทบาทภาครัฐลง ให้มุ่งเน้นประชาชนเป็นศูนย์กลาง และเน้นการบริหารงานแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ จากอิทธิพลของแนวคิดดังกล่าวส่งผลให้ระบบราชการมีการปฏิรูปครั้งสำคัญ ส่งผลให้เกิดแนวคิดที่สำคัญหลายแนวคิด

ความร่วมมือกับภาครัฐในรูปแบบของ “เครือข่าย” (Networks) (Pestoff and Brandsen, 2010) จะสามารถแก้ปัญหาได้แนวคิดการบริหารกิจการบ้านเมืองแบบร่วมมือจึงเกิดขึ้น แนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่อยู่ภายใต้แนวคิดการจัดการภาคีสาธารณะ แนวใหม่ (New Public Governance-NPG) (Stephen P. Osborne, 2010: Osborne, S. P., Radnor, Z., Kinder, T., & Vidal, I. (2015).) Osborne มองว่า NPG มีรากฐานมาจากทฤษฎีเครือข่าย (Network Theory) และทฤษฎีสถาบัน (Institutional Theory) แม้ว่าการปรับปรุงระบบราชการแบบใหม่จะมีความโดดเด่นที่เน้นการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานภาครัฐ แต่ด้วยสภาพสังคมที่มีความเป็นพลวัต มีการย้ายถิ่น การเคลื่อนย้ายของประชากร ความหลากหลายของประชากร ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลต่อการจัดบริการสาธารณะภาครัฐภาคส่วนเดียว ไม่สามารถดำเนินการได้ทั่วถึง อีกทั้งแนวคิดการปฏิรูปราชการ (public sector reform) ที่ได้ให้ความเห็นว่ารัฐไม่สามารถรับมือกับแรงปะทะภายนอกที่เกิดจากแรงบีบคั้นจากภาคประชาสังคมที่มีความหลากหลายมากขึ้น ทำให้การจัดบริการสาธารณะที่รวมอำนาจแบบเก่าไม่สามารถปรับตัวได้ทันที

แนวคิด Collaborative governance ได้เปิดโอกาสให้ภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ มุ่งเน้นฉันทามติ องค์ประกอบสำคัญในการบริหารกิจการแบบร่วมมือกันประกอบไปด้วยหลายองค์ประกอบ โดยนักวิชาการส่วนใหญ่ได้เห็นพ้องต้องกันถึงองค์ประกอบของความร่วมมือว่ามีความยืดหยุ่นขึ้นกับองค์กร แต่มีความเหมือนกันในหลายประการ ดังนี้

1. ผู้เข้าร่วมต้องมีส่วนร่วมโดยตรง ในการตัดสินใจ (Chris Ansell and Alison Gash, 2008) สอดคล้องกับ Hardy, Cynthia, Thomas B. Lawrence, and David Grant (2005) ที่สนับสนุนว่าการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์กร โดยเฉพาะความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการระหว่างหน่วยงานในกลุ่มสมาชิก) หน่วยงานของรัฐหรือสถาบันต่าง ๆ ของรัฐเป็นผู้รับผิดชอบหลักในการดำเนินการ สอดคล้องกับ Robert Agranoff และ Michael McGuire (2003) ที่ได้ให้ความสำคัญกับ ความสัมพันธ์แบบหุ้นส่วน (Partnership) Himmelman, Arthur T (1996) ได้สนับสนุนว่าความร่วมมือจะต้องมีการแบ่งปันความรับผิดชอบร่วมกัน มีอำนาจร่วมกัน มีวิสัยทัศน์ร่วมกันเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาชุมชนในวงกว้าง และในขณะที่ชุมชนให้ความร่วมมือจะต้องมีการปรับสมดุลระหว่างการปกครองและการจัดการไปด้วย ถ้าให้น้ำหนักในเรื่องอำนาจและความสำเร็จมากกว่าความต้องการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น อาจทำให้สมาชิกในชุมชนมีความรู้สึกเหมือนถูกบังคับให้เข้าร่วม ซึ่งจะทำให้เกิดโอกาสในการเปลี่ยนแปลงความเชื่อและวิถีปฏิบัติ (Chris Ansell and Alison Gash, 2008)

2. ผู้เข้าร่วมเวทีสนทนาประกอบด้วยหน่วยงานภาคีเครือข่าย ประกอบด้วยผู้มีส่วนได้เสียทางนโยบาย (Chris Ansell and Alison Gash, 2007) สอดคล้องกับ Robert Agranoff และ Michael McGuire (2003) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการแสวงหาความร่วมมือ ต้องเกิดจากการร่วมมือกันระหว่างองค์กรต่าง ๆ มากกว่าหนึ่งองค์กรขึ้นไป (พิมพ์ลิขิต แก้วหานาม, 2563)

3. เวทีสนทนามีการจัดขึ้นอย่างเป็นทางการและมีการพบปะร่วมกัน โดยเวทีสนทนามีจุดมุ่งหมายที่ทำให้เกิดการตัดสินใจแบบฉันทามติ (Chris Ansell and Alison Gash, 2008) สอดคล้องกับ Robert Agranoff และ Michael McGuire (2003) ที่ได้เสนอว่า การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกันและ

การสร้างข้อตกลงร่วมกัน (Reaching agreement) โดยอาศัยหลักฉันทามติและการสร้าง ความสมานฉันท์ (Consensus-based agreement) ให้เกิดขึ้น

4. มุ่งเน้นความร่วมมือกันในเรื่อง นโยบายสาธารณะหรือการจัดการภาครัฐ รัฐเป็นหลักในการบริหารจัดการความร่วมมือ Chris Ansell and Alison Gash (2008)

สรุปองค์ประกอบสำคัญของการบริหารกิจการแบบร่วมมือกัน ประกอบไปด้วยองค์ประกอบสำคัญ กล่าวคือ เวทีสนทนาจะเริ่มโดยหน่วยงานของรัฐหรือสถาบันต่าง ๆ ของรัฐ ต้องมีผู้เข้าร่วมเวทีสนทนาประกอบด้วยตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐ ผู้เข้าร่วมมีส่วนร่วมโดยตรงในการตัดสินใจและไม่ได้เป็นเพียงแค่ "ที่ปรึกษา" เวทีสนทนามีการจัดขึ้นอย่างเป็นทางการและมีการพบปะร่วมกัน เวทีสนทนามีจุดมุ่งหมายที่ทำให้เกิดการตัดสินใจแบบฉันทามติ มุ่งเน้นความร่วมมือกันในเรื่อง นโยบายสาธารณะหรือการจัดการภาครัฐ องค์ประกอบเหล่านี้ เป็นองค์ประกอบที่นักวิชาการส่วนใหญ่ให้ความสำคัญเห็นพ้องต้องกันว่าเป็นสิ่งสำคัญในการพิจารณาการบริหารกิจการบ้านเมืองแบบร่วมมือกัน และสามารถนำไปปรับใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนหรือกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ได้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพ (Qualitative methods) สร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Induction) โดยการสร้างข้อสรุปทั่วไปที่มีความเชื่อมโยงจากการสังเกตเชิงประจักษ์ (Empirical Observation) (สุรางค์ จันทวานิช, 2540) และใช้การตีความ (Interpretative) เข้ามาวิเคราะห์ผลการศึกษา

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล จากการสัมภาษณ์แบบหยั่งลึก (in-depth interview) การสัมภาษณ์นี้จะหาผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (key informants) ได้แก่ ผู้ว่าราชการกาฬสินธุ์ ปลัดจังหวัด พัฒนาการจังหวัด ท้องถิ่นจังหวัด ประธานหอการค้า ประธานสภาอุตสาหกรรม นายอำเภอ ปลัด นายกเทศมนตรี นายกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นักวิชาการ ตลอดจนคนจนกลุ่มเป้าหมาย เป็นต้น เกณฑ์ที่จะใช้กำหนดจำนวนผู้ให้ข้อมูล คือ ความเข้มในการรู้ข้อมูล (Intensity) และความพอเพียงของข้อมูล (adequacy) จำนวน 24 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structural Interview) วิเคราะห์ข้อมูล ประมวลผลเบื้องต้นโดยการจำแนกและจัดระบบข้อมูล (Typology and Taxonomy) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาจำแนกและจัดหมวดหมู่ออกให้เป็นระบบทำเป็นข้อสรุปย่อย ๆ และเชื่อมโยงแต่ละส่วนเพื่อหาข้อสรุป (Analytic Induction) ซึ่งจะตอบปัญหาการวิจัย ผู้วิจัยใช้วิธีการทำดัชนีข้อมูล (Indexing) การทำรหัสทั้งในบันทึกภาคสนามและจากไฟล์การบันทึกเสียงจากข้อมูล ประกอบกับการใช้โปรแกรม atlas ti เข้ามาช่วยในขั้นตอนนี้ และสร้างข้อสรุปชั่วคราว และการวิเคราะห์องค์ประกอบออกให้เห็นเป็นส่วนๆ (Componential Analysis) นำเอกสารหรือหลักฐานต่าง ๆ มาวิเคราะห์ (Content Analysis) วิเคราะห์สาเหตุและผล (Cause and Effect Analysis) ที่เกิดขึ้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยเปลี่ยนมุมมองการวิเคราะห์ไปยังมุมมองอื่น ๆ (Sociology Imaginary) ผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบความถูกต้องของข้อสรุปอีกครั้งทั้งการตรวจสอบแหล่งข้อมูลการตรวจสอบอคติของตัวนักวิจัยเองการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า

พื้นที่การดำเนินงานโครงการวิจัย ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ทั้งจังหวัด ประกอบด้วย ครึ่งเรือนยากจน (จปฐ) 8,646 ครึ่งเรือน จากคนที่ได้รับการสำรวจ (จปฐ) 710,393 คน คนยากจน (จปฐ) 37,650 คน และ "คนจนเป้าหมาย" คือคนจน (จปฐ) ที่ไปลงทะเบียนสวัสดิการแห่งรัฐ 12,916 คน ครอบคลุม 18 อำเภอ 135 ตำบล 1,584 หมู่บ้าน

ผลการศึกษา

ความยากจนจังหวัดกาฬสินธุ์

การจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการโครงการ Kalasin Happiness Model : คนกาฬสินธุ์ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง มีคณะกรรมการในการดำเนินงานในพื้นที่ ทั้งระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ซึ่งเป็นหน่วยงานในการปฏิบัติ ประกอบด้วย นายอำเภอ เป็นประธานอำนวยการ ปลัดอำเภอหัวหน้ากลุ่มงานบริหารงานปกครอง เป็นรองประธานกรรมการฯ พัฒนาการอำเภอ เป็นกรรมการ/เลขานุการ และสาธารณสุขอำเภอ เป็นกรรมการ/เลขานุการร่วม รวมทั้งส่วนราชการในพื้นที่ เช่น สถานีตำรวจ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) สำนักงานเกษตร

อำเภอ สำนักงานปศุสัตว์อำเภอ ที่ดินอำเภอ โรงพยาบาล สำนักงานท้องถิ่นอำเภอ ประธานกลุ่มสถานศึกษา สถาบันการศึกษา องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์การเกษตรอำเภอ กำนันทุกตำบล ร้านค้า ห้างร้านภาคเอกชน ในพื้นที่ร่วมเป็นกรรมการ โดยทั่วไปจะยึดโครงการสร้างการทำงานตามคณะกรรมการนี้ในการขับเคลื่อนการทำงาน ดังปรากฏในการทำงานในพื้นที่ กล่าวคือ

เริ่มดำเนินการในปี 2561 จากนโยบายของอดีตผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์ นายไกรสร กองฉลาด ได้ดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันที่มีครัวเรือนเข้าร่วมโครงการ 154 ครัวเรือน โดยมีกระบวนการดำเนินงานดังนี้

1. การคัดเลือกครัวเรือนกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมโครงการ โดยค้นหาจากข้อมูลครัวเรือนที่มีรายได้จากตกเกณฑ์จากการสำรวจข้อมูลข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) และผู้ที่ลงทะเบียนบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ และจัดเวทีประชาคมเพื่อคัดเลือกครัวเรือนยากจนที่จะเข้าร่วมโครงการ

2. ชุดปฏิบัติการระดับตำบล ลงพื้นที่สำรวจข้อมูลปัญหา ศักยภาพ ความต้องการในการแก้ไขปัญหาคครัวเรือนยากจน

3. นำมาจัดกลุ่มประเภท ประกอบด้วย กลุ่ม A=กลุ่มที่พัฒนาได้, กลุ่ม B=กลุ่มที่อยู่ระหว่างการพัฒนา และ กลุ่ม C=กลุ่มที่ต้องทบทวน หลังจากจัดกลุ่มประเภทและวิเคราะห์ศักยภาพแล้ว จะดำเนินการส่งต่อไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเข้าสู่กระบวนการแก้ไขปัญหา (แผนปฏิบัติการ Kalasin Happiness Model คนกาฬสินธุ์ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง พ.ศ.2561 – 2564) ดังนี้

3.1 ด้านที่อยู่อาศัย โดยระดมทุน งบประมาณ กับทุกภาคส่วนในอำเภอ ในการสร้างบ้านให้กับครัวเรือนยากจน การซ่อมแซมบ้าน และแจกถุงยังชีพให้กับผู้ยากไร้

3.2 ด้านการส่งเสริมอาชีพ การให้เข้าร่วมอบรมพัฒนาอาชีพ การเข้าร่วมกิจกรรมโครงการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีสำนักงานพัฒนาชุมชนเป็นกลไกหลักในการดำเนินงาน หากครัวเรือนใดที่มีที่ดินทำกิน จะมีการส่งเสริมด้านการเกษตร เช่น โครงการ Smart Farmer การส่งเสริมด้านการเลี้ยงสัตว์ การเลี้ยงไก่ ไข่ สนับสนุนพันธุ์พืช พันธุ์ข้าว จะเป็นสำนักงานปศุสัตว์และสำนักงานเกษตร เป็นกลไกหลัก

3.3 ด้านสุขภาพ ส่งต่อให้กับกลไกในพื้นที่ เช่น อสม.

,อพส., Care Manager, Care Giver ดำเนินการออกเยี่ยมบ้านและดูแลด้านสุขภาพ รวมถึงการดูแลสุขภาพเบื้องต้น และส่งต่อไปยังโรงพยาบาล เมื่อเกิดกรณีต้องเข้าสู่กระบวนการรักษา สอดคล้องจากการสัมภาษณ์กับตัวแทนจากสำนักงานสาธารณสุขอำเภอ กล่าวว่า

“ครัวเรือนยากจนค่อนข้างมีสุขภาพแข็งแรง ในมิติของความยากจนที่เชื่อมโยงกับสุขภาพ ที่ผ่านมาจะพบว่า ในบางครัวเรือนเดิมไม่ได้เป็นคนยากจน แต่เมื่อมีสมาชิกในครอบครัวหรือกำลังหลักในครอบครัวเจ็บป่วยไม่สามารถทำงานได้ ก็ต้องมีคนออกจากงานมาดูแล ซึ่งทำให้เกิดปัญหาความยากจนตามมา ในความเห็นส่วนตัว ความยากจนมีความเป็นพลวัต มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ จะเห็นว่าจากที่เคยพออยู่พอกิน พอมีรายได้ แต่เมื่อเจอสถานการณ์ปัญหา อย่างเช่น โควิด 19 บางครอบครัวตกงานก็กลายเป็นคนยากจน หรือคนยากจนพอไปแต่งงานกับครอบครัวที่มีฐานะก็หายจากความยากจน ดังนั้นเราไม่สามารถแก้ไขได้ทั้ง 743 ครัวเรือน ทุกวันนี้อาจจะเพิ่มจำนวนมากขึ้นก็ได้” (สัมภาษณ์ตัวแทนจากสำนักงานสาธารณสุขอำเภอ, สัมภาษณ์เมื่อตุลาคม 2563)

3.4 ด้านอื่นๆ เช่น การศึกษา โดยช่วยเหลือในรูปแบบของ

ทุนการศึกษาให้กับบุตรหลายในครอบครัว และหากสมาชิกในครอบครัวต้องการศึกษาต่อ จะดำเนินการส่งต่อไปยังหน่วยงานการศึกษา เช่น กศน. ในระดับอำเภอ โดยรูปแบบการดำเนินงานของอำเภอห้วยผึ้งจะเป็นลักษณะการ “ส่งต่อ” และสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานในระดับพื้นที่ สนับสนุนการทำงาน เชื่อมงานในหน้าที่หลักในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน โดยให้กลไกในระดับพื้นที่ คือ ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านสำรวจครัวเรือนที่เข้าข่ายตามเกณฑ์คนยากจน จากนั้นให้มีการประชุมและส่งข้อมูลมายังอำเภอเพื่อแบ่งกลุ่มครัวเรือนคนจนในพื้นที่ออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่พัฒนาต่อได้ กลุ่มสงเคราะห์ และกลุ่มที่ต้องทบทวน เพื่อนำมาวิเคราะห์ปัญหาความต้องการ รวมถึงการหาแนวทางในการพัฒนาศักยภาพตามความเหมาะสม การช่วยเหลือที่ผ่านมา ได้แก่

1. การมอบถุงยังชีพ โดยมีสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็น ให้กับครัวเรือนยากจน

2. แก้ไขปัญหา ที่อยู่อาศัยการซ่อมบ้านได้รับความช่วยเหลือจาก
กาชาดจังหวัด และกองทุนรักษั่วยั่งยืน

3. การเข้าถึงสวัสดิการของรัฐ ได้แก่ เบี้ยผู้สูงอายุ ซึ่งองค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ดูแลสำรวจเพื่อขึ้นทะเบียนเมื่อถึงกำหนดแต่ในส่วนของ
เบี้ยผู้พิการ เนื่องจากต้องมีการวินิจฉัยจากผู้เชี่ยวชาญ จึงจะสามารถรับรองและทำ
บัตรเพื่อขอรับสวัสดิการ ซึ่งขั้นตอนค่อนข้างยุ่งยาก และโรงพยาบาลในระดับพื้นที่ยัง
ไม่มีผู้เชี่ยวชาญตามลักษณะของความพิการ ชาวบ้านต้องเดินทางไปโรงพยาบาล
กาฬสินธุ์ ทำให้ชาวบ้านไม่สะดวก ไม่ดำเนินการต่อ จึงไม่รับสิทธิที่ควรพึงจะได้รับ

5. บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ คนจนจริงไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลและ
ได้รับบัตรสวัสดิการ

6. การให้ทุนการศึกษานักเรียนในเขตพื้นที่อำเภอห้วยผึ้ง ให้ทุนละ
1000 บาท พิจารณาให้ทุนทุกปี แพล่งทุนเป็นการสมทบร่วมกันของหน่วยงานต่าง ๆ

สอดคล้องกับการทำงานการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาคความจากจนใน
พื้นที่ระดับอำเภอ ได้มีการจัดตั้งคณะทำงาน โดยมีการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการโครงการ
Kalasin Happiness Model : คนกาฬสินธุ์ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง โดยมีคณะกรรมการ
ประกอบด้วย นายอำเภอเขาวง เป็นประธานอำนวยการ ปลัดอำเภอหัวหน้ากลุ่มงาน
บริหารงานปกครอง เป็นรองประธานกรรมการฯ พัฒนาการอำเภอเขาวง เป็น
กรรมการ/เลขานุการ โดยมีคณะกรรมการประกอบด้วยภาคส่วนราชการในพื้นที่
สอดคล้องกับพัฒนาการอำเภอ ได้กล่าวถึง การดำเนินงานของกลไกการแก้ไขปัญหาค
ความยากจนระดับอำเภอ จะบูรณาการร่วมกันกับภาคส่วนราชการในพื้นที่ จากนั้นส่ง
ต่อให้กับหน่วยงานช่วยเหลือตามบทบาท ภารกิจ ของหน่วยงาน รวมถึงมีการจัดตั้ง
กองทุนอำเภอ ซึ่งมาจากการระดมทุนจากงานกาชาด งานจิว และบริษัทห้างร้าน
เอกชน เพื่อใช้ในการช่วยเหลือครัวเรือนที่มีความจำเป็นเร่งด่วน เช่น ถูยั้งชีพ การ
ซ่อมแซมบ้าน ทุนการศึกษา ค่าเดินทางสำหรับครัวเรือนที่ต้องเดินทางไปรับการรักษา
ในโรงพยาบาลจังหวัด ทำให้ปัจจุบันมีครัวเรือนยากจนลดลง เนื่องจากสามารถที่จะ
ช่วยเหลือตนเองได้และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยมีการดำเนินการและติดตาม
ประเมินผลโดยชุดปฏิบัติการพื้นที่ และมีการรายงานผลในระดับอำเภอและจังหวัด
เป็นประจำทุกเดือน

ในขณะที่แพลตฟอร์มที่ขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาคือความยากจนในพื้นที่พบว่า กระบวนการทำงานของ KHM ของทางจังหวัดกาฬสินธุ์ มององค์รวมของความยากจนว่า พื้นฐานของความลำบากมาจาก 3 ปัจจัย คือ โง่ จน เจ็บ หมายถึงความโง่คือการขาดองค์ความรู้หรือการศึกษาที่ดี ความจนคือมาจากพื้นฐานครอบครัวปัญหาหนี้สินและเศรษฐกิจ ความเจ็บคือ ไม่ใช่แค่เรื่องปัญหาสุขภาพทางด้านร่างกายหรือความพิการแต่รวมไปถึงปัญหาสุขภาพจิตและปัญหาทางด้านสุขภาพจิตของผู้คนในพื้นที่ โดยสารปัจจัยนี้เป็นปัจจัยตั้งต้นที่ทางผู้ว่าราชการจังหวัดพยายามหาทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตจนกลายมาเป็นโครงการ KHM คนกาฬสินธุ์ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง ซึ่งในจังหวัดกาฬสินธุ์ถือว่าเป็นจังหวัดที่มีปัญหาคือความยากจนติดอันดับของประเทศ ขึ้นชื่อว่ารายกระดูกจนกระจายอย่างมากแข่งขันมากับจังหวัดนครพนม (แพลตฟอร์ม อำเภอพนมไพร, สัมภาษณ์ตุลาคม, 2563)

จากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ข้อมูลค่อนข้างไม่ชัดเจน โดยจากการสำรวจข้อมูลกับชาวบ้าน มีความหลากหลายเช่น กลุ่มที่ยากจน และกลุ่มที่ไม่ยากจน ทำให้เป็นที่มาของการแก้ปัญหาดังกล่าวของทางผู้ว่าราชการจังหวัด ที่จะทำให้อายุขัยในส่วนของความชัดเจนมากยิ่งขึ้น เมื่อข้อมูลมีความชัดเจนก็จะนำมาซึ่งการแก้ไขปัญหาก็ตรงจุด ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดจึงได้มีการขอความร่วมมือไปยังหน่วยงานทางด้านการศึกษาย่างมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ เพื่อให้จัดตั้งระบบในการประมวลผลโดยใช้ข้อมูลทางด้านสถิติ ความพึงพอใจ ใช้การประชุมในหมู่บ้านซึ่งเป็นข้อมูลในเชิงลึก ลงมาถึงคณะกรรมการข้อมูลของจังหวัดซึ่งในส่วนนี้จะมีคณะกรรมการในการคัดกรองข้อมูลในระดับอำเภอ โดยมีนายอำเภอเป็นประธาน มีแพลตฟอร์มและมีพัฒนาการอำเภอเป็นเลขานุการ ลดหลั่นลงมาถึงชุดปฏิบัติการตำบล (ขปต.) รวมไปถึงคณะกรรมการในระดับหมู่บ้านและคณะกรรมการในระดับคุ้ม ซึ่งในกระบวนการทำงานนี้มีการวัดระดับจากทางมหาวิทยาลัยเข้ามากำกับควบคุม

ในกระบวนการการทำงาน จะมีการคัดเลือกบุคคลมีมาตรฐานการวัดหลากหลายระดับ รวมไปถึงการมีขั้นตอนในการสะท้อนผลการดำเนินงานหลากหลายระดับ โดยแบ่งกลุ่มการช่วยเหลือดังนี้ กลุ่มพัฒนาได้ กลุ่มสงเคราะห์ และกลุ่มทบทวน

นอกจากนี้การดำเนินการที่จะให้เกิดความต่อเนื่องได้นั้นจะต้องพึ่งตัวบุคคลที่พร้อมที่จะพัฒนา ญาติพี่น้องที่จะให้ความช่วยเหลือรวมไปถึงชุมชนที่จะช่วย

สนับสนุนเกื้อกูลกันเพื่อช่วยในการยกระดับชีวิต ซึ่งข้อสังเกตในการทำงานจะพบว่า กลุ่มทบทวน เป็นกลุ่มที่จำเป็นจะต้องช่วยแต่ในอีกแห่งหนึ่งก็เป็นกลุ่มที่สร้างปัญหาให้กับชุมชนด้วยเช่นกัน ซึ่งหากว่าช่วยคนกลุ่มนี้ได้ก็จะทำให้การแก้ปัญหาคนกาฬสินธุ์ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลังมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพราะจะเห็นได้ว่าปัญหาในชุมชนส่วนใหญ่เกิดจากปัญหาหาเสพติด อายุมุขการพนันการลักขโมย และการเมาสุราก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาทและปัญหาในชุมชน ปัญหาเหล่านี้เองเชื่อมโยงกับปัญหาทางด้านเศรษฐกิจด้วยเช่นกันหากทางหน่วยงานที่ทำงานในส่วนนี้สามารถแก้ปัญหาได้ก็จะทำให้คุณภาพชีวิตและสังคมความเป็นอยู่ดีขึ้น

สอดคล้องกับการดำเนินการช่วยเหลือด้านสวัสดิการของรัฐที่มีการช่วยเหลือดังนี้

1) ช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัย

การช่วยเหลือของอำเภอหรือท้องถิ่น ก็ “ช่วยเหลือตามสภาพความเป็นจริง เช่น การช่วยเหลือที่อยู่อาศัย การซ่อมแซม สร้างบ้านพักให้มีสภาพที่อยู่ได้” (นายอำเภอสัมภาษณ์เมื่อพฤศจิกายน,2563) ซ่อมไปแล้วจำนวน 34 หลัง สงเคราะห์ผู้ยากไร้ ผู้ป่วยติดเตียง คนแก่ คนพิการ จำนวน 25 ราย โดยอำเภอ หรือท้องถิ่น ผู้นำชุมชนช่วยกัน ทางงบประมาณ ส่วนแรงงานก็ช่วยกันในชุมชน

2) ช่วยให้มีอาชีพก่อน

การส่งเสริมให้มีรายได้มากขึ้น เป็นช่องทางแรกที่จะช่วยให้คนยากจนสามารถพึ่งพาตัวเองในระยะยาว จากการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า การสนับสนุนของหน่วยงานรัฐส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการสร้างอาชีพ การฝึกอาชีพ การอบรมอาชีพ ดังคำกล่าวจากการให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ความว่า

“พัฒนาสังคมได้เข้ามาช่วยเหลือให้มีอาชีพก่อน ด้วยการประกอบอาชีพให้มีรายได้ในครัวเรือนสำหรับคนที่มิทักษะอยู่แล้วแต่ก็ยังไม่มีถือว่าเป็นคนจนเพราะมีความสามารถในการประกอบอาชีพได้เพียงแต่ขาดเครื่องมือหรืออุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ” (นายอำเภอ สัมภาษณ์เมื่อพฤศจิกายน,2563) โดยการช่วยกันในเรื่องของการหาเครื่องมือให้ใช้ในการประกอบอาชีพ เช่น การซื้อจักรเย็บผ้าให้สำหรับครัวเรือนที่พร้อมจะมีอาชีพ ทำให้มีรายได้เพิ่มไม่ต่ำกว่า เดือนละ 4,000-5,000 บาท/เดือน สอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของพัฒนาการอำเภอ ที่กล่าวว่า “การช่วยเหลือ ด้านการเลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ ปลูกผักให้พันธุ์พืช เพื่อลดค่าใช้จ่ายใน

ครัวเรือนส่งเสริมการตลาดให้มีแหล่งจำหน่ายสินค้าที่ผลิต” (พัฒนาการอำเภอ, สัมภาษณ์เมื่อพฤศจิกายน, 2563)

สอดคล้องกับการให้คำสัมภาษณ์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เข้ามามีบทบาทในการเป็นภาคีเครือข่ายทำงานร่วมกับงานปกครอง กล่าวไว้ว่า “การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีจะมาจาก “บุคลากรที่สามารถใช้เครื่องมือสื่อสารได้ดี สามารถดำเนินการให้พ่อ แม่ ได้ลงทะเบียนในส่วนต่างๆ เพื่อขอรับสวัสดิการได้ รวมไปถึงการจำหน่ายสินค้าออนไลน์ด้วย” (รองนายกเทศมนตรีสัมภาษณ์เมื่อพฤศจิกายน, 2563)

กล่าวโดยสรุปถึงกลไกการทำงานการแก้ไขปัญหาความยากจน ดังนี้

ข้อมูลการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน พบว่า กลไกการทำงานดำเนินการตามสายงานปกครองระดับจังหวัดถึงระดับหมู่บ้าน (แผนปฏิบัติการ Kalasin Happiness Model คนกาฬสินธุ์ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง พ.ศ.2561 – 2564) ดังนี้

1) จังหวัดจัดตั้งศูนย์แก้ไขปัญหาความยากจนระดับจังหวัด ภายใต้โครงการกาฬสินธุ์ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง และตั้งคณะกรรมการในการดำเนินงานมีการติดตามประชุมเดือนละ 1 ครั้ง

2) ระดับอำเภอได้จัดตั้งศูนย์อำนวยการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาความยากจนโครงการ Kalasin Happiness Model โดยมีนายอำเภอเป็นประธานอำนวยการ และปลัดอำเภอ หัวหน้ากลุ่มงานบริหารงานปกครอง พัฒนาการอำเภอเป็นเลขานุการ

3) คณะกรรมการแก้ไขปัญหาความยากจนระดับตำบล โดยมีปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบประจำตำบล เป็นหัวหน้าชุด และนักพัฒนาชุมชนผู้รับผิดชอบประจำตำบล เป็นเลขานุการ

4) คณะกรรมการหมู่บ้านแก้ไขปัญหาความยากจน โดยมีผู้ใหญ่บ้าน เป็นประธานคณะกรรมการ

5) คณะกรรมการคุ้มแก้ไขปัญหาความยากจน โดยประธานคุ้มเป็นประธานคณะกรรมการ

การคืนข้อมูลได้สร้างกระบวนการเรียนรู้ ทั้งในด้านข้อมูล กระบวนการทำงาน และ เห็นภาพอนาคตที่อยากดำเนินการ แต่ยังไม่ถึงกับการพัฒนาหรือยกระดับกลไกเชิงพื้นที่ที่เป็นรูปธรรม จึงจำเป็นต้องมีกระบวนการที่ต่อเนื่อง

โดยเฉพาะในการเชื่อมต่อนโยบายจังหวัด ไปสู่อำเภอ และ การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในระดับอำเภอ ตำบล และหมู่บ้านให้เข้มข้นมากขึ้น

การสำรวจปัญหาความยากจน จากกลุ่มตัวอย่าง โดยแบบสอบถามงานวิจัย เป็นเครื่องมือในการค้นหาปัญหาทุนมนุษย์ทั้ง 5 ด้าน ได้พบทุนมนุษย์ที่สำคัญ 3 ลำดับแรก ที่ส่งผลต่อสภาพความเป็นอยู่ คุณภาพชีวิต และความยากจนของกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัย ในภาพรวมจังหวัดกาฬสินธุ์ ได้แก่

ด้านทุนมนุษย์

กลุ่มเป้าหมายในครัวเรือนที่ยากนั้น มีรายซื้อแต่ไม่อยู่อาศัย ต้องไปทำงานต่างจังหวัด ทิ้งให้คนสูงวัย ผู้สูงอายุ และเด็กต้องอาศัยอยู่บ้าน และไม่ค่อยมีอาชีพ หรือการส่งเสียเงินกลับบ้านจากกลุ่มเป้าหมายในวัยแรงงานที่ไปทำงานต่างจังหวัด ซึ่งสัดส่วนของวัยแรงงานมีช่วงอายุ 15-59 ปี ซึ่งกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีทักษะอื่นๆในการประกอบอาชีพนอกจากเกษตรกรรม รายได้ส่วนใหญ่ของกลุ่มตัวอย่างมาจากภาคเกษตรจึง มีปัญหาจากรายได้นอกภาคเกษตรน้อยมาก จึงส่งผลกระทบต่อทุนมนุษย์เป็นอย่างยิ่ง

ด้านการเงิน

รายได้หลักของประชากรกลุ่มตัวอย่าง มาจากรายได้จากภาคการเกษตรของครัวเรือน มีรายได้นอกภาคเกษตรน้อยมาก ซึ่งไม่มีอาชีพเสริม ประชากรกลุ่มตัวอย่างไปทำงานในต่างจังหวัดในวัยกลางคน รายได้จากการส่งกลับจากลูกหลานน้อย และกลุ่มตัวอย่างงานวิจัยไม่มีการออม ซึ่งเกิดปัญหาทางการเงิน เช่น ค่ารักษาสุขภาพ ค่าใช้จ่ายสำหรับบุตรหลานในการเล่าเรียน ค่าใช้จ่ายในการเกษตร เมื่อเกิดปัญหาทางการเงิน ก็ต้องไปหากู้ยืมเงินทั้งในและนอกระบบ ซึ่งการยืมเงินในระบบมีข้อดีอัตราดอกเบี้ยที่ถูกเพราะมีกฎหมายควบคุม แต่ก็มีข้อเสียคือความล่าช้า ต้องหาหลักทรัพย์ หรือบุคคล ในการค้ำประกัน ต้องรอขั้นตอนการอนุมัติ ส่วนการยืมเงินนอกระบบมีข้อเสียคือมีอัตราดอกเบี้ยที่สูงมาก ซึ่งกฎหมายไม่สามารถควบคุมได้ ขึ้นอยู่กับข้อตกลงระหว่างผู้ให้กู้ยืมกับผู้ยืม ซึ่งคนจนบางครอบครัวไม่มีหลักทรัพย์ในการไปจำนอง หรือหาคนไปค้ำประกันได้ จึงยอมรับเงื่อนไข ทำให้ยิ่งจน เพราะขาดการวางแผนในการใช้เงิน ขาดการวางแผนในการใช้ชีวิต คนเราไม่สามารถเลือกเกิดได้ พื้นฐานทางสังคมก็มีความแตกต่างกัน ด้วยสาเหตุและนัยสำคัญต่างที่ทำให้เกิดความยากจน

ด้านสังคม

กลุ่มเป้าหมายคนยากจนส่วนใหญ่ ไม่เข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ไม่เข้าร่วมการทำบุญที่วัด ไม่เข้าร่วมการประชุมหรือประชาคมหมู่บ้าน เพราะอาชีพของกลุ่มตัวอย่างเป็นแผนกหาเช้ากินค่ำ การช่วยเหลือจากหน่วยงานของภาครัฐก็ช่วยในเบื้องต้นเท่านั้น คือแจกของกินของใช้และเงินซึ่งก็จะสามารถช่วยได้เพียงระยะสั้นๆ เท่านั้น พอหมดจากการช่วยเหลือจากภาครัฐก็กลับไปชีวิตเหมือนเดิม สิ่งที่ควรแก้คือจิตสำนึก ทักษะคิด ความขยัน ความมุ่งมั่นะ อดออม ในชุมชนต่างๆ ล้วนแต่ปราศจากผู้มีความรู้ในการสร้างอาชีพหรือสร้างรายได้ แต่กลุ่มเป้าหมายคนยากจนไม่ได้ความรู้หรือการช่วยเหลือจากปราชญ์ชาวบ้านเท่าที่ควร จึงทำให้เกิดความเลื่อมล้ำทางสังคมและทำให้กลุ่มตัวอย่างคนยากจนมีคุณภาพชีวิตไม่ดีเท่าที่ควร

กลไกเชิงพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของจังหวัดกาฬสินธุ์

กลไกการสร้างความร่วมมือทั้งกับหน่วยงานราชการ และภาคอื่นให้มาร่วมทำงาน การสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานราชการและภาคีในการทำงานระดับพื้นที่ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ได้ดำเนินการ สร้างความร่วมมือ ใน 2 ลักษณะ คือ

1. การสร้างความร่วมมือแบบทางการ ผ่านการทำหนังสือเทียบเชิญเพื่อขอความร่วมมือในการเข้าร่วมการทำงานกับมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ ไปยังหน่วยงานในระดับจังหวัด สำนักงานจังหวัดในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาความยากจน ประกอบด้วย เกษตรจังหวัดกาฬสินธุ์ สำนักงานสถิติจังหวัดกาฬสินธุ์ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดกาฬสินธุ์ พัฒนาการจังหวัดกาฬสินธุ์ ท้องถิ่นจังหวัดกาฬสินธุ์ และสำนักงานจังหวัดกาฬสินธุ์

การสื่อสารอย่างเป็นทางการผ่านการส่งหนังสือ ไปยังหน่วยงานในระดับอำเภอทั้ง 18 อำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านทุกพื้นที่ในจังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อขอความร่วมมือในการเข้าร่วมโครงการ มีการสอบถามความต้องการของผู้ใช้ฐานข้อมูลแก่จระดับจังหวัด การขอความร่วมมือในการใช้ฐานข้อมูล KHM กาฬสินธุ์ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง การขอความร่วมมือในการเข้าพื้นที่ การขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ การดำเนินการในพื้นที่นาร่อง นอกจากนี้ยังมีการสร้างความร่วมมือ

2. ความร่วมมือแบบไม่ทางการ กล่าวคือ การใช้เครือข่ายในพื้นที่ทั้งเครือข่ายการทำงานของหัวหน้าโครงการและภาคส่วนต่างๆ ในระดับจังหวัด ผู้จ้างงาน

1 ตำบล 1 มหาวิทยาลัย นักศึกษาในพื้นที่ นักศึกษาภาคพิเศษที่เป็นผู้นำท้องถิ่น ในพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์เพื่อขับเคลื่อนโครงการนี้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ การต่อยอดการขับเคลื่อนการทำงานกับฐานข้อมูลที่พัฒนาจากงานวิจัยได้เข้านำเสนอการขับเคลื่อนโครงการวิจัยแก้ไขปัญหาความยากจนฯ ร่วมกับ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการนำเสนอเพื่อมุ่งหวังการทำงานแบบร่วมมือและการใช้ประโยชน์ของฐานข้อมูลที่มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ฯ มีความเชื่อมั่นในฐานข้อมูลของมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ และต้องการข้อมูล 308 ครั้วเรือน ที่ทับซ้อนกันระหว่าง ฐาน TPMAP และ KHM เพื่อที่จะนำไปขับเคลื่อน ในการดำเนินโครงการ เนื่องจากได้รับการจัดสรรงบประมาณมาแล้ว และคาดหวังให้เมื่อระบบฐานข้อมูลของมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์แล้วเสร็จ จะมีการสร้างการรับรู้ให้กับหน่วยงานในระดับจังหวัดเพื่อสร้างความเข้าใจก่อนใช้ฐานข้อมูลต่อไป และได้บรรยายเผยแพร่ การใช้ฐานข้อมูล

การส่งต่อครั้วเรือนคนจนที่มีปัญหาด้านที่อยู่อาศัย จากการประชุมร่วมระหว่างสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) พัฒนาชุมชน (พช.) ขบวนการพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ และทีมกลาง (ติดตามโครงการ) ข้อสรุปคือ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) พัฒนาชุมชน (พช.) และ ขบวนการชุมชน อยากขับเคลื่อนการทำงานร่วมกับพื้นที่มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ โดยมีแนวทางจะเริ่มต้นการขับเคลื่อนการทำงานรูปแบบของ MOU ด้วย นโยบายจากกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) ที่ได้ประสานงานกับกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และมหาดไทย ได้สั่งการให้ หน่วยงานระดับพื้นที่ในจังหวัดกาฬสินธุ์ ได้ประสานงานการใช้ข้อมูล และฐานข้อมูลที่มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์จะจัดทำขึ้น (จากโครงการวิจัยแก่น) ดังนั้น สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) จึงขอความอนุเคราะห์ มหาวิทยาลัยและจะเริ่มต้นขับเคลื่อน โดยยินดีจะเข้าร่วม การขับเคลื่อนโครงการนำร่อง(พื้นที่กลางหมื่น) ร่วมกับหน่วยงาน ทั้งสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) พัฒนาชุมชนอำเภอ (พชอ.) พัฒนาชุมชน (พช.) และ ขบวนการชุมชน ซึ่งแต่ละหน่วยงานมีทุนที่หลากหลายในพื้นที่ ซึ่งถือเป็นประโยชน์ต่อการขับเคลื่อนงานวิจัยของมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ ภายใต้แนวคิด ความ

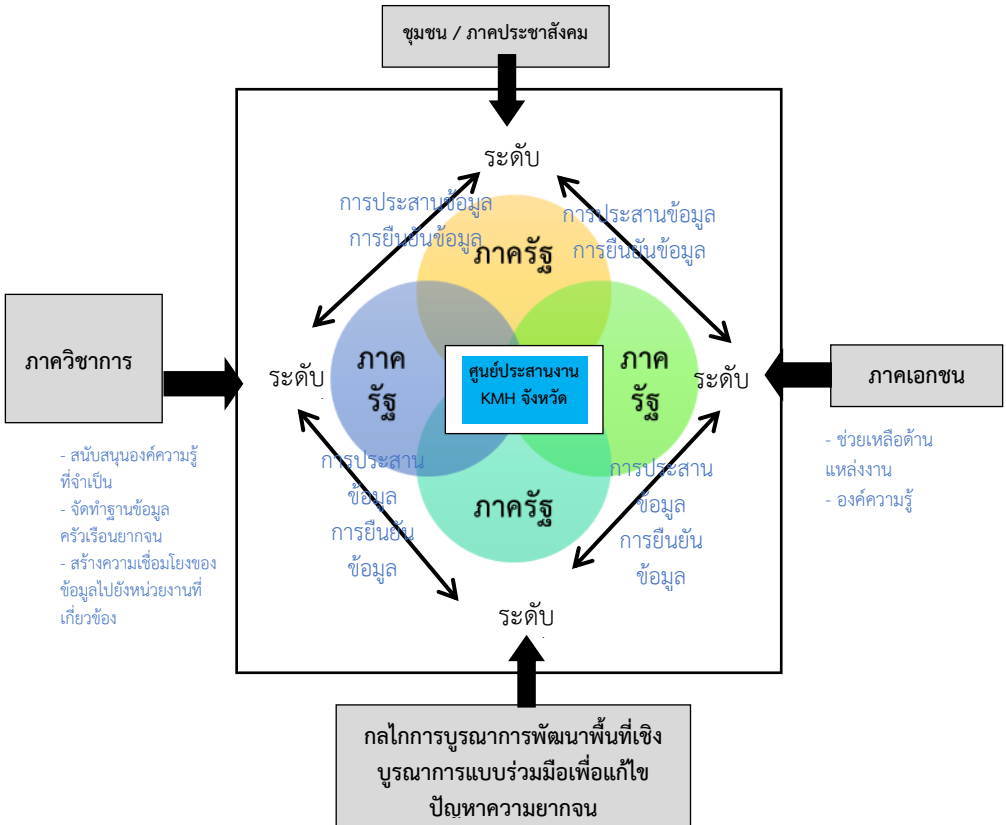
ร่วมมือ อย่างเป็นรูปธรรม และได้มีการนำส่งข้อมูลตาม การเชื่อมโยงกับแผนจังหวัด และแผนระดับต่างๆ ของหน่วยงาน

จังหวัดกาฬสินธุ์ได้จัดทำแผนปฏิบัติการการดำเนินโครงการ Kalasin Happiness Model :คนกาฬสินธุ์ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง พ.ศ. 2561-2564 (แผนปฏิบัติการ Kalasin Happiness Model คนกาฬสินธุ์ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง พ.ศ.2561 – 2564) โดยมีกระบวนการ ตั้งแต่การศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องในปัจจุบัน การศึกษา กรอบนโยบายและแผนพัฒนาประเทศ ในช่วงปัจจุบันและอนาคตการกำหนดค่า เป้าหมายตามนโยบายของรัฐบาลและทำการประเมินความพร้อมในการดำเนิน โครงการในทุกด้าน เพื่อกำหนดเป็นกรอบยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการสำหรับ ดำเนินการในช่วงระยะเวลาพ.ศ. 2561-2564 และได้กำหนดวัตถุประสงค์คือ เพื่อใช้ เป็นแผนปฏิบัติการของภาคส่วนต่าง ๆ ในการดำเนินการขับเคลื่อนโครงการฯ ให้ บรรลุเป้าหมายที่กำหนด เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาโครงการที่เหมาะสมกับ ศักยภาพและบริบทเชิงเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมของจังหวัด กาฬสินธุ์ รวมทั้งนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผนงานของรัฐบาล กลุ่มจังหวัด จังหวัด หน่วยงานต่างๆ ภายในจังหวัดและที่สำคัญเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและเข้าถึงโอกาส ของเกษตรกร ผู้ประกอบการ ผู้ใช้แรงงาน และประชาชนทั่วไป ในการเป็นส่วนหนึ่ง ของการพัฒนาจังหวัด และเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจกับประชาชน ส่งเสริมและ สนับสนุนการมีส่วนร่วม (Public Participation) ของชุมชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และผู้ ที่เกี่ยวข้องจากทุกภาคส่วน เพื่อนำไปสู่กระบวนการพัฒนาที่มีส่วนร่วมจากทุกภาค ส่วนเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์และแผนระดับจังหวัด Kalasin Happiness Model และ พัฒนาต่อยอดโดยการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานสถาบันการศึกษา และ กลไกพื้นที่อาทิ หอการค้าจังหวัด สำนักงานกาชาดจังหวัด ตลอดจน ความร่วมมือ จากบ้าน วัด รัฐ โรงเรียน เข้ามาร่วมในการขับเคลื่อน ดังแผนภาพต่อไปนี้

- ช่วยเหลือครัวเรือนที่ยากจนใหม่

ตามหลักมนุษยธรรม

- นำส่งข้อมูลครัวเรือนยากจนรายใหม่

ภาพที่ 2 : กลไกเชิงพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของจังหวัดกาฬสินธุ์

ที่มา : พัฒนาจากแผนปฏิบัติการ Kalasin Happiness Model คนกาฬสินธุ์ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง พ.ศ.2561 – 2564

ผลการดำเนินงานตามนโยบายจากการดำเนินการตามกลไก

1. การพบคนตกสำรวจ

กรณีที่พบคนจนตกสำรวจ ทีมวิจัยได้สำรวจข้อมูล ได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลโดยมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ได้ทำหนังสือขออนุญาตให้นักวิจัยลงพื้นที่ ก่อนจะลงพื้นที่แต่ละชุมชนต้องไปรายงานตัวต่อผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันก่อน เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการ และขอความอนุเคราะห์ให้ผู้นำชุมชนประชาสัมพันธ์และอำนวยความสะดวกในการลงเก็บข้อมูลในพื้นที่ เพื่อสร้างความเข้าใจกับกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยเพื่อการอำนวยความสะดวกและให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามงานวิจัยเชิงลึกเพื่อให้ได้ผลงานวิจัยออกมาได้คุณภาพมากที่สุด โดยแต่ละพื้นที่มีคนจนที่ตกสำรวจ ข้อมูลที่ยังไม่เป็นปัจจุบัน หรือมีการย้ายถิ่นมาจากแหล่งใหม่ ซึ่งการเก็บข้อมูลสำรวจและสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายเพิ่มเติมนี้ ได้ผ่านการพิจารณาและตรวจสอบรายชื่อจากผู้ใหญ่บ้าน กำนัน จากรายชื่อกลุ่มเป้าหมายจาก TPMAP/KHM ที่นักวิจัยได้นำไปเสนอ พบว่ามีการตกสำรวจจริง ในการนี้ผู้นำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุข จึงได้เสนอรายชื่อกลุ่มเป้าหมายเพิ่มเติมและเซ็นรับรองเพื่อให้นักวิจัยเก็บข้อมูลเพิ่มเติม เพิ่มข้อมูลเข้าสู่ในระบบ และแจ้งไปยังตำบลและอำเภอต่อไป ซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้ สามารถเก็บกลุ่มเป้าหมายเพิ่มเติมได้ 271 ราย สามารถเก็บเพิ่มเติมได้คิดเป็นร้อยละ 100 ของกลุ่มเป้าหมายเพิ่มเติม

2. การคืนข้อมูลส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ การตื่นตัว ของเป้าหมาย หรือ กลไกที่ทำงานร่วมกัน

1. กลุ่มเป้าหมาย ได้เห็นข้อมูลครัวเรือนยากจนเชิงวิเคราะห์ เกิดประเด็นในการถกแถลงที่สำคัญว่า ฐานข้อมูลน่าเชื่อถือหรือไม่ โดยเฉพาะฐานข้อมูล TPMAP เนื่องจากจากรายชื่อในแต่ละหมู่บ้านที่ปรากฏรายชื่อ ส่วนใหญ่/เกือบทั้งหมดไม่ได้เข้าข่ายยากจน จึงควรมีการนิยามความยากจนให้ชัดเจน โดยเห็นสอดคล้องกันว่า ต้องจัดระบบตัวชี้วัดและฐานข้อมูลใหม่ให้ตรงกัน มีกระบวนการค้นหา/คัดกรองที่เป็นระบบ ถูกต้อง แม่นยำ ในส่วนปัจจัย/มูลเหตุ ความยากจนข้อมูลค่อนข้างสอดคล้องกันตามผลการวิจัย แต่จากการสะท้อนทัศนะของหน่วยงานส่วนใหญ่ก็ยังมองว่าความยากจนเกิดจากพฤติกรรมปัจเจก เช่น ความขี้เกียจ พฤติกรรมการดื่มสุรา เล่นการพนัน เป็นต้น พร้อมทั้งยังตั้งข้อสังเกตจำนวนครัวเรือนคนยากจนจะลดลงหรือหมดไปได้อย่างไร ต้องมีการออกแบบการติดตามประเมินผลอย่างไร

2. เกิดการวิเคราะห์กระบวนการทำงาน กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วม ได้วิเคราะห์จุดแข็ง และ จุดอ่อน ของกระบวนการทำงานที่ผ่านมา ว่า กระบวนการทำงานแก้ไขปัญหาคความยากจนที่ผ่านมา ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงาน และ ชุมชนต่างๆเป็นอย่างดี โดยเฉพาะภารกิจที่สอดคล้องกับหน่วยงาน มีการระดมทุน โดยใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือ เช่น ผ้าป่า บุญกุ่มข้าว เป็นต้น แต่ยังคงขาดการเชื่อมต่อกับภาคส่วนของเอกชนทั้งในรูปความรู้ด้านการประกอบการ และทรัพยากร อีกทั้งรูปแบบการทำงานในระดับอำเภอ รูปแบบการสื่อสารยังเป็นลักษณะการสั่งการมากกว่าการปรึกษาหารือ การดำเนินนโยบายช่วงแรกเข้มข้น กระตือรือร้น แต่ในระยะหลัง ก็ลดความความเข้มข้นลง เนื่องจากการเปลี่ยนผู้บริหารระดับสูง ทำให้ในด้านการแก้ปัญหา ส่วนใหญ่เป็นการสงเคราะห์ และส่งต่อเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในระยะสั้น แต่การแก้ปัญหาความยากจนในระยะยาว ยังไม่สามารถดำเนินการได้สำเร็จเนื่องจาก ขาดบุคลากร/คนทำงาน (มีภารกิจมาก) ความรู้ และงบประมาณ ในการสนับสนุนด้านการพัฒนาอาชีพที่ต่อเนื่อง

3. เกิดแนวคิดและข้อเสนอในการแก้ปัญหาในอนาคต กลุ่มเป้าหมายต่างเห็นร่วมกันว่า เป็นปัญหาที่ซับซ้อน ที่ต้องร่วมกันแก้ไขปัญหาค บูรณาการหลายหน่วยงาน อย่างเป็นระบบ และต่อเนื่อง จึงอยากเห็น มหาวิทยาลัยเข้ามาสนับสนุนเป็นหลักทางด้านวิชาการ ทั้งในด้านข้อมูล กระบวนการทำงาน และ การติดตามประเมินผล เพราะที่ผ่านมามีการดำเนินการแต่ยังขาดความต่อเนื่องเนื่องจากการเปลี่ยนผู้บริหาร/นโยบาย และ เครื่องมือในการทำงาน อีกทั้งมีแนวคิดร่วมกันว่า นอกจากการแก้ปัญหาครัวเรือนยากจน แล้ว แต่ละอำเภอต้องหาแนวทางการป้องกันไม่ให้เกิดความยากจน ด้วยการยกระดับเศรษฐกิจของอำเภอ พัฒนาอาชีพหลักที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะด้านการเกษตร ให้เกษตรกรมีความรู้ทางด้านเทคโนโลยีสามารถเพิ่มประสิทธิภาพประสิทธิผลในการผลิต และ เข้าถึงปัจจัยการผลิตที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่

อภิปรายผล

กลไกการสร้างความร่วมมือของหน่วยงานราชการ และภาคีอื่นให้มาร่วมทำงานระดับพื้นที่ พบว่ามี 2 ลักษณะ คือ 1. การสร้างความร่วมมือแบบทางการผ่านคำสั่งทางปกครอง ในกรณีที่จังหวัดเป็นผู้ขับเคลื่อนนโยบาย และการทำหนังสือ

เชิญของหน่วยงานในระดับเดียวกันเพื่อขอความร่วมมือในการเป็นภาคีความร่วมมือ และ 2.การสร้างความร่วมมือแบบไม่เป็นทางการ ผ่านเครือข่ายที่เกิดจากการสร้างวงเสวนา การประชุมในสภากาแฟ และชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice) เกิดเป็นความสัมพันธ์ส่วนตัวและนำมาซึ่งการประสานงานที่ไม่เป็นทางการระหว่างหน่วยงาน สอดคล้องกับหลักการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์กร โดยเฉพาะความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการระหว่างการสนทนาในกลุ่มสมาชิก หน่วยงานของรัฐ หรือสถาบันต่าง ๆ ของรัฐเป็นผู้รับผิดชอบหลักในการดำเนินการ (Chris Ansell and Alison Gash, 2008 : Hardy, Cynthia, Thomas B. Lawrence, and David Gran, 2005) ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่ากลไกในการขับเคลื่อนความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน ซึ่งเป็นปัญหาที่ซับซ้อนจำเป็นต้องใช้ความร่วมมือในทั้ง 2 ลักษณะ คือ ความร่วมมือที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเพื่อให้นโยบายสามารถนำไปปฏิบัติได้บรรลุวัตถุประสงค์ทางนโยบาย

จากการดำเนินนโยบายตามกลไกความร่วมมือ สามารถอภิปรายผล ดังนี้

1. การพัฒนากลไกความร่วมมือระดับพื้นที่สนับสนุนความเข้มแข็งในการขับเคลื่อนนโยบาย การพัฒนากลไกนโยบายสาธารณะในระดับพื้นที่ ทั้งทางด้านวิชาการ คือเกิดการทำงานโดยใช้ความรู้ทางวิชาการ ได้แก่ กระบวนการทำงานเชิงวิเคราะห์ สังเคราะห์ กระบวนการทำงานที่ใช้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจ เช่น การค้นหาคนจน การนิยามคนจน การคัดกรองคนจน การจัดทำฐานข้อมูลครัวเรือนยากจน เป็นต้น ด้านการจัดการ คือ มีการวางเป้าหมาย และแผนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ ทั้งต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ และ ด้านการทำงานกับเครือข่าย คือ มีการวิเคราะห์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จึงเห็นภาพรวมการทำงานที่จะเชื่อมโยงทั้งหมดสร้างกระบวนการทำงานแบบแนวราบแทนการสั่งการ และมีการใช้ความร่วมมือของเครือข่ายที่เกี่ยวข้องเพิ่มมากขึ้น สอดคล้องกับแนวคิด การสร้างความร่วมมือภาครัฐในรูปของ “เครือข่าย” (Networks) (Pestoff and Brandsen, 2010) จะสามารถแก้ปัญหาได้แนวคิดการบริหารกิจการบ้านเมืองแบบร่วมมือจึงเกิดขึ้น แนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่อยู่ภายใต้แนวคิดการจัดการภาคีสาธารณะแนวใหม่ (New Public Governance-NPG) (Stephen P. Osborne, 2010: Osborne, S. P., Radnor, Z., Kinder, T., & Vidal, I. (2015).) Osborne ที่มองว่า แนวคิดการจัดการภาคีสาธารณะแนวใหม่ที่เน้นการทำงานในระดับพื้นที่แบบร่วมมือ จะเข้ามาช่วยปรับปรุง

ระบบราชการแบบใหม่จะมีความโดดเด่นที่เน้นการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานภาครัฐ การพัฒนาการร่วมมือระดับพื้นที่ จึงสนับสนุนให้จังหวัดกาฬสินธุ์สามารถแก้ไขปัญหาความยากจนได้อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น จากผลการดำเนินโครงการที่กาฬสินธุ์ สามารถยกระดับผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดเพิ่มขึ้น 55,880 ล้านบาท จากค่าเป้าหมาย 54,647 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 7.15 จากค่าเป้าหมายร้อยละ 7 (รายงานคนกาฬสินธุ์ ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง ประจำปี 2562)

2. การขับเคลื่อนกลไกระดับพื้นที่ทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทางนโยบายปรับเปลี่ยนมุมมองของความยากจน อย่างน้อย 4 มุมมอง

มุมมองแรก คือ มุมมองว่าคนจนต้องสงเคราะห์ มาเป็น คนจนต้องพัฒนาให้พึ่งตนเองให้ได้ จึงต้องวิเคราะห์หาศักยภาพที่คนจนมีให้พบ และนำมาสู่การต่อยอดในการแก้จน

มุมมองที่สอง คือ คนจนคือคนขี้เกียจ มาเป็น คนจนมีหลายแบบ หากจำแนกได้จะเห็นคนจนที่ขยัน ซื่อสัตย์ ที่สามารถพัฒนาต่อได้แต่ขาดโอกาสก็มี ส่วนคนจนที่เกิดจากพฤติกรรม ก็สามารถจำแนกได้อีกเช่นกัน ว่ามีพฤติกรรมแบบนี้เนื่องจากมีความรู้ ทักษะ และ ศักยภาพใด

มุมมองที่สาม คนจนเป็นเรื่องของรายครัวเรือน/ปัจเจก มาเป็น คนจน คือ วาระของส่วนรวมหรือสังคม เพราะเหตุจากความเหลื่อมล้ำในเชิงโครงสร้าง ชุมชนท้องถิ่นจึงต้องช่วยกันแก้ไข หากครัวเรือนยากจนดีขึ้น ก็จะมีโอกาสร่วมการพัฒนาชุมชน หรือส่งต่อความรู้ในด้านอาชีพ ชุมชนก็จะดีขึ้นด้วยเช่นกัน

มุมมองที่สี่ คนจนเป็นหน้าที่ของหน่วยงานรัฐเพียงอย่างเดียว มาเป็น การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น และเครือข่ายการแก้ปัญหาถึงจะเบ็ดเสร็จและแม่นยำ เพราะคนในชุมชนท้องถิ่นอยู่ใกล้ปัญหามากที่สุด และ เครือข่ายก็มีโอกาสหนุนเสริมในส่วนที่เกินขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่น

ทั้ง 4 มุมมอง เป็นการปรับเปลี่ยนจากฐานคติเดิม ที่ตีตราคนจน ว่า โง่จน เจ็บ เป็นคนขี้ขลาด รัฐจึงต้องสงเคราะห์ มาสู่ฐานคติใหม่ คนจนมีความหลากหลาย มีความซับซ้อน และเกี่ยวข้องกับหลายภาคส่วน เป็นแนวโน้มที่ดีที่จะนำไปสู่ทางออกใหม่ๆ ที่สร้างสรรค์และเป็นไปได้ในการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ ผลการศึกษาได้สนับสนุนแนวคิด Collaborative governance ได้เปิดโอกาสให้ภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ มุ่งเน้นฉันทามติ โดย

ภาคีเครือข่ายที่มีส่วนร่วมโดยตรง ในการตัดสินใจ (Agranoff & McGuire ,2003 ; Himmelman ,1996) จากฉันทามติและการตัดสินใจร่วมกันทำให้ความร่วมมือในการนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ เกิดความเข้าใจในประเด็นสาธารณะร่วมกันซึ่งเป็นหลักในการบริหารจัดการความร่วมมือ Chris Ansell and Alison Gash (2008) ดังนั้นกลไกความร่วมมือเชิงพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนจังหวัดกาฬสินธุ์ จึงสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีในการบริหารจัดการภาครัฐแบบร่วมมือกัน (Collaborative governance)

ข้อเสนอแนะเชิงการพัฒนาระบบกลไก

กลไกการแก้ไขปัญหาความยากจนที่ขับเคลื่อนโดยภาครัฐ ในบทความนี้แสดงให้เห็นกลไกของส่วนราชการระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน ร่วมกับภาครัฐที่เป็นส่วนราชการสังกัดจังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ตามสายงานปกครอง อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาจากกลไกความช่วยเหลือยังมาจากการระดมทุน เนื่องจากกลไกในระยะแรกไม่มีโครงการในแผนที่สามารถเบิกจ่ายในการช่วยเหลือได้ หน่วยงานที่เข้ามามีบทบาทสำคัญ คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนั้นข้อเสนอแนะที่สำคัญในการศึกษาจึงมุ่งเสนอให้พัฒนากลไกระดับท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น ผ่านการกระจายอำนาจ เนื่องจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานที่มีความใกล้ชิดกับพื้นที่ มีแผนงาน โครงการที่สามารถอนุมัติงบประมาณในการดำเนินการได้อย่างทันทั่วทั้งที่ หากกลไกระดับจังหวัด อำเภอ มีความเข้มแข็งแล้ว หากมีการพัฒนากลไกระดับท้องถิ่นให้เข้มแข็งด้วยจะสามารถแก้ไขปัญหาความยั่งยืนในการแก้ไขปัญหาความยากจน ปัญหาโครงการพัฒนาที่ดำเนินการไม่สอดคล้องกับความต้องการในพื้นที่ได้อีกด้วย

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย “การพัฒนาพื้นที่เชิงบูรณาการแบบร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ กรณีศึกษาพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์” ได้รับทุนสนับสนุนจากการบริหารและจัดการทุนวิจัยและนวัตกรรมด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ (สอวช.)

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. เรียกใช้เมื่อ 24 พฤษภาคม 2563 จาก สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ:

https://www.nesdc.go.th/ewt_w3c/more_news.php?cid=383&filename=

สำนักงานจังหวัดกาฬสินธุ์. (2561). แผนปฏิบัติการ Kalasin Happiness Model คนกาฬสินธุ์ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง พ.ศ.2561 – 2564.สำนักงานจังหวัดกาฬสินธุ์. (2561). แผนพัฒนาจังหวัดกาฬสินธุ์ 2561-2564 (ฉบับทบทวน 2562).

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (3 พฤษภาคม 2563).

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และ

เทคโนโลยีแห่งชาติ. เรียกใช้เมื่อ พฤษภาคม 2563 จาก สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ:

<https://www.tpmap.in.th/2562/46>

ภาษาอังกฤษ

Agranoff, R., & McGuire, M. (2003). Inside the matrix:

Integrating the paradigms of intergovernmental and network management. *International Journal of Public Administration*, 26(12), 1401-1422.

Ansell, C., & Gash, A. (2008). Collaborative governance in theory and practice. *Journal of public administration research and theory*, 18(4), 543-571.

Ellis, F. and N. Mdoe, (2003). 'Rural Livelihoods and Poverty Reduction in Tanzania', *World Development*, Vol.31, No.8, August

- Hardy, C., Lawrence, T. B., & Grant, D. (2005). Discourse and collaboration: The role of conversations and collective identity. *Academy of management review*, 30(1), 58-77.
- Pestoff, V. & Brandsen, T. (2010). Public Governance and the Third Sector: Opportunities for Co-production and Innovation?. In *The New Public Governance?: Emerging Perspectives on the Theory and Practice of Public Governance*. Osborne, S. P. (ed.). London: Routledge.
- Stephen P. Osborne (2010) Delivering Public Services: Time for a new theory?, *Public Management Review*, 12:1, 1-10, DOI: 10.1080/14719030903495232
- Osborne, S. P., Radnor, Z., Kinder, T., & Vidal, I. (2015). The SERVICE framework: A public service dominant approach to sustainable public services. *British journal of management*, 26(3), 424-438.
- Osborne, S. P. (2010a). Introduction: The (New) Public Governance: A Suitable Case for Treatment ?. In *The New Public Governance ? : Emerging Perspectives on the Theory and Practice of Public Governance*.
- Stephen P. Osborne (ed.). London: Routledge. . (2010b). Conclusion: Public Governance and Public Services Delivery: A Research Agenda for the Future. In *The New Public Governance ? : Emerging Perspectives on the Theory and Practice of Public Governance*.

Stephen P. Osborne (ed.). London: Routledge. Osborne, S. P., Mclaughlin, K., & Chew, C. (2010). Relationship Marketing, Relational Capital and the Governance of Public Services Delivery. In The New Public Governance?: Emerging Perspectives on the Theory and Practice of Public Governance. Stephen P. Osborne (ed.); London: Routledge.

Translated Thai References

Office of the National Economic and Social Development Board (2018). Office of the National Economic and Social Development Board. Run on 24 May 2020 from the Office of the National Economic and Social Development Board. Retrieved from https://www.nesdc.go.th/ewt_w3c/more_news.php?cid=383&filename

Kalasin Provincial Office(2018). Kalasin Happiness Model Kalasin People's Plan Leaves No One Behind 2018 – 2021. Kalasin. Provincial Development Plan 2018-2021 (Revised 2019).

National Science and Technology Development Agency. National Science and Technology Development Agency. Run on May 2020 from The National Science and Technology Development Agency. Retrieved from <https://www.tpmmap.in.th/2562/46>

บทความที่ :
Article : 12

การประยุกต์ใช้นโยบายรัฐบาลดิจิทัลในการทำงานจากที่บ้าน
ของภาครัฐไทยในภาวะวิกฤติ COVID-19 :
“การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ”

การประยุกต์ใช้นโยบายรัฐบาลดิจิทัลในการทำงานจากที่บ้าน
ของภาครัฐไทยในภาวะวิกฤติ COVID-19 :
“การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ”

The Application of Digital Government Policy to
Work From Home of Thai Government In The
COVID-19 Crisis : “Systematic Review of Related
Literature”

[Received: November 12, 2021; Revised: December 28, 2021;

Accepted: December 30, 2021]

อธิพงษ์ ภูมิแสง*, วิยุทธ์ จำรัสพันธุ์⁺ และ อาริยา ป้องศิริ[‡]

Athipong Poomeesaeng, Viyouth Chamruspanthand and
Ariya Pongsiri

* นักวิเคราะห์นโยบายและแผน มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

Plan and Policy Analyst, Kalasin University, E- Mail: athipong.po@kkumail.com

⁺ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
Public Administration, Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen
University

[‡] สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
Public Administration, Faculty of Liberal Arts, Kalasin University

บทคัดย่อ

การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัส Covid-19 ถือเป็นภาวะวิกฤติที่ส่งผลกระทบต่อองค์กรทุกระดับ เนื่องจาก Covid-19 ได้สร้างสภาพแวดล้อมขององค์กรให้มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้นทั้งสภาพแวดล้อมภายในองค์กร เช่น วัฒนธรรม โครงสร้างองค์กร และการบริหารจัดการ และสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี อันถือเป็นความท้าทายที่ผู้บริหารทุกคนต้องคิดค้นหาวิธีแก้ปัญหาที่แยบยลเพื่อให้องค์กรสามารถดำรงอยู่ท่ามกลางภาวะวิกฤติดังกล่าวได้ บทความนี้มุ่งศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่ออธิบายความหมาย ความสำคัญของนโยบายรัฐบาลดิจิทัลเพื่อเชื่อมโยงการทำงานจากที่บ้าน (Work from home: WFH) ตลอดจนพิจารณาถึงโอกาสและความท้าทายของภาครัฐในการบริหารงานในภาวะวิกฤติ Covid-19 ผลการวิเคราะห์ พบว่า 1) ความหมายและความสำคัญของนโยบายรัฐบาลดิจิทัลเป็นการนำเทคโนโลยีมาสนับสนุนการปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพ 2) โอกาสของภาครัฐในการบริหารงานภายใต้ภาวะวิกฤติ Covid-19 จำแนกเป็น 2 ประการ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานถือเป็นความท้าทายหลักขององค์กร

คำสำคัญ : รัฐบาลดิจิทัล; การทำงานจากที่บ้าน; ภาวะวิกฤติ; โรคติดเชื้อไวรัส COVID-19

Abstract

The Covid-19 outbreak is a crisis that has shaken organizations at all levels. Because Covid-19 has created a more complex corporate environment, both internal environments such as culture, organizational structure and management. and external environment such as economic, social, political and technology. It is a challenge that all executives must come up with ingenious solutions to enable organizations to survive in the midst of such crises. This article focuses on the relevant literature to explain the meaning. The importance of digital government policies to connect work from home as well as considering the opportunities and challenges of the government sector in managing operations during the Covid-19 crisis. The results show that 1) the meaning and importance of the digital government policy is the use of technology to support efficient operations. 2) The opportunities of government sectors in administration under the Covid-19 crisis is separated into 2 parts, and the laws related to operations are the main challenges of the organization.

Keywords: Digital Government; working from home; crisis; Coronavirus disease COVID-19

บทนำ

การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัส Covid-19 ถือเป็นวิกฤติที่เขย่าสังคมโลกอย่างรุนแรงและรวดเร็ว อันส่งผลให้ประชาคมโลกเกิดความหวาดกลัว นำมาซึ่งความไม่แน่นอนทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองวัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตของผู้นับถือศาสนาและการระบาดเกิดขึ้นที่เมืองอู่ฮั่น สาธารณรัฐประชาชนจีน ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2562 และกระจายไปยังประเทศต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว เนื่องจากการแพร่ระบาดของ Covid-19 ที่มีการติดต่อระหว่างบุคคลและแพร่กระจายไปในหลายพื้นที่ทั่วโลก และยากแก่การควบคุม องค์การอนามัยโลก (WHO) จึงได้ประกาศให้สถานการณ์แพร่ระบาดของโรคดังกล่าวเป็นภาวะการแพร่ระบาดใหญ่ระดับโลก (pandemic) (WHO, 2020) ส่งผลให้ประเทศต่าง ๆ ออกมาตรการทางด้านสาธารณสุขที่หลากหลายเพื่อป้องกันและลดการแพร่กระจายของโรค เช่น การเว้นระยะห่างทางสังคม การกำหนดมาตรการล็อกดาวน์ การปิดสถานที่ราชการและสถานที่เอกชนชั่วคราว (โรงเรียน มหาวิทยาลัย ธุรกิจที่ไม่จำเป็นและบริษัทเอกชน) การให้เดินทางเฉพาะที่จำเป็นเท่านั้น และการห้ามชุมนุม (Brodeur, Gray, Islam, & Bhuiyan, 2020)

กรณีประเทศไทย ก็เป็นหนึ่งในประเทศที่ได้รับผลกระทบข้างต้น ภาครัฐไทยได้วางมาตรการด้านสาธารณสุขเพื่อลดและป้องกันการแพร่ระบาดของ Covid-19 เช่นเดียวกับนานาประเทศ อาทิ การล็อกดาวน์ การปิดสถานที่เสี่ยง การปิดทำการชั่วคราวของสถานศึกษา ห้างร้านและการจำกัดการเดินทาง อันนำไปสู่ปรากฏการณ์ทางสังคมที่เรียกว่า “ความปกติใหม่” หรือ New Normal ที่ประชาชนจะต้องเว้นระยะห่างและหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า (สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล, 2563) ผลกระทบที่เกิดจาก Covid-19 ส่งผลให้องค์กรทุกประเภทต่างต้องทบทวนกลยุทธ์และรูปแบบการบริหารจัดการที่ก้าวข้ามรูปแบบเดิมโดยเฉพาะการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาเป็นเครื่องมือสำคัญในการบริหาร การจัดการ และการปฏิบัติงานในองค์กร

เมื่อกล่าวถึงการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้าใช้ในการปฏิบัติงาน ประเทศไทยได้เล็งเห็นความสำคัญในการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารรวมถึงเทคโนโลยีดิจิทัลที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม มาหนุนเสริมและเป็นเครื่องมือสนับสนุนการปฏิบัติงานและการให้บริการอย่างต่อเนื่อง เริ่มตั้งแต่รัฐบาล

อิเล็กทรอนิกส์ ที่เริ่มก่อตัวในช่วง ปี พ.ศ. 2538 มีการประกาศนโยบายเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT2000) ต่อมา มีการประกาศใช้ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 โดยมุ่งเน้นความโปร่งใสและการเปิดเผยข้อมูลภาครัฐให้แก่ประชาชนทราบ นอกจากนี้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) ยังให้ความสำคัญด้านโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะการพัฒนา ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ต่อมา รัฐบาลให้ความสำคัญกับการพัฒนาธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ มีการประกาศใช้ พ.ร.บ.ว่าด้วยธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 พ.ร.ก.กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการทำธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐ พ.ศ. 2549 พ.ร.บ.ว่าด้วยการกระทำผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 พ.ร.บ.ว่าด้วยธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551 และ พ.ร.ก.ว่าด้วยวิธีการแบบปลอดภัยในการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2553 ตามลำดับ ภายใต้การกำหนดนโยบายการส่งเสริมและพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ของสำนักงานพัฒนาธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ และในปี พ.ศ. 2555 ได้ยกระดับภาครัฐสู่การเป็นรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ มีการจัดตั้งสำนักงานรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (องค์กรมหาชน) ทำหน้าที่ให้บริการและบริหารจัดการที่เกี่ยวข้องกับรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ ต่อมา รัฐบาลได้เพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการทำงานและให้การบริการที่รวดเร็ว สะดวก ลดภาระของประชาชน จึงประกาศใช้ พ.ร.บ. การอำนวยความสะดวกในการพิจารณาอนุญาตของทางราชการ พ.ศ. 2558 ที่มุ่งให้บริการและการออกเอกสารในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ (e-Services) และในปี พ.ศ. 2560 ได้มีการตรา พ.ร.บ. การพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม พ.ศ. 2560 และ พ.ร.บ. ว่าด้วยการกระทำผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 พร้อมจัดตั้งสำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล และในปีเดียวกัน รัฐบาลเร่งยกระดับภาครัฐไทยไปสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัล (Digital Government Transformation) จึงโอนสำนักงานรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ จากกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม มาเป็นสำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์กรมหาชน) สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี พร้อมประกาศใช้ พ.ร.บ. การบริหารงานและการให้บริการภาครัฐผ่านระบบดิจิทัล พ.ศ. 2562 (สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล, 2563) ภายหลังการประกาศใช้ พ.ร.บ.ดังกล่าวจึงถือเป็นจุดเริ่มต้นในการเข้าสู่รัฐบาลดิจิทัลของไทย

ผลกระทบของ Covid-19 ที่กล่าวไว้ส่วนต้น แสดงให้เห็นถึงปรากฏการณ์ของการปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงาน (Digital Transformation) ขององค์กรเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป องค์กรจึงมีความจำเป็น (Demand) ที่องค์กรต้องพึ่งพาเทคโนโลยีสารสนเทศเพิ่มมากขึ้นกว่าช่วงก่อนการระบาดของ Covid-19 จากสถานการณ์นี้ทำให้องค์กรของรัฐจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานหรือปรับกลวิธีการทำงานที่หลากหลาย ซึ่งการทำงานจากที่บ้าน (Work from home: WFH) ก็เป็นหนึ่งในรูปแบบที่องค์กรเลือกใช้ในสถานการณ์วิกฤตินี้ ถึงแม้ว่าการทำงานแบบ WFH จะไม่ใช่เรื่องใหม่แตเมื่อนำเข้ามาใช้กับหน่วยงานรัฐที่มีระเบียบขั้นตอนการทำงานที่เป็นทางการผลที่ตามมาจึงอาจมีทั้งคุณและโทษ ดังนั้น เป้าหมายหลักของบทความนี้จึงมุ่งศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่ออธิบายความหมาย ความสำคัญของนโยบายรัฐบาลดิจิทัลเพื่อเชื่อมโยงการทำงานจากที่บ้าน (WFH) ตลอดจนพิจารณาถึงโอกาสและความท้าทายของภาครัฐในการบริหารงานในภาวะวิกฤติ Covid-19 เพื่อให้องค์กรดำรงอยู่ในสภาวะวิกฤตินี้ได้อย่างเหมาะสม

วัตถุประสงค์

เพื่ออธิบายความหมาย ความสำคัญของนโยบายรัฐบาลดิจิทัลเพื่อเชื่อมโยงการทำงานจากที่บ้าน (Work from home: WFH) ตลอดจนพิจารณาถึงโอกาสและความท้าทายของภาครัฐในการบริหารงานในภาวะวิกฤติ Covid-19

ความหมายรัฐบาลดิจิทัล

พระราชบัญญัติการบริหารงานและการให้บริการภาครัฐผ่านระบบดิจิทัล พ.ศ. 2562 ได้ให้ความหมาย ของคำว่า “ดิจิทัล” ว่าหมายถึง เทคโนโลยีที่ใช้วิธีการนำสัญลักษณ์ศูนย์และหนึ่งหรือสัญลักษณ์อื่นมาแทนค่าสิ่งทั้งปวงเพื่อใช้สร้างหรือก่อให้เกิดระบบต่าง ๆ เพื่อให้มนุษย์ใช้ประโยชน์ ขณะที่คำว่า “รัฐบาลดิจิทัล” พระราชบัญญัติฯ ฉบับดังกล่าวได้ให้ความหมายว่าหมายถึง การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารงานภาครัฐและการบริการสาธารณะ โดยปรับปรุงและบูรณาการข้อมูลภาครัฐและการทำงานให้มีความสอดคล้องและเชื่อมโยงเข้าด้วยกันอย่างมั่นคงปลอดภัยและมีธรรมาภิบาล เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและอำนวยความสะดวก

ความสะดวกในการให้บริการประชาชนในการเปิดเผยข้อมูลภาครัฐต่อสาธารณชน และสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

ขณะที่ Dunleavy & Margetts (2010) เห็นว่าแนวคิดเรื่อง รัฐบาลยุคดิจิทัล มีลักษณะที่สำคัญ 3 ประการ คือ

- 1) Reintegration หมายถึง ความร่วมมือกันของหน่วยงานรัฐโดยการทำงานเป็นหุ้นส่วน เพื่อสร้างกระบวนการทำงานที่สั้นลง ลดขั้นตอนการทำงานที่ซ้ำซ้อนเพื่อให้การบริหารงานภาครัฐง่ายขึ้นและมีประสิทธิภาพ
- 2) Needs-based holism หมายถึง การปรับปรุงการให้บริการภาครัฐที่มุ่งเน้นความต้องการของพลเมืองเป็นสำคัญ การออกแบบโครงสร้างหน่วยงานภาครัฐที่มีความคล่องตัวและมีกระบวนการทำงานที่ครบวงจรสามารถตอบสนองความต้องการได้ทันถ่วงที
- 3) Digitalization หมายถึง การใช้ประโยชน์จากระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีให้เต็มศักยภาพ เพื่ออำนวยความสะดวกและเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงานภาครัฐและการให้บริการแทนการทำงานรูปแบบเดิม

ดังนั้นในบทความนี้สามารถสังเคราะห์และบูรณาการความหมายของ “รัฐบาลดิจิทัล” ได้ว่าเป็นการนำเทคโนโลยีและอุปกรณ์ทางดิจิทัลมาสนับสนุนการปฏิบัติงานเพื่อความสะดวก ประหยัดและคุ้มค่าทั้งผู้ให้บริการและประชาชนผู้รับบริการ

ความสำคัญของนโยบายรัฐบาลดิจิทัล

ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงจากเทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Disruption) มีความก้าวหน้าและถือเป็นส่วนสำคัญในวิถีชีวิตของคน ซึ่งกระแสการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีดังกล่าวได้ส่งผลให้เทคโนโลยีมีความสำคัญต่อการทำงาน การให้บริการและการดำเนินธุรกรรมต่าง ๆ ของคนในสังคม จากการสำรวจผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตในปี 2562 พบว่ามีจำนวนกว่า 47.5 ล้านคนในประเทศไทย ซึ่งสูงถึงร้อยละ 71.5 ของประชากรทั้งหมดของไทย ผลการสำรวจดังกล่าวยังสอดคล้องกับรายงานขององค์กรสหประชาชาติที่ออกรายงานการจัดทำดัชนีรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (UN e-

Government Index) ในปี 2563 พบว่ามีจำนวนผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตผ่านอุปกรณ์สื่อสารเคลื่อนที่อยู่ในระดับสูง ส่งผลให้การดำเนินธุรกรรมต่าง ๆ ในช่องทางออนไลน์มีเพิ่มมากขึ้นเช่น การชำระค่าสินค้าและบริการ การส่งสินค้าอุปโภคบริโภค ตลอดจนการรับบริการจากภาครัฐ จากปรากฏการณ์ดังกล่าวส่งผลให้ทุกภาคส่วนต้องมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้รับบริการที่เปลี่ยนแปลงไป ตลอดจนการระบาดของโรคไวรัส Covid-19 ที่ทำให้สังคมเข้าสู่ยุคของความปกติใหม่ (New Normal) ตามมาตรการต่าง ๆ เช่นการเว้นระยะห่างและลดการสัมผัสร่างกายระหว่างกัน ยิ่งทำให้ความจำเป็นของการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้งานเพิ่มมากขึ้น

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมข้างต้น ทำให้ภาครัฐเล็งเห็นความจำเป็นที่จะต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานภาครัฐ รวมทั้งการให้บริการและกระบวนการทำงานให้อยู่ในรูปแบบดิจิทัล (Digital Transformation) เพื่อรองรับกับพฤติกรรมและสถานการณ์ในความต้องการรับบริการผ่านช่องทางออนไลน์ของประชาชนและภาคธุรกิจมากยิ่งขึ้น ซึ่งการที่จะทำให้การปรับเปลี่ยนรูปแบบนี้เป็นอย่างเป็นรูปธรรม รัฐบาลจึงได้มีการตราพระราชบัญญัติการบริหารงานและการให้บริการภาครัฐผ่านช่องทางดิจิทัล พ.ศ. 2562 ซึ่งในเรื่องในการบริหารงานและการจัดทำบริการของภาครัฐในรูปแบบดิจิทัล ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 4 ของ พ.ร.บ.ฯ เพื่อให้การบริหารงานภาครัฐและการจัดทำบริการสาธารณะเป็นไปด้วยความสะดวก รวดเร็ว มีประสิทธิภาพ ตอบสนองการให้บริการและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน กำหนดให้หน่วยงานของรัฐจัดให้มีการบริหารงานและจัดทำบริการสาธารณะในรูปแบบและช่องทางดิจิทัล โดยมีการบริหารจัดการบูรณาการระหว่างภาครัฐให้การทำงานมีความสอดคล้องเชื่อมโยงกันอย่างมั่นคงปลอดภัยและมีธรรมาภิบาล โดยมุ่งหมายในการเพิ่มประสิทธิภาพและอำนวยความสะดวกในการให้บริการและการเข้าถึงของประชาชน ตลอดจนการเปิดเผยข้อมูลภาครัฐต่อสาธารณะและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยวัตถุประสงค์ประการหนึ่งที่มุ่งให้หน่วยงานของรัฐดำเนินการ คือ การนำระบบดิจิทัลที่เหมาะสมมาใช้ในการบริหารงานและการให้บริการของหน่วยงานของรัฐทุกแห่งเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและให้มีการใช้ระบบดิจิทัลอย่างคุ้มค่าและเต็มศักยภาพ (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2562)

จาก พ.ร.บ.ฯ ดังกล่าวนำมาซึ่งการจัดทำแผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของไทย เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการปรับเปลี่ยนกระบวนการให้บริการและการทำงานของ

ภาครัฐให้เข้ากับบริบทปัจจุบัน โดยสาระสำคัญของแผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทยนั้น กล่าวถึงในอีก 5 ปีข้างหน้าถึงการยกระดับภาครัฐไทยจะสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัล ที่บูรณาการการทำงานร่วมกันของหน่วยงานรัฐ การให้บริการที่ยืดหยุ่นความต้องการของพลเมืองเป็นหลัก และการขับเคลื่อนแผนพัฒนาดังกล่าวให้บังเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมพื้นฐานของ (สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล, 2563)

- 1) การบูรณาการเชื่อมโยงข้อมูลและการดำเนินงานร่วมกันระหว่างหน่วยงาน (Government Integration)
- 2) การนำเทคโนโลยีและอุปกรณ์ดิจิทัลมาสนับสนุนการปฏิบัติงานด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลที่เหมาะสม (Smart Operations) ประหยัด และคุ้มค่า
- 3) การยกระดับงานบริการภาครัฐให้ตรงกับความต้องการของประชาชนที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา (Citizen-centric Services)
- 4) การขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงสู่รัฐบาลดิจิทัลในองค์กรแบบองค์รวมครอบคลุมบุคลากรรัฐทุกระดับ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงขั้นตอนการทำงาน เทคโนโลยี และกฎระเบียบ (Driven Transformation)

ด้วยสถานการณ์ในปัจจุบันที่ผลักดันให้หน่วยงานของรัฐหลายแห่งปรับรูปแบบการทำงานมาเป็นรูปแบบ WFH ถือว่าสอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลดิจิทัลที่กำหนดไว้ในมาตรา 4 ของ พ.ร.บ.ฯ ประการหนึ่งคือการมุ่งให้หน่วยงานของรัฐนำระบบดิจิทัลที่เหมาะสมมาใช้ในการบริหารงานและการให้บริการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและให้มีการใช้ระบบดิจิทัลอย่างคุ้มค่าและเต็มศักยภาพ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทยในสาระสำคัญประการหนึ่งคือการนำเทคโนโลยีและอุปกรณ์ดิจิทัลมาสนับสนุนการปฏิบัติงานด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลที่เหมาะสม ประหยัดและคุ้มค่า

การทำงานจากที่บ้าน (Work from home: WFH)

การทำงานจากที่บ้าน (WFH) ไม่ใช่สิ่งใหม่ที่เพิ่งเกิดขึ้นในช่วงการระบาดของโรคไวรัส Covid-19 หากแต่เกิดขึ้นในช่วงต้นศตวรรษที่ 21 เมื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเริ่มมีพัฒนาการที่ก้าวหน้า ซึ่งในขณะนั้นองค์กรที่นำ WFH มาใช้ต่างก็มีจุดมุ่งหมายเพื่อลดการเดินทางของพนักงาน สร้างความยืดหยุ่นในการปฏิบัติงาน และสร้างความสมดุลระหว่างการดำเนินชีวิตและการทำงานของพนักงาน (Bouziri et al., 2020) ประเทศผู้นำโลกอย่างสหรัฐอเมริกาได้ประกาศให้มีการส่งเสริมการทำงานทางไกล หรือ Telework Enhancement Act of 2010 โดยประธานาธิบดีบารัค โอบามา ได้ลงนามประกาศดังกล่าวในปี ค.ศ. 2010 ซึ่งถือเป็นกฎหมายที่กำหนดแนวปฏิบัติและกรอบทิศทางการดำเนินงานแก่ผู้บริหารของหน่วยงานรัฐที่จะวางแผนการทำงานทางไกลบ้านหรือทำงานจากที่บ้านของพนักงาน (Elizabeth, 2010) จากการทำดำเนินงานทางไกลตามกฎหมายดังกล่าวพบว่าการทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังงานวิจัยของมหาวิทยาลัยแสดนฟอร์ดที่รายงานถึงผลการทำงานทางไกลว่าการทำงานที่บ้านทำให้งานมีประสิทธิภาพมากขึ้น สถิติการลาออกของพนักงานลดลง สุขภาพของพนักงานดีขึ้น ลดต้นทุนขององค์กร และการทำงานทางไกลยังช่วยดึงดูดพนักงานให้เข้าร่วมงานมากขึ้น (Geoffrey, 2018)

การทำงานแบบ WFH แม้ไม่ได้เพิ่งเกิดแต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าความนิยมและความสนใจขององค์กรทุกประเภทต่างเลือกใช้การทำงานแบบ WFH มากขึ้นเมื่อเกิดการระบาดของโรคไวรัส Covid-19 ที่บีบบังคับให้การใช้ชีวิตของคนในสังคมโลกเปลี่ยนไป ภาครัฐของแต่ละประเทศต่างกำหนดมาตรการแก้ไขและป้องกันที่คล้ายคลึงกัน เช่น การใช้มาตรการล็อกดาวน์ การเว้นระยะห่างทางสังคม สิ่งเหล่านี้กลายเป็นบรรทัดฐานใหม่ของคนในสังคม ในขณะที่กลุ่มคนทำงานแต่เดิมเน้นการปฏิบัติงานในสำนักงานเป็นหลัก เมื่อเกิดวิกฤติ Covid-19 ส่งผลให้สภาพการทำงานเปลี่ยนแปลงไปใช้รูปแบบการทำงาน WFH ถือเป็นรูปแบบการทำงานที่องค์กรส่วนใหญ่ทั้งในและต่างประเทศนำมาใช้ เพื่อให้แน่ใจว่าภารกิจขององค์กรยังคงมีความต่อเนื่ององค์กรส่วนใหญ่จึงเปลี่ยนรูปแบบไปทำงานทางไกลโดยการให้พนักงานทำงานจากที่บ้าน ตัวอย่างเช่น บริษัท Google ประกาศให้พนักงานยังคงทำงานทางไกลหรือที่บ้านจนถึงฤดูร้อนของปี 2564 เป็นอย่างน้อย ในขณะที่พนักงานของ Twitter ได้รับโอกาสในการทำงานทางไกลอย่างไม่มีกำหนด (Leonardi, 2020)

ขณะที่หน่วยงานภาครัฐ เช่น รัฐบาลกลางสหรัฐอเมริกาได้ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ก่อนการระบาดของไวรัส Covid-19 ดังปรากฏอยู่ในแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพของรัฐบาลกลาง ที่มุ่งสร้างสมดุลของการใช้ชีวิตและการทำงาน (work life balance) สร้างประโยชน์ความสะดวกให้แก่สาธารณะ ลดการใช้พลังงานในการสัญจรอันเป็นสาเหตุของการสร้างมลพิษสิ่งแวดล้อม ตลอดจนความมีเสถียรภาพในการทำงานของรัฐบาลที่สามารถทำงานได้อย่างต่อเนื่องแม้เกิดวิกฤติต่าง ๆ เช่น ภัยธรรมชาติและการระบาดของโรค (ปีติคุณ นิลถนอม, 2563) ขณะที่รัฐบาลไทยได้กำหนดมาตรการเฝ้าระวังและป้องกันการแพร่ระบาดของโรคไวรัส Covid-19 มากขึ้นเป็นลำดับ ตั้งแต่คณะกรรมการโรคติดต่อแห่งชาติมีมติเมื่อ 24 กุมภาพันธ์ 2563 ให้โรคติดต่อเชื้อไวรัส Covid-19 เป็นโรคติดต่ออันตรายตามพระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ. 2558 ต่อมา สำนักงาน ก.พ. ได้เสนอความเห็นเกี่ยวกับแนวทางในการให้ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานนอกสถานที่ตั้งของส่วนราชการเพื่อให้ส่วนราชการมีแนวทางการปฏิบัติราชการที่ยืดหยุ่น และคณะรัฐมนตรีได้ประชุมเมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2563 มีมติเห็นชอบแนวทางการให้ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานนอกสถานที่ตั้งของส่วนราชการและให้หน่วยงานของรัฐใช้เป็นข้อมูลในการพิจารณากำหนดแนวทางการปฏิบัติงานนอกสถานที่ตั้งหรือกำหนดวิธีปฏิบัติราชการแบบยืดหยุ่นในช่วงการระบาดของโรคไวรัส Covid-19 ได้ตามความเหมาะสมในแต่ละกรณี ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงคุณภาพชีวิตของผู้ปฏิบัติงานและประสิทธิภาพประสิทธิผลของการปฏิบัติงานและการให้บริการประชาชน (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2563) ซึ่งหน่วยงานภาครัฐหลายแห่งได้ดำเนินการตามแนวทางการทำงานแบบ WFH ตามเงื่อนไขและแนวทางดังกล่าว

มีการศึกษาการทำงานในรูปแบบ WFH ที่ชี้ให้เห็นประโยชน์จากการทำงานทางไกลหรือ WFH หลายประการ กล่าวคือ GAO (2016, 2020) ได้ประเมินการทำงานของหน่วยงานของรัฐบาลกลางสหรัฐอเมริกามีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลเพียงใดต่อการทำงานแบบ WFH หรือ Telework ประเมินโดยองค์กรตรวจเงินแผ่นดินสหรัฐอเมริกา (U.S. Government Accountability Office: GAO) พบว่าการทำงานของหน่วยงานของรัฐบาลกลางสหรัฐอเมริกามีการกำหนดให้เจ้าหน้าที่รัฐสามารถทำงานจากที่บ้านหรือที่อื่นได้เพื่อการสร้างสมดุลระหว่างการใช้ชีวิตและการปฏิบัติงาน (work life balance) ทำให้งานมีประสิทธิภาพมากขึ้น การประหยัด

พลังงานจากการเดินทาง ลดการสร้างมลพิษในอากาศและสิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากการเดินทาง ตลอดจนช่วยให้เจ้าหน้าที่รัฐสามารถปฏิบัติงานได้ต่อเนื่องในสภาวะวิกฤติหรือฉุกเฉิน เช่น ในภาวะการระบาดของโรคภัยร้ายแรงหรือภัยธรรมชาติ ชนยะที่ Yijing et al., (2021) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการทำงานแบบ WFH ที่คล้ายคลึงกันว่าช่วยสร้างความสมดุลระหว่างการใช้ชีวิตและการทำงาน การทำงานมีความยืดหยุ่น และช่วยลดการเดินทาง ด้าน Sourabh D., (2020) ก็กล่าวถึงประโยชน์ในทิศทางเดียวกันโดยเฉพาะในแง่ของประสิทธิภาพประสิทธิผลของงานและการประหยัดทรัพยากร เช่นเดียวกับประเทศไทยที่มีการสำรวจความพร้อมของหน่วยงานรัฐในการทำงานแบบ WFH ผลการสำรวจประการหนึ่งเกี่ยวกับความพึงพอใจในการทำงานจากที่บ้านอยู่ในระดับมาก (ร้อยละ 52.4) โดยความพึงพอใจดังกล่าวครอบคลุมในเรื่องการประหยัดค่าใช้จ่าย การได้เรียนรู้เทคโนโลยีในการทำงานออนไลน์ รวมถึงความสมดุลระหว่างชีวิตส่วนตัวกับชีวิตการทำงาน (สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์, 2563) จึงกล่าวได้ว่าประโยชน์จากการทำงานแบบ WFH จำแนกได้เป็นสองกลุ่มใหญ่ คือ 1) ประโยชน์ต่อองค์กร และ 2) ประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติ ดังนี้

1) ประโยชน์ต่อองค์กร

แน่นอนว่าในภาวะที่องค์กรประสบปัญหาวิกฤติต่างๆทั้งการแพร่ระบาดของโรคภัยหรือภัยธรรมชาติหากไม่มีการจัดเตรียมแผนจัดการความเสี่ยงรองรับ แผนบริหารความต่อเนื่องหรือมีมาตรการแก้ไขปัญหาในภาวะฉุกเฉินที่ดีย่อมส่งผลกระทบต่อการดำเนินภารกิจต่างๆขององค์กรที่ยากแก่การบรรลุเป้าหมาย ตรงกันข้ามหากองค์กรมีการจัดเตรียมและจัดสรรทรัพยากร ประสานกลไกที่จำเป็นเพื่อให้เกิดความคล่องตัวเชิงกลยุทธ์ (Liu, Lee, & Lee, 2020) การกำหนดรูปแบบการทำงานที่ยืดหยุ่นต่อการทำให้การขับเคลื่อนภารกิจให้มีความต่อเนื่องแม้ในสภาวะที่ยากลำบาก การทำงานแบบ WFH จึงถือเป็นกลไกหนึ่งที่องค์กรเลือกมาใช้และช่วยให้การทำงานขององค์กรไม่หยุดชะงัก ทั้งนี้การทำงานแบบ WFH ให้มีประสิทธิภาพได้นั้นองค์กรจำเป็นต้องมีการจัดหาอุปกรณ์ที่สนับสนุนการทำงานโดยเฉพาะอุปกรณ์ทางดิจิทัลที่เป็นปัจจัยสำคัญในการทำงานและยังรวมถึงการออกแบบระบบ แพลตฟอร์มหรือการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการทำงาน และเป็นช่องทางในการให้บริการแบบออนไลน์ ด้วยข้อจำกัดด้านงบประมาณภาครัฐการทำงาน WFH จึงไม่ใช่สิ่งที่องค์กรจะสามารถตัดสินใจได้โดยเร็ว หน่วยงานรัฐจำเป็นต้องวางแผนการทำงานที่ครอบคลุมตั้งแต่การ

เสนอขอรับงบประมาณเพื่อจัดซื้อวัสดุครุภัณฑ์ที่เกี่ยวข้อง การวางแผนกำลังคนในการมาปฏิบัติงานที่สำนักงาน ซึ่งในประเด็นหลังนี้ยังช่วยให้องค์กรประหยัดทรัพยากรอันเกิดจากการทำงานได้ เช่น การลดค่าสาธารณูปโภค (น้ำประปา, ไฟฟ้า)

2) ประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติ

การที่องค์กรปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานแบบ WFH นอกจากประโยชน์ที่มีต่อองค์กรแล้วในแง่ของผู้ปฏิบัติงาน WFH ยังช่วยอำนวยความสะดวกโดยตรงต่อเจ้าหน้าที่อีกด้วย ที่สำคัญที่สุด WFH ช่วยประหยัดเวลาในการเดินทาง (Yijing et al., 2021) ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติงานประหยัดต้นทุนการเดินทาง (Sourabh, 2020) ลดปัญหาการจราจรแออัดและช่วยลดโลกร้อนอันเกิดจากการปล่อยก๊าซพิษจากรถยนต์ WFH สามารถสร้างความยืดหยุ่นให้แก่บุคลากรมากขึ้นสำหรับการดูแลครอบครัว และการเพิ่มสมดุลระหว่างการทำงานและการใช้ชีวิต เพิ่มอิสระในการเลือกสถานที่ทำงานของบุคลากร (Kaufman et al., 2020) อันที่จะช่วยให้บุคลากรสามารถควบคุมปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมหรือบรรยากาศในการทำงานได้ด้วยตัวเอง เช่น แสงสว่าง เสียงรบกวน อุณหภูมิ คุณภาพอากาศ ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีความสำคัญต่อสุขภาพทั้งสุขภาพกายและสุขภาพใจของผู้ปฏิบัติงานที่บางองค์กรผู้ปฏิบัติงานไม่สามารถควบคุมปัจจัยเหล่านี้ในสำนักงานได้ด้วยตัวเอง

ในขณะที่ WFH ได้สร้างประโยชน์ให้แก่องค์กรและผู้ปฏิบัติงานหลายด้านตรงกันข้าม WFH ก็นำมาซึ่งผลเสียเช่นกัน โดยผลเสียที่เกิดจากการทำงานแบบ WFH ส่วนใหญ่พบในมิติผู้ปฏิบัติงาน การอธิบายด้านลบของ WFH ต่อผู้ปฏิบัติโดยเฉพาะในด้านจิตใจหรือสุขภาพจิต อันเกิดจากการถูกโดดเดี่ยวจากสังคมการทำงานและเพื่อนร่วมงานที่แต่เดิมมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงานในองค์กรกลับถูกแทนที่ด้วยเทคโนโลยีที่เข้ามาลดทอนการโต้ตอบแบบเห็นหน้ากัน นอกจากปฏิสัมพันธ์ในมิติการทำงานแล้ว ในมิติครอบครัวที่ผู้ปฏิบัติงานบางรายอาจมีภาระที่ต้องรับผิดชอบในการเลี้ยงดูบุตร งานบ้านที่ต้องดูแล ขอบเขตชีวิตส่วนตัวและชีวิตการทำงานที่ไม่ชัดเจนหรือการที่องค์กรบางแห่งเลือกประชุมนอกเวลางานโดยการเลือกประชุมเวลากลางคืนที่อาจล้ำเส้นชีวิตส่วนตัวของผู้ปฏิบัติบางรายที่ต้องดูแลครอบครัวในช่วงเวลาดังกล่าว สิ่งเหล่านี้อาจนำมาซึ่งความวิตกกังวลและอาจสร้างความเครียดให้แก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานบางรายได้

จากการปฏิบัติงานแบบ WFH ข้างต้น พบว่าสิ่งที่องค์กรต้องให้ความสำคัญคือการจัดการทรัพยากรมนุษย์อย่างเหมาะสม อันเป็นความท้าทายที่องค์กรจะต้องหาทางแก้ไขและบริหารให้เกิดความสมดุลระหว่าง “คน” กับ “งาน” เพื่อให้ผลงานที่ออกมามีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพบรรลุเป้าหมายตามที่องค์กรตั้งไว้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่องค์กรต้องได้รับการช่วยเหลือจากเครื่องมือทางดิจิทัลที่ดีและมีแนวปฏิบัติที่ชัดเจนให้แก่บุคลากร ตลอดจนการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัลที่มีอยู่ให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุดซึ่งจะได้กล่าวถึงในหัวข้อถัดไป

โอกาสและความท้าทายของภาครัฐในการบริหารงานใน ภาวะวิกฤติ Covid-19

สภาพการทำงานของพนักงานในองค์กร แต่เดิมแกนหลักของความสัมพันธ์ระหว่างการทำงานและการจ้างงานครอบคลุมด้านเวลาการทำงาน ตั้งแต่ชั่วโมงการทำงาน เวลาพักของพนักงาน ค่าตอบแทน ตลอดจนสภาพร่างกายและจิตใจของพนักงานที่แสดงออกถึงความต้องการต่างๆ ในสถานที่ทำงานจริง (ILO, 2020) การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัส Covid-19 ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงต่อสภาพการทำงานขององค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้มั่นใจว่าภารกิจต่างๆ ขององค์กรยังคงเดินหน้า และมีความต่อเนื่องหลายองค์กรจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานไปเป็นการทำงานจากที่บ้าน (Work from home) (Aitken-Fox et al., 2020) แม้ว่าภาวะวิกฤติ Covid-19 จะนำมาซึ่งความท้าทายแก่องค์กรแต่วิกฤติดังกล่าวยังได้เปิดประตูสู่โอกาสที่ควรค่าแก่การเรียนรู้และทำความเข้าใจเพื่อวางแผน คาดการณ์การบริหารงานในอนาคตขององค์กร หรืออาจเรียกได้ว่า “วิกฤตอาจสร้างโอกาสที่ไม่คาดคิดให้กับองค์กร” (Demirkaya & Aydin, 2006) ในส่วนนี้จะนำเสนอถึงโอกาสที่สามารถสร้างคุณค่าต่อองค์กรในการขับเคลื่อนไปสู่การปฏิบัติงานแบบ WFH ให้มีประสิทธิภาพ และประยุกต์ใช้แนวคิดรัฐบาลดิจิทัลให้เกิดผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งโอกาสที่องค์กรควรหยิบฉวยและดำเนินการให้เกิดเป็นรูปธรรม ประกอบด้วย

1) จัดหาระบบสนับสนุนการปฏิบัติงานและการเพิ่มทักษะแก่บุคลากร

แม้ว่าภาครัฐจะออกมาตรการที่หลากหลายเพื่อลดการระบาด ป้องกันและแก้ไขปัญหาการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัส Covid-19 แต่ปัจจุบันยังไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าการระบาดของเชื้อไวรัสนี้จะยุติเมื่อใด (Bartik et al., 2020) ซึ่ง

นักวิทยาศาสตร์คาดการณ์ว่าเชื้อโรคดังกล่าวจะยังคงอยู่ ข้อมูลนี้เปิดเผยโดย “Nature” ซึ่งเป็นวารสารชั้นนำด้านวิทยาศาสตร์ที่สอบถามความเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านภูมิคุ้มกันวิทยาและสาธารณสุขทั่วโลกกว่า 100 คน ต่อคำถามที่ว่าเชื้อไวรัส Covid-19 จะถูกกำจัดหายไปจากโลกหรือไม่ ผลการสำรวจพบว่านักวิทยาศาสตร์กว่าร้อยละ 90 เห็นตรงกันว่าเชื้อไวรัส Covid-19 จะยังคงอยู่ต่อไป (Fernando, 2021) นอกจากการดำเนินชีวิตที่จะต้องปรับตัวให้สอดคล้องและอยู่ได้ในภาวะการแพร่ระบาดของโรคแล้ว องค์กรก็ต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานให้สอดคล้องกับบริบทปัจจุบันเช่นกัน การทำงาน WFH จึงยังคงอยู่และดำเนินต่อไปและไม่ต้องสงสัยว่าหน่วยงานภาครัฐยังต้องปฏิบัติตามมาตรการเร่งด่วนที่เกี่ยวข้องกับการทำงานนอกสำนักงานหรือแนวทางที่ภาครัฐกำหนดต่อไปถึงเมื่อใด ไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าการระบาดของเชื้อโรคจะสิ้นสุดเมื่อใดและการทำงานแบบ WFH จะยุติเมื่อไหร่ ดังนั้น องค์กรรัฐต้องทบทวนผลการดำเนินงานในรอบที่ผ่านมาเพื่อวางแผนการทำงานในอนาคตโดยเฉพาะบางหน่วยงานที่อุปกรณ์หรือเครื่องมือสนับสนุนการปฏิบัติงานที่ล้ำสมัยและไม่ตอบโจทย์การใช้งาน จึงมีความจำเป็นที่องค์กรจะต้องวางแผนการเสนอขอรับงบประมาณในการจัดหาระบบสนับสนุนการปฏิบัติงานที่มีความปลอดภัย เช่น คอมพิวเตอร์ อุปกรณ์ทางดิจิทัลต่างๆ ตลอดจนการวางแผนการใช้ทรัพยากร เช่น การยืมอุปกรณ์ออกนอกสถานที่ราชการ การกำหนดค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากบริการเครือข่ายอินเทอร์เน็ตของผู้ปฏิบัติงาน การออกแบบโปรแกรมหรือระบบที่รองรับการปฏิบัติงานและให้บริการแบบออนไลน์ ระบบความปลอดภัยของข้อมูลภาครัฐ รวมถึงการกำหนดมาตรการที่เอื้อต่อการใช้ประโยชน์ด้านทรัพยากรร่วมกันระหว่างองค์กร เช่น การใช้พื้นที่อาคาร อุปกรณ์สำนักงาน

อย่างไรก็ตามสิ่งสำคัญในการปฏิบัติงานแบบ WFH ที่นอกเหนือจากอุปกรณ์ข้างต้นแล้ว องค์กรควรส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติงานได้รับการพัฒนาทักษะที่จำเป็น โดยเฉพาะทักษะดิจิทัล เพื่อเตรียมความพร้อมและเป็นการอัปเดตความสามารถทางดิจิทัล (Salima, 2021) ให้แก่ผู้ปฏิบัติงานรองรับการปฏิบัติงานและการให้บริการตามนโยบายรัฐบาลดิจิทัลที่มุ่งให้หน่วยงานของรัฐนำระบบดิจิทัลที่เหมาะสมมาใช้ในการบริหารงานและการให้บริการผ่านระบบดิจิทัลที่มีอยู่อย่างคุ้มค่าและเต็มศักยภาพ

2) การส่งเสริมแรงงานสัมพันธ์ของบุคลากร

จากภาวะวิกฤติเศรษฐกิจและปัญหาการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัส Covid-19 ซึ่งมีผลต่อทุกองค์กร หลายองค์กรได้มีวิธีการดำเนินการที่แตกต่างต่างกันไปเพื่อลดผลกระทบที่จะเกิดตามมา ทั้งการเลิกจ้าง การโยกย้าย หรือการบีบให้ลาออกจากงาน ผลที่ตามมาอาจมีการต่อต้านของบุคลากร การลดทอนขวัญกำลังใจในการทำงาน อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของบุคลากรด้วย แต่ก็มีอีกหลายองค์กรที่ไม่ใช้วิธีการเลิกจ้างหรือหากจำเป็นต้องเลิกจ้างอาจเป็นตัวเลือกสุดท้าย หากแต่ใช้กลไกด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์แทน เช่น การพูดคุย เจรจาเพื่อให้พนักงานเกิดการยอมรับและร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาขององค์กรเพื่อให้องค์กรให้ผ่านพ้นจากสถานการณ์วิกฤติได้ (บริษัท โปรซอฟท์ เอชซีเอ็ม จำกัด, 2557) นอกจากนี้ยังสามารถอาศัยกลไกดังกล่าวเพื่อสร้างความสัมพันธ์สร้างความสุขให้แก่ผู้ปฏิบัติได้ด้วย ยิ่งในภาวะวิกฤติองค์กรที่บุคลากรบางส่วนทำงานในรูปแบบ WFH ที่อาจเผชิญกับภาวะความเครียดอันส่งผลต่อสภาพจิตใจจากความรู้สึกโดดเดี่ยวจากการทำงาน ขาดการปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานแบบเห็นหน้ากัน เพื่อลดความเครียดนำมาซึ่งความสุขและคุณค่าทางจิตใจ องค์กรควรมีการจัดกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์แก่บุคลากรแบบออนไลน์ โดยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่มีอยู่ให้เกิดคุณค่าต่อผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งนอกจากเป้าหมายหลักของการจัดการแรงงานสัมพันธ์ที่ต้องการให้ลูกจ้างมีความสุขในองค์กร (Happy Workplace) แล้ว ยังนำมาซึ่งความผูกพันต่อองค์กร (Engagement) ด้วย ดังนั้นรูปแบบกิจกรรมจึงควรเป็นการใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเชื่อมโยงระหว่างองค์กรและพนักงาน เช่น

- 1) การจัดกิจกรรมอวยพรวันเกิดให้แก่พนักงานแบบออนไลน์
- 2) การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการก่อนเริ่มทำงานตอนเช้า (Morning Talk) ผ่านระบบออนไลน์เพื่อพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนร่วมกัน
- 3) ระบบให้คำปรึกษาแก่พนักงานทางไกล (Tele-Consultation) เพื่อสอบถามและให้คำปรึกษาโดยเฉพาะด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิต อันเป็นผลมาจากการทำงานแบบ WFH

จากที่กล่าวมาเป็นเพียงตัวอย่างเบื้องต้นของกิจกรรมการจัดการแรงงานสัมพันธ์ในองค์กรเพียงบางส่วน องค์กรสามารถกำหนดกิจกรรมได้อีกหลากหลายรูปแบบตามบริบทและสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงานของแต่ละองค์กร

สรุปได้ว่า โอกาสของภาครัฐในการบริหารงานในภาวะวิกฤติ Covid-19 ประกอบด้วย 2 ประการ คือ 1) จัดหาระบบสนับสนุนการปฏิบัติงานและการเพิ่มทักษะแก่บุคลากร โดยเฉพาะในหน่วยงานที่ขาดเครื่องมือหรืออุปกรณ์ทางดิจิทัลควรมีการวางแผนการจัดหาเครื่องมือดังกล่าวเพื่อรองรับต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์และแนวนโยบายของรัฐที่มุ่งส่งเสริมให้ภาครัฐนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการทำงานและให้บริการประชาชน และ 2) การส่งเสริมแรงงานสัมพันธ์ของบุคลากรในรูปแบบออนไลน์

แม้ว่าองค์กรภาครัฐจะสามารถสร้างประโยชน์จากโอกาสข้างต้นแต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าเงื่อนไขหลักที่สำคัญในการขับเคลื่อนงานภาครัฐยังประสบกับปัญหาติดขัดในกฎหมายภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน ซึ่งถือเป็นความท้าทายหลักขององค์กรในการดำเนินภารกิจ บางครั้งการทำงานแบบ WFH อาจลดทอนความเป็นทางการจากการปฏิบัติงานและอาจส่งผลกระทบต่อผู้ปฏิบัติงานได้ โดยกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน เช่น

- 1) พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 ในมาตรา 39 เกี่ยวกับวัน เวลาทำงาน วันหยุดราชการตามประเพณีและประจำปี ตลอดจนการลาหยุดของพนักงาน ซึ่งมาตรานี้จะเชื่อมโยงกับระบบสัญญาจ้างงานที่บุคลากรได้จัดทำกับองค์กรเมื่อเริ่มปฏิบัติงาน
- 2) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการลาของข้าราชการ พ.ศ. 2555 ข้อ 11 ที่กล่าวถึงการจัดทำบัญชีเวลาปฏิบัติราชการของข้าราชการ ในข้อนี้ความท้าทายต่อองค์กรคือการพัฒนาระบบหรือโปรแกรมการบันทึกเวลามาปฏิบัติงานที่นอกเหนือไปจากการลงชื่อในบัญชีเอกสารหรือเครื่องบันทึกเวลาที่ติดตั้งในองค์กรเป็นรูปแบบการลงเวลามาปฏิบัติงานแบบออนไลน์
- 3) ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีเรื่องกำหนดเวลาทำงานและวันหยุดราชการ (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2502 ข้อ 1 ที่กำหนดเวลาทำงาน โดยเริ่มตั้งแต่ 8.30 น. ถึง 16.30 น. และพักกลาง 12.00 น. ถึง 13.00 น. ในด้านเวลาการปฏิบัติงานนี้ความท้าทายคือการที่บางองค์กรกำหนดการทำงานแบบ WFH ที่หลากหลายช่วงเวลาโดยการ

สลับการทำงาน อาจส่งผลต่อจำนวนชั่วโมงการทำงานที่ไม่เป็นไปตามกฎหมายได้

ดังนั้นความท้าทายขององค์กรรัฐในการทำงานแบบ WFH หากพิจารณาตามข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องอาจกระทำไต่ยาก แต่เนื่องจากภาครัฐยังมีกฎหมายพิเศษหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติที่เปิดโอกาสให้ภาครัฐสามารถทำได้ หากแต่องค์กรต้องมีการบริหารอย่างเคร่งครัด เป็นธรรม และมีระบบการกำกับติดตามการปฏิบัติงานที่เหมาะสม อีกทั้งระบบประเมินผลงานเพื่อเลื่อนขั้นเงินเดือนต้องมีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจน โดยเฉพาะการปฏิบัติงานแบบ WFH ที่บางองค์กรมีการลงเวลามาปฏิบัติงานออนไลน์ (online) รวมถึงการอนุมัติ อนุญาต การรับรอง การจัดแจ้งหรือการจัดทะเบียนตามกฎหมาย แบบออนไลน์ (online) ควรมีมาตรการรองรับผลอย่างเป็นทางการ เช่นเดียวกับการปฏิบัติงานแบบปกติ (offline)

บทสรุป

การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัส Covid-19 ได้สร้างสภาพแวดล้อมการทำงานใหม่และเด่นชัดขึ้นโดยเฉพาะการทำงานจากที่บ้าน (Work from home) ที่ถือเป็นตัวเร่งให้หน่วยงานภาครัฐได้ปรับตัวในการบริหารงานโดยใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งถือเป็นเป้าหมายหลักของรัฐบาลดิจิทัลประการหนึ่งที่มุ่งให้ภาครัฐมีการใช้งานระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีอยู่ให้เต็มศักยภาพและคุ้มค่าเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนผู้รับบริการและสร้างระบบการทำงานที่มีประสิทธิภาพ อีกทั้งการทำงานแบบ WFH ยังเปิดประตูสู่โอกาสให้แก่องค์กรภาครัฐในแง่การวางแผนการทำงาน การวางแผนอัตรากำลัง การใช้ทรัพยากร และที่สำคัญคือองค์กรได้หันย้อนมองคุณค่าและให้ความสำคัญแก่บุคลากรผู้ปฏิบัติงานสำหรับเติมเต็มขวัญกำลังใจให้แก่ผู้ปฏิบัติงานในรูปแบบออนไลน์ เช่น การจัดกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ การฝึกอบรมพัฒนาทักษะที่จำเป็นในการทำงานในยุคดิจิทัล ตลอดจนการจัดการระบบสนับสนุนเครื่องมือที่จำเป็นที่เอื้อต่อการปฏิบัติงานของบุคลากร

เอกสารอ้างอิง

- บริษัท โปรซอฟท์ เอชซีเอ็ม จำกัด. (2557). **การบริหารแรงงานสัมพันธ์ในภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ**. ค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2564, จาก <https://www.prosofthcm.com/Article/Detail/16383>.
- ปิตักุณ นิลถนอม. (2563). **การทำงานที่บ้านแบบ work from home เวิร์ก หรือ ไม่เวิร์ก**. ค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2564, จาก <https://thaipublica.org/2020/05/pitikhun-nilthanom-08/>.
- สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์กรมหาชน). (2563). **แผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย พ.ศ. 2563-2565**. กรุงเทพฯ : สำนักงานพัฒนารัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (องค์กรมหาชน).
- สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์. (2563). **Work From Home ภาครัฐพร้อมไหม กับ New Normal**. ค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2564, จาก <https://www.etda.or.th/th/newsevents/pr-news/Work-From-Home-Government-Sector-Survey.aspx>
- สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2563). **มติคณะรัฐมนตรี ที่ นร 0505/10246 เรื่อง มาตรการเตรียมความพร้อมของหน่วยงานภาครัฐในการบริหารราชการและให้บริการประชาชนในสภาวะวิกฤต**.
- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2562). **พระราชบัญญัติการบริหารงานและการให้บริการภาครัฐผ่านระบบดิจิทัล พ.ศ. 2562**. กรุงเทพฯ : สำนักการพิมพ์สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- Aitken-Fox,E., Coffey, J., Dayaram, K., Fitzgerald, S., Gupta, C., McKenna, S., & Wei Tian, A. (2020). **The impact of Covid-19 on human resource management: avoiding generalisations**. LSE Business Review. Retrieved from <https://blogs.lse.ac.uk/businessreview/2020/05/22/the-impact-of-covid-19-on-human-resource-management-avoiding-generalisations/>

- Bartik, A. W., Cullen, Z. B., Glaeser, E. L., Luca, M., & Stanton, C. T. (2020). **What jobs are being done at home during the COVID-19 crisis? Evidence from firm-level surveys.** National Bureau of Economic Research.
- Bouziri, H., Smith, DRM., Descatha, A., Dab, W., & Jean, K. (2020). **Working from home in the time of COVID-19: how to best preserve occupational health?** Occup Environ Med, 77:509–510.
- Brodeur, A., Gray, D., Islam, A., & Bhuiyan, S. (2020). **A literature review of the economics of COVID-19.** Discussion Paper Series, Bonn, Germany: IZA - Institute of Labor Economics, 2.
- Demirkaya, H., & Aydin, A. (2006). **The strategic management and reorganization of human resource management in crisis process.** Paper presented at the International Strategic Management Conference, Dedeman Oteli, Istanbul.
- Dunleavy, P. & Margetts, H. (2010). **The second wave of digital era governance.** In: American Political Science Association Conference, Washington DC, USA, 1-32.
- Elizabeth, M. (2010). **Obama Signs Telework Bill Into Law.** สืบค้น 25 กันยายน 2564. From <https://www.informationweek.com/government/obama-signs-telework-bill-into-law>
- Fernando, D. (2021). **COVID-19: Experts say Covid may not be out of the world Advice on how to cope.** สืบค้น 10 ตุลาคม 2564. From <https://www.bbc.com/thai/international-57887146>
- GAO. (2016). **Federal Telework: Better Guidance Could Help Agencies Calculate Benefits and Costs.** สืบค้น 8 ตุลาคม 2564. From <https://www.gao.gov/products/gao-16-551>

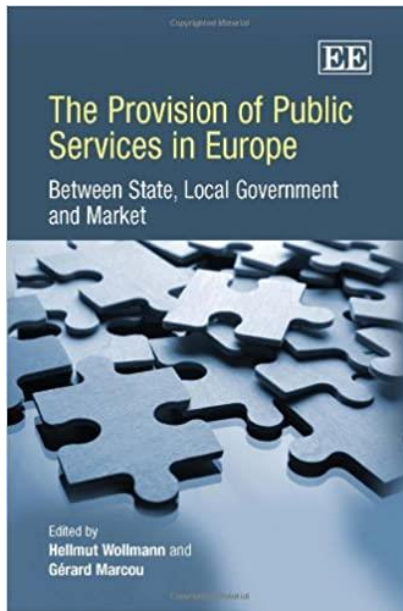
- GAO. (2020). **Federal Workforce: Key Considerations for Agencies Returning Employees to Workplaces during Pandemics.** สืบค้น 8 ตุลาคม 2564. From <https://www.gao.gov/products/gao-20-650t>
- Geoffrey, J. (2018). **Case Closed: Work-From-Home Is the World's Smartest Management Strategy** Research from Stanford and other sources reveals that working from home vastly increases productivity. สืบค้น 25 กันยายน 2564. From <https://www.inc.com/geoffrey-james/case-closed-work-from-home-is-worlds-smartest-management-strategy.html>
- ILO. (2020). **Working conditions.** สืบค้น 10 ตุลาคม 2564. From <http://www.ilo.ch/global/topics/working-conditions/lang--en/index.htm>
- Kaufman, E., Lovich, D., Bailey, A., Messenböck, R., Schuler, F., & Shroff, A. (2020). **Remote work works – where do we go from Here?.** สืบค้น 10 ตุลาคม 2564. from <https://www.bcg.com/publications/2020/remote-work-works-so-where-do-we-go-from-here>
- Leonardi, P. M. (2020). **COVID-19 and the new technologies of organizing: digital exhaust, digital footprints, and artificial intelligence in the wake of remote work.** Journal of Management Studies. <https://ideas.repec.org/a/bla/jomstd/v58y2021i1p249-253.html>.
- Liu, Y., Lee, J. M., & Lee, C. (2020). **The challenges and opportunities of a global health crisis: The management and business implications of COVID-19 from an Asian perspective.** Asian Business & Management, 277–297.

- Salima, H. (2021). **Human resource management and the COVID-19 crisis: implications, challenges, opportunities, and future.** Journal of Management & Organization, 1–16.
- Sourabh, D. (2020). **COVID-19 impact: Is work from home the new normal.** สืบค้น 10 ตุลาคม 2564. From <https://www.financialexpress.com/lifestyle/covid-19-impact-is-work-from-home-the-new-normal/1981037/>
- WHO. (2020). **WHO Director-General’s opening remarks at the media briefing on COVID-19 – 11 March 2020.** สืบค้น 3 ตุลาคม 2564. From <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>
- Yijing, X., Burcin, B., Gale, L., & Shawn, C. (2021). **Impacts of Working From Home During COVID- 19 Pandemic on Physical and Mental Well-Being of Office Workstation Users.** Journal of Occupational and Environmental Medicine, 63(11), 181-190.

Translated Thai References

- Digital Government Development Agency. (2020). **Thailand DIGITAL GOVERNMENT 2020-2022 Development Plan.** Bangkok: Digital Government Development Agency (Public Organization)
- Electronic Transactions Development Agency. (2020). **Work From Home. Government sector, Are you ready with New Normal?** Retrieved October 1, 2021, From <https://www.etda.or.th/th/newsevents/pr-news/Work-From-Home-Government-Sector-Survey.aspx>

บทความที่ :
Article : 13

Wollmann, H. & Marcou, G. (Editors) (2010). **The Provision of Public Service in Europe: Between State, Local Government and Market**. Cheltenham, U.K. : Edward Elgar

บทความปริทัศน์ หนังสือ

Book Review:

The Provision of Public Service in Europe: Between State, Local Government and

[Received: December 25, 2021; Revised: December 28, 2021;
Accepted: December 29, 2021]

นพพล อักหาต*

Noppon Akakhat

* หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

[Public Administration Program, School of Management Science, Sukhothai
Thammarat Open University]; E-mail: pok9kk@gmail.com

บทนำ

หนังสือรวมบทความชุดนี้เป็นผลมาจากการรวมตัวกันเพื่อผลิตองค์ความรู้ทางด้านการจัดทำบริการสาธารณะซึ่งมีลักษณะของความเป็นสหวิทยาการที่มาจากนักวิจัยจาก 5 ประเทศในยุโรป ได้แก่ ฝรั่งเศส เยอรมนี อิตาลี สหราชอาณาจักร และนอร์เวย์ ขึ้น โดยมีศาสตราจารย์ Hellmut Wollman แห่งสถาบันสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัย Humboldt ในกรุงเบอร์ลิน ประเทศเยอรมนี และศาสตราจารย์ Gerard Marcou แห่งมหาวิทยาลัย Paris 1 Pantheon-Sorbonne ในกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เป็นบรรณาธิการ โดยแนวคิดการทำงานร่วมกันในโครงการนี้เกิดขึ้นจากการจัดสัมมนาในคณะกรรมการวิทยาศาสตร์ (Scientific Council) ของ the Paris-Based Groupement de Recherche sur l'Administration Locale en Europe (GRALE) ในมุมมองของการเปลี่ยนแปลงอย่างขนานใหญ่เกี่ยวกับการส่งมอบ/การจัดทำบริการสาธารณะทางเศรษฐกิจและกิจการสังคมที่ได้มีการดำเนินการในประเศยุโรปส่วนใหญ่ ซึ่งกลุ่มนักวิชาการในระดับนานาชาติกลุ่มดังกล่าวได้วางการทำงานในเชิงการวิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยต่าง ๆ ของการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เหล่านั้น ในลักษณะการทำงานร่วมกันในการเขียนและนำเสนอองค์ความรู้ตามที่ปรากฏเป็นคณะผู้เขียนในบทความต่าง ๆ และบทความทั้งหมดเหล่านั้นยังผ่านการนำเสนอในการจัดประชุมทางวิชาการ 3 ครั้งที่ขึ้นระหว่างปี ค.ศ. 2006 – 2008 ที่สถานที่ที่ชื่อว่า the Villa Vigoni ตั้งอยู่ที่เมือง Lago di Como ประเทศอิตาลี โดยสถานที่ดังกล่าวจัดเป็นศูนย์การวิจัยที่เกิดขึ้นจากการสนับสนุนงบประมาณร่วมกันในการเป็นทุนดำเนินการวิจัยจากรัฐบาลของประเทศเยอรมนีและประเทศอิตาลี ซึ่งผลงานต่างๆ ตามที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยของศูนย์วิจัยดังกล่าวในการพยายามที่จะเอื้ออำนวยให้เกิดพื้นที่การสร้างสรรค์ผลงานและการพัฒนาความร่วมมือของบรรดานักวิชาการยุโรปจากหลากหลายประเทศ

ดังนั้น ผลงานในหนังสือเล่มนี้มาจากองค์ความรู้ในหลายประเทศที่อยู่ในยุโรป ซึ่งมุ่งนำเสนอเปรียบเทียบมุมมองระหว่างประเทศในอำนาจหน้าที่และการตอบสนองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดให้บริการสาธารณะต่อประชาชนในท้องถิ่น โดยเฉพาะบทความต่างๆ ได้แสดงถึงการจัดทำบริการทั้งในส่วนของการบริการทางด้านเศรษฐกิจ (Economic service) และบริการทางสังคม (Social service)

ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แม้ว่าการจัดแบ่งหรือจำแนกในส่วนของการบริการทั้งสองเรื่องนี้มีความแตกต่างอย่างมากในแต่ละประเทศ เพราะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ดำเนินการกิจดังกล่าวเองต่างก็ต้องตกอยู่ภายใต้ความกดดันของกลไกทางการตลาดในระบบเสรีนิยมเพิ่มมากขึ้น หลังจากที่เคยใช้กลไกของฝ่ายบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการตอบสนองต่อภารกิจดังกล่าวมาอย่างยาวนาน แต่เมื่อต่อมาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ตัดสินใจจัดทำพันธสัญญา (contract-out) กับหน่วยงานที่เป็นผู้ประกอบการเอกชนในการให้บริการทางเศรษฐกิจและสังคมจากการสนับสนุนมาตรการหรือกลไกดังกล่าวโดยรัฐสมาชิกในฐานะส่วนหนึ่งของเป้าหมายของสหภาพยุโรปที่ต้องการยกระดับการจัดทำบริการสาธารณะเหล่านั้นไปสู่การแข่งขันในตลาดเสรีตามกระบวนการบูรณาการยุโรปที่เกิดขึ้น จึงทำให้บริการต่างๆ ในสองเรื่องดังกล่าวถูกนำมากำหนดเป็นตัวอย่างการจัดบริการสาธารณะในมุมมองการเปรียบเทียบระหว่างประเทศในยุโรปในมิติกลไกของรัฐ (state) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (Local) และตลาด (market) ในการนำเสนอผ่านบทความต่างๆ ในหนังสือเล่มนี้ขึ้น

สาระสำคัญของหนังสือ

สาระสำคัญที่น่าสนใจในหนังสือเล่มนี้คือการนำเสนอานิยามและขอบเขตใหม่ในการจัดทำบริการสาธารณะทางด้านเศรษฐกิจและสังคมในมุมมองและประสบการณ์จากประเทศต่างๆ ในยุโรป ซึ่งมีประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

การเสนอานิยามของคำว่า “การบริการทางสังคม” (social public service) ซึ่งเสนอว่าเป็นงานบริการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการประชาชนและครอบครัว อันได้แก่ การดูแลเด็ก การดูแลฟื้นฟูสมรรถภาพทางสุขภาพในระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุและผู้ที่ต้องได้รับการพึ่งพิง และการบริการสุขภาพต่างๆ และยังมีความหมายรวมถึงการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน การให้บริการทางวัฒนธรรมท้องถิ่น (ตัวอย่างเช่น การให้บริการห้องสมุดสาธารณะ) การให้บริการในการจัดกิจกรรมทางการกีฬาหรือพื้นที่ออกกำลังกาย (ตัวอย่างเช่นการให้บริการสระว่ายน้ำ) ซึ่งงานบริการเหล่านี้เป็นการจัดทำโดยใช้งบประมาณตามกระบวนการปกติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามสถานะและความเหมาะสมของงบประมาณหรือผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นต่อประชาชนในท้องถิ่น หรือเพื่อความมั่นคงทางสังคมของชุมชนในเขตบริการ

ต่อมาเป็นการให้นิยามของคำว่า การบริการสาธารณะทางเศรษฐกิจ (Economics public service) ซึ่งมีความแตกต่างหลากหลายไปตามแต่ละประเทศ โดยจุดนี้กลายมาเป็นการสร้างความสับสนให้ผู้ศึกษาเปรียบเทียบถึงการบริการทางเศรษฐกิจของแต่ละประเทศในยุโรปซึ่งมีกฎหมายพื้นฐานที่วางหลักการจัดทำบริการทางด้านเศรษฐกิจแตกต่างกัน ซึ่งในทางการอธิบายความหมายของการให้บริการทางเศรษฐกิจนั้นมักจะหมายถึงเรื่องสาธารณูปโภค (Public utilities) ซึ่งเป็นคำศัพท์ทั่วไปที่ใช้ในสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักร ซึ่งมีจุดเน้นอยู่บนงานด้านอุตสาหกรรมบริการและกรอบแนวคิดของการใช้อำนาจหน้าที่ในการกำหนดภารกิจในการบริการสาธารณะในงานนั้นๆ ที่ชัดเจนอยู่แล้ว เช่น ไฟฟ้า ประปา ตลาด ถนนหนทาง เป็นต้น แต่ในขณะที่บางประเทศในยุโรป เช่น อิตาลี ฝรั่งเศส เยอรมนี ได้มีการจัดทำบริการทางด้านเศรษฐกิจโดยทั่วไปนั้นในรูปแบบของอุตสาหกรรมบริการเพื่อสังคมโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และมีขอบเขตภารกิจครอบคลุมงานบริการสาธารณะทางสังคม (social public service) ในท้องถิ่น ได้แก่ การจัดหาน้ำเพื่อการอุปโภค-บริโภคที่ได้มาตรฐาน การกำจัดน้ำเสียและสิ่งปฏิกูลอย่างครบวงจร การเก็บรวบรวมขยะและการดูแลบำรุงรักษา การจัดหาพลังงานเพื่อบริการครอบครัวและชุมชน ซึ่งขณะนี้การบริการสาธารณะเหล่านี้ได้มีการจัดทำสัญญาจ้างจัดทำบริการโดยผู้ประกอบการภาคเอกชนในการดำเนินการภายใต้กฎหมายหรือสนธิสัญญาระหว่างประเทศในระดับประชาคมยุโรปที่ตกลงร่วมกันในการสนับสนุนให้เกิดตลาดเดียว หรือ Single market ในการยกระดับประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการจัดทำบริการสาธารณะต่าง ๆ โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับการบริการทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นทำให้หลายประเทศสมาชิกของสหภาพยุโรปต้องปรับกฎหมายและแนวทางเพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมายระหว่างประเทศของสหภาพยุโรปดังกล่าวด้วย

เมื่อกล่าวถึงกระบวนการของการบูรณาการยุโรปของสหภาพยุโรปหรือ EU แล้ว กฎหมายของสหภาพยุโรปที่มีการบังคับใช้ก็ได้พัฒนาแนวคิดความเป็นเจ้าของบริการสาธารณะ ผ่านนโยบายการค้าเสรีที่มีความต้องการให้เกิดการจัดตั้งตลาดบริการที่มีลักษณะเดียวกันที่เรียกว่า Single market ขึ้น โดยการนำสิ่งกีดขวางหรืออุปสรรคทางการตลาดต่าง ๆ ออกไป โดยเฉพาะการจัดทำบริการสาธารณะที่เคยอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาลในระดับท้องถิ่น ให้มีการใช้นโยบายเสรีนิยมและสนับสนุนกลไกทางการตลาดในการขับเคลื่อนในงานบริการสาธารณะเพิ่มมากขึ้น ซึ่ง

นโยบายดังกล่าวได้มีการกำหนดไว้ในมาตรา 106 (2) ของสนธิสัญญาว่าด้วยการทำหน้าที่ของสหภาพยุโรป (Treaty on the Functioning of the EU) ซึ่งเรียกร้องให้รัฐบาลของประเทศสมาชิกต่าง ๆ ให้อย่างน้อยการใช้อำนาจทางการบริหารของฝ่ายบริหารในระดับต่าง ๆ ออกไปจากกลไกการจัดทำบริการสาธารณะ หรือไม่ให้มีการกำหนดข้อกีดขวางการใช้สิทธิพิเศษของฝ่ายบริหารในการจัดทำบริการสาธารณะเช่นกัน ทั้งนี้สหภาพยุโรปสนับสนุนให้เกิดการเรียกร้องผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของประชาชนตามที่ต้องการ และสนับสนุนการแข่งขันในการจัดทำบริการเพื่อตอบสนองต่อประชาชน แต่อย่างไรก็ตาม ในการพัฒนาการเป็นตลาดเดียวของสหภาพยุโรปและกระบวนการสร้างเสริมนิยมผ่านกลไกทางการตลาดในการจัดทำบริการสาธารณะในยุโรปนั้น สหภาพยุโรปเองต่างต้องเผชิญกับการสร้างความเชื่อมั่นในการจัดทำบริการภายใต้ข้อจำกัดต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ภายใต้ข้อจำกัดและข้อกีดขวางต่างๆที่ฝ่ายบริหารของรัฐบาลในระดับต่าง ๆ ออกมาเพื่อกีดกันไม่ให้เป้าหมายการเป็นตลาดเดียวบนแนวคิดเสริมนิยมประสบความสำเร็จ จนนำไปสู่การสร้างข้อตกลงร่วมกันอีกครั้งในสนธิสัญญาลิสบอน (the Lisbon Treaty) ว่าด้วยการบริการที่เกี่ยวกับบรรดาประโยชน์ทั่วไป เพื่อย้ำจุดเน้นร่วมกันในการสนับสนุนบทบาทของรัฐสมาชิกให้ดำเนินการตามข้อตกลงนี้เพื่อให้ลดอุปสรรคและเครื่องกีดขวางต่างๆ ที่ทำให้นโยบายตลาดบริการร่วมกันและส่งเสริมการแข่งขันในการจัดทำบริการสาธารณะภายใต้สิทธิเสริมนิยมในกระบวนการบูรณาการยุโรปประสบผลสำเร็จ ซึ่งภายหลังจากการประกาศสนธิสัญญาลิสบอนทำให้การบริการสาธารณะมีความเป็นเสริมนิยมมากขึ้น หนึ่งในนั้นคือการบริการทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งเป็นประเด็นเปรียบเทียบระหว่างประเทศในการนำเสนอในบทความต่าง ๆ ในหนังสือเล่มนี้

ในเนื้อหาหนังสือเล่มนี้ มีทั้งหมด 11 บทความที่เป็นประเด็นสำคัญๆ ซึ่งในบทความแรก และบทความสุดท้ายจะเป็นบทความของบรรณาธิการที่แนะนำภาพรวมของผลงานทั้งหมด และสังเคราะห์ สรุปเป็นองค์ความรู้ที่ได้จากผลการวิจัยในประเด็นต่างๆ ส่วนอีก 9 บทความ (บทความลำดับที่ 2 – 10) จะมีการให้เนื้อหาสาระสำคัญในการเปรียบเทียบการจัดทำบริการสาธารณะในมุมมองระหว่างประเทศในประเด็นต่างๆ ทั้งนี้ 11 บทความมีดังนี้

บทความที่ 1 เป็นบทนำ (Introduction) โดย Hellmut Wollman and Gerard Marcou

บทความที่ 2 ชื่อการจัดวางความเป็นสถาบันในระดับต่างๆ ในเยอรมนี อิตาลี ฝรั่งเศส และสหราชอาณาจักร: การทบทวนองค์ความรู้ในเชิงเปรียบเทียบ (The Multi-level institutional setting in Germany, Italy, France and the UK: a comparative overview) โดย Hellmut Wollmann, Enzo Balboni, Jean-Pierre Gaudin and Gerard Marcou

บทความที่ 3 ชื่อการจัดการภาครัฐแนวใหม่ในกลุ่มคอนติเนนซ์ของยุโรป: กระบวนการทำให้ทันสมัยของรัฐบาลท้องถิ่นในเยอรมนี ฝรั่งเศส และอิตาลี จากมุมมองเชิงเปรียบเทียบ (New Public Management in continental Europe: local government modernization in Germany, France and Italy from a comparative perspective) โดย Sabine Kuhlmann and Paolo Fedele

บทความที่ 4 ชื่อบทบาทของรัฐบาลท้องถิ่นในนโยบายการดูแลเด็กชั้นปฐมภูมิในฝรั่งเศส เยอรมนี อิตาลี และสหราชอาณาจักร (The local government role in pre-school child care policy in France, Germany, Italy and the UK) โดย Michael Hill, Martine Long, Anna Marzanati and Frank Bonker

บทความที่ 5 ชื่อการมุ่งไปสู่การเป็นตลาดและการรวมศูนย์อำนาจ? การเปลี่ยนแปลงบทบาทของรัฐบาลท้องถิ่นในการดูแลระยะยาวสำหรับผู้ป่วยที่จำเป็นต้องได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพในอังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมนี และอิตาลี (Towards marketization and centralization? The changing role of local government in long-term care in England, France, Germany and Italy) โดย Frank Bonker, Michael Hill and Anna Marzanati

บทความที่ 6 ชื่อการบริการสุขภาพ: ประเด็นและแนวโน้มในอิตาลี ฝรั่งเศส และเยอรมนี (Health service: issues and trends in Italy, France and Germany) โดย Dieter Grunow, Francesco Longo and Martine Long

บทความที่ 7 ชื่อการศึกษาเปรียบเทียบการบริการของท้องถิ่น: การจัดการของเสียในฝรั่งเศส เยอรมนี และสหราชอาณาจักร (Comparative study of local service: waste management in France, Germany, Italy and the UK) โดย Magali Dreyfus, Annette Elisabeth Toller, Carlo Iannello and John McEldowney

บทความที่ 8 ชื่อจากการบริการสาธารณะสู่การทำให้เป็นสินค้า: การปรับลดลงของการทำงานของเทศบาลในการจัดทำบริการด้านพลังงานในเยอรมนี อิตาลี ฝรั่งเศส สหราชอาณาจักร และนอร์เวย์ (From public service to commodity: the demunicipalization (or remunicipalization?) of energy provision in Germany, Italy, France, the UK and Norway) โดย Hellmut Wollmann, Harald Baldersheim, Giulio Citroni, Gerard Marcou and John McEldowney

บทความที่ 9 ชื่อไม่ใช่รัฐและตลาด: องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น บริษัท และการจัดทำความร่วมมือในท้องถิ่นสำหรับการบริการน้ำ: การเปรียบเทียบในประเทศเยอรมนี ฝรั่งเศส และอิตาลี (Neither state nor market: municipalities, corporations and municipal corporatization in water services: Germany, France and Italy compared) โดย Giulio Citroni

บทความที่ 10 ชื่อลักษณะการเปรียบเทียบของตัวแปรทางสถาบันสำหรับการจัดทำบริการสาธารณะของท้องถิ่น (Comparative aspects of institutional variants for local public service provision) โดย Giuseppe Grossi, Gerard Marcou and Christoph Reichard

บทความที่ 11 เป็นบทสรุปตั้งชื่อว่าจากการจัดทำบริการบนภาครัฐสู่การทำให้เป็นเอกชน ลูกตุ้มกำลังแกว่งกลับมามากครั้งหรือไม่? บทสรุปเปรียบเทียบ (From public sector-based to privatized service provision. Is the pendulum swinging back again? Comparative summary) โดย Hellmut Wollman and Gerard Marcou

บทสรุป

สำหรับหนังสือเล่มนี้ข้าพเจ้ารู้จักจากการมีโอกาสได้เข้าร่วมประชุมวิชาการด้านรัฐประศาสนศาสตร์แห่งยุโรป ในปี 2018 ที่มหาวิทยาลัยโลซาน ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ โดยในครั้งนั้นได้พบกับผู้เขียนบทความที่ 3 ในหนังสือชุดนี้ คือ ศาสตราจารย์ Sabine Kuhlmann ได้ทำหน้าที่เป็นประธานในส่วนของการนำเสนอผลงานด้านการปกครองท้องถิ่นและภูมิภาค ซึ่งเป็นห้องนำเสนอที่มีนักวิชาการด้านการปกครองท้องถิ่นจากหลายประเทศในยุโรปให้ความสนใจเข้าร่วมจำนวนมาก

รวมทั้งข้าพเจ้าในฐานะผู้ร่วมรับฟังในท้องถิ่นที่ได้มีโอกาสเข้าร่วมรับฟังการนำเสนอผลงานจากนักวิจัยที่นำเสนอผลงานด้านการปกครองท้องถิ่น และการรับฟังการให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของประธานในท้องถิ่นดังกล่าวด้วย ซึ่งมีการแนะนำให้ นักวิจัยท่านหนึ่งที่เป็นนักศึกษาปริญญาเอกที่มาร่วมนำผลงานวิจัยเกี่ยวกับการจัดทำ บริการสาธารณะของท้องถิ่นมานำเสนอในท้องถิ่นดังกล่าว ให้กลับไปทบทวนภูมิทัศน์ องค์ความรู้ทางการตลาดและลัทธิเสรีนิยมที่เกิดขึ้นในโลกการบูรณาการของสหภาพ ยุโรป และส่งผลกระทบต่อการจัดบริการสาธารณะของท้องถิ่นในบริบทของประเทศ ต่างๆ ในรัฐสมาชิกของสหภาพยุโรปอย่างไรบ้าง เพราะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใน ยุโรปเป็นผู้รับผิดชอบงานบริการสาธารณะแทบจะทุกมิติโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการ ให้บริการทางสังคมและเศรษฐกิจ การจัดสวัสดิการที่ดีและส่งเสริมคุณภาพชีวิตของ ประชาชน แต่กลไกการจัดการบริการสาธารณะดังกล่าวก็เป็นปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น ระหว่างรัฐ (state) ท้องถิ่น (local) และกลไกการตลาด (market) ตามสภาพที่ เกิดขึ้นในการนำเสนอในบทความต่าง ๆ ในหนังสือเล่มนี้ จึงทำให้ข้าพเจ้าสนใจ ค้นคว้าหลังจากครั้งนั้นเพื่อทำความเข้าใจระบบการจัดบริการสาธารณะของประเทศ ในยุโรปให้เข้าใจเพิ่มมากขึ้น

ทั้งนี้ข้าพเจ้าเองรู้สึกยินดีที่ได้แนะนำเสนอให้ท่านผู้อ่านได้รู้จักหนังสือเล่มนี้ เพราะเป็นหนังสือที่อัดแน่นด้วยสาระความรู้จากผลงานวิจัยทางด้านการบริการ สาธารณะและการปกครองท้องถิ่น ที่คัดกรองมาจากนักวิชาการในลักษณะของการ ทำงานร่วมกันแบบบูรณาการหรือสหวิชาการที่มีชื่อเสียงจากฝั่งสหภาพยุโรปที่สนใจ ประเด็นการจัดทำบริการสาธารณะเหมือนกัน ซึ่งในวงการรัฐประศาสนศาสตร์ไทย ค่อนข้างรู้จักผลงานเหล่านี้ค่อนข้างจำกัด จะด้วยอิทธิพลการศึกษา รัฐประศาสน ศาสตร์และองค์ความรู้ของรัฐประศาสนศาสตร์แบบอเมริกันในประเทศไทย หรือด้วย ความเข้าใจไม่ถึงข้อมูลหรือความสนใจที่มีต่อระบบการจัดทำบริการสาธารณะในแถบ ภูมิภาคยุโรปน้อยหรือไม่ค่อยเป็นที่รู้จักในวงการรัฐประศาสนศาสตร์ไทยหรือไม่ ทราบ อย่างน้อยการปริทัศน์หนังสือเล่มนี้น่าจะช่วยขยายพรมแดนองค์ความรู้ ทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์โดยเฉพาะมิติด้านการจัดบริการสาธารณะเปรียบเทียบซึ่ง เป็นหัวใจสำคัญของสาขาวิชานี้ จากผลการศึกษานักวิชาการจากทวีปยุโรปให้เกิด การรู้จักและแพร่หลายในประเทศไทยได้ไม่มากนักน้อยทีเดียว และขอขอบคุณที่ท่าน อ่านผลงานนี้มาถึง ณ จุดนี้ด้วย

เอกสารอ้างอิง

Wollmann, H. & Marcou, G. (Editors) (2010). **The Provision of Public Service in Europe: Between State, Local Government and Market.** Cheltenham, U.K. : Edward Elgar

Pitikun, N. (2020). **Working from home, work from home, work or not work**. Retrieved October 1, 2021, From <https://thaipublica.org/2020/05/pitikhun-nilthanom-08/>.

Prosoft HCM Company Limited. (2014). **Labor Relations Management in the Economic Crisis**. Retrieved October 10, 2021, From <https://www.prosofthcm.com/Article/Detail/16383>.

The Secretariat of the Cabinet. (2020). **Cabinet Resolution, Preparedness measures of government agencies for public administration and serving people in crisis situations**.

The Secretariat of the Senate. (2019). **Government Administration and Service Act through Digital Systems, B.E. 2019**. Bangkok: The Secretariat of the Senate.

คำแนะนำการเตรียมต้นฉบับ

Guidelines for Preparing Manuscripts

How to prepare manuscripts:

1. General guideline

1.1 Manuscripts submitted should be academic ones either research article or review article. The manuscripts must be original and have not been published elsewhere nor is it currently under consideration for publication elsewhere.

1.2 All submitted manuscripts are screened by the editor for general scientific quality and information. Articles which meet general standards are sent to expert referees for peer review with double-blind. Special article is an exemption. Referee 's comments are reviewed by editor and after authors revise the manuscripts in response to referee 's comments, the scientific editor will either accept or reject the manuscripts.

2. Manuscript Preparation

All submitted manuscripts are screened by editorial board with the following requirement.

2.1 Font of manuscripts: The manuscript must be an original copy typed in Thai or in English. The use of either language must meet written publication standards. The manuscript should not be margined with the length not more than 15 pages A4 issuing page number on the right top of the page.

- TH SarabanPSK size 14 is used in both Thai and English manuscript. (See further in detail at item 4 Form typing)

2.2 Title : Name of article should be concise and relevant to content.

2.3 Author's name(s): It should put full name of author(s).

2.4 Author affiliation: it should be specified by work place, province and postcode for convenient contact.

2.5 Abstract: It should be made both Thai and English by summarize important content and not more than 250 words with 3 keywords.

2.6 Content: It should be presented in relevant to research process including the following items;

- Introduction: Explain research problem and importance objective(s) and scope of study and hypothesis (if any) or research question including review literature in the section of research problem and importance.

- Research Methodology: Specify method of data collection and method for analysis including period for data collection (year of research conducted)

- Research Result: Illustrate research results and data, which may be contained in form of tables or graphs, and should discuss the research result with conceptual framework gained from literature review.

- Conclusion, Comments and Suggestions : Conclude research result, discuss it with concept reviewed from literature review and provide suggestion based on the research result.

2.7 Image and table : Image and table should be available only in case, be chronologically and represent the content clearly when printed in black and white. Picture caption and table should be provided concisely.

2.8 References and bibliography : References and bibliography should be attached in every item and precisely, by referring only the ones relevant to the content. They should be done in the form determined. Details must be provided in order to follow the references

and bibliography referred. (References and bibliography should be done in consistency using author-date system)

2.8.1 References and bibliography must be in chronology and alphabetical order without numbering. Thai references are firstly sought followed by foreign languages using the word “Reference”.

2.8.2 Thai references and bibliography, Author’s full name-last name must be translated in item of “Translated Thai References” by writing in the same style with items 2.8.3 and 2.8.4 (See example in item 5 translation from Thai to English)

2.8.3 For references in foreign languages, author’s last name must be firstly referenced by fully written followed by other names which summarized in the first capital letter. In the case of last name beginning with “Van de, der, von” they must be filled before last name.

2.8.4 Foreign language references must be provided in APA style (American Psychological Association) which author can choose APA Sixth Edition from Reference in Microsoft Word 2007 or higher.

2.9 Suggestion for language use

2.9.1 Correct, precise and understandable

2.9.2 Vocabulary chosen in according with the Royal Institute’s dictionary and it’s declaration

2.9.3 Academic terminology used in parallel with English vocabulary

2.9.4 Original language of specific name or translated foreign word, if necessary, should be typed in bracket when firstly mentioned for example กูย (Kuy), ขะแมร์ (Khamare)

2.9.5 Not use foreign vocabulary in case of Thai is widely used

2.9.6 Remain consistency in using vocabulary abbreviation throughout article

2.9.10 Changing in manuscript: Editorial review is all rights preserved. In case, the manuscript will be sent back to authors to make final decision for publication

2.9.11 Reviewing process: It is normally completed within 3 months (depending the author duration to revise in response to the referee's comments)

คำแนะนำการเตรียมต้นฉบับ

1.หลักเกณฑ์ทั่วไป

1.1 บทความวิชาการที่จะเสนอเพื่อตีพิมพ์ในวารสารการบริหารปกครอง ต้องเป็นบทความวิชาการหรือบทความวิจัย หรือผลงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับสาขา รัฐประศาสนศาสตร์ รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ สังคมศาสตร์หรือมนุษยศาสตร์ที่ไม่เคยตีพิมพ์ หรือเผยแพร่มาก่อน

1.2 บทความวิชาการที่จะได้รับการตีพิมพ์ เมื่อการพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการ (ยกเว้นบทความพิเศษ)

2. การเตรียมต้นฉบับ

กองบรรณาธิการจะรับพิจารณากลับกรองเฉพาะต้นฉบับที่เป็นไปตามข้อกำหนดดังต่อไปนี้

2.1 ต้นฉบับ เป็นต้นฉบับพิมพ์ใช้ภาษาไทยอย่างเดียว หรือภาษาอังกฤษอย่างเดียว ภาษาที่ใช้ควรถูกต้องหลักภาษา ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ความยาวของต้นฉบับไม่เกิน 15 หน้า A4 ระบุเลขหน้าให้ชัดเจนบริเวณด้านบนขวาของหน้ากระดาษ

-บทความภาษาไทยใช้อักษร TH SarabanPSK ขนาด 14

-บทความภาษาอังกฤษใช้อักษร TH SarabanPSK ขนาด 14

2.2 ชื่อเรื่อง ควรกระชับและตรงกับเนื้อหา

2.2 ชื่อผู้เขียน ใช้ชื่อเต็ม

2.3 สถานที่ทำงานของผู้เขียน ระบุสถานที่ทำงานของผู้เขียนที่สามารถติดต่อได้สะดวก

2.5 บทคัดย่อให้ทำทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยสรุปสาระสำคัญของบทความอย่างครบถ้วนและมีความยาวไม่เกิน 200 คำ ระบุคำสำคัญ จำนวนไม่เกิน 3 คำ

2.6 เนื้อหา การนำเสนอเนื้อหางานวิจัย ควรสอดคล้องกับกระบวนการค้นคว้าวิจัยและครอบคลุมดังนี้

บทนำ อธิบายความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ ขอบเขตของการวิจัย สมมติฐาน (ถ้ามี)

การตรวจสอบเอกสาร เป็นการสังเคราะห์สาระจากวรรณกรรมและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อแสดงแนวความคิด ทฤษฎี และข้อมูลที่มีส่วนสัมพันธ์กับเรื่องที่วิจัย และสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย ระบุประชากรและกลุ่มตัวอย่าง หรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ วิธีการเก็บข้อมูล เครื่องมือที่ใช้วิจัย และวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล รวมไปถึงระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ปี พ.ศ. ที่ทำการวิจัย

ผลของการวิจัย แสดงผลของการวิจัยและข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาวิจัยนั้นๆ อาจมีภาพตารางและแผนภูมิประกอบ ทั้งนี้อาจพิจารณาผลการวิจัยด้วยแนวคิดที่ได้จากการตรวจสอบเอกสารได้

บทสรุป และข้อเสนอแนะ เป็นการสรุปที่ได้รับจากการวิจัย รวมถึงการอภิปรายผลด้วยแนวคิดที่ได้จากการตรวจสอบเอกสาร และให้ข้อเสนอแนะบนพื้นฐานของผลงานวิจัย

2.7 ภาพประกอบและตาราง ควรมีเฉพาะที่จำเป็น และมีหมายเลขกำกับภาพตามลำดับ ภาพจะต้องชัดเจนแสดงเนื้อหาสำคัญของเรื่อง ควรเป็นภาพที่สื่อความหมายได้ เมื่อพิมพ์เป็นขาว – ดำ คำอธิบายภาพประกอบและตารางให้ใช้ข้อความกะทัดรัด ชัดเจน

2.8 การอ้างอิง การอ้างอิงในเนื้อหาและเอกสารอ้างอิงทำบทความทุกรายการ วิธีการเขียนอ้างอิงจะต้องถูกต้องตามหลักเกณฑ์ในการเขียนอ้างอิงตามที่กำหนด จะต้องมียุทธศาสตร์สำคัญเกี่ยวกับเอกสารไว้ครบถ้วนเพื่อความสะดวกในการติดตามเอกสารที่ผู้เขียนได้อ้างอิงไว้ โดยการอ้างอิงในเนื้อหาให้ใช้ระบบนาม ปี และเลขหน้า

2.8.1 การเรียงลำดับเอกสาร เรียงตามลำดับอักษรชื่อผู้เขียนโดยไม่ต้องมีเลขกำกับ เริ่มด้วยรายการชื่อเอกสารภาษาไทย และต่อด้วยรายชื่อภาษาต่างประเทศ ใช้หัวข้อคำว่า เอกสารอ้างอิง

2.8.2 เอกสารอ้างอิงที่เป็นภาษาไทย ชื่อผู้เขียนใช้ชื่อเต็มและนามสกุล และให้แปลรายการอ้างอิงนั้นจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษเพิ่มเติม ต่อท้ายในหัวข้อ Translated Thai References โดยเขียนแบบเดียวกับหัวข้อ 2.8.3 และ 2.8.4 ดูตัวอย่างในข้อที่ การแปลเอกสารอ้างอิงจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ

2.8.3 เอกสารอ้างอิงที่เป็นภาษาต่างประเทศ ชื่อผู้เขียนให้อ้างนามสกุลก่อน โดยเขียนเป็นคำเต็มและตามด้วยชื่ออื่นๆ ชื่อย่อเฉพาะตัวอักษรตัวแรกในกรณีชื่อที่มีคำขึ้นต้น ด้วยคำว่า Van de, der, von ให้เขียนเต็มหน้าหน้าชื่อสกุล

2.8.4 การเขียนเอกสารอ้างอิงที่เป็นภาษาต่างประเทศ ใช้รูปแบบ APA style (American Psychological Association) ซึ่งผู้เขียนสามารถเลือกใช้ APA Sixth Edition ได้จาก Reference ใน Microsoft Word 2007 หรือ สูงกว่า

2.9 ข้อเสนอแนะในการใช้ภาษา

2.9.1 ใช้ภาษาที่ถูกต้อง เข้าใจง่ายและกะทัดรัด

2.9.2 ใช้คำศัพท์ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานและประกาศของราชบัณฑิตยสถาน

2.9.3 การใช้ศัพท์บัญญัติทางวิชาการ ควรใช้ควบคู่กับศัพท์ทางภาษาอังกฤษ

2.9.4 การเขียนชื่อเฉพาะหรือคำแปลจากภาษาต่างประเทศที่ปรากฏเป็นครั้งแรกในบทความ หากจำเป็นก็ควรพิมพ์ภาษาเดิมของชื่อนั้นๆ กำกับไว้ในวงเล็บ เช่น ชาว (Java) เขมร (Khmer) เป็นต้น

2.9.5 ไม่ควรใช้ภาษาต่างประเทศในกรณีที่มีคำไทยใช้แพร่หลายอยู่แล้ว

2.9.6 รักษาความสม่ำเสมอในการใช้คำศัพท์ หรือการใช้ตัวย่อ โดยตลอดทั้งบทความ

2.10 การตรวจสอบแก้ไขต้นฉบับ กองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ในการตรวจแก้ไขต้นฉบับที่ส่งมาพิมพ์ทุกเรื่องตามแต่จะเป็นสมควร ในกรณีที่ยังไม่ส่งต้นฉบับเดิมหรือฉบับแก้ไขแล้วกลับคืนมายังผู้เขียนเพื่อขอความเห็นชอบ

2.11 ระยะเวลาในการดำเนินการ กองบรรณาธิการจะดำเนินการตั้งแต่รับเรื่องจนถึงพร้อมตีพิมพ์ ใช้เวลาประมาณ 3 เดือน (ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่ผู้เขียนใช้ในการแก้ไขตามข้อคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิด้วย)

3. เงื่อนไขการตีพิมพ์

3.1 ผลงาน หรือบทความวิชาการที่จะนำเสนอเพื่อตีพิมพ์ต้องเป็นผลงานที่ไม่เคยลงตีพิมพ์ หรือเผยแพร่ที่ไหนมาก่อน (ยกเว้นเป็นการรวบรวมผลงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการ (Proceeding) ที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่เฉพาะบทคัดย่อเท่านั้น ในการประชุมระดับชาติหรือระดับนานาชาติมาแล้ว)

3.2 เงินลงทะเบียนการส่งผลงานเพื่อตีพิมพ์บทความละ 3,500 บาท (สามพันห้าร้อยบาทถ้วน) สำหรับบุคคลทั่วไป และบทความละ 2,500 บาท (สองพันห้าร้อยบาท) สำหรับบุคลากรสังกัดมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ ซึ่งชำระได้ทันทีเพื่อเป็นการประกันว่าผู้เสนอผลงานจะไม่ส่งผลงานที่ผ่านการตีพิมพ์ในแหล่งอื่นใดมาก่อน และจะไม่ส่งผลงานที่เสนอเพื่อตีพิมพ์นี้ในวารสารอื่นในระหว่างการศึกษา ซึ่งเมื่อชำระเสร็จแล้วให้ถือเป็นเงินรายได้ของมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ ผู้ส่งบทความจะขอคืนไม่ได้

3.3 ผู้เสนอบทความต้องดำเนินการแก้ไข หรือปรับปรุงผลงานตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิและส่งคืนกองบรรณาธิการวารสารฯ ภายในเวลาที่กำหนด

4. รูปแบบการจัดพิมพ์ มีการกำหนดรูปแบบการพิมพ์

4.1 บทความภาษาไทย ให้ใช้ตัวอักษร TH SarabunPSK

4.2 บทความภาษาอังกฤษ ให้ใช้ตัวอักษร TH SarabunPSK

รายการ	ลักษณะตัวอักษร	รูปแบบการพิมพ์	ขนาดตัวอักษร
ชื่อบทความ	เน้น	กลางหน้ากระดาษ	20
ชื่อผู้แต่ง	เน้น	กลางหน้ากระดาษ	16
บทคัดย่อ	เน้น	กลางหน้ากระดาษ	14
หัวข้อแบ่งตอน	เน้น	กลางหน้ากระดาษ	14
หัวข้อย่อย	เน้น	ชิดซ้าย	14
เนื้อหาข้อความ	ปกติ	-	14

รายการ	ลักษณะตัวอักษร	รูปแบบการพิมพ์	ขนาดตัวอักษร
การเน้นข้อความในบทความ	เน้น		14
การแสดงข้อความที่เป็นคำสัมภาษณ์หรือข้อความสำคัญจากแหล่งอื่น	เอียง		14
ข้อความในตาราง	ปกติ		12
การอ้างอิงแทรกในเนื้อหา	ปกติ		14
เอกสารอ้างอิง	เน้น	กลางหน้ากระดาษ	14

4.3 การจัดพิมพ์ กำหนดระยะขอบกระดาษ ดังนี้

ด้านบน 1.5 นิ้ว

ด้านล่าง 1.5 นิ้ว

ด้านซ้าย 2.0 นิ้ว

ด้านขวา 1.0 นิ้ว

5. การส่งบทความเพื่อตีพิมพ์

5.1 ส่งต้นฉบับด้วยตนเองทางเว็บไซต์ (website) ในระบบ ThaiJo2.0 (Official launch of ThaiJo2.0) โดยการลงทะเบียนในระบบออนไลน์ผ่านช่องทางการส่งบทความเข้าสู่ระบบวารสาร (Submission) ที่ <https://www.tci-thaijo.org/>

5.2 บทความของท่านจะสำเร็จในระบบเมื่อได้รับการตอบกลับอัตโนมัติจากอีเมลล์ของกองบรรณาธิการไปยังอีเมลล์ส่วนตัวของท่านที่ใช้ลงทะเบียนยืนยันว่าการส่งต้นฉบับบทความของท่านเข้าสู่ระบบวารสารเรียบร้อยแล้ว หลังจากนั้นผู้ประสานงานกองบรรณาธิการจะส่งอีเมลล์กลับไปชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอนการดำเนินการจัดพิมพ์ต้นฉบับของท่านอีกครั้งหนึ่ง ในระหว่างนี้ยังไม่ถือว่าบทความ

ของท่านได้รับการยอมรับให้ตีพิมพ์ในวารสารแล้ว นอกจากได้หนังสือตอบรับทางการจากบรรณาธิการบริหารเท่านั้น

6.การติดต่อสื่อสาร

6.1 กองบรรณาธิการวารสารการบริหารปกครอง สาขารัฐประศาสนศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ (พื้นที่นามน) เลขที่ 13 หมู่ 14 ตำบลสเปื่อย อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ 46230

6.2 ติดต่อขอส่งเอกสารผ่านระบบโทรสาร ได้ที่หมายเลข 043-602056

6.3 ขอส่งหลักฐานผ่านระบบของวารสารการบริหารปกครอง

การเขียนรายการอ้างอิง

Reference Writing

1. การอ้างอิงในเนื้อความ การอ้างอิงในเนื้อความเป็นการระบุแหล่งที่มาของข้อมูลในเนื้อความ ให้ใช้วิธีการอ้างอิงแบบนาม-ปี (Author date in text citation) โดยระบุชื่อผู้แต่ง ปีที่พิมพ์ และหน้าที่อ้างอิงเอกสารไว้ข้างหน้าหรือข้างหลังข้อความที่ต้องการอ้างอิง เพื่อบอกแหล่งที่มาของข้อความนั้น ดังนี้

1.1 การอ้างอิงชื่อบุคคล คนไทยให้ลงชื่อตัวและนามสกุล ส่วนชาวต่างประเทศให้ลงเฉพาะชื่อสกุล

ตัวอย่างการอ้างอิง

ผู้แต่ง 1 คน (นพพล อัครชาติ, 2556: 10)

ผู้แต่ง 2 คน (กตัญญู แก้วหานาม และนพพล อัครชาติ, 2556: 66)

ผู้แต่ง 3-5 คนให้ใส่ชื่อทุกคน (สุจริต เพียรชอบ, สายใจ อินทร์มรรย และสายใจ สุวรรณธาดา, 2548: 5)

ผู้แต่งมากกว่า 6 คน (สุกิจ ศรีปัดถา และคณะ, 2550: 145)

1.2 ชื่อนิติบุคคล หน่วยงาน องค์กร ที่ทำเอกสารให้ระบุชื่อหน่วยงานตามที่ปรากฏ

ตัวอย่างการอ้างอิง (สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, 2549)

2. เอกสารอ้างอิง (References) เป็นการอ้างอิงส่วนท้ายเล่ม โดยรวบรวมรายการเอกสารทั้งหมดที่ผู้เขียนได้ใช้อ้างอิงในเนื้อความ พร้อมจัดเรียงรายการเอกสารตามลำดับอักษรของผู้แต่ง และให้ใช้การอ้างอิงแบบ APA (American Psychological Association Citation Style) ดังนี้

หนังสือ (Book)

รูปแบบ ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). **ชื่อหนังสือ**. ครั้งที่พิมพ์ (ถ้าพิมพ์ตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง วัลลภ รัฐฉัตรานนท์ และนพพล อัครชาติ. (2559). **นักการเมืองถิ่นจังหวัดหนองบัวลำภู**. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

Denhardt B. R. & Janet V. D. (2011), **The New Public Service : Serving Rather than Steering**. (3rd). Armonk, NY : M.E.Sharpe.

บทความจากหนังสือที่มีผู้วิจัยเฉพาะบท (Book Article or Chapter)

รูปแบบ ชื่อผู้วิจัยบทความ. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ/บท/ตอน. ใน ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ). **ชื่อหนังสือ**. สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์, หน้า.

ตัวอย่าง นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2549). สิทธิมนุษยชนในบริบทของสังคมการเมืองไทยสมัยใหม่. ใน ธเนศ วงศ์ยานนาวา (บรรณาธิการ). **จักรวาลวิทยา**. กรุงเทพฯ: ศิลปวัฒนธรรม, -325 - 389.

Wamsley, G. L. and et al. (1990). Public Administration and the Governance Process : Shifting the Political Dialogue. in Wamsley, G. L. (Editor). **Refunding Public Administration**. California : Sage Publication, pp. 31 – 51.

บทความจากวารสารหรือนิตยสาร (Journal or Magazine Article)

รูปแบบ ชื่อผู้วิจัยบทความ. (ปีที่ตีพิมพ์). ชื่อบทความ. **ชื่อวารสาร**, ปีที่ (ฉบับที่): หน้า.

ตัวอย่าง นพพล อัคราต. (2560). วิธีประชาธิปไตยในบริบทวัฒนธรรมชุมชนอีสาน.

วารสารการบริหารปกครอง, 6 (ฉบับพิเศษ เดือนกันยายน): 84 - 104.

Akahat, N. (2017). Democratic Way in the Community Cultural Context of Thai Northeastern. **Governance Journal**, 6 (Special Issue, September): 84 - 104.

บทความจากหนังสือพิมพ์ (Newspaper Article)

รูปแบบ ชื่อผู้วิจัยบทความ. ปีที่พิมพ์. “ชื่อบทความ.” **ชื่อหนังสือพิมพ์**, หน้าซึ่งปรากฏบทความ.

ตัวอย่าง ผาสุก อินทราวุธ. 2544. “สังคมชนชั้นสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย.” **กรุงเทพธุรกิจ**, หน้า 6-7.

บทความจากฐานข้อมูลอินเทอร์เน็ต (Article from an Internet Database)

รูปแบบ ชื่อผู้วิจัยบทความ. ปีที่เผยแพร่. “ชื่อบทความ.” **ชื่อวารสาร** ปีที่ (ฉบับที่). สืบค้นจากแหล่งข้อมูล/สารนิเทศ. วันที่ทำการ

ตัวอย่าง Mershon, D. 1998. “Startrek on the Brain: Alien Minds, Human Minds.” **American Scientist** 86 (585). Retrieved from Expanded Academic ASAP database, July 29, 2017.

ธรรม ปิติตล. (มปป.). แนวคิดเรื่องชุมชนนิยมกับการสร้างเสริมเสรีภาพ. (Online) สืบค้นจาก <http://v-reform.org/wp-content/uploads/2014>. เข้าถึงเมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2558.

บทความจากสารานุกรม (Encyclopedia Article)

รูปแบบ ชื่อผู้วิจัยบทความ. ปีที่พิมพ์. “ชื่อบทความ.” ใน **ชื่อสารานุกรม**. สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์, หน้า.

ตัวอย่าง เจริญ อินทรเกษม. (2515). “ฐานันดร.” ใน **สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, หน้า 6912-6930.

ปรัชญา (Philosophy)

“ความรู้สร้างคุณค่า ภูมิปัญญาสร้างสังคม”

วิสัยทัศน์ (Vision)

“เป็นมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นบนฐานความรู้ด้านวิทยาศาสตร์
สังคมศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมอันดับ 1 ของประเทศภายในปี 2570”

พันธกิจ (Mission)

- 1) ผลิตบัณฑิตให้มีความรู้ความสามารถทางวิชาการและทักษะในวิชาชีพ รู้จักคิดอย่างมีเหตุผลมีคุณธรรม จริยธรรม และมีความใฝ่เรียนรู้
- 2) จัดการศึกษาทางด้านวิชาชีพทั้งระดับต่ำกว่าปริญญาและระดับปริญญา เพื่อตอบสนองความต้องการตลาดแรงงานและประเทศ
- 3) ส่งเสริมการวิจัย การบริการวิชาการและวิชาชีพ เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาศักยภาพการผลิตและบริการชุมชน สังคม และประเทศ
- 4) ทะนุบำรุงศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ส่งเสริมและสนับสนุนการกีฬาและนันทนาการ

เรียบเรียงและจัดเนื้อหาโดย : รศ.ดร.กตัญญู แก้วหานาม
ออกแบบปกโดย : นายเทวฤทธิ์ ภูดี